

A N N A L E S

ACADEMIAE RHENO - TRAJECTINAE.

Ann. —
C I O I O C C C X X V I I I — C I O I O C C C X X I X .

2 3 1 1 1 1 1

\$675.

RECEIVED BY THE DIRECTOR

THE DIRECTOR OF THE BUREAU OF REVENUE

A N N A L E S
ACADEMIAE RHENO-TRAIECTINAE,

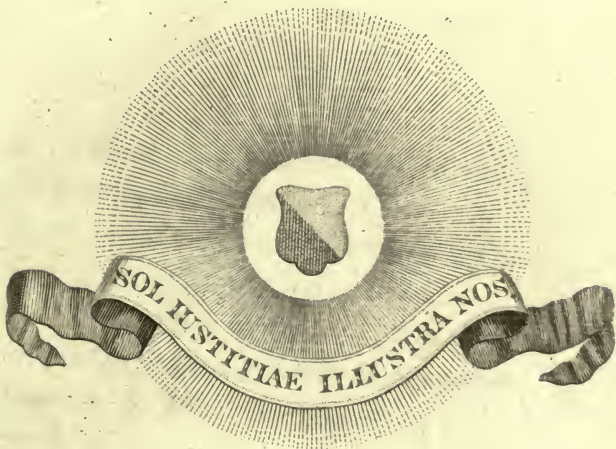
Ann. CICIDCCCXXVIII — CICIDCCCXXIX.

J A N O K O P S,

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICO,

BERNARDO FRANCISCO SUERMAN.

SENATUS GRAPHIARIO.

TRAIECTI AD RHENUM,
APUD IOANNEM ALTHEER,

ACADEMIAE TYPOGRAPHUM.

1830.

**HOC ANNALIUM VOLUMINE
CONTINENTUR.**

Nomina Professorum et Lectorum in Aca-
demia Rheno-Traiectina. §. I.

Quaestiones ad certamen litterarium pro-
positae, A. CIOIOCCCXXVIII. §. II.

Series lectionum habendarum. §. III.

Series disputationum, publice et privatim
defensarum. §. IV.

Solennia. §. V.

IANI KOPS, Oratio.

Responsiones ad quaestiones propositas:

GERARDI MOLENKAMP, *ad Quaestionem
Theologicam.*

ARNOLDI CAROLI COSMAN, *ad Quaestio-
nem Juridicam.*

GERARDI BACKER, *ad Quaestionem Me-
dicam.*

ISAËCI DE VULLER, *et* ARNOLDI JANI
VAN BEEK CALKOEN, *ad Quaestionem
Litterariam.*

ANNO ALIENIS
ACADEMIAE RHENO-TRAIECT-
TINAE.

Ann. CICIOCCCXXVIII—CICIOCCCXXIX.

§. I.

In Academia Rheno-Traiectina inde a die xxvi Martii, A. CICIOCCCXXVIII. usque ad diem xxvi Martii, A. CICIOCCCXXIX docendi munus obierunt.

MATHESIN ET PHILOSOPHIAM
NATURALEM

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY,
GERARDUS MOLL,
IOANNES FREDERICUS LUDOVICUS SCHRÖ-
DER,
IANUS KOPS, *h. t. Academiae Rector.*
THEODORUS GERARDUS VAN LIDTH DE IEG-
DE, *Professor extraordinarius.*

PHI-

**PHILOSOPHIAM THEORETICAM
ET LITTERAS HUMANIORES**

PHILIPPUS GUILIELMUS VAN HEUSDE,
IOHANNES HENRICUS PAREAU,
ANTONIUS VAN GOUDOEVER,
ADAMUS SIMONS.

.

T H E O L O G I A M

IODOCUS HERINGA, E. F.
GABRIEL VAN OORDT, *honorifice et ex vo-
to suo dimissus*,
HERMANNUS BOUMAN,
HERMANNUS IOHANNES ROYAARDS,

IURISPRUDENTIAM

HERMANNUS ARNTZENIUS,
IANUS RICHARDUS DE BRUEYS,
CORNELIUS ADRIANUS VAN ENSCHUT.

M E D I C I N A M

IANUS BLEULAND,

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY.

BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN, *h. t. Sa-*
natus Academici Graphiarius.

IANUS ISAACUS WOLTERBEEK,

IACOBUS LUDOVICUS CONRADUS SCHROE-
DER VAN DER KOLK,

PHILIPPUS FRANCISCUS HEYLIGERS, *Pro-*
fessor extraordinarius.

L E C T O R E S.

SAMUEL NYHOFF, *Linguae Graecae,*

GERARDUS DORN SEIFFEN, *Litterarum Hu-*
maniorum,

MARIE FRANCISCUS XAVIERIUS D'ANGE-
LY, *Litterarum Gallicarum,*

CAROLUS THOMPSON, *Litterarum Anglica-*
rum,

IUSTUS HENRICUS KOCH, *Linguae Germa-*
nicæ.

MAGISTER ACADEMICUS
ARTIS GLADIATORIAE,

LAMBERT DE FRANCE.

Quaestiones ad certamen litterarium, singulis disciplinarum studiosis, in Academiis et Athenaeis universi Belgii, anno CIOIOCCCXXVIII, fuerunt propositae, his formulis:

QUAESTIO MECHANICA.

Exponantur atque exemplis illustrentur methodi, quibus linearum, superficierum, atque corporum centra gravitatis calculo definiantur.

QUAESTIO CHEMICO-OECONOMICA.

Quaeritur Analysis Chemica comparata carnis bovinæ, vitulinae, ovinae et porcinae, ut inde efficiatur, quatenam praecepta in singulis his carnibus, sive integris, sive illarum extracto, diu atque etiam per itinera longa, conservandis, sint sequenda.

QUAES-

QUAESTIO THEOLOGICA.

Probetur, Doctrinam Christianam, cum sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta pure traderet, divina auctoritate confirmaret, varia ratione illustraret, ad homines consolandos emendandosque adhiberet, atque ad permultorum notitiam propagaret; et Theologiae, quae dicitur, Naturali valde profuisse, et vero de genere humano, hoc quoque nomine, optime meruisse.

QUAESTIO JURIDICA.

Quaeritur, qua ratione fiat, ut secundum Naturae jus, ex pacto, nulla accedente praestatione, jus et obligatio perfecta oriantur.

Ad quam quaestionem ita respondeatur, ut, paucis ante declarata pacti natura, tum praecipua scriptorum de hac juris et obligationis perfectae causa et fundamento sententiae explicentur et disquirantur, ac tandem, quid verius videatur argumentis probabilibus doceatur.

QUAES-

QUAESTIO MEDICA.

Succincte enarrentur praecipua Recentiorum experimenta Clo Bell, Magendie, Eschricht, Schöps et Bellingeri de actione nervi Olfactorii, Trigemini et Facialis, nec non de utriusque radicis nervorum spinalium officio, ut denique disputatis concludatur, quaeenam probabiliter sit actio horum nervorum.

QUAESTIO LITERARIA.

Disputatio de Platonis Phaedone, qua primum sermones Socratis cum amicis breviter, sed tamen apte et ex dialogi ratione enarrentur: tum petantur inde et explicentur, quae ad animi immortalitatem probandam prolata sunt argumenta: tandem quae sit eorum argumentorum in Philosophia theoretica vis et auctoritas, efficiatur.

§. III. *Lectionum, inde a feriis aestivis A. CIOIÖCCCXXVIII. usque ad ferias aestivas A. CIOIÖCCCXXIX. habendarum, haec fuit ratio constituta.*

In FACULTATE MATHESEOS ET
PHILOSOPHIAE NATURALIS,
docebunt.

Elementa Matheseos I. F. L. SCHRÖDER, d. martis, mercurii, iovis et veneris, hora VIII.

Physicam Mathematicam, duce Poisson, I. F. L. SCHRÖDER, diebus mercurii et saturni hora IX.

Stereometriam atque Trigonometriam Sphaericam, adhibitas ad Geographiam et Astronomiam, I. F. L. SCHRÖDER, die iovis et veneris hora IX.

Geometriam Sublimiorem, imprimis Theoriam Curvarum I. F. L. SCHRÖDER, hora auditoribus commoda.

Phy-

Physicam experimentalem G. MOLL, die lunae, martis, iovis et veneris, hora I.

Astronomiae primas notitias G. MOLL, d. lunae, martis, iovis et veneris, h. IX. vel alia, auditoribus magis commoda.

Astronomiam theoreticam et practicam G. MOLL, iisd. d. h. III.

Elementa Hydrotechniae, ad presentem conditionem Patriae adplicata, si sufficiens numerus auditorum adsit, belgico sermone, exponet G. MOLL, hora deinceps indicanda.

Chemiam generalem et applicatam N. C. DE FREMERY, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, h. XII.

Botanicam et Physiologiam plantarum I. KOPS, die lunae, martis, iovis et veneris, h. X.

Zoologiam Universam, N. C. DE FREMERY, diebus iovis et veneris, h. XI.

Anatomiam comparatam TH. G. VAN LIDTH DE IEUDE, diebus mercurii et saturni, hora auditoribus commoda.

Mineralogiam et Geologiam N. C. DE FREMERY, diebus lunae, et martis, hora XI.

Oeconomiam ruralem I. KOPS, diebus lunae, mercurii et iovis, hora I. saturni, hora XII.

Disputandi exercitationibus, die saturni hora I, alternatim praeerunt Professores in Facultate Matheseos et Philosophiae Naturalis, singuli in partibus sibi demandatis.

In FACULTATE THEOLOGICA.

Theologiae Naturalis selecta capita uberius illustrabit H. BOUMAN, diebus jovis et veneris, hora X.

Historiam Ecclesiae Christianae, inprimis recentiorem, tradet H. I. ROYAARDS, diebus lunae et martis hora XI, et die mercurii, hora VIII.

Historiam Dogmatum Christianorum narrabit H. I. ROYAARDS, diebus lunae et martis, hora II.

Historiae Ecclesiasticae Belgicae loca selecta, inprimis quae *Societatem* et *Jus Ecclesiasticum hodiernum* spectant, explicabit H. I. ROYAARDS, die mercurii, hora II.

Collocutionibus cum provectoribus de locis Historiae Ecclesiae et Dogmatum vacabit H. I. ROYAARDS, die iovis, hora II.; cum Candidatis, de *Historia Ecclesiastica et Doctrina morum Christiana*, die mercurii, hora I., aliave auditoribus comoda.

Disquisitionibus, probationi academicae praevis, vocabit H. I. ROYAARDS, die lunae, hora XII.

Hermeneuticam Novi Foederis, diebus lunae et martis, hora X, tradet H. BOUMAN.

Scripta nonnulla Paulino interpretabitur H. BOUMAN, diebus lunae et martis, hora IX.

Jesariae illustriora vaticinia explicabit H. BOUMAN, diebus iovis et veneris, hora XI.

Theologiam dogmaticam docebit I. HERINGA, E. F. diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora XII.

Collocutionibus de Theologia populari vacabit I. HERINGA, E. F. die iovis, horis vespert. a VII. ad IX.

Disquisitionibus, cum provectionibus instituendis, probationi, sive academicae, sive ecclesiasticae, praevis, insigales horas destinabit I. HERINGA, E. F.

Theologiam morum Christianam docebit H. I. ROYAARDS, diebus lunae et martis, hora I. et die mercuris, hora IX.

Praecepta *homiletica* tradet J. HERINGA, E. F. diebus lunae et iovis, hora VIII.

Exercitationes oratorias sacras moderabitur I. HERINGA, E. F. die saturni, hora I. vel alia magis commoda.

Officia doctorum et antistitum in Ecclesia Christiana exponet I. HERINGA, E. F. diebus martis et veneris, hora VIII.

Puerorum doctrinae Christianae initiis erudiendorum exercitationem instituet I. HERINGA, E. F. die veneris, hora XI.

Commilitonibus *orationes* habentibus *sacras* praeses aderit I. HERINGA, E. F. die mercurii, hora XII, H. BOUMAN, die lunae, hora I. et H. I. ROYAARDS, die iovis, hora I.

Publicis *disputandi* exercitationibus praerunt, alternis hebdomadibus, die mercurii,
-oib ho-

hora I. alternatim, I. HERINGA, E. F., H. BOUMAN, et H. I. ROYAARDS.

G. VAN OORDT, etsi suo rogatu, honorifice a Rege dimissus est, lubentissime tamen sua officia et consilia, quoad ejus fieri possit, offert commilitionibus. Orationes sacras habentibus praeses aderit, diebus et horis et sibi et commiliti onibus opportunis.

In FACULTATE IURIDICA, docebunt.

Institutiones H. ARNTZENIUS, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora I.

Pandectas Westenbergio duce H. ARNTZENIUS, diebus martis, mercurii, iovis, veneris et saturni, hora X.

Ius Belgicum ad ductum linearum Iur. Civ. Holland. descriptarum a Cl. N. Smal- lenburg, I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, hora I.

Historiam Iurisprudentiae Romanae H. ARNTZENIUS, diebus martis et iovis, hora XI. veneris, hora IX.

Encyclopediam iuris I. R. DE BRUEYS, die-

1848

1849

1850

1851

1852

1853

1854

1855

1856

1857

1858

1859

1860

1861

1862

1863

D
E
F
I
N
E
D
S
I

diebus lunae hora X, mercurii et veneris,
hora XI.

Elementa oeconomiae politicae I. R. DE
BRUEYS, diebus lunae, martis et iovis, ho-
ra XI.

Ius naturae C. A. VAN ENSCHUT, die-
bus martis, mercurii, iovis et veneris, hora
X., duce Haus.

Ius publicum universum et belgicum C.
A. VAN ENSCHUT, diebus martis, mercu-
rii, iovis et veneris, hora XII.

Ius gentium, imprimis practicum, horis
commodis.

Ius Criminale universum et belgicum
C. A. VAN ENSCHUT, diebus martis, mer-
curii, iovis et veneris, hora IX.

Disputandi exercitationibus, alternis heb-
domadibus, praecurrunt Professores in facul-
tate Iuridica.

In FACULTATE MEDICA, docebunt.

Anatomiam I. L. C. SCHROEDER VAN
DER KOLK, quater per dierum hebdoma-
dem, hora IV.

Physiologiam I. L. C. SCHROEDER VAN

**

DER

DER KOLK, diebus lunae, martis, mercurii
et iovis, horâ VIII. matutinâ.

Dissectionibus Cadaveris Anatomicis, op-
portuno anni tempore instituendis, praecrit
quotidie J. L. C. SCHROEDER VAN DER
KOLK.

Pathologiam exponet B. F. SUERMAN,
ter per dierum hebdomadem, hora IX.

Doctrinam de cognoscendis et curandis
hominum morbis I. I. WOLTERBEEK,
quater, hora XII.

Therapiam generalem, et apparatus
medicaminum, exponet I. I. WOLTER-
BEEK, quater, hora I.

Pharmaciam, vernaculo sermone, N. C.
DE FREMERY, diebus iovis et veneris, ho-
ra II.

Examen aegrotantium, et Semeioticam,
I. I. WOLTERBEEK, in Nosocomio aca-
demico, hora X.

*Institutionibus Clinicis morborum inter-
norum* vocabit I. I. WOLTERBEEK, sin-
gulis diebus, in Nosocomio Academico.

Praxin chirurgicam tradet B. F. SUER-
MAN, quater per dierum hebdomadem, ho-
ra VIII.

Operationes chirurgicas demonstrabit B. F. SUERMAN, tempore hyemali, quater per dierum hebdomadem, hora V.

Institutionibus clinicis in arte chirurgica, quovis die, vacabit B. F. SUERMAN.

Theoriam artis obstetriciae I. I. WOLTERBEEK, die martis, iovis et veneris hora IX.

Institutionibus obstetriciis, imprimis practicis in Nosocomio habendis vacabit I. I. WOLTERBEEK.

Politiam medicam tradet N. C. DE FREMERY, diebus mercurii et saturni, hora VIII.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, Professores in Facultate Medica praeerunt.

I. BLEULAND, licet propter aetatem septuaginta annorum honorifice rube donatus, commilitonibus, qui explicationem accuratorem speciminum Anatomicorum et Pathologicorum in Museo praesentium desiderabunt, sua officia, quantum valetudo permittet, offert.

Ph. F. HEYLIGERS; quando ipsi per valetudinem licebit, Chirurgiam denuo et Artem Obstetriciam traditurus est.

In FACULTATE PHILOSOPHIAE
THEORETICAE ET LITERA-
RUM HUMANIORUM,

docebunt.

Logicam I. F. I. SCHRÖDER, die lu-
nae, hora II. atque die saturni, hora VIII.

Loca Selecta ex Metaphysices Doctrina
I. F. I. SCHRÖDER, diebus iovis et venci-
ris, hora II.

Literas Latinas A. VAN GOUDOEVER,
diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora
X. interpretando cum Ciceronis libros de le-
gibus tum Horatii Epistolam ad Pisones.

*De optima cum puerorum instituendo-
rum tum Literarum Humaniorum docen-
darum via disputabit*, A. VAN GOUDOE-
VER, diebus Mercurii h. I. et saturni h.
XII.

Antiquitatem Romanam A. VAN GOU-
DOEVER, diebus lunae. mercurii, iovis et
saturni, hora IX.

Exercitationibus Oratoriis praeërit A.
VAN GOUDOEVER, die Mercurii, hora XII.

Literas Graecas tradet PH. G. VAN
HEUSDE, interpretandâ cum Plutarchâ De-

mosthenis vita et Iliad. Rhaps. VI. diebus martis et veneris, hora XI: tum Demosthenis oratione de Corona, diebus lunae et iovis, hora XI.

Literas Hebraicas docebit I. H. PAREAU, ita ut Grammaticam exponat, diebus lunae et iovis, hora IX. eademque hora, diebus martis et veneris, quaedam tractet Capita e Regum Libris.

Literas Chaldaicas et Syriacas I. H. PAREAU, diebus lunae et iovis, hora XI.

Literarum Arabicarum initia I. H. PAREAU, diebus martis et veneris, hora XI: et carmina quaedam Arabica antiquiora tractare perget die mercurii, hora IX: aut alia commodiore.

Antiquitatem Hebraicam tradet I. H. PAREAU, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora XI.

Historiam gentium, praesertim Orientalium PH. VAN HEUSDE, d. lunae, martis, iovis et veneris h. XII.

Historiam literariam Historicorum Recentiorum, PH. G. VAN HEUSDE, diebus mercurii et saturni hora XI.

Historiam Patriae, A. SIMONS, d.

martis, mercurii, iovis et veneris; hora VIII.

Historiam Coloniarum Belg., diebus et horis, auditoribus commodis. A. SIMONS.

Literas Belgicas et Eloquentiam, A. SIMONS, d. martis, mercurii, iovis, et veneris, hora II.

Poëtarum principum Belg. Sec. XVIII. selecta loca, A. SIMONS, d. martis et veneris, hora IV.

Præcepta styli bene Belgici tradet A. SIMONS, d. martis, hora XII. mercurii, hora XI. iovis; hora IV. et veneris, hora XI.

Disputandi exercitationibus sermone Belg. præerit, alternis hebdomadibus, die iovis, hora IV. A. SIMONS.

Disputandi exercitationibus præerunt, alternis hebdomadibus, die saturni hora II. alternatim P. H. G. VAN HEUSDE et A. VAN GOUDOEVER.

G. DORN SEIFFEN, *Lit. Human. Lector*, diebus lunae et iovis; hora V., *Grammaticam Graecam* exponet; iisdem diebus ho-

hora VI., aut alia, auditoribus magis com-
moda, *de rhythmica ratione, tam in Grae-
corum, quam Latinorum, poëtarum car-
minibus* aget.

I. H. KOCH, Linguae Germanicae gram-
maticam et historiam literariam interpreta-
bitur, horâ auditoribus commodâ.

Literas Francicas tradet F. M. D'ANGE-
LY, diebus lunae et iovis, hora V.

Literas Anglicas tradet C. THOMPSON,
diebus lunae et iovis, hora IV.

L. DE FRANCE, Academicus gladiatoriae
artis Magister, quotidie aptum et elegantem
gladii usum docebit.

*Bibliotheca Academica, diebus Lunae,
Martis, Iovis et Veneris, ab hora I. in
II. diebus Mercurii et Saturni ab hora
I. in IV., et, feriarum tempore, singu-
lis diebus Iovis, ab hora I. in II., uni-
cuique patebit.*

§. IV.

Inde a die **xxvi Martii**, a. ciciodcccxxviii,
 usque ad diem **xxv Martii**, a. ciciodcccxxix.
 Dissertationes, sive publice, sive privatim,
 defensae sunt haec.

Anno ciciodcccxxviii.

Die xxix Martii, **IANUS KOKER**, ex
 pago *Broek in Waterland*, *privatim* de-
 fenso specimine *Anatomico-Physiologico* de
 subtiliori membranarum serosarum *Fabrica*,
 ob magnam doctrinae praestantiam, cum lau-
 de *Medicinae Doctor creatus est*.

Die xxi Aprilis, **OCTAVIUS, FRANCIS-
 CUS BYRDE**, *Rheno-Traiectinus*, *Medicinae*
Doctor, *privatim* defenso specimine *Chirur-
 gico-Medico*, de *Hydrocele*, variisque metho-
 dis ejus operationem instituendi, ob magnam
 doctrinae praestantiam, cum laude.

Die xxx Aprilis, **IOHANNES, HENRICUS,
 GUILIELMUS SWELLENGREBEL**, *Roteroda-
 mensis*, *Juris utriusque Doctor*, ob doctri-
 nae praestantiam, *privatim* defenso specimi-

ne Historico-Iuridico de Fontibus iuris francici, cum universe, tum in Heredum ordine succedendi.

Die II Maii, IANUS, CLAZINUS, ADRIANUS PELS RYCKEN, *Bredanus*, Iuris utriusque Doctor, *privatim* defenso specimine iuridico, sistente Quaestiones ex codice legum civilium, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die VI Maii, NICOLAUS, ADRIANUS VAN VELSEN VAN VOORTHUIZEN, e vico *Abkoude*, Iuris utriusque Doctor, ob doctrinae praestantiam, *privatim* defensa disputatione iuridica, de Parte honorum, iure hodierno certis cognatis reservata.

Die VII Maii, IOHANNES, FRANCO BEYEN, *Iselostadiensis*, Medicinae Doctor, *publice* defensa Dissertatione Medico-Practica de Tussi convulsiva, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die XVI Maii, DIEDERICUS, ARNOLDUS, PHILIBERTUS VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN *Rheno-Traiectinus*, Iuris utriusque Doctor, *privatim* defenso specimine Academico iuris Criminalis de Poena Exsili, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die

Die XXXI Maii, IANUS, PETRUS STRICK
VAN LINSCHOTEN, *Rheno-Traiectinus*, ob
doctrinae praestantiam Iuris utriusque Doc-
tor, *privatim* defensa Dissertatione Histori-
co-Iuridica, de Venatione et lure venandi, tam
antiquo quam novo.

Die III Junii, IANUS, IOHANNES, FREDE-
RICUS ALEWYN, *Amstelaedamensis*, Iuris
utriusque Doctor, *privatim* defenso speci-
mine Oeconomico-Politico, de Necessitudine
inter tres in civitate divitiarum fontes, agri-
culturam, mercium fabricationem et merca-
turam, ob magnam doctrinae praestantiam,
cum laude.

Die XI Junii, CORNELIUS, AGATHUS DU-
KER, *Rheno-Traiectinus*, Iuris utriusque
Doctor, *publice* defensa Disputatione Iuri-
dica, de Rescissione emptionis venditionis ob
vilius pretium, ex historia iuris illustrata, ob
magnam doctrinae praestantiam, cum lau-
de.

Die XI Junii, HENRICUS NAGTGLAS,
Rheno-Traiectinus, Iuris utriusque Doctor,
privatim defenso specimine iuridico, exhi-
bente animadversiones ad locum Codicis Ci-
vilis, de obligationibus, quae ex conventionem

oriun-

orientur, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die XIII Iunii, IANUS, GERARDUS OTTE-
MA, *Doetichemò-Gelrus*, Philosophiae Theo-
reticae Magister et Literarum humaniorum Doc-
tor, *publice* defenso specimine philologico
de Sophoclis Antigona, ob summam doctri-
nae praestantiam, magna cum laude.

Die XIV Iunii, IACOBUS, CORNELIUS VAN
THIELEN, *Brielo-Hollandus*, Iuris utrius-
que Doctor, *privatim* defensa Dissertatione
Iuridica de Accessione, ob magnam doctrinae
praestantiam, cum laude.

Die XXV Iunii, CORNELIUS DRONSBERG,
Amstelodamensis, Iuris utriusque Doctor,
publice defensa Dissertatione Iuridica, de Re
Monetali, imprimis de legibus et delictis mo-
netalibus, horumque poenis, ob magnam
doctrinae praestantiam, cum laude.

Die XXX Iunii, UNICO, ALLARD VAN
ALBERDA VAN BLOEMERSMA, *Groninga-
nus*, Iuris utriusque Doctor, *privatim* de-
fenso specimine Iuridico, exhibente Quaestio-
nes iuris varii argumenti, ob magnam doc-
trinae praestantiam, cum laude.

Eodem die, LEONARDUS HAMMING, *Arn-
he-*

hemia Gelrus, Philosophiae Theoreticae Magister et Literarum humaniorum Doctor, publice defensa Dissertatione Historico-Litteraria, de Iasone, Pherarum Tyranno, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die I Iulii, PETRUS, CORNELIUS VANDER VELDEN, *Rheno-Traiectinus*, Iuris utriusque Doctor, publice defensa Dissertatione Iuridica, sistente Quaestiones ex Codice Civili Francico, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die II Iulii, GERARDUS SIMONS, *Thamensis*, Math. Magister et Philosophiae Naturalis Doctor, publice defensa Dissertatione Physica, de Dilatatione liquidorum per calorem, ob summam doctrinae praestantiam, magna cum laude.

Die III Iulii, HENRICUS HEYLIDY, *Rheno-Traiectinus*, Iuris utriusque Doctor, publice defensa Dissertatione Iuridica, de Vi probationis, quam habet confessio criminis rei, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Eodem die, IOHANNES PARÉ, *Harlemensis*, Theologiae Doctor, publice defensa Dissertatione Theologica, de Iohannis Euan-

gelio non prorsus dissimili prioribus Euan-
geliis, nec ob dissimilitudinem repudiando,
ob summam doctrinae praestantiam, mag-
na cum laude.

Die IV Iulii, SALOMO, IACOBUS VAN
LIER, *Rheno-Traiectinus*, Iuris utriusque
Doctor, *privatim* defenso specimine Iuridi-
co, de Conditione resolutoria, secundum co-
dicem legum civilium, ob magnam doctrinae
praestantiam, cum laude.

Eodem die, GUILIELMUS SERRURIER,
Trans-Isalanus, Iuris utriusque Doctor,
publice defenso specimine Iuridico Animad-
versionum ad locum Gaii de Potestate, ma-
nu et mancipio, ob summam doctrinae prae-
stantiam, magna cum laude.

Eodem die, EVERARDUS, IANUS, IACOBUS
VERWEYDE, *Amstelodamensis*, Iuris utrius-
que Doctor, *publice* defensa Disputatione Iu-
ridica, de eo, quatenus actiones, virtutis legi
contrariae, delictis in civitate sint accensen-
dae, ob magnam doctrinae praestantiam, cum
laude.

Eodem die, FERDINANDUS, LEONARDUS
BEELS, *Steenbergensis*, Iuris utriusque Doc-
tor, ob doctrina praestantiam, *privatim* defen-

so specimine Iuridico, sistente quasdam observationes de nuptiis, secundum codicem legum civilium.

Die v Iulii, FREDERICUS NERING BÖGEL, Anholtinus, Iuris Romani Doctor, ob doctrinae praestantiam, *privatim* defensa Dissertatione Iuridica, de probabili portionis legitimae apud Romanos causa et origine.

Eodem die, CAROLUS, EVERARDUS, IOSEPHUS, FRANCISCUS VAN NISPEN, Zwemmeria-Gelrus, Iuris utriusque Doctor, *privatim* defenso specimine Iuridico, Quaestiones Iuridicas exhibente, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Eodem die, NICOLAUS WITSEN ELIAS, Amstelaedamensis, Iuris utriusque Doctor, ob doctrinae praestantiam, *privatim* defenso specimine Iuridico, exhibente Quaestiones de Iuribus et Obligationibus, cum tutoris, tum minorum, ex codice legum civilium.

Die XXIII Sept., IANUS, PETRUS, LAURENTIUS STEENS ZYNEN, Haganus, Iuris utriusque Doctor, ob doctrinae praestantiam, *privatim* defensa Dissertatione Iuridica de Deposito.

Die XVI Decemb., ISAÄCUS VAN LIER, EL. F., Rheno-Traiectinus, Medicinae Doctor,

tor, *publice* defenſo ſpecimine Medico, de Dentitione ſana et morboſa, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Eodem die, FREDERICUS, REVIXIT VAN NAERSSSEN, *Bredanus*, Iuris utriusque Doctor, ob doctrinae praestantiam, *privatim* defenſo ſpecimine Iuridica, sistente Quaestiones Iuris Civilis.

Die XVII Decemb., DIEDERICUS, IOHANNES, AGATHUS ARNTZENIUS, *Haga-Batavus*, Medicinae Doctor, *publice* defenſa Dissertatione Medica, de Suicidio, observationibus Anatomico-Pathologicis illustrato, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die XVIII Decemb., ABRAHAMUS BOELE, *Amstelodamensis*, Medicinae Doctor, *privatim* defenſa Dissertatione Pathologica, de Vermibus intestinalibus, in viis biliferis repertis, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die XIX Decemb., FRANCISCUS MATHAEUS WENCESLAUS TESTA, civis *Belga*, *Constantinopoli* natus, ob summam doctrinae praestantiam, magna cum laude, Iuris Romani et hodierni Doctor, *privatim* defenſo Specimine Iuridico, de causis ob quas pax
cum

cum hoste communi, a gentibus in bello sociis, iure, seorsum condatur.

MAV TITIV Anno CIOIOCCCXXIX.

Die XXVII Ianuarii, HENRICUS, ADRIANUS, REGNERUS VOSMAER, *Haga-Batavus*, Iuris utriusque Doctor, *privatim* defensa Dissertatione Iuridica, de Societate nominata, sive de mercatoribus communi nomine societatis, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

Die III Februarii, PETRUS, CONSTANTINUS, ANTONIUS, CATHARINUS REIGERSMAN, *Rheno-Traiectinus*, Iuris utriusque Doctor, ob doctrinae praestantiam, *privatim* defensa Dissertatione Iuridica, de legibus et institutis belgicis, cum antiquioribus, tum recentioribus, quae spectant curam in mercibus, ex auro vel argento fabricatis, publicae cautionis ergo adhibendam.

Die IX Martii, IOSEPHUS FERENTZY, *Stephanopoli-Pannonius*, Theologiae Doctor, *publice* defensa Disputatione Theologica, de Consilio et causis prodicionis Iudae, ob magnam doctrinae praestantiam, cum laude.

§. V.

Anno CIOIOCCCXXVIII.

Die xxvi Martii, Academiae Curatores, Viri amplissimi, in Senatu convenerunt, quorum Praeses; IANO KOPS, Viro cl., in sequentem annum Academicum Rectori designato, postquam solenne iusiurandum praestiterat, novam Magistratus dignitatem est gratulatus, et anni nunc exacti Rectori, ANTONIO VAN GOUDOEVER, Viro cl., pro fide et cura, quam in Academiae rectione patefecerat, gratias egit. Gratulationi humaniter respondit instantis anni Rector.

Mox schedulae a Graphiario combustae sunt, eorum nomina continentes, quibus in certamine litterario praemium reportare haud contigerat.

His peractis, Curatores, universo Senatu comitante, ANTONIUM VAN GOUDOEVER, Virum clar., in cathedram deduxerunt, ex qua Orator primum dixit, „*de FRANCISCO PETRAR-CHA Literarum humaniorum, saeculo xiv. instauratore praecipuo.*” Deinde ea enarravit, quae, ipso rectore, Academiae evenerant, sive laeta, sive tristia. Porro praemia tradidit Victoribus in certamine litterario, LEONAR-

DO IOANNI FREDERICO IANSSEN, GUILIELMO CHRISTIANO SLINGERLAND CONRADI, Theologiae in hac Academia studiosis, et GUILIELMO VAN LYNDEN, Iuris in hac Academia Candidato, uti et honorifica testimonia iuvenibus IOANNI EVERARDO DE VOOGT, Theologiae in hac Academia studioso, ANTONIO HENRICO VAN DER KEMP, Iuris in Academia Lugduno-Batava Candidato, qui, sorte, praemio caruerant, atque GERARDO MOLENKAMP, Theologiae in hac Academia studioso, cui secundi honores in certamine contigerat. Tum quaestiones in proximum annum Academicum, a singulis ordinibus propositas, praelegit. Denique munus Rectoris abdicavit, sibi que ab augustissimo Rege datum successorem proclamavit ac salutavit.

Anno CIOIOCCCXXIX.

Die IX Martii, in conventu Curatorum, Rectoris, Adsectorum et Graphiarum lecti sunt in subsequentem annum Academicum Adsectorum quatuorviri IANUS RICHARDUS DE BRUEYS, BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN, IOANNES FREDERICUS LUDOVICUS SCHROEDER et PHILIPPUS GUILIELMUS VAN HEUSDE. Graphiarum munus demandatum est ANTONIO VAN GOUDOEVER.

IANG

—RANCAL, oimntu estummo m m

ca

JANI KOPS
ORATIO,

DE

EMOLUMENTO, QUOD EX BATAVO-
RUM ET BELGARUM CONJUNC-
TIONE IN UNUM REGNUM, AGRICULTURAE PER TOTAM PATRIAM ACCESSERIT;

Dicta publice

DIE XXVI MARTII, A. MDCCCXXIX.

QUUM ACADEMIAE REGUNDAE MUNUS
SOLEMNI RITU DEPONERET,

THE HISTORY

OF THE

REIGN OF CHARLES THE FIRST

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

THE SECOND VOLUME

CONTAINING

THE

REIGN OF CHARLES THE SECOND

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

THE

REIGN OF CHARLES THE SECOND

BY JOHN BURNET

IN TWO VOLUMES

THE

REIGN OF CHARLES THE SECOND

BY JOHN BURNET

Agriculturam in nostra patria maximi momenti esse habendam, publicamque salutem arcto vinculo cum ea esse conjunctam, tam omnium consensu hocce tempore verum habetur, ut nulla demonstratione amplius indigeat. Hanc adeo artem, uti etiam ceteras industriae partes, omnem curam, exhortationem et tutelam sibi suo jure quodammodo postulare, quis dubitet? etenim per proximos triginta annos hoc toties probarunt; tam diversa ratione ostenderunt; tam multis rebus factisque perspicuum reddiderunt viri hujus disciplinae studiosissimi, ut hi, quibus de Neerlandicae^s Agriculturae prae-

stantia atque utilitate nondum persuasum sit, apertis oculis nihil se velle videre profiteantur.

Quoties autem ipse in diversis muneribus, ad hanc disciplinam et artem spectantibus; quoties, inquam, perversas istas et praejudicatas nostratium opiniones, quas de hac arte reperiēbam, tollere conatus (1) fui, quas quidem ob supra jam dictas causas amplius impugnare supersederem, si in nostra patria priscus rerum status fuisset conservatus. Jam vero quoniam tot et tantae priori reipublicae accesserunt provinciae, ut nova inde orta sit oeconomiae politicae administratio, novamque acquisivit formam; novi quoque dantur et se offerunt nobis rei adspectus, ex quibus Agriculturae nostrae ratio considerari meretur. Mirum ergo nemini videri debet, si ex industria disquiserim, quos effectus hicce novus rerum ordo

in
 (1) In diversis disputationibus et prolatis sententiis, quae passim inveniuntur in opere a me edito, A°. 1805-1814.

Magazijn van vaderlandschen Landbouw, zes deelen, uti quoque in oratione inaugurali, cum professoris munus assumpserer. A°. 1816.

in agriculturam nostram habuerit; quanta emolumenta haec inde perceperit, et quomodo haec industriae pars a cujuscumque ordinis viris in nostro regno jam consideranda esse videatur.

Cum Magistratus me verba ad vos facere jubeat, hujus diei solemnitati non alienum, meae provinciae accommodatum, vestrisque auribus A. H. haud indignum videtur, si in hoc argumento nostra versabitur oratio: in primis quod illa septentrionalium Australiumque provinciarum conjunctio ad unum regnum, ab hinc aliquot annis sit facta, atque adeo experientia et usu satis superque extra omnem dubitationis aleam sit positum, quantum incrementi Agricultura ex hac ceperit conjunctione; quapropter non de incerto quodam et futuro rerum eventu agemus, sed praeterita respiciemus, quae nobis satis materiae ad hujus rei contemperationem suggerent. — Dicam ergo de Emolumento, quod ex Batavorum et Belgarum conjunctione in unum Regnum, Agriculturae per totam patriam accesserit.

Difficilem sane provinciam aggredior, me-

il-

illam utriusque populi ad unam gentem consociationem, tamquam Agriculturae utilissimam, vobis ob oculos ponere velle: est autem haec ipsa diversarum provinciarum conjunctio, quae tam in australi quam septentrionali regni nostri parte, non eodem apud omnes fruitur favore. In gravi ergo et ardua materia versatur oratio, dum res attingam, de quibus homines non solum in diversas abeunt sententias, sed etiam opiniones maxime praejudicatae reperiuntur. Quid autem ego retractare deterrerer, quae, uti mihi persuasum habeo, immensa commoda atque emolumenta nostrae affert patriae. Anne ego, qui per triginta tres annos, in omni regiminis forma, in rebus ad agriculturam pertinentibus pro viribus meam operam praestiti, nunc me deterreri paterer, quo minus ejus defensionem in me recipiam, et tanquam dubius pedem retro referrem, cum mihi constet, me in certamine non succubiturum esse?

Niholominus A. H. ad vestram benevolentiam, ea, qua par est, modestia confugio. Audite, quaeso, me integritate, viris gra-

vibus propria. Quid? quis vestrum me ad vos verba facientem ante condemnet, quam audiverit? Quis in re tanti ponderis prius sententiam ferat, quam meam orationem ad finem perduxerim? attamen ne vestra patientia abuti videar, operam dans, ut me humanitate, benignitate atque attentione auscultatis, vos etiam atque etiam rogatos esse velim.

Agriculturam hoc in argumento latissimo sensu esse accipiendam, nec solum diversi generis plantarum cultionem, sed etiam universae rei pecuariae curam significari, cuique patebit: estque haec Agricultura, cujus statum tam apud Belgas, quam apud Batavos vestrum in conspectum breviter ducere constitui, qualis sese habuerit apud singulos ante provinciarum conjunctionem, et qualis sit ejus conditio, postquam hi populi ad unam gentem consociati fuerunt.

Utrique populo primarius quidem fons erat, ex quo largissima scaturiebant emolumenta, sed ipse fons cuique diversi erat generis. Quidquid enim mercatura ad Batavorum salutem valebat, id Agricultura Belgis

gis tribuebat, quod quo clarius pateat, rem paulo accuratius ad examen vocemus.

Ne cogitatis, me in mercaturae laudem hic exspatiari velle: silentio enim praetermitto, priscae reipublicae incolas suam insignem magnitudinem, laudatam carissimamque libertatem, immenso opes divitiasque, egregias artes atque doctrinas, mercaturae referre debuisse accepta: quis enim vestrum haec omnia non mihi assentitur? Silentio vero praeterire, quantum veteri illi mercaturae ac navigationi Agricultura debeat, vetat religio; estque hanc solam ob causam, cur cum maxime de mercatura mentionem faciam, et quae pars tantum in considerationem nostram venire debet.

Pauperes et exiguae humanae culturae istae regiones sunt dicendae; quae, agricolae laboribus male respondentes, nihil amplius, quam quo sibi suisque prospiciat, proferre solent; inani ubi agricultio largum copiae cornu in industrium rusticum effundit, ibi multi fructus ad aliorum; rei rusticae non operam dantium, usum acquiruntur: qui ergo sibi supersunt, eos aliis trade-

re, cuique offerre solet agricola, dummodo pretium justum inde consequatur. Quaeso A. H. quomodo ergo agricola ipse mercaturam agat; animadvertite; et quo plura loca ad suos fructus vendendos illi patent, quo felicior merces eo transportandi datur occasio, eo magis rustici prosperitas augetur, crescunt ejus opes. Numquam ejusmodi agricolae timor obrepit, ne ejus agri nimios proferant fructus, cum florenti mercatura mille paratae sint manus, ad id, quod sedulo rustico ex fructibus supersit, accipiendum et alias in regiones magno cum lucro transvehendum. Singula itaque mercaturae incrementa ruricolae quaestum affere solent. Quum Mercator in aliis orbis terrarum partibus, in remotissimis regionibus, sibi lucri vias aperuit, agricola aliquam commodi et lucri partem ex hoc incremento sibi in futurum prospicit et sperat. Quum merces caedem, quas quoque ejus agri proferunt, aliunde a mercatoribus invehuntur, agricola inde ne minimum sentit damnum, probe sibi conscius, magna suae patriae emporia inde mirum in modum crescere, nec dubitat, quin major

ior mercatura etiam fructus ex suis horreis sit postulatura. — Haec omnia luce meridiana clarius antiqua illa in prisca republica agricultura probavit.

Praeter nostram enim rempublicam nullum invenitur regnum, nisi forte Angliam excipere velitis, in quo pro exigua soli magnitudine, tanta copia seritur et nascitur plantarum, diverso domestico usui inservientium, quae quidem plantae ideo imprimis ad mercaturam faciunt, quoniam in ceteris terris, ubi agri non plura quam necessaria hominibus alimenta proferunt, plane desunt; quaeque adeo inde, speciali mercatoriarum plantarum nomine, sunt insignitae. Hae autem quantum lucri agricolae afferre solent! Quae opum divitiarumque magnitudo ex nostra Rubia tinctorum, illo praestanti ad pannum colore inficiendum radice, in nostram patriam quotannis redundat! quantum auri ex nostro Lino, tam suis pretiosis filis, quam utilissimo semine afferebatur, praesertim antequam Gossypium ejus locum imprimis occupaverat! Qua pecuniae summa remuneratur cultoris labores Brassica Napus suo oleo, quod

quod tam copiose e semine contunditur! Quot nummi singulis annis colliguntur ex Cortice Quercino, ad corium praeparandum inserviente! quid dicam de innumeris Avenae modiis, qui a peregrinis appetuntur! Praecipuas tantum ex utilissimis nostrae telluris plantis hic commemorare lubet, quarum abundantiam nostri mercatores in alias mittunt regiones. Non tamen ideo silentio praetereo, primo loco forsitan nominanda, Butyrum et Caseum, peregrinis et incolis aequae praestabilia, quibus quidem industriae fructibus an aliae merces, si paucas excipias, plus divitiarum mercatoribus attulerint, fere dubito.

Quas ergo gratias Septentrionalium Provinciarum agricolae nostris mercatoribus reddere tenentur. Recognoscite quaeso A. H. breviter mecum, id quod ex veris documentis patefactum est (2), hujus seculi initio, quum nostra navigatio tantopere premebatur et coercebatur, tanta fructuum ex dictis provin-

(2) Vid. opus supra citatum. *Mag. van Landb.* Vol. VI. p. 219 et 220 cum tabula adnexa.

vinciis exportatio existit, ut, abstractis fructibus, qui ejusdem generis aliunde erant in-
vecti, eorum pretium fere summam sedecim
millionum florenorum quotannis aequipara-
ret, quae quidem summa parum a pretio
rerum differt, quae Anno 1826. ex toto
nostro regno ad nostras Indiae orientalis colo-
nias transportatae sunt (3). Quidquid igitur
septentrionalium provinciarum incolae agricul-
tura valebant, impigris mercatorum curis et
laboribus acceptum referre debent.

Aliud beneficium mecum recordemini ve-
lim, quod ex eodem mercaturae fonte in
agriculturam redundavit: summae illae divi-
tiae effecerunt, ut magnae paludes citius sic-
carentur, et agri qui alluvionis beneficio ac-
cesserant, firmis promptius aggeribus cinge-
rentur. Hinc in provincia Hollandiae, mer-
catura tam florente, circiter sexaginta quin-
que millia jugerum (4), quae in ingentibus

(3) Quum redituum publicorum Praefectus verba faceret
de commodandis pecuniis in usum nostrarum Coloniarum
in India Orientali, A°. 1827. tota prioris anni e patria in
illas Colonias exportatio aestimata fuit f. 17,500,000.

(4) Vid. *Verhandeling over de Droogmaking van de*
Haar-

paludibus illatebant, siccata, uberrimos sedulo agricolae fructus attulerunt. Etenim mercatores, ita est eorum solertia et prudentia, providere videbantur, nummos, hoc modo erogatos, brevi cum foenore esse redituros. Nec spes eos fefellit, imprimis cum ex Imperantium indulgentia, magnae immunitates huic labori et ipsis agris fuerint concessae.

Quanti ergo mercatura a septentrionalium provinciarum agricola aestimanda sit, quis est, qui hoc mecum non confiteatur. Si vero rogetis, an agriculturae ex tam prospera rerum conditione omnes, quos potuerit, fructus perceperit? utinam hoc affirmare possem. Mercatura, quid enim non confitear? nostrae quondam reipublicae primarius salutis fons merito habebatur: non vero erat unicuique Prudens mercator etiam norat, quanti Agricultura esset facienda, et quovis modo eam promovere studebat. Quot vero fuerunt, qui eam susque deque habendam esse

sig-
Haarlemmer Meer, door F. G. Baron van Lynden
van Hemmen, in tabula operis, p. 54. adnexa.

significarent? quot fuerunt, qui divitias, ex patriae fructuum abundantia congestas, invidis intuerentur oculis? Quot palam profiteri haud erubuerunt, propriorum fructuum inopiam majora commoda mercatoribus afferre, quibus hoc modo merces ex aliis Europae partibus apportandi, patriaeque inopiae succurrendi major daretur facultas? Quidquid fructuum ex nostris agris collectorum, mercatori quaestuum afferebat, exigui momenti et inter tantas divitias, ex magna illa mercatura ortas, fere ne nominatu quidem dignum habebatur.

Num ergo mirum videri potest, si ejusmodi perversis opinionibus, praecipuarum rerum, ad rem rusticam et rusticorum opera pertinentium, summa esset ignorantia atque imperitia, imprimis oppidanis? Hinc ille neglectus, quin imo contemptus rusticorum vitae operumque, ex illa inscitia solum originem ducens, suamque saevam vim in remotiores exercens provincias. Nonne etiam huic imperitiae tribuenda est illa segnitie tarditasque, qua summus Imperans ad Agriculturam sustentandam et excitan-

tandam procedebat, unde plus tertia parte
nostrarum terrarum incultum et desertum
jacere pateretur (5)?

Quispiam forsitan hic objiciet: Quid?
Tunc ergo tam parvi pendis omnia illa uti-
lissima instituta, a summo Imperante variis
temporibus in Agriculturae commodum ac-
ta? Absit, A. H. ipse potius ea vobis enu-
merabo; quippe illae immunitates in sicca-
tis paludibus, de quibus supra jam dixi, in
incultos agros excellendo latius extendeban-
tur et augebantur. Communium agrorum di-
visio per aliquod tempus jubebatur. Oppor-
tunum et prudens consilium capiebatur ad
funestae bubuli pecoris pestilentiae occurren-
dum, eamque depellendum, summaque cura
in hunc aliosque pecorum morbos confereba-
tur. Rusticis tribuebatur occasio, qua equo-
rum atque boum foeturam emendarent. In
Agriculturae usum peculiares pecuniae colli-
gebantur. In singulis Provinciis viri, qui rei
rusticae praeessent, eligebantur. — Singulo-
rum in nostra patria rusticorum instrumen-

(5) Vid. adnotationem, N°. 16.

torum Museum magnis cum sumptibus constituebatur.

Omnia haec pluraque alia a nostro optimo Rege confirmata sunt, et praeterea rem rusticam ad eas referri doctrinas, quae publice in Academiis docerentur, Gulielmo, Patri Patriae placuit, nec immerito Ars veterinaria hic etiam nominanda: quippe iis, qui hanc artem docerentur, amplissima schola fuit aperta, medicisque veterinariis, in ea doctis, annum stipendium publice erogatur.

Verum enim vero haec omnia, quando initium sumserunt? Scilicet hocce seculo, eo quidem tempore, quo, Eheu! summae calamitates nostram antea tam amplissimam, tam florentem mercaturam premebant, et in dies imminuebant: eo tempore Agricultura unicam attamen tutum agnoscebatur refugium, quo nostra publica salus inprimis defendi posset. Tum novas internas vires, antea neglectas, agriculturae revera inesse ad labantem rempublicam sustinendam, plerique animadvertiebant et in id consentiebant. Tunc mercatores, quos gnavus agricola collegerat fruc-

fructus, gratis accipiebant animis: itaque res adversae, uti semper, sapientissima suppediabant praecepta, rebus prosperis vili pensâ, neglecta, irrisa.

Fuerunt tamen, quid enim dissimulem? aliae quoque causae, quibus id efficiebatur, ut omnia haec consilia et instituta Agriculturae summam afferrent utilitatem: primum quod in nostra patria foederata illa regiminis forma mutaretur, qua tot tantaque consilia, quae ad Reipublicae salutem promovendam valebant, antea plane impediabantur: deinde huc spectant ingentia pretia, quae per aliquot annos ex agrorum cultura percipiebantur. Hae vero causae numquam effecissent, ut ejusmodi instituta, quae modo commemoravi; agriculturae tam salutaria fierent, si mercatura assiduo floruisset. Etenim necum recognoscite effectus mercaturae, post receptam libertatem rursus florere incipientis; num ex eo tempore idem ardor, idem Agriculturae studium, quod antea, quum patria re adversa affligibatur, inter nostrates patuit? Utinam hoc affirmare ausim!

In veterem rerum statum in Septentrio-

B

na-

nalibus regni provinciis contemplando diu versatus fui, quandoquidem sic quoque fundamenta erant ponenda, in quibus ceteras orationis partes extruere possem.

Oculos nostros nunc convertamus in Belgas. Agriculturae, ut supra dixi, primarius huius fons fuit, qui jam longe ante Carolum V, et eo imperante (6), in quibus Belgium una cum Septentrionalibus provinciis antiquam constituebant Neerlandiam, largiter scaturiebat, unde salus in omnes perminabat. Tum enim ob praestantem agrorum culturam Belgae insigne jam adepti erant nomen; quam quidem magnam gloriam, eo jam tempore acquisitam, in hunc usque diem eximie tuiti sunt et conservarunt. Non hic Belgas, neque Hollandos, testes citare lubet; nam peritissimi rei rusticae investigato-

(6) Vid. L. Guicciardin, *Description de tous les Pays-Bas, traduit de L'Italien*, Fol. 1609, et C. Gregoire, *Essai historique sur l'état de l'Agriculture, en Europe, au seizième siècle*, p. 115, quo auctor praefatus est in opere: *Le Theatre de l'Agriculture d'Olivier de Serres*, edit. in 4to A° 1804.

res et expertissimi in Anglia (7), Germania (8), Francia (9) et Helvetia (10), uno quasi ore confitentur, nusquam terrarum in agrorum cultione plus curae adhiberi; nusquam plures fructus inde in rusticum redundare, quam in Belgio; et plurimorum ille annorum experientia in hac arte insignis, Arthur Young, Anglus; nullam fere rei rusticae peritiam comparasse sibi ante videbatur, quam Belgium paragraverat, summaque cum diligentia eorum agrös et culturam conspexerat.

Verum enim vero missis his omnibus testimoniis, ipsa re hanc Belgarum gloriam tueri placet. In Flandria orientali fere sep-

(7) Nempe Arthur Young in variis operibus, John Sinclair, et imprimis, *the rever. Thomas Radcliff, A Report on the Agriculture of Eastern and Western Flanders*. London 1819.

(8) J. N. Scherz, in opere: *Anleitung zur Kenntniss der Belgischen Landwirthschaft*, 3 Vol.

(9) Franc. de Neufchateau, in *annotatis ad opus*, No. 6. citatum: *Le Theatre d'Agriculture*. Vol. 1. pag. 182-204.

(10) vid. *Bibliothèque universelle, section Agriculture, Janvier et Fevrier l'An 1821*. pag. 255-270.

tuaginta millia jugerum Neerlandicorum, ut vulgo, vicies quater centena millia modiorum Neerlandicorum Tritici et Secalis Cerealis proferre solent; quae quidem copia cunctas incolarum necessitates tantum superat, ut e frumento, e provincia exportato, detracto etiam quod cerevisiae et juniperi cocctoribus opus sit, sex vel septem milliones florenorum quotannis redeant (11). Forsitan vero tam largas messes singulari hujus terrae foecunditati tribuetis. Est sane magna his agris foecunditas: sunt enim, praesertim in occidentali Belgii parte, magis frugiferi, quam qui in Septentrionalibus provinciis fertiles agri dicuntur, idque inprimis inde fit, quia terra iis in locis cum marga et calce est commixta. Attamen convertite oculos in plurimas Franciae septentrionalis partes, hisce agris

CON-

(11) Nempe 1,000,000 modiorum, qui modico pretio sex vel septem florenorum in quemque, vel Tritici vel Secalis, modium aestimati sunt. Vid. *Staat van den Landbouw in het Koninkrijk der Nederlanden, gedurende den jare 1818., uitgegeven op last van den Minister voor het Publiek onderwijs, de Nationale nijverheid en de Kolonien*, pag. 67.

contiguas ejusdemque foecunditatis materie repletas. Quam squalidi, quam neglecti, quantopere vigore hi agri sunt exhausti perversa excolendi ratione, qua fit, ut tertio quoque anno novales reddi debeant, id quod Flamingis et Brabantinis populis vix amplius cognitum est.

Sed videor audire rogantem. Unde tantum fructuum discriminis in agris ejusdem terrae, sub eodem climate? Conspiciat ille insignem agriculturae peritiam, quam Belgae jam aliquot secula acquisivit, et cujus regulas etiam nunc sequitur. Dividit agros inter complures colonos, et singularem industriam assiduitatemque adhibendo nihil omittit, nihil negligit, quo ex singulis agrorum partibus summam utilitatem percipiat.

Ne putetis vero, A. H., Belgarum terras ubique naturam tam faultricem habere, fructusque aequae uberrimos durum agricolae laborem remunerari. Sunt enim quoque terrae arenariae, quae antea incultae, inhospita et ericis repleta, tesqua erant. Sunt autem haec ipsae terrae, in quibus Belgarum agros excolendi ratio tam insignem se praee-

praestitit, et quam in hoc tempus sequendo effecerunt, ut advenae, agricultiois peritissimi, conspectu in admirationem abripiantur. — Accedit, quod non solum sint plantae, quae ex his aridis terris progignuntur, in hominum animaliumque nutrimentum inservientes; indefesso enim labore, in his aequae atque in fertilissimis agris, multas alias oeconomicas, quas antea mercatorias plantas appellavimus, abundanter alere a proavis ad posterum propagata est scientia.

— Tanta vero diversarum frugum copia quid agricolae prodest, si eas cum lucro aliis vendere non possit? In Septentrionali regni parte paulo ante agricolam felicem praedicavimus, ut pote qui fruges in magna emporia mittat, ubi facile emptorem invenit. Quid vero discriminis olim inter utramque nostri regni partem obtinebat! Belgae quidem domesticae mercaturae commoda capiebant; et in duobus tribusve vicinis regnis, praecipue vero in Provinciis Hollandiae et Zeelandiae, quae per magna flumina facile adiri poterant, mercaturam agere solebant; sed maritima mercatura et navi-

ga-

gatio, quae magnam demum mercaturam efficiunt, Vos ipsi novistis, vix in censum veniebant, et illum eximium Antverpiae portum, propter Scaldim praecclusum, mercaturae nullam utilitatem adtulisse, quis nescit?

Sed attendite animum, A. H., quodnam remedium huic malo solers industria quaesiverit; quas vias invenerit, ut agricultura nihilominus bene se haberet, et se a tam ingenti frugum abundantia liberaret agricultor. Plurimas oeconomicas seminavit fruges, praecipue Linum, Cannabim, Lupulum, quas quidem plantas suae ipsorum officinae, tanquam primam et rudem materiam, consumebant, et corticem quercinum itidem in proprium usum adhibebant. Sic complures humanae industriae partes, imprimis textrinae, cum Agricultura arcissimo conjungebantur vinculo.

Omnibus vero impedimentis, quae Belgarum mercatura sensit, mercatus studium etiam magis magisque fuit extinctum; quod quidem studium, tribus, immo jam quatuor, seculis abhinc; mirum quantum in horum animos agebat, quo excitati cum remotissimis

mis orbis terrarum gentibus mercaturam agebant, ingensque divitiarum copia ad eorum magna emporia confluebat. Quin imo ipsi mercaturae, quae illis seculis maxima erat, tribuendum est, Belgarum Agriculturam jam tunc ceterarum gentium agros colendi ratione longe praestantiorem fuisse, eamque illis jam a proavis velut donum hereditate in foenus esse relictam.

Apud illos ergo res rusticae, industria, atque fabricae diversarum rerum tantummodo valebant; mercatura vero in remotissimas regiones illis plane erat aliena. Mirum ideo videri non potest, si invectionem omnium rerum, quas proprium solum proferebat, aut industria propria elaborabat, vel omnino prohibere, vel certe aggravare conarentur; quippe illam magnam copiam, quam alioquin aliunde acquisivissent, numquam alienare potuerant, quoniam mare illis fere erat clausum, et illata et advecta propriarum mercium pretium nimis minuissent. Hinc adeo explicandum est, plurimos, his legibus prohibentibus aduetos, has identidem etiam nunc renovare velle.

Vobis igitur, A. H., quomodo Agricultura cum in Belgio, tum in prisca nostra republica, se habuerit, satis indicasse mihi videor, ut inde pateat, quanta commoda novus rerum ordo in utraque regni parte, et jam hac in re attulerit, et in posterum sit allaturus. Quod quidem quo luculentius appareat, propter praestantem laudatamque Belgarum Agriculturam, primum oculos convertamus in Meridionales regni provincias.

Forsitan vero hanc ipsam ob causam admiratione pleni quaeritis, quid? Num illa Agricultura apud Belgas, quam tantopere laudas, aliquid emolumenti cepit ex conjunctione cum ejusmodi regionibus, in quibus agrorum cultio ad publicam salutem tam parum conferre aestimabatur, a multis vili pendebatur? Sed in memoriam revocate quaeso, A. H., quae jam saepius dixi, Agriculturam tum demum maxime posse florere, quum maritima mercatura illam sublevat et sustentat. Hoc autem Belgis antea deerat. Nunc vero eorum naves, celebri illo Neerlandico navali vexillo tutae, mercium copiam in remotissimos

ter-

terrae portus vehunt: qua late patet orbis, passis velis tendunt, et ubique iisdem fruuntur commodis, quae amplius ducentos annos Batavorum mercatoribus fuerant concessa. Colonias in Indiis, et orientali et occidentali, nunc quoque suas dicunt, praebentque haec illis magnos mercium mercatus. Omnes leges consuetudinesque, quarum utilitate navigatio et magna mercatura tantopere florebant, etiam sua beneficia in Belgas conferunt. His omnibus opportunitatibus ergo ex eorum agris, pratis, silvis et hortis, multo majora emolumenta capiunt quam antea, et multo ampliores redditus sibi conciliant.

Has autem provincias, quae a mari remotiores sunt, inde per se minorem utilitatem percipere, non est, quod negemus; sed recognoscite, quam paterna Regis cura eas quoque provincias sit complexa. Novae munitae sunt viae, multi canales vel dilatati vel prolatai sunt, a quibus facillime minimisque sumtibus fructus, qui jam pretio aucti sunt, navi vel curru ad vicinos portus transferri possunt. Quid dicam de diversis flu-

fluminibus, hunc in finem inter se magnis suntibus conjunctis? Quid? quod Mosae et Scaldis aquam ex Regis decreto mox inter se misceri videbimus: *non est ad hoc in nullo*
 -o Anne Belgae haec omnia commoda, impetrante Napoleonte aliòve Francico rege, obtinissent? Minime. Illa commoda manent tantummodo cives, ubi summus Imperans mercaturam quidem curat, attamen quanti agricultura sit habenda, aequè probe novit. Etenim Belgarum agricultura, quamvis insignis, magis perfecta fieri potest, imprimis in orientalibus provinciis. Quos vero conatus, quaeso, ii, qui antea hisce regionibus praeerant, adhibuerunt, ut agricultio ad majorem perfectionem perveniret? plane nullos. Quamquam enim plus viginti annos Belgae Francicis regni pars fuerunt, cujus summus Imperans omni tempore mirum quantum gloriari solebat, agriculturam sibi summo in pretio esse, Belgarum agricultio tamen nullum emolumentum inde cepit: *non est ad hoc in nullo*

Vix vero cum Septentrionalibus Provinciis in unum regnum conjuncti fuerunt, quum Gulielmus, Rex optimus, omnes leges, omnia
 11177
 11177

nia instituta, quae ad rem rusticam spectabant, cum illis quoque communicavit, quorum summam utilitatem Septentrionalium regionum ruricolae jam amplius duodecim annos gratis perceperant animis. Eodem modo, quo in nostris regionibus, a Rege deligebantur in singulis Belgarum Provinciis viri periti, qui rei rusticae praeesent. Nunc demum eorum Agriculturae status quotannis in annalibus ruralibus, tam Francice quam Belgice, divulgatur et recensetur. Pecuniarum, quas Batavi peculiariter in rem rusticam per viginti annos collegerant, aequali jure Belgae fiebant participes. Nunc non amplius pecuaria lues illis erit timenda; eorum equi bovesque eodem curantur modo, quo in prisca republica: in scholam veterinariam pari jure alumni non minus ex Meridionalibus quam Septentrionalibus provinciis admittuntur, aluntur et docentur, Belgaeque jam justo pretio aestimare didicerunt veterinarios medicos, qui, hac schola relicta, utilem illam artem inter eos magno cum fructu exercent. Hinc inprimis rei pecuariae cura apud Belgas, cui magna excitatione opus erat, mi-
rum

rum in modum augetur, et Batavi, iis in procreando pecore longe antecedentes, nobilem aemulationem inter illos suscitaverunt: nunc demum eadem magna commoda ex suis vaccis percipere possunt, cum prospera utantur mercatura, sine qua res pecuaria semper languet.

Quid vero ex his omnibus rebus expectare licet in populo, apud quem Agricultura inter res summi momenti jam pridem habebatur, et hujus artis studium tantum valebat! quos progressus facient Belgae in re pecuaria, uti omni dato auxilio et incitamento, et quomodo ea applicabunt in agriculturam, quo agri magis magisque commissa semina majore cum foenore reddant, quorum fructus tota patria sit perceptura!

Communis quidem est eorum querela, tributa et vectigalia, quae quotannis solvi debeant, multo majora esse, quam unquam antea. Nonne vero injustae sunt hae querelae? Quid enim? Num sola commoda percipere volunt, dum onera, quae cum iis sunt conjuncta, ferre recusent? Nonne vero omnes eorum merces pretio multum sunt auctae?

tae? Instituant comparationem cum vicina Francia, si hac de re dubitant. Nonne praeterea in annonae caritate agricolae omnium minime aucta pretia sentiunt, quia ex propriis agris sibi ipsi prospiciunt? Nonne tandem majora vectigalia novum stimulum rusticorum industriae addunt, ut majore cum cura agros excolant, quo plurium fructuum compensatione vectigal minuatur, dum exiguis vectigalibus saepe efficitur, ut se perniciosae tradat desidiae agricola? Comparate enim, A. H; fundos, vectigalibus ut videtur pressos, cum ejusmodi agris, qui quotannis exiguum tributum solvunt: priores varii generis fructibus uberrimos videbitis, posteriores turpi inopia laborantes (12).

Nunc

— (12) Hoc imprimis probatur in epistola Viri amplissimi R. Schimmelpenninck ad Ordines generales, respectu eorum consult. d. 11. M. Junii 1805. N°. 14^a hisce verbis:

— *De ondervinding en het voorbeeld van naburige Landen leeren, dat wel verre dat de welvaart door Belastingen zoude worden verminderd, dezelve veeleer, mits niet overspannen zijnde, aanleiding geven tot meerderen bloei en voorspoed. Men vergelijke, om daar van overtuigd te zijn,*

Nunc ad vos, priscæ reipublicæ incolæ, me convertito; nam etiam vobis cognita sint, *com-* zijn, het naburig Engeland, zoo zwaar belast, en nogtans zoo veel welvaart genietende, en daarentegen de anderszins zoo gelukkig gesitaceerde Rijnlanden, waar men met onseindig minder Belastingen het tegenoverge- stelde zal antwaren: men reize uit Holland, door Utrecht, Gelderland, Overijssel, het Bentheimsche, Munsterland en Osnabrug, naar Hanover, en men zal bij elke grensscheiding, met mindere Inpositien, mindere welvaart ontmoeten: — men reize uit Holland door Zeeland; de voormalige Baronie van Breda, de Meijerije en het land van Ravestein, naar dat van Cleef, en het zelfde zal de aandacht van den Reiziger niet ontglippen. Welk een en ander, Hoog Mogende Heeren! bewijst, dat meerdere Belastingen den aangroei der welvaart niet verhinderen, maar dikwijls daar aan bevorderlijk zijn. — „In Landen namelijk, waar de geringe Inpositien de verkrijging van de eerste noodzakelijke behoeften, maar ook die van uitgestrekte genoegens, voor ieder een gemakkelijk maken, vindt de Industrie dien sterken prikkel tot werkzaamheid niet, als in de zoodanige, waar meer bezwarende Belastingen zulks, zonder eenen steeds voortdurende vlijt, verhinderen. — „In de eerste vindt de arbeidzame man geëvenredige belooning voor zijne meerdere vlijt; zijn minder ijverige Nabuur kan toch het zelfde, met minder arbeid genieten. — Hij wint dus bij de vergelijking niets, en zijns eerzucht wordt allengskens uitgedoofd. In de laatste in-

commoda oportet, quae ex consociatione cum Belgis originem ducunt. Quis etiam nunc Agriculturam nostram parvi facere perget, cum tam amplam, tam insignem Agriculturam in ipso nostro regno habeamus? Sub illa Belgarum solerti agricultura, quam ceterae Europae gentes cum admiratione intuentur, nostra, antea tam parvi aestimata, tuta est et refugium invenit; quippe Belgarum agricultio facta est nostra, ejus laudes etiam ad nos pertinent.

Prae-

tegendeel wordt de ambitie hoe langer hoe meerder aangevuld; iedere tred voorwaards brengt tevens zijne belooning in een ruimer genot van de aangelegenheden des levens mede. Hoe meerder de Belastingen zijn, die de werkzame man moet opbrengen, des te rustiger zijn zijne pogingen, om dit bezwaar te boven te komen. Is dierhalven het meerder genot, voor een tijd, in een enger kring beperkt, de Industrie, welke de vermogens door herhaalde oefening doet aangroeien, overwint ten laatste den tegenstand; eene meerdere winst wordt de vrucht der aangepikkelde eierzucht, en meerdere Belastingen de toevallige oorzaken van vermeerderde welvaart."

„Ik erken echter gaarne, Hoog Mogende Heeren! dat dit principe, te ver gedreven, gevaarlijk zoude kunnen worden."

Praestans Belgarum aratrum cum aliis aratris in Francia, Helvetia, et in ipsa hac nostra provincia Rheno-trajectina (13) saepius comparatum, non dubiam palmam ceteris praeripuit; quod, ut uno exemplo demonstrarem, dicere sufficiet, in sola Helvetia intra novem annos, fere ducenta quinquaginta ejusmodi aratra in rusticum usum fuisse adhibita: (14) illud autem aratrum nunc nostrum, nunc patrium factum est, magnoque cum fructu et majore cum commoditate quam antea plurimis in locis nostrorum agrorum glebas jam vertit.

Verum enim vero quantum honoris Agriculturae non accedit, quum ruricola in eum ordinem recipitur, quem ex honesto atque utili opere jure sibi postulare potest; nec quisquam hunc ordinem ei denegabit, cum ejusdem regni vinculis, iisdem legibus cum

Bel-
 (13) Vide quae hac de re dicta sunt, in *het verslag der openbare vergadering van de eerste Klasse van het Koninklijk Nederl. Instituut in het jaar 1827.*

(14) Vide *Bibliothèque universelle, section Agriculture, Mai 1823.*

Belga sit conjunctus. Nobis autem tali consociatione cum gente, tanta cum laude rei rusticae operam dante, admodum erat opus, ut sic quodammodo nostra Agricultura se ex sua despecta humilitate emergeret. Percipiamus ergo etiam omnem utilitatem ex Belgis, illorum Agriculturam nobis exemplo ponendo. Peregrini se ab illis doceri gaudent, illosque imitari hac in arte student: nos igitur, nos inquam, illorum lumen et nobis non praecludere pateremur? quid enim dicam de eorum assidua industria, quam multo majorem adhibent, quam nostrates; cum in colligendo, tum usurpando omnia ea, quae ad agros fertiles reddendos valent; cum in justa agrorum divisione, tum in saepius vertendo solum; cum in segetes sarciendo, omneque lolium et inutiles plantas radicitus evellendo effodiendoque, tum in non patiendo agros jacere noales? Utinam illa Belgarum navitas plurimis nostrorum agricolarum sit stimulo, ad et animi et manuum torporem atque desidiam effugiendum et deponendum.

In Coloniis, a laudabili Benignitatis Societate

tate in Drentha conditis, Flamingorum exigui, sed tam feliciter exculti, agri arenarii exempla, quae imitentur, dederunt: Belgae contra in Coloniis, in provincia Antverpiae sitis, nostrarum Coloniarum leges et instituta sunt secuti. Sic utraque regni pars amicas jam jungit manus et altera alteri prodesse conatur.

Inter vos autem, priscae reipublicae cives, communis quoque est querela de diminuta mercatura et navigatione, olim tam insigni, tam vegeta. Est autem minime injusta: lubenter enim hisce vestris querimoniis suffragor. Audivistis, A. H. ! quanti magnam illam antiquam mercaturam aestimem, adeoque propter utilitatem, quam ipsi agriculturae affert, palam eam defendere sum aggressus. Causae vero, quibus tantum damni mercaturae infertur, a peritis viris, et quidem mercatoribus, jam satis superque sunt indagatae: hi tamen viri laetum nobis conspectum quoque praebuerunt, nunc alias, hasque novas, mercaturae patere vias (15).

Quo

(15) Sufficit citare opus eximium, Mercatoris O u w e r -

Quo magis vero hanc querelam justam esse vobis persuasum est, eo magis gaudeatis vos oportet, alterum publicae salutis fontem summam acquisivisse amplitudinem, cujus quidem rivuli tutiores, minusque rerum vicissitudini sunt expositi, quibus arescere possent. Quis enim non mecum maximo afficitur gaudio, etiam praeter mercaturam multis millibus manuum vias esse apertas, easque in posterum posse augeri, quibus sibi suisque prospiciant, suamque copiam cum aliis communicent. Haecce autem tam ampla Agricultura quas opportunitates dat, quibus languenti mercaturae novum alimentum praebere possit?

Estque adeo praesens nostrae patriae status, qui summopere Agriculturae progressibus faveat. Quid enim non expectandum, cum Agricultura et Mercatura, illi duo praecipui publicae salutis fontes, ambo tam insignes, tam ampli, in eodem regno tam

ami-

kerk de Vries, over de oorzaken van het verval des Nederlandschen handels en de middelen tot herstel of uitbreiding van denzelven.

amice conjungantur; ambo tanta cum cura, tanto cum studio, tractentur, ut plane incertum sit, utri magis faveatur, utri major industria adhibeatur? Utrique vero nunc tam feliciter accedit et jungitur infinita fabricarum multitudo et permagnus numerus praestantium artificiorum. Quod alteri regni parti deerat, ab altera jam largiter et copiose affertur: alteram alteri ergo plurimum jam debere, quis neget? Quin imo, ne me vanae jactantiae et magniloquentiae accusetis, si in nostro regno cum potentissima Anglia quandam convenientiam me videre dixerò, ubi omnes illae publicae salutis promovendae rationes ad summum pervenerunt fastigium, quae etiam nunc apud nos summi momenti sunt factae; apud nos inquam, qui, cum in media Europa habitemus, omnes hos salutis fontes tempore magis magisque aperire et amplificare possumus.

Quod ut fiat, nonne efficacissimum adjumentum optimi nostri Regis, prudentium nostrorum Legislatorum, omniumque, qui rebus, ad universi populi salutem spectantibus, praesunt, merito sperare nobis licet?

Non

Non est amplius unica summa res, quae maximam eorum curam meretur: sunt aliae etiam res, quae eandem magnam curam suo quidem jure sibi postulant. Agricultura ergo in posterum non inanem spem fovebit, qua variis in rebus succurratur. Hae autem res, quatenus sint praecipuae, ut vobis quasdam breviter exponam, a me adhuc expectare videmini.

Quum in vectio aut exportatio fructuum aut impositis vectigalibus aggravatur, aut diminutis allevatur, nonne Agricultura tunc, sua jura ut valeant, postulare potest, modo aliis publicae salutis fontibus ne noceatur? Nonne desertarum et incultarum terrarum multitudo: sunt enim, animadvertite A. H., duodecies centena millia jugerum Neerlandicorum, quorum quarta pars tantum in Meridionalibus, ceterae in Septentrionalibus provinciis sunt sitae (16); nonne inquam haec ter-

(16) Hoc patet ex accurata disquisitione, a Viris instituta, qui hunc in finem electi fuerunt a Viro amplissimo Falck, internis rebus regni praefecto, qui quidem viri hanc disquisitionem jam Anno 1824. tradiderunt.

terrae, ad quas excolendas vel conserendas, jam triginta annos, leges et incitamenta varii generis fuerunt proposita, flagitant novas leges et decreta, in quae jam diu concepta sunt? Nonne decumae, quae tam ingrato modo solum in Septentrionalibus provinciis a frugibus exiguntur, benigna lege statui posset, ut sine decumani damno redimerentur?

Lumen, in quod in tribus Septentrionalibus Academicis ab Oeconomiae ruralis Professoribus dispergitur, quodque multi in viti spargi vident; quum in omnibus Meridionalibus Academicis minus merebatur accendi, ubi in aliarum humanae industriae artium usum tanto cum fructu Professores sunt electi? Bruxellis, benigno Rege et urbis Magistratu iuvantibus, utilissima Societas Horticulturae et Pomologiae cum amplissimo horto, ad pericula his de rebus facienda, est instituta; sed num agricultio et res pecuaria minus desiderant, ut cum maxime perfectis instrumentis in singularibus fundis de optima agros excolendi ratione pericula fiant, et ut optima diversi pecoris procreatio, nutritio et passio, exemplis probentur?

D

Quum

Quum in Meridionalibus provinciis millia agrorum jam perparum proferant, quia juniperi aliorumque liquorum inebriantium cocutores, qui ubique in vicis esse solebant, nimis pressi vectigalibus et tributis, in suo artificio pergere haud possunt, unde alioquin antea satis pecoris aderat ad omnium horum agrorum fertilitatem augendam: nonne illa imposita vectigalia erant diminuenda?

Sed A. H. haec jam sufficient. Quomodo nostra Agricultura ad majus fastigium per totam Neerlandiam evahi possit, pro viribus, quae quidem quam sint exiguae, plane sentio, hac mea oratione breviter indicare studui, quo clarius vobis patesceret, conjunctionem Batavorum et Belgarum ad unum populum, sub Rege nostro optimo, Gulielmo I, ad hunc optatum finem obtinendum, summas dedisse opportunitates.

Tempus jam monet, ut ad ea transeam, ad quae me vocat festa diei natalis Academiae celebratio: qui dies, ut huic Musarum sedi felix sit atque fortunatus, vehementer opto!

Dum animo volvo, quae acciderunt prospera, est omnino quod laetemur, salvam esse Academiam; salvum esse Regem; salvos Curatores amplissimos. Primum Academiae gratulor, Curatoris locum, qui morte viri nobilissimi SPAEN VAN BILJOEN vacaret, tam digne a te, VAN DER BORCH, toparcha in *Verwolde*, vir nobilissime! occupatum esse. — Me ab hujus seculi initio usque in hunc diem in emendanda et amplificanda re rustica in nostra patria tecum una laborasse, mihi magno honori et summae voluptati fuit. Quantum vero in ea profeceris, probant scripta publice edita, nec minus conspicua sunt ardor et studium, quae adspicere mihi saepius licuit. Tu certe, dignitate insignis, semper id egisti, ut quam plurimum agriculturae prodesse; sed non minus nota sunt mihi tua in literas doctrinasque merita, quibus tanto cum splendore locum jam occupa-

tum tenes. Magno in pretio semper tibi fuit
 nostra Academia, quia in ea in literas doc-
 trinasque incubuisti, eo felici cum successu,
 ut summa cum gloria juris utriusque docto-
 ratus honorem, more majorum, sis consecu-
 tus. — Quam tuto ergo confidere possumus,
 te, vir nobilissime! cunctis viribus res nos-
 trae Academiae adjuvare, esse conaturum.
 Quod ut fiat, adsit benignissime tibi omnibus
 in rebus Deus Optimus Maximus!
 Si togatum huncce ordinem intueor, eos-
 dem clarissimos viros, qui ineunte meo ma-
 gistratu, nostram Academiam ornabant, in
 hunc usque diem salvos esse, mecum omnes
 boni laetantur. Quodsi tristia fata cogita-
 mus, quae etiam nunc collegam nostrum, cla-
 rissimum HEYLIGERS, premant, animi mor-
 bo graviter laborantem, dolemus sane, eum
 per totum annum munere suo fungi non po-
 tuisse. Ut vero quam primum ad priorem,
 tam corporis quam mentis sanitatem redeat,
 faxit Deus, cum in ipsius et Academiae com-
 modum, tum etiam conjugis liberorumque,
 commiseratione dignissimorum.
 Tibi autem, clarissime LIDTH DE JEUDE!

collega aestumatissime! ordinariam Mathe-
seos et Philosophiae naturalis in hac Musa-
rum sede cathedram ex animo gratulor. Tua
merita tam in Anatomia comparata, quam
in Zoologia, antea in Harderovicensi et in
hac nostra Academia jam nota erant. Prae-
terea schola veterinaria, in qua a tempore,
quo aperta fuit, easdem disciplinas tanto
cum fructu doces, quid Academia porro etiam
a te spectare possit, testis esse potest. Per-
ge etiam tuam provinciam magna cum gloria
obire, ad quod sanitas et vires tibi assiduo
abunde adsint, etiam atque etiam velim.

Non tantum officium, sed magis etiam ani-
mus me vocat, ut tibi, clarissime VAN HEUS-
DE! gratuler, qui hoc anno quadrantem se-
culi impleveris, in hac Academia literas Grae-
cas et Historiam docendo consumptum; imo
vero gratulamur Academiae, quae ex tua eru-
ditione et eleganti Literarum humaniorum
studio novos laetos sibi sperat fructus.

Quod ad Academiae conditionem attinet,
ejus gloria et splendor, quae praecipue pos-
terioribus annis sibi conciliavit, nullum de-
trimentum ceperunt. Alumnorum numerus

mi-

minime est imminutus, et vero in ordine Medicorum admodum auctus. — Huic autem assiduo splendori haud parum profuit animi integritas et amicitia, quae inter nos, Collegae carissimi! maxime intercedit, quae quidem imprimis apparuit in Senatus deliberationibus de quaestionibus, ad universam Academiarum rem spectantibus, ex augustissimi Regis auctoritate nobis propositis.

Quamquam enim in his quaestionibus agebantur res summæ subtilitatis atque difficilimae responsu, quae cum professoribus singulis, tum professorum ordinibus summi essent momenti; interdum etiam de unius, vel nonnullorum commodis, quae aliorum utilitatibus opposita videbantur, deliberatio institui debuit: attamen A. H. in sedecim Senatus concessibus ad omnes has quaestiones responsum fuit, salva non solum cujusque sententia, sed etiam salva necessitudine, quae nos omnes tam dulci vinculo conjungit. Etenim deliberationum summa, quae nostris continetur responsis, satis superque ostendit, nos eo, quo dixi, sensu et animo inter nos affectos esse debuisse.

Haec

Haec vero commemoranti, admodum gaudeo mihi opportunitatem sponte quasi offerri, tibi clarissime **SUERMAN!** Senatus nomine, maximas agendi gratias. Hoc enim vos a me prorsus dubio expectatis, Collegae! et vero jure vestro postulatis et flagitatis etiam. Tua enim solertia tuoque acumine factum, ut nostrae sententiae tam accurate, concinne atque perspicue conceptae et expositae sint. Itaque si quid nostra argumenta valebunt, apud quos de his deliberare a Rege datum est, hocce praecipue tibi simus relaturi.

Ad vos mea se convertit oratio, optimi juvenes! Placidus atque omnino quietus meus fuit magistratus: quamquam enim plures quam quingenti in hac Academia, literis doctrinisque operam datis, neminem saltem ad me accire coactus fui, ut de neglecto officio civis Academici admonerem, quae sane recordatio ejus suavissima semper erit animo meo. Pergite ita: vestro atque vestrae Academiae honori et dignitati maxime inservietis.

Nec silentio, ornatissimi juvenes! hic praetermitto, quod laetus recordor, vestram humanitatem in pauperum doloribus et aerum-
nis

nis levandis collocatam. Dum magna erat proximaë hyemis violentia, plurimi sponte sua et insigni cum misericordia, haud parum ad nutriendos et recreandos egentes contulerunt. Pergite sic et ingenium variis doctrinis excolere, et animum egregiis virtutibus nobilitare.

Porro in omni disciplinarum genere plurimi egregios fecerunt progressus, quorum præclara edita sunt specimina. Quantum verò hi variis in disciplinis profecerint, cum illi docebant, qui hic adsunt, ut bene meritis mox ornentur laborum præmiis; tum docuerunt illi, qui similia in aliis Belgii Academiis reportaverunt: etenim in Groningana a Theologorum ordine A. H. VAN DER HOEVE; in Gandavensi a Medicorum ordine ISAACUS VAN LIER, Elizæ filius, palmam aliis præripuerunt.

Non exiguus est numerus hujus Academiae Alumnorum, qui immatura morte nobis sunt erepti: sex enim et quidem e Theologorum ordine quatuor H. E. FAURE, D. B. KETZ, E. BRAVE et G. L. WESSELS; ex ordine Juris consultorum J. E. PESTERS et ex Medicorum

ordine C. G. WEISS. Horum igitur carissimorum capitum, aetatis flore extinctorum, jacturam, Ecclesiae ceterarumque disciplinarum causa omnino est, quod doleamus. Ego vero nonne Hos lugeam lacrymisque prosequar, cum in defunctorum numero carissimum Filium WILHELMUM PETRUM recensere debeam, qui, hac Academia vix septem hebdomades relicta, hoc anno dignus fuisset habitus, ut Amstelodami ex Seminario Telciobaptistarum, verbi divini Minister dimitteretur, ad quod munus per sex annos in hac Musarum sede variis doctrinis se accinxerat. Vos Magistri, ab eo maximi aestimati! vos carissimi ei commilitiones, et vos ceteri ejus amici! vos inquam cum novistis, et magni facere solebatis, ob insignes animi et ingenii dotes, estque has ob causas, cur tanta cum animi tranquillitate, coelum intuens, exclamare possim: Deus eum mihi dederat, Deus eum mihi ademit: sit nomen Dei laudatum!

Plura sunt a me commemoranda, quae per annum magistratus mei, et ad doctrinarum
 stu-

studia adjuvanda, et ad tuendam hujus Academiae gloriam avitam, imprimis videntur pertinere.

Bibliothecae Academicæ, quo felicior usus sit, requiritur etiam nunc catalogus typis expressus. Hujus autem initium jam factum est ordine alphabetico et fore speramus, ut biennio absolvatur. Caeterum vir doctissimus DODT, cujus curæ hæc negotium imprimis commissum est, edere parat librorum notitiam, qui saeculo XV typis mandati, Bibliothecâ nostrâ haud exiguo numero continentur.

Museum Mineralogicum speciminibus, praesertim ad geognosiam pertinentibus, continuo augetur.

Laboratorium chemicum, quantum subsidia permittunt, ita instrui pergit, ut docendae amplissimi ambitus doctrinae et arti aptum existat.

Specierum congeries, quæ ad Anatomem comparatam spectant, conjuncta fuit cum collectione Zoologica, quem in finem transitio pervia domus, quæ nostratibus Statenkamer dicitur, ad collocanda exempla, quæ inter cetera exponi haud poterant, apto mo-

do fuit instructa. Optime meritis Professori LIDTH DE JEUDE, pulcherrimas itemque rarissimas aves ex India orientali, ex Brasilia et Promontorio bonae spei, ad hanc collectionem augendam emit, speratque fore, ut de-nuo majore pecuniae summa adjutus, plura alia acquirere possit.

Clarissimus de FREMBRY rursus aliquot speciosissimas septentrionales aves pretiosae rerum naturalium collectioni donavit, pro quo illi, ut par est, magnae habentur gratiae.

Hortus academicus optime se habet, quamquam non sine causa metuamus, ne nonnullae plantae gravissimo frigore interierint. Rursus plurimae commutationes diversarum plantarum seminumque cum aliis Academicis hortis, tam intra, quam extra patriam effecerunt, ut plantarum copia maximopere sit aucta. Imprimis memorari meretur, hortum ad tropicas plantas alendas, jam multo aptiorem esse redditum, quia duo vitiosa et caduca tepidaria omnino renovata sunt et quoque conjuncta cum contiguo caldario, ita ut unum locum modo constituent, cujus longitudo est triginta quatuor ulnarum cum di-

midia; altitudo sex cum dimidia ulnarum Neerlandicarum: hocce autem caldarium in Anglorum exemplum vitris est instructum, solis radios usque in superiorem ejus partem admittentibus, ita ut noster hortus ceteros in regno praestantia et utilitate aequiparet.

Utinam etiam Oeconomiae ruralis disciplinam aliquid incrementi accepisse, jam mentionem facere possem. In Lugduno-batava et Groningana Academiis hortum oeconomicum reperiri et instrumentorum ruralium collectionem, vos A. H. nostis. Ex hoc loco diei natalis tempore saepius votum audivistis, in hac Academia ad rei rusticae disciplinam magis magisque promovendam, haec eadem etiam admodum esse necessaria; sed in hunc usque diem vota fuerunt irrita, frustra haec fuerunt rogata.

Omnia Musei anatomici Academici specimina bene servata supersunt, et praeterea accesserunt hoc anno duo specimina pathologica rarissima; alterum infantis novem annorum, ingenti hydrocephalo defuncti, quod sumtibus Academiae emptum et cura Clarissimi viri SCHROEDER VAN DER KOLK egregie praepara-

ra-

ratum est; alterum hominis adulti, diversis
 spinae curvaturis insigne, quod diligentia dex-
 terrimi Prosectoris KONING, in nitidum sce-
 letum redactum et liberaliter Museo dono
 datum est.

Nosocomium Academicum, aucto hoc an-
 no lectulorum numero, egregiam dedit Medi-
 cinae studiosis opportunitatem, in selectis ae-
 grotis decursum morborum et effectum reme-
 diorum observandi, atque in affectionibus, ar-
 te docta superioribus, causam mortis in ca-
 daveribus perscrutandi: insuper vires natu-
 rae in absolvendo partu naturali et auxilia
 artis in moderandis ejus aberrationibus cog-
 noscendi et prudenter adhibendi.

In Clinico et chirurgico haud exiguus fuit
 aegrotantium numerus, et magnique momenti
 fuerunt casus sibi tractati, ita ut etiam haec
 institutio juvenum nostrorum studiis maxime
 inserviret.

Et nunc tandem aggredior gratissimum et
 solemne munus, ut vobis, juvenes egregii
 qui in certamine literario praecleara vestrae

eru-

eruditionis specimina dedistis, et nomine Regis, præmia stradam. Vobis autem non minus gratum erit, quam Auditoribus, honorifica audire judicia, quæ de vestris scriptis tulerunt ordinum Professores. *Ordo Matheseos et Philosophiæ naturalis nulla ad hæc quæstiones propositas recepit responsionem.* *Judicium ordinis Theologorum hisce verbis scriptum est.*

Ordo Theologorum unam accepit commentationem ad præpositam præcedenti anno Quæstionem: « Præbetur, doctrinam Christianam, cum sanæ rationis de Deo rebusque divinis decreta pure traderet, divina auctoritate confirmaret, varia ratione illustraret, ad homines consolandos emendandosque adhiberet, atque ad permultorum notitiam propagaret; et Theologiæ, quæ dicitur, Naturali valde profuisse, et vero de genere humano hoc quoque nomine, optime meruisse. » Inscriptam hocce lemma: *Ἐπὶ τῶν ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τῆς ἀγ-*

νοίας ὑπεριδών ὁ Θεός, κ. τ. λ. Paulus Act. 17: 30. —

In qua quidem commentatione, tot tanta-
que vidit industriae et progressuum in disci-
plinis theologis specimina, ut nullus dubi-
taret ordo, quin perquam digna esset, quae
praemium reportaret. Resignata autem, quae
disputationi adjuncta erat, schedula, nomen
exiit G. MOLENKAMP, Litt. Hum. Cand. et
Theol. Stud. in Academia Rheno-Trajectina;
qui, instituta cum eo disquisitione, satis su-
perque auctorem sese probavit.

Judicum ordinis jurisconsultorum

proposita se habet.

Ad quaestionem, i superiori anno proposi-
tam, Ictorum ordo quatuor accepit commen-
tationes.

Prima inscripta est verbis articuli 1134, Co-
dicis Civilis.

Universe de pactis recte egit auctor; per-
spicue et plerumque ex vero praecipuorum
scriptorum de proposita quaestione, senten-
tias tradidit et exposuit.

Quid

Quid verius sibi visum sit, videt et recte constituit et diligenter enucleavit. — Justum ordinem in commentatione distribuenda observavit, concinnus in argumento tractando, stylo usus bono. Quapropter Facultas non dubitavit, illius commentationis auctori palmam adjudicare. Apertis autem schedulis nomen prodiit ARNOLDI CAROLI COSMAN, Jur. Utr. Candidati in Illustri Athenaeo Amstelodamensi, qui, habitas cum ipso disquisitione, commentationis auctorem se probavit.

Secunda responsio ad quaestionem hoc habet lemma: quidquid praeter spem eveniat, omne id deputabo esse in lucro.

Hujus quoque commentationis auctor, non uno nomine laudandus Facultati videtur. Stylo usus est in conscribenda argumenti philosophici commentatione bono et dictione facili.

Acute porro et perspicue varias variarum Scriptorum sententias declarat et exponit.

Ordinem secutus non est, quem indicaverat Facultas, quo praesertim factum videtur, ut auctor aliquando parum sibi constet.

Praeterea recessit auctor a quaestionis argumento; noluit enim Facultas, ut investigaretur, an jus et obligatio perfecta, quae dicitur, ex pacto, solo naturae jure, oriantur, verum id rogavit Facultas, ut doceretur, quibus argumentis illi utantur, qui jus ex pacto proficisci censeant, et ut post haec variae scriptorum argumentandi rationes inter se conferrentur.

Dignum vero auctorem esse, qui laudaretur, judicavit Facultas, maxime, quia ipsi palmam fortasse non negasset, si intra justos et sibi per quaestionem constitutos fines stetisset.

Apertis cum venia Auctoris schedulis, nomen exiit HENRICI VAN LOGHEM, Jur. candidati in Academia Lugduno-Batava, cui quoque favit instituta cum ipso disquisitio.

Tertia commentatio inscripta est hisce verbis: audere non dedecet.

E

Non

Non prorsus reprobanda videtur illa commentatio.

A diligentia laudari potest et rerum copia, quas vero aliquando paulo confusius tractat auctor.

Praecipuorum scriptorum sententias tradidit, et universe recte enucleavit.

Conclusiones autem non ubique praemissis respondent. Multa denique in oratione videntur reprehendenda, et etiam quae a regulis grammatices recedunt vitia. Igitur priores commentationes huic antepondas censuit

Facultas.

Idem iudicavit Facultas de commentatione quarta, his Grotii verbis inscripta: civilis juris mater est ipsa ex consensu obligatio, rell.

Sequitur auctor universe divisionem, ab Ordine Ictorum propositam.

In examinandis scriptorum sententiis non satis accurate procedit; plures solo nomine indicat, quos eandem fovere opinionem affirmat, quorum tamen nonnulli diversam profitentur sententiam. Porro diversas con-

fun-

fundit cum negantium tum affirmantium sententias.

In refutando aliquando levioris ponderis argumentis utitur.

Denique paucis et festinanter quaestionem, quid verius videatur, tractat, confundens quoque quaestionem, a Facultate propositam, cum ea: an sine traditione dominium acquiratur.

*Judicium Facultatis Medicae
hujusmodi est.*

Ad quaestionem a Facultate Medica propositam. « succincte enarrentur praecipua Re-
« centiorum Experimenta Cl. BELL, MA-
« GENDIE, ESCHRICHT, SCHÖPS et BELLIN-
« GERI de actione nervi Olfactorii, Trige-
« mini et Facialis, nec non de utriusque
« radice nervorum spinalium officio, ut de-
« nique e disputatis concludatur, quaenam
« probabiliter sit actio horum nervorum:”
duas commentationes accepit Facultas, qua-
rum altera inscripta est titulo: *spes mea ti-
more minor*; cui commentationi illa laus
de-

denegari nequit, quod multa industriae, laboris ac doctrinae indicia proferat, tamen neque sermonis perspicuitate, neque argumenti atque conclusionum evidentia satis sese commendavit.

Secunda vero commentatio, inscripta verbis: *Natura nihil frustra fecit, nec quidquam neglexit*, omni numero Facultati placuit, utpote, quod non tantum egregia disserendi ratione, judicii acumine, atque singulari eruditione sese commendet; sed etiam Auctor pluribus experimentis illisque difficillimis, sagaciter institutis, plures quaestiones dubias egregie enucleaverit, et ad magum probabilitatis gradum perduxisse videatur, quam ob rem hanc commentationem praemio aureo esse condecorandam uno ore declaravit Facultas.

Aperta scedula auctorem esse GERARDUM BACKER, Medicinae Candidatum in Academia Groningana, intellexit Facultas; qui, instituto examine, ita ad propositas quaestiones respondit, ut nullum dubium superesset, quin hujus commentationis verus esset Auctor.

*Iudicium ordinis Literarii hujus est
argumenti.*

Ordo Philosophiae theoreticae et Literarum Humaniorum ad quaestionem superiori anno propositam; « Disputatio de Platonis
« Phaedone, qua primum sermones Socratis
« cum amicis breviter, sed tamen apte et ex
« dialogi ratione, enarrantur: tum petantur
« inde et explicentur, quae ad animi immor-
« talitatem probandam prolata sunt argumen-
« ta: tandem quae sit eorum argumentorum
« in Philosophia theoretica vis et auctoritas,
« efficiatur?», duas accepit commentationes, quarum altera Plutarchi verba adscripta habens, καλὸς ὁ ἀγὼν κ. τ. λ. industriae accurataeque doctrinae laudem inprimis habet. A E Phaedone non tantum ipso, sed ex historia Philosophiae argumenta pro immortalitate animorum explicantur et dijudicantur.

Altera, sententiâ distincta: *vitam impendere vero*, quamquam nec ipsa eruditione destituta, magis tamen acumine, elegantia philosophandique sagacitate et diligentia se commendat. Illius forma disputatio est; hujus

jus dialogus, quam rite uterque scriptor servavit. Quum autem in disparibus laudibus, utraque nobis scriptio praemio digna videretur, scriptores invitavimus, qui nomina nobiscum communicarent. Itaque patuit prioris speciminis auctorem esse:

ISAACUM DE VULLER, Phil. Theor. et Litt. Hum. in Acad. Rheno-Traj. Candidatum.

Posterioris, ARNOLDUM JANUM VAN BEECK, CALKOEN, Phil. Theor. Litt. Hum. et Juris in Acad. Rheno-Trajectina Candidatum.

Quorum illi proemium sortibus evenit.

Audita sunt testimonia! jam merita, optimi Juvenes! accipiatis praemia.

Primo igitur accedas, ornatissime MOLENKAMP! tu, qui anno praecedenti in quaestione literaria, ex arena decedebas duobus proximis victoribus: jam honoribus auctus, ipse victor exstitisti.

Me autem tibi hocce praemium tribuere posse, imprimis laetor, quippe etiam mihi caris-

rissimus fueris discipulus in schola Oeconomiae ruralis, ubi sive in audiendo, sive in respondendo, semper adesse solebas. Tu ergo rursus tuo exemplo probas, illam in disciplina oeconomica assiduitatem, tibi in praecipuis doctrinis Theologicis addiscendis non obfuisse, nec te prohibuisse, quo minus duobus annis continuis in certamen descendere posses. — Ut mihi, sic ceteris tuis Magistris, strenuus et diligens fuisti discipulus, et Collegae mei ex Ordine theologico mihi affirmarunt, te per illud tempus, quo specimina scripseris, ne unam quidem omisisse lectionem. — Tuo specimine probasti, quid in theologicis praestare possis: ita pergas, et sicut nunc Academiae decori es, sic aliquando Theologorum ordini sis ornamento.

Deinde te huc evoco, ornatissime A. C. COSMAN! Tu tribus commilitonibus palmam eripuisti. Accipe praemium, quod Regia munificentia omnium Academiarum et Athenaeorum alumnis, in certamine honorifico victoribus, decernit, sitque illud tibi stimulo, quo incitatus Disciplinis Jurisconsultorum magis magisque studium adhibeas,

et

et tibi et Patriae olim utilissimum futurum.

Jam accede ornat., VAN LOGHEM! Omnes, qui hoc loco sunt presentes, audiverunt, quid de tua descriptione existimaverit Facultas Juridica. Dignus ergo judicatus, qui praemio ornarere. Accipe, quod per legem tibi licuit decernere. Hoc documentum non tantum studiorum bene institutorum tibi sit monumentum perpetuum, verum simul et egregium incitamentum, ad eandem indefessam laboris viam in utilissimo munere continenter sequendam.

Jam huc adesto, praestantissime BACKER! Tibi de victoria, quam reportasti, toto animo gratulor. Accipe praemium insignis tuae in arte medica peritiae documentum: quid addere possem ad laudes, quibus hanc tuam commentationem cumulavit Medicorum ordo. Floreat Academia Groningana, quae praecleara haec specimina exhibet.

Vos igitur ornatissimi DE VULLER et VAN BEECK CALKOEN! ob ambo huc simul escendite, qui de gravissimo argumento ita disputastis, ut Judices vestri, Viri clarissimi, utrius-

utriusque commentationem proposito praemio dignam censentes, sorte potius quam suffragiis illud alterutri adjudicare voluerunt; quae cum tibi faverit, ornatissime DE VULLER! aureum praemium Regis nomine accipe. Ut vero luculenter constaret, te, ornatissime VAN BEECK CALKOEN! non nisi sorte praemio destitutum esse, quod te quoque meruisse audivimus, hoc tibi instrumentum, honorificum ordinis Literarii Judicium continens, praemii instar trado, utrumque autem victorem proclamo, sperans fore, ut in posterum Fortuna utrique faveat, sed magis etiam ut virtute vestra et meritis ambo sitis conspicui!

Vix praemia distribui, et ecce novorum reportandorum omnibus iterum offertur oportunitas. Quaestiones legam, quae in annum sequentem certaminis causa indicantur.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Quaenam fuit Hierarchiae Romanae, medio seculo XI, ante Gregorium VII, conditio

ditio et auctoritas? Quam subiit, illo auctore, commutationem?

QUAESTIO JURIDICA.

Quum in doctrinam juris hodierni de conventionibus maximam vim habuerit jus Romanum, et tamen in hac ipsa doctrina, insignes sunt inter jus utrumque diversitates; quaerit ordo, ut investigetur, quaenam, tum quod ad principia, tum quod ad generaliores conventionum effectus, inter jus Romanum et Hodiernum sive convenientia sit, sive discrepantia.

QUAESTIO MEDICA.

Exponantur Recentiorum theoriae de Pseudomembranis, quae aliquando in inflammatione formantur. Indicetur, quaenam ex his maxime sit probabilis.

QUAESTIO LITERARIA.

Disquisitio historica de prudentia GUILI-

ELMI I., Principis Arausiaci, in Republica
perturbata.

QUAESTIO MATHEMATICA.

Exponatur Theoria Tangentium, ejusque
usus.

QUAESTIO CHEMICA.

Quales Aceti varietates hodie ad usum cum
Chemicum tum Oeconomicum adhibentur?
Qualia principia peregrina, praeter acidum
aceticum, singulae continent? Quomodo ab
his depurari possunt et solent? Quae tandem
est compositio Chemica ipsius Acidi acetici?

Celebratis igitur his solemnibus, Rectoris
munus confero in Collegam meum aestima-
tissimum HERMANNUM BOUMAN, Virum cla-
rissimum, quem regia autoritate Academiae
Rheno-Trajectinae Rectorem magnificum in
proximum annum dico, renuntio, proclamo.

Occupes igitur, Vir magnifice! hanc meam

sedem, quae tua deinceps futura sit. Honorifico tuo munere tam feliciter fungere, ut illud depositurus, tu quoque eadem, quae ego hodie, profiteri possis, fasces Academicas nullam habuisse molestiam et, te Rectore, Academiam Rheno-Trajectinam laete flouruisse.

Peractis igitur, quae mihi hoc die erant peragenda, Tibi precor, sanctissimum Dei Numen! commendata sit atque permaneat Academiae nostrae salus. Tuo favore et auxilio, quaecunque in ipsa fiant, ad vere bonum et honestum dirigantur. Ita Tua fiat voluntas!

Quae tandem
his deparari possunt et solent?
Quae tandem
est compositio

— Celebratis igitur his solemnibus, Hecleis
— **E R R A T A.**

Pag. 4 nota in fine, ausipcarer lege ausipcarer.
— 15 lin. 11 excollendo lege excolendo

Rheno-Trajectinae Rectorem magistratum in
programmum suum dico, tenuitio, proclama.
— Occupes igitur, Vir magnifice! hanc

GERARDI MOLENKAMP,

THEOL. STUD. IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA,

COMMENTATIO,

QUA RESPONDETUR

A D

QUAESTIONEM THEOLOGICAM,

I N

ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

PROPOSITAM ANNO MDCCCXXVIII:

Probetur, doctrinam Christianam, cum sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta pure traderet, divina auctoritate confirmaret, varia ratione illustraret, ad homines consolandos emendandosque adhiberet, atque ad permultorum notitiam propagaret; et Theologiae, quae dicitur, Naturali valde profuisse, et vero de genere humano, hoc quoque nomine, optime meruisse.

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT,

DIE XXVI M. MARTII ANNI MDCCCXXIX.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

COMMUNICATIONS
AND MEMORANDA

RESEARCH IN THE HISTORY OF THE UNITED STATES

AMERICAN HISTORICAL ASSOCIATION

MEMORANDUM

MEMORANDUM FOR THE RECORD
SUBJECT: [Illegible]
DATE: [Illegible]

BY: [Illegible]

FOR THE DIRECTOR

CONSPECTUS.

	Pag.
EXORDIUM.	3

ARGUMENTI EXPOSITIO.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS DE
DEO REBUSQUE DIVINIS DECRETA PURE
TRADIDIT; DIVINÁ AUCTORITATE CON-
FIRMAVIT; VARIA RATIONE ILLUS-
TRAVIT; AD HOMINES CONSOLAN-
DOS EMENDANDOSQUE ADHI-
BUI; TANDEM AD PER-
MULTORUM NOTITIAM
PROPAGAVIT.

S E C T I O I .

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS,
DE DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA
PURE TRADIDIT.

A. *Religionis conditio tempore Jesu et Apo-
stolorum.*

§. 1. *Religionis apud gentes conditio.* Pag. 9

§. 2. *Religionis apud Judaeos conditio.* 18

B. *Sanae rationis, de Deo rebusque divinis,
'decreta pure tradiderunt' Jesus et
Apostoli.*

§. 3. (*) *Praemittuntur nonnullae animadver-
siones.* 20

§. 4. *Ipsa Jesu et Apostolorum doctrina ex-
ponitur.* 25

§. 5. *Docuerunt haec ita Viri sancti, ut ni-
hil deeset, quod ad dignam Dei notionem
informandam pertineat.* 44

§. 6. *Nullos errores vere dictis commiscue-
runt.* 47

SEC-

(*) Ita legendum pro §. 5 quod pag. 20 per errorem irrepfit.

CONSPÉCTUS.

v

SECTIO II.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS, DE
DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA DIVI-
NA AUCTORITATE CONFIRMAVIT.

Pag.

- §. 1. *Philosophi tradebant philosophemata.* . . . 51
- §. 2. *Jesus et Apostoli legati erant divini* . . . 54
- §. 3. *Dei nomine et jussu, quae docebant,
tanquam Dei doctrinas tradebant.* . . . 60
- §. 4. *Per hanc docendi rationem, quae ad Dei
auctoritatem provocabat, doctrinae puri-
tas non tollitur.* . . . 63
- §. 5. *Eo ipso longe majorem vim habebant haec
doctrinae, in hominum quorumvis, plebe-
jorum et indoctorum, animos.* . . . 66

SECTIO III.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS, DE
DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA VA-
RIA RATIONE ILLUSTRAVIT.

- §. 1. *Illustrarunt haec Jesus et Apostoli per
popularem et simplicem docendi rationem.* 72

§. 2.

- §. 2. *Sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta illustrarunt, cum Dei unitatem fundamenti loco ponerent.* 75
- §. 3. *Addiderunt decreta, quae quidem sana probare potest ratio, nullus tamen docuisse videtur philosophus antiquus.* 79
- §. 4. *Jesus se, Patris imaginem gerentem, hominibus monstravit.* 84
- §. 5. *Sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta Jesus et Apostoli illustrarunt, per positivas suas doctrinas.* 88

S E C T I O IV.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS,
DE DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA
AD HOMINES CONSOLANDOS EMEN-
DANDOSQUE ADHIBUIT.

- §. 1. *Animadversiones nonnullae praemittuntur.* 99
- §. 2. *Quomodo haec decreta ad homines consolandos adhibuerint Jesus et Apostoli.* 103
- §. 3. *Eadem decreta adhibuerunt ad homines emendandos Jesus et Apostoli.* 109

S E C T I O . V .

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS, DE
DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA AD PER-
MULTORUM NOTITIAM PROPAGAVIT.

Pag.

- §. 1. *Cujuscunque generis homines docuerunt
Jesus et Apostoli.* 117
- §. 2. *Ad multos populos suam doctrinam pro-
pagarunt Jesus et Apostoli.* 121

ARGUMENTI CONCLUSIO.

DOCTRINA CHRISTIANA ET THEOLOGIAE, QUAE
DICITUR, NATURALI VALDE PROFUIT, ET
VERO DE GENERE HUMANO, HOC QUO-
QUE NOMINE, OPTIME MERUIT.

S E C T I O I .

DOCTRINA CHRISTIANA THEOLOGIAE, QUAE
DICITUR, NATURALI VALDE PROFUIT.

- §. 1. *Theologiae Naturalis conditio apud ve-
teres Philosophos.* 126
- §. 2. *Theologiae Naturalis conditio apud re-
centiores philosophos. Quae exstitit com-*

- mutatio, haec non adeo philosophorum sagacitati atque operae tribuenda est.* . . . 130
- §. 3. *Doctrinae Christianae vis in eam, quam recentioribus temporibus subiit Theologia Naturalis, commutationem.* . . . 133

S E C T I O II.

DOCTRINA CHRISTIANA NON TANTUM THEOLOGIAE, QUAE DICITUR, NATURALI VALDE PROFUIT; VERUM DE GENERE HUMANO, HOC QUOQUE NOMINE, OPTIME MERUIT.

- §. 1. *Doctrina Christiana inter Christianos idololatriam subvertit.* . . . 141
- §. 2. *Doctrina Christiana purioribus de Deo notitiis Christianorum animos imbuunt.* . . . 144
- §. 3. *Jesu doctrina multos errores multaque vitia, quae conjuncta sunt cum polytheismo, apud Christianos aut abrogavit aut certe compefcuit.* . . . 147
- §. 4. *Doctrina Christiana ipsis profuit Muhammedanis.* . . . 153

GERARDI MOLENKAMP,

THEOL. STUD. IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA,

COMMENTATIO,

QUA RESPONDETUR

A D

QUAESTIONEM THEOLOGICAM,

I N

ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

PROPOSITAM ANNO MDCCCXXVIII:

Probetur, doctrinam Christianam, cum sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta pure traderet, divina auctoritate confirmaret, varia ratione illustraret, ad homines consolandos emendandosque adhiberet, atque ad permultorum notitiam propagaret; et Theologiae, quae dicitur, Naturali valde profuisse, et vero de genere humano, hoc quoque nomine, optime meruisse.

QUAE PRAEMIUM REPORTAVIT,

DIE XXVI M. MARTII ANNI MDCCCXXIX.

GEORGE L. MOORE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

COMMUNIST PARTY

OF THE UNITED STATES

AND

QUESTIONING THEOLOGICAL

ACADEMY AND THEOLOGICAL

PROTESTANT AND BAPTIST

Protestant, Baptist, Methodist, Episcopal, Presbyterian, Lutheran, and other churches, and the Theological Academy and the Theological Institute, are hereby notified that the following is a list of the names of the members of the Communist Party of the United States, who are members of the above-named churches and institutions, and who are also members of the Communist Party of the United States.

THE THEOLOGICAL ACADEMY

OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

EXORDIUM.

Doctrinae Christianae praestantia varia ratione diversique generis argumentis probari potest. Quaecunque enim vel de hujus doctrinae indole novimus, vel de divinae auctoritatis, quibus comprobata est, notis, vel de indole moribusque eorum, qui primi hanc propagarunt, vel de salutaribus, quos habuit illa, cum in singulos homines tum in universas gentes, effectibus; haec aliaque plura ita sunt comparata, ut aequum quemlibet rerum arbitrum sponte impellant, ut ejus admiretur, praedicet celebretque praestantiam. Quaecunque olim religionis formulae philosophicaeve doctrinae extiterint, hae, si vel multa forte bona contineant, doctrinae tamen Christianae luce prorsus obscurantur. Quae enim est religionis doctrina vel philosophia, quae tanta un-

GERARDI MOLINARI

THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC

COMMITTEE

OF THE

A D

QUESTIONEM THEOLOGIAM

SCIENTIARUM THEOLOGICARUM

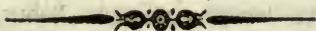
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC

THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC
THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC

THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC

THEOLOGICAL AND SCIENTIFIC

EXORDIUM.

Doctrinae Christianae praestantia varia ratione diversique generis argumentis probari potest. Quaecunque enim vel de hujus doctrinae indole novimus, vel de divinae auctoritatis, quibus comprobata est, notis, vel de indole moribusque eorum, qui primi hanc propagarunt, vel de salutaribus, quos habuit illa, cum in singulos homines tum in universas gentes, effectibus; haec aliaque plura ita sunt comparata, ut aequum quemlibet rerum arbitrum sponte impellant, ut ejus admiretur, praedicet celebretque praestantiam. Quaecunque olim religionis formulae philosophicaeve doctrinae extiterint, hae, si vel multa forte bona contineant, doctrinae tamen Christianae luce prorsus obscurantur. Quae enim est religionis doctrina vel philosophia, quae tanta un-

quam simplicitate gravissimas res docuerit homines, quae tam arcte doctrinas theoreticas cum morum doctrina conjunxerit; quae a tam praeclaris propagata sit viris, qui quidem cuncti ab omni morum impuritate, quin et omni fanaticismo tam immunes essent? Quae est, inquam, religionis doctrina vel philosophia, quae tam gravia unquam afferre potuerit documenta, quibus se a Deo ipso profectam probaret, quae denique tam salutares longe lateque effectus habuerit? Hanc vero laudem doctrinae Christianae summo jure vindicamus. Socrates ne unam quidem Athenarum urbem pura Dei doctrina imbuere potuit. Jesus et Apostoli, ubicunque suam propagarunt doctrinam, ibidem idololatriam ac superstitionem profligarunt planissime. Quin imo eorum doctrina semper omnium, qui illam unquam amplexi sunt, hominum animos suavissimo erexit solatio, veraeque felicitatis participes reddidit. In universis populis humanitatem propagavit, omniaque illa, quae barbariem redolerent, instituta vel abrogavit prorsus vel certe compescuit. Pessimis adeo temporibus plura emolumenta attulit, quam ulla unquam antiquorum attulerat philosophia. (1)

In

(1) Vidd Muntinghe, *Gesch. der Menschh.*, Tom. X. p. 194 seqq. Paley, *Bewijzen voor het Christend.*, P. II. pag. 307 seqq. Garve, *Oordeelk. beschouw. van de stelsels van Zedek.*, pag. 134. Valk, *aanwijzing dat*

In his autem, quae hanc doctrinae Christianae praestantiam evincunt, argumentis merito illud censetur, quod ab eorum, quae Christus et Apostoli *docuerunt* (1), veritate, utilitate, salubritate ducitur. Quam multa enim, et apud praestantissimos, qui olim exstiterunt, philosophos, falsa cum veris commixta deprehendimus! quam inani ratione multa proposita reperimus, quae, ut disputandi subtilitatem exerceant, valere possint; quae vero, ut hominum animos consolentur et emendent, vim habeant nullam! Verum doctrina Christiana tantum abest, ut his laboret vitiis, ut potius cum nullis errorum maculis inquinata sit, tum vero omnia conferat ad veram hominum salutem promovendam.

Haec vero cum ita sint, quis est, qui non eorum praedicet conamina, qui unquam in hac doctrinae Christianae praestantia exponenda, tuenda, vindicanda vires consumserint? Ergo eximium horum exemplum me excitavit, ut, si quae mihi sint vires, quae sentio quam exiguae sint, has omnes intenderem, ut qualicumque tandem

ra-
al het goede betrekkelijk eene Godsdienstleer in de Sels der Wijsg. enz., in *Novis Opp. Soc. Haganae* 1812. pag. 2, 259-262. Conferantur, quae infra in argumenti conclusione attulimus.

(1) Eorum, quae Christus et Apostoli *praeceperunt*, nulla in nostra commentatione ratio habenda est; quanquam et his eandem merito tribuamus praestantiam.

ratione solverem quaestionem supra indicatam, quae de *doctrinae Christianae in Theologiam, quae dicitur, Naturalem meritis quaerit.* — Quam hinc in me redundaturam utilitatem videbam, hanc jam per se laboris suscepti mercedem fore arbitratus sum.

Quid autem effecerim, Vestrum est iudicare, Viri Clarissimi! Quam parum aptus sim ad rite omnia exponenda, perferentisco. Vestra in iudicando indulgentia nitor, quae et mea non aegre ferat conamina, etiamsi illa forte minus prospere ceserint.

Quo accuratius nostra instituaturs disputatio; quid agendum, quaeque hac in re norma sequenda videatur, continuo exponendum est.

Quae Christus et Apostoli docuerunt, duplicis illa sunt generis, *vel* talia, quae huic doctrinae *propria* ac *priva* sunt; (cujusmodi sunt, quae de Deo Patre, Filio et Spiritu Sancto; de Jesu Christo, Conservatore nostro; de Spiritu Sancti auxilio in emendandis hominibus similibusque rebus docuerunt) *vel* talia, quae huic doctrinae cum Theologia Naturali communia sunt.

Posteriora haec unice a nobis spectanda sunt. Complectuntur illa sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta, id est, *quae sana ratio aut docet, aut certe probare potest, de Dei vita ac perfectionibus,*

bus; de mundo ab Ipso condito; de provida cura, qua et omnia alia curat et nostros quoque animos conservat; de regimine denique, quo totum mundum singulasque ejus partes complectitur.

Videndum nobis est, quomodo haec rationis decreta tractaverint ac propagaverint Jesus Christus et Apostoli.

Quo melius vero eorum hac in re merita cognoscantur; non tantum videndum nobis est, quid illi ipsi praestiterint, verum etiam quomodo alii ante eos hic versati sint. Quum enim, quantum id pro nostri instituti ratione licet, observaverimus, quam impure rationis de Deo rebusque divinis decreta Jesu et Apostolorum tempore traderentur; quam infirmo multorum placita niterentur fundamento; quam multa in his desiderarentur; quam parum ea ad hominum consolationem atque emendationem adhiberentur; quamque arctis eorum notitia contineretur limitibus; his comparantes, quae docuerunt Jesus et Apostoli, eo magis horum cognoscemus ac praedicabimus hac in re merita.

Hunc ordinem, utpote simplicissimum nobis visum, sequi lubet, ut *primum* ipsum quaestionis argumentum exponamus; *deinde* vero ex dictis efficiamus, quae Jesu et Apostolorum cum in Theologiam, quae dicitur, Naturalem, tum vero, hoc quoque nomine, in genus humanum merita fuerint.

In nostra argumenti expositione, quinque, per ipsam
quaes-

quaestionis naturam, adfunt sectiones, quarum *prima*, doctrinam Christianam sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta pure tradidisse, probat; *altera*, hanc ea divina auctoritate confirmasse, ostendit; *tertia*, eandem variâ ratione illa illustrasse, exponit; *quarta*, quomodo haec illa ad homines consolandos et emendandos adhibuerit, inquit; *quinta* denique, hanc ea ad permultorum notitiam propagasse, docet.

Argumenti conclusio breviter erit informanda; plura enim hoc loco vel prorsus omitti poterunt vel obiter tantum monei; quae nimirum in argumenti expositione data opportunitate jam a nobis fuerint explicita.

ARGUMENTI EXPOSITIO.

**DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS DE
DEO REBUSQUE DIVINIS DECRETA PURE
TRADIDIT; DIVINA AUCTORITATE CON-
FIRMAVIT; VARIA RATIONE ILLUS-
TRAVIT; AD HOMINES CONSOLAN-
DOS EMENDANDOSQUE ADHIBUIT;
TANDEM AD PERMULATORUM
NOTITIAM PROPAGAVIT.**

S E C T I O I.

**DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS DE
DEO REBUSQUE DIVINIS DECRETA PURE
TRADIDIT.**

**A. Religionis conditio tempore Jesu et Apo-
stolorum.**

§. I. Religionis apud gentes conditio.

Perversam me dicere religionis, Jesu tempore, apud gentes conditionem, nemo improbabit, qui vel exiguam hujus rei notitiam sibi contraxerit. Hoc ita manifestum est, ut ipsi religionis nostrae adversarii, qui

qui, in hujus detrimentum, apud exteros nulla non extollant, inficiari nequeant, magnam certe plebis partem in gentibus eam habuisse religionem, quam nemo non, meliora edoctus, ex animo detestetur et improbet. Quid enim? An non haec improbanda religio, quae Creatoris gloriam quibusvis rebus creatis impertiat? Quibusvis naturae visis, soli fideribusque, maribus ac fluviis, animalibus adeo vilissimis, hominibus defunctis, qui aequalium sibi laudes comparaverant, imaginibus, quae Deos repraesentare censebantur, quin imo omnis generis virtutibus vitiisque, vana superstitio eum honorem concessit, qui debetur uni Illi, qui omnia potentissima sua voluntate creavit eaque conservat. Divino adeo cultu res eas profecti sunt, quarum cultus non valeat, nisi ad excitandam turpem libidinem.

Neque adeo mirum, proprietates, quas fictis his tribuerint diis, omni divina natura plane esse indignas. Novimus quidem, Poëtas interdum de suis diis ea praedicare, quae Deo optimo maximo tribuere nullus dubitet. At vero quis ignorat, haec esse rariora? quis non item haec ceteris, quas addant, rebus inanibus plane obscurari intelligit? Quamquam enim apud Graecos Romanosque Jovi interdum summa quaeque tributa videas; evanescunt haec omnia, si ejusdem, humana ratione agentis, humanis quibusque vitiis inquinati, alibi descriptionem reperias. Ni-

mirum populi universe ea suis diis tribuerunt praeclara, quibus ipsi excellere, sed et pariter ea vitia, quibus ipsi laborarent.

Tantum autem aberat, ut Deum omnia regentem cogitaverint, ut potius singulis populis singulos tribuerint deos tutelares. Quae vero prodiderunt de regimine, quo dii complecterentur res humanas, haec qualia fuerint, nemo non ex dictis satis jam intelligit. Quae enim notio informatur deorum, qui nec per se omnia perficere valeant, nec sibi invicem consentiant, neque vero ipsi morum honestorum justam rationem habeant; haec quidem sapientis, justae benignaeque providentiae notioni profus adversatur.

Nec melior fuit, quam de vita futura commendarunt, doctrina. Constat ea figmentis inanibus multis; et vero ita comparata est, ut quis, qui consueta humanae naturae noverit desideria, facile, vel sine poetica quadam facultate, similia producere posse videatur.

Quae cum ita sint, profecto gentes meliores, quae iis concederetur, religionis cognitione unice indigebant; idque eo magis, quoniam sacerdotes fere solebant populum externis detinere ceremoniis, eum vero justa quadam divinae naturae notitia imbueri nec poterant, nec volebant.

„ At vero (dicat forte quispiam) quid tu?
 „ tunc adeo existimas, omnes gentes eandem
 „ perversam habuisse religionem? nihilne novisti

„ de

„ de mysteriis? an ignoras adeo, multos etiam
 „ suorum popularium idololatriam esse derestatos;
 „ quin imo philosophos longe puriorem doctrinam
 „ nam docuisse?”

Haec primo adpectu habere videntur, quo se
 commendent; sed tamen est certum, quid respondeam.
 Non is ego sum, qui unice pessima omnia in gentibus invenire gestiam, negligam quaecumque bona apud easdem occurrant. Longe alia mihi stat sententia. In omnibus illis, quas apud gentes deprehendo, melioris notae rebus, divinae providentiae curam gratus agnosco. Sed vel sic tamen, salva fide historiae, non haec ita extollo, ut in beneficium, doctrinam Christianam nobis concessum, injuriosus sim. Res enim memoratas consideremus paulo accuratius.

Profecto gentes omnes non eadem occupavit idololatria et superstitio. Meliorem, fateor, quam alii populi, religionem retinuerunt diu Persae et Arabes. At vero ab altera tamen parte jure contendere mihi videor, ubi vis fere, si Israëlitae exceperis, olim puram Dei doctrinam fuisse magis minusve depravatam. Et vero Romanos, Jesu Apostolorumque tempore, longe lateque suum extendisse imperium suamque simul, quodammodo certe, propagasse religionem video. Hi autem ipsi, quamquam hoc tempore cultissimi, ejusmodi habebant deos, in quos notissima Fenelonis haec verba merito referas: „ Nemo sibi patrem contingere ve-

„ lit,

„ lit, tot inquinatum vitiis, ut fuit Jupiter: ne-
 „ mo uxorem, ita incommodam atque rixosam, ut
 „ Junonem; aut ita lubricam perditamque, ut Ve-
 „ nerem; nemo amicum ita ferum, ut Martem;
 „ nemo domesticum ita latronem, ut Mercu-
 „ rium (1).” Tum vero quae apud eos obtine-
 bat superstio, tantum aberat, ut hoc tempore re-
 primeretur, ut potius augeretur et aleretur, quum
 Augustus ejusque succesores populi represissent
 libertatem. Ut enim deprimit superstio animum
 eumque servituti reddit idoneum; ita tyrannis su-
 perstitionem salere solet, qua suam auctoritatem
 firmet ac stabiliat. Assumfit hoc tempore Roma
 deos plerarumque devictarum gentium, atque in-
 cultarum earum rudes superstitiones amplexa est;
 conditum est pantheon, ut ne ullus quidem ne-
 gligeretur deus.

Mysteriis autem quae laus sit tributa, video.
 Novi, quae de iis praedicet Cicero (2). „ Mihi
 „ cum multa eximia divinaque videntur Athenae
 „ peperisse atque in vitam hominum attulisse,
 „ tum nihil melius illisysteriis, quibus ex
 „ agresti immanique vita exculti ad humanitatem
 „ et mitigati sumus. Initiaque ut appellantur,
 „ ita revera principia vitae cognovimus, neque

„ fo-

(1) Vidd. Turretini opera omnia, Tom. I. p. 290.

(2) De Legg. II. 14.

„solum cum laetitia vivendi rationem accepimus, sed etiam cum spe meliore moriendi.” — Attamen qualiscunque tandem haec res sit; mysteria nunquam valere potuerunt ad universe emendandas hominum notiones; quae enim illic docebantur initiati, haec profanis ac plebi adeo studiose semper sunt abscondita.

Novi etiam, multos popularium suorum detestatos fuisse religionem. Existimem adeo, plures id egisse, quam quos historia memorat. Ipsa enim religionis indoles ita erat comparata, ut non posset non ab hominibus erectioris ingenii improbari. Haec vero quo valent omnia? Quis pauci hi comparandi sint cum millibus illis hominum, qui summo ardore paternam profiterentur ac vindicarent religionem? Ipsi etiam illi, qui popularium improbarent religionem, quid effecerunt, quo ulla ratione doctrinae emendationem instituerent? Multi fere solebant esse homines, qui, quamquam ipsi superstitionem popularium improbarent, hanc tamen non tantum non reprimerent, sed et omnibus viribus sustentarent et alerent, alia ratione populum cohiberi non posse arbitrati. Praestantissimi philosophi in horum fuerunt numero. Plato in iis, quae de religione instituta sint, ne minimam quidem mutationem inducendam, neminemque sanae mentis id unquam suscepturum, statuit. Cicero, ut multa dixerit, quae ad everisionem religionum valeant, illa tamen non vulgo disceptanda dicit, ne susceptas pu-

publice religiones disputatio talis exstinguat (1). Fuerunt adeo philosophi, qui, ut qualicumque tandem ratione popularium fervarent religionem, ubivis absconditum sensum, in mythis etiam rudissimis, inveniri profiterentur. Haec itaque omnia nullam in populum vim habere poterant, neque ullo adeo modo ad perversam, quae recepta erat, religionem emendandam valuerunt.

Verum longius procedamus atque adeo videamus, an tantis laudibus horum ipsorum efferenda sit doctrina, qui vulgarem religionem detestati sunt.

Philosophi, imprimis apud Graecos, multa protulerunt bona. Dei probarunt existentiam, non tantum ex communi hominum assensu, sed etiam ex naturae contemplatione. Dixerunt Deum aeternum, spiritum, omniscium, ubique praesentem, quem nemo usquam effugere possit, justum, bonum, quaeque sunt hujus generis alia. Providam Dei agnoverunt curam, eamque cum ex Dei proprietatibus, tum ex rerum, quae existerent, regimine et ordine justo effecerunt. Animorum probarunt immortalitatem, quin censuerunt vitam futuram statum fore, in quo virtutem manerent praemia. Veruntamen longe abest, ut omnes haec ita statuerint. Vix ullus exstitit, qui unus haec omnia simul docuerit. Versati sunt fere omnes in perpetuis de his rebus dubitationibus, cumque

ve-

(1) Vid. Turretinus, l. l. pag. 232.

veris falsa commiscuerunt quamplurima. Ne dicam de atheis, qui plane Dei negarent existentiam, quales et existisse constat: — Pyrrhonii, qui que posterioribus temporibus exstiterunt, Academici, insano ducebantur scepticismo, quo vel plane incerta omnia ponerent, vel unice in aliorum opinionibus refellendis essent occupati, dum ipsi nihil affirmabant. Epicurei ita de diis loquebantur, ut eos nomine servarent, re tollerent. Stoici, quamquam egregia multa profesfi, ad pantheismum vergebant, quum vel mundum dicerent Deum, vel mundi potius animam, quam habebant *πῦρ τεχνικόν*. De providentia ita obscure Aristoteles disferit, ut dubium videri possit, an eam agnovit. — Ipsi illi, qui Deum a mundo distinguebant, et multa de Eo dicebant praeclara, veris dictis multa admiscuerunt inania. Dubitatum est, an ullus unquam exstiterit philosophus, qui, non *supremum* quendam, sed *unum* Deum agnovit. Nullus materiae mundanae originem a Deo repetiit. Nullus eam docuit divinam providentiam, quae et minimas res omnes complecteretur. De animorum immortalitate tam erant dubii, ut illi, qui vel maxime hanc profesfi sint, ab omni haesitatione non plane essent vacui.

Digna sunt, quae hoc loco afferantur, verba Ciceronis (1). „ Plerique deos esse dixerunt, du-
 „ bi-

(1) De Nat. Deor. Lib. I. Cap. I.

„ bitare se Protagoras, nullos esse omnino Diago-
 „ ras Melius et Theodorus Cyrenaeus putaverunt.
 „ Qui vero deos esse dixerunt, tanta sunt in varie-
 „ tate ac disensione, ut eorum molestum fit dinu-
 „ merare sententias. Nam et de figuris deorum, et de
 „ locis atque sedibus et actione vitae multa dicun-
 „ tur, deque his summa philosophorum disensione
 „ certatur; quod vero maxime rem causamque con-
 „ tinet, utrum nihil agant, nihil moliantur, omni-
 „ curatione et administratione rerum vacent, an
 „ contra ab his et a principio omnia facta et confi-
 „ tuta sint, et ad infinitum tempus regantur atque
 „ moveantur, imprimis magna disensio est (1).”

§. 2.

(1) Conferri merentur de toto hoc argumento Gieseler,
Lehrbuch der Kirchengeschichte, I Band I Per. I Abschnit,
 Einl §. 9-12. Tholuck, *über das Wesen und den Sittlichen
 Einfluss des Heidenthums (Denkwürdigkeiten aus der Ge-
 schichte des Christenthums und des Christl. Lebens, von
 A. Neander, I Band) Mosheim, Kerkel. Gesch. P. I.
 pag 27 seqq. J. M. Schroeckh, Christl. Kirchengesch.,
 Theil I. p. 375 seqq. Leland, over de nuttigheid en nood-
 zakelijkheid der Openbaring, P. I. passim; Muntinghe,
 I. I. P. VII. p. 385 seqq. Valck, I. I. p. 27-35, 45-56,
 60-69, 208-237. Turretinus, I. I. Tom. I. p. 228-232.
 Brouwer, of de menschen immer alleen door hunne eigene
 rede enz. in Opp. Soc. Teiler., P. XVI. p. 58-102. Bo-
 gue, Proeve over het gezag van het N. T. p. 21, 22, 51.
 Lang, dat de Natuurlijke Godgeleerdheid geen genoegzaam
 onderrigt enz. in Opp. Soc. Haganae 1796. p. 15-18.*

§. 2. *Religionis apud Judaeos conditio.*

Judaei soli immunes erant ab hac, quam consideravimus, gentium perversitate in religione. Nimirum postquam idololatria et superstitio gentes invasit, Deus unam Israëlitarum gentem elegit, in qua purior fervaretur doctrina, donec tempora advenissent, ad eam cum omnibus communicandam gentibus aptiora.

Ante captivitatem, quae dicitur, Babylonicam, Israëlitae saepenumero perversis aliarum gentium religionibus sese tradiderant. Post hanc vero, calamitatibus edocti, hac labe se non amplius commacularunt. Graves Antiochi Epiphanis persecutiones, et quae moliebatur Herodes, et quod Judaeis erat cum Romanis commercium; haec eos ad peregrina sacra perductura videbantur. Major tamen eorum pars mascule restitit, suamque ab hac contagione integram servavit religionem.

Vel sic tamen Jesu et Apostolorum tempore eorum doctrina variis depravata erat nominibus. Qui extra Palaestinam degebant Judaei, suam cum externa philosophia doctrinam confuderunt. Hoc autem licet non adeo in Palaestinensibus locum habuisse videatur, non tamen prorsus superstitiosae Chaldaeorum opiniones ab iis aberant. Imprimis vero divinae sanctitatis ac benignitatis notitiam maculaverant. Quid enim? An hi justas de Dei sanctitate sibi no-

tiones informaverant, qui omnem religionem externis ritibus absolvi existimarent; internam vero animi pietatem morumque puritatem prorsus negligerent? Et vero, quid divinae benignitati magis adversatur, quam haec eorum opinio, qua Deum sibi unice favere, ceteris vero omnibus infestum esse, existimarent? Tutelam gentis Israëliticae Deus susceperat. Haec peculiari ratione Ejus subjecta erat regimini. Attamen Deus nunquam a Mose vel prophetis is informatus est, qui ceteris omnibus iratus esset et infestus. Hoc vero tempore jugi, quo a Romanis premerentur, pertaesi, odio eos perfequebantur infestissimo. Quin adeo se filios Abrahami praedicantes, divinum hanc ob causam favorem sibi competere arbitrati, ceteris hominibus Deum nullum suae benignitatis prodere documentum existimabant.

Quae vero universe obtinebat doctrinae depravatio, hanc non parum auxerunt, quae inter illos hoc tempore vigerunt, Pharisaeorum maxime Sadducaeorumque sectae. — Novimus quae Pharisaeorum fuerit, in ritibus ceremonisque minusculis observandis, vana sedulitas. Externam tantum spectantes religionem, omnem animi veram emendationem sanctitatemque negligeabant; adeoque perverse de Dei existimabant sanctitate, quae nimirum unice animum probat pium integrumque. — Ab altera parte Sadducaei, externam ceremoniarum pompam omnem improbant, simul gravissimas omnis reli-

gionis doctrinas evertabant. Illud enim, quo suffulcitur nostra virtus, fulcrum destruxerunt, negantes animorum immortalitatem.

Quae harum sectarum vis fuerit, hinc satis intelligitur, quod, Jesu et Apostolorum tempore, plerique Judaei alterutri addicti essent parti (1).

Haec vero cum ita sint, profectò Judaeorum non minus, quam gentium religionis conditio novam, quae spargeretur, lucem flagitabat. Attulit desideratam hanc lucem doctrina, quam Jesus et Apostoli annuntiarunt.

B. *Sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta pure tradiderunt Jesus et Apostoli.*

§. 5. *Praemittuntur nonnullae animadversiones.*

Priusquam ipsam Jesu et Apostolorum doctrinam consideremus, non incommodum videtur, paucas praemittere animadversiones, quae pertineant ad hanc rite dijudicandam.

I. Non de industria illi docuerunt sanae rationis decreta de Deo rebusque divinis, quasi res novae essent. Nam ipsi provocarunt ad sanae rationis dictamen.

II-

(1) Conf. Gieseler, I. I. §. 14, 16. Schroeckh, I. I. p. 400. seqq. Muntinghe, I. I. P. VIII. p. 382-385. Mosheim, I. I. P. I. p. 53 seqq.

Illustre hujus rei praebent documentum plura Pauli Apostoli dicta. Lystrae cum esset, ibique ipsi ac Barnabae divinum honorem incolae tribuere velent, homines ab hac re abducere cupiens, eos docuit, unice colendum esse Deum vivum, qui creaverit omnia. Quamquam vero Deum sivilse dicat, gentes praeteritis saeculis suas sequi vias, suas tenere de Deo rebusque divinis opiniones, cum iis non aequè ac Judaeis concesserit Legem et Prophetas; vel sic tamen simul profitetur, Deum, his etiam temporibus, de se testimonia iis esse inpertitum, bene facientem coelitus, iis concedentem pluviam et tempora frugifera, iis largientem cibum et laetitiam. Nam fuerant haec divinae indicia benignitatis, quam inde homines, sua usi ratione, discere potuissent (1).

Athenis in Arcopago docens, Dei memorat opera, ex quibus homines Eum, orbis terrarum conditorem et rectorem cognoscere, quibusque ad rectam Ejus cognitionem posset pervenire. Ex uno enim sanguine Deus omne genus hominum procreavit, ut in toto terrarum orbe habitaret, cum definierit statuta tempora et terminos habitationis eorum. Hoc vero eum habere debuerat effectum, ut Dominum quaererent, an forte palpando Eum invenirent (2).

Maxime vero in Epistola ad Romanos, ad rationis

(1) Vid. Act. XIV: 15-17. ad quem locum conf. Grotius et Kuinoel, in *Commentariis*.

(2) Vid. Act. XVII. 25-27, ad quem locum conf. *ibidem*.

nis provocat dictamen. Gentibus nullum excusationis dari locum contendit, quasi Dei cognitione caruissent. Hanc scelestas vita impediunt. Verum, quod de Deo cognosci potest, illis manifestum est; Deus enim illis id patefecit: quae enim in sensus non cadunt, nimirum aeterna Ipsius vis et majestas, haec, inde a mundo condito, e rebus creatis intellecta, in oculos veluti incurrunt (1).

Quae cum ita essent, factum est, ut non data opera haec sanae rationis decreta docerent Jesus et Apostoli. Sic adeo nunquam Dei existentiam diferte probarunt, nec etiam accurate viam explicarunt, qua, ex totius naturae nostrumque ipsorum contemplatione, Dei efficiamus existentiam Ejusque proprietates. Haec quum ipsa per se inquirere posset ratio, propterea huic etiam ea reliquerunt, ponentes potius quam probantes, quae de Deo rebusque divinis sana nos doceat ratio.

II. Verum animadvertendum item, princeps Jesu Apostolorumque fuisse consilium, ut ignotam adhuc salutis rationem homines docerent. Nimirum, quas res ratio sibi relicta nunquam invenire posset, quarum tamen rite sciendarum homini summa est necessitas, quomodo quis, vitiis inquinatus, peccatorum accipiat remissionem, vitae emendationem aeternamque felicitatem; has imprimis

(1) Rom. I: 19, 20. ad quem locum conf. Flattius et Jaspis.

mis docuerunt Jesus et Apostoli. Antea jam obscuriores de his rebus acceperant Israëlitae notiones. Nunc vero plena luce illi explicuerunt doctrinam hanc, antea ignotam, quam nullus viderat oculus, nulla audierat auris, quaeque in nullius adscenderat animum, sapiens illud Dei institutum, quo per Christum homines servare voluerit. Hac vero in re ita omnem ponebant operam, ut adeo dicat Paulus, se in Corinthiis non decrevisse quidquam scire, nisi doctrinam de Jesu Christo eoque cruci affixo (1). Quod ejus dictum, licet non ita interpretandum sit, quasi nullas alias cum hac conjunctas tradiderit doctrinas; vel sic tamen satis manifesto ostendit, princeps ipsius fuisse consilium, ut hanc potius doctrinam, quam fanae rationis de Deo rebusque divinis decreta, data opera explicaret.

III. Sed est et aliud observandum, nempe Jesum et Apostolos suam superstruxisse doctrinam Moſis et Prophetarum doctrinae. Docent hoc non tantum varia illa loca, in quibus argumenta pro suis sententiis ex horum libris desumerunt; verum diserta etiam, quae hac de re ipsi dederunt, testimonia. Non tantum enim Agrippae dicit Paulus, se nihil profiteri praeter ea, quae eventura dixerant Moſes et Prophetae (2); verum Jesu hac

(1) 1 Cor. II: 2.

(2) Act. XXVI: 22.

hac in re imprimis animadvertendum testimonium, quo illustrius vix aliud esse potest. „ Ne putetis me venisse,” inquit, „ ut Legem vel Prophetas solverem:” (id est: ut praecepta, quae libris Mosis et Prophetarum continentur, vi sua privarem aut ea abrogarem). „ Non veni, ut ea solverem, sed ut ea implerem:” (id est, ut ea confirmarem per meam auctoritatem); „ Nam profecto dico vobis, donec praeterierit coelum et terra, jota vel apex Legis non praeteribit,” (id est, ne vel minima Legis pars abolebitur); „ usquequedum omnia facta fuerint.” (1)

Neque mirum profecto, Jesum et Apostolos suam superstruxisse doctrinam Mosis et Prophetarum doctrinae. Quod enim semel verum est, falsum fieri nequit; etiam si, quod verum sit, amplificari atque uberius illustrari possit. Quam itaque divinam tradiderant Moses et Prophetae doctrinam, hanc tantum aberat, ut Jesus et Apostoli, divini itidem doctores, unquam abrogarint, ut eam potius confirmarent et funderent adeo. Sic vero quaecumque de Deo rebusque divinis in V. F. praeclare dicuntur, haec Jesus et Apostoli quoque institutione complexi esse censendi sunt. Neque adeo mirum, eos saepenumero, imprimis si cum Judaeis loquantur, ita sanae rationis decreta memorare, ut ea modo attingant, de ulteriore

ve-

(1) Matth. V: 17-19. Conf. Muntinghe, l. 1. P: IX, p. 28, 29. Annot. pag. 24.

vero eorundem explicatione nullo modo sint solliciti.

§. 4. *Ipsa Jesu et Apostolorum doctrina exponitur.*

Procedimus ad exponendum, quid de Deo rebusque divinis docuerint Jesus et Apostoli. Quae vero est instituti ratio, hoc loco ea tantum attingenda sunt, quae per *rationem* quodammodo probari possint. Haec quae sint, supra exposuimus. Attendenda sunt ea, quae sana ratio aut docet, aut certe probare potest, *de Dei vita ac perfectionibus; de mundo ab Ipso condito; de provida cura, qua et omnia alia curat, et nostros quoque animos conservat; de regimine denique, quo totum mundum singulasque ejus partes complectitur.* De his rebus quid docuerint Jesus et Apostoli, nobis jam explicandum est.

Quae in omni hac re fundamentum constituit, Dei existentiam, posuerunt potius, quam probarunt. Neque mirum illud. Quas modo §. 3. animadversiones protulimus, haec satis eam rem explicant.

Quae vero de Deo rebusque divinis docuerunt, haec non in systematis, quod dicitur, formam redacta tradiderunt. Data opportunitate modo haec, modo alia attigerunt. Nobis adeo colligenda et secum invicem conferenda sunt, quae dispersa nobis tradiderunt scriptores N. F.

Quam

Quamquam autem nobis id agendum sit, ut inquiramus, quae docuerint Jesus et Apostoli de iis, quae subtiliter et accurate explicare soleat philosophorum diligentia, subtiles tamen de Dei natura vel proprietatibus disputationes apud eos nusquam reperimus. Haec ratio uti philosopho convenit, ita ab eâ abhorret doctrinâ, quae omnium accommodata sit intelligentiae. Nihilominus ita cuncta sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta tradiderunt, ut hinc accuratam et perspicuam Dei notitiam efficere nobis liceat.

I. Universe Jesus et Apostoli Deum eâ descriperunt ratione, quae Ipsius majestati esset convenientissima. Vanis gentilium deastris opposuerunt *verum Deum; unum illum; omnium rerum auctorem ac dominum; eundemque Spiritum perfectissimum, quem nemo comprehendere possit.*

Gentes res creatas Deos sibi finxerant. Non vero existimare debemus, auro vel argento vel lapidi, sculpturae, arte et cogitatione hominis prodiatae, Deum esse similem. Non ii, qui manibus conficiuntur, dii sunt. Muta sunt deorum simulacra (1). His oppositus est *ὁ ἀληθὴς, ὁ μόνος ἀληθινός, ὁ ζῶν θεός* (2).

Ni-

(1) Act. XVII: 29. XIX: 26. I Cor. XII: 2.

(2) Joh. XVII: 3. I Tim. III: 15. IV: 10. Hebr. III: 12. IX: 14. XII: 22. imprimis; I Thess. I. 9. I Joann. V: 20 coll. vs. 21.

Nihil est idolum in rerum natura, neque ullus existit Deus, nisi *unus*; etenim, etiamsi sint multi ita dicti dii, sive in coelo seu in terra, nobis *unus* est Deus Pater, qui omnium fons est, ad quem colendum nos sumus facti. Ii, ad quos scribebat Paulus, Christiani unum efficiebant corpus, uno ducebantur Spiritu, unam eandemque felicitatis spem habebant, uni subjecti erant Domino, unam profitebantur fidem, uno lavati erant baptismo; sed et pariter est εἷς θεός καὶ πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν. Hic est *μόνος θεός* (1).

Propterea et ab inani deastrorum cultu gentes perducere studebant ad θεὸν τὸν ζῶντα, *qui creavit coelum et terram et omnia, quae in iis sunt*; qui, *coeli et terrae Dominus*, non habitat in templis manu confectis, neque ab hominum manibus colitur, quod quid desideret, cum Ipse dederit cunctis vitam et halitum et omnia. Per Eum enim vivimus et movemur et sumus; ab Eo, per Eum et ad Eum sunt omnia (2).

Hic Deus est *πνεῦμα*, non corporeus, iisque gaudens proprietatibus, quas spiritui tribui-

(1) 1 Cor. VIII: 4-6. Ephes. IV: 4-6. Jud. vs. 25. Conf. Marc. XII: 29, 32. et 1 Tim. II: 5.

(2) Act. XIV: 15. XVII. 24, 25, 28. Rom. XI: 36. Conf. Matth. XI: 25. Act. IV: 24. 1 Cor. XI: 12. Hebr. II: 10. Apoc. IV: 11. X: 6. XIV: 7.

buimus, vitam habens, intelligendi agendique facultatem (1).

Idem *perfectissimus est*. Jesus: ὁ πατήρ, inquit, ὑμῶν τέλειός ἐστι: Joannes vero: ὁ θεός Φῶς ἐστι, καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία. Se neminem Deus habet majorem. Propterea, quum fidem daret Abrahamo, juravit per se Ipsum, quia per alium, se ipso superiorem, jurare non poterat (2). — Haec quidem Dei perfectio tanta est, ut sit Deus μόνος σοφός, μόνος δυνάστης, μόνος ὄσιος, ut nemo sit ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ θεός, ut Ejus scientiae et sapientiae βάλος tribuendum sit (3).

Neque est adeo, quod perfectam illam Dei naturam *comprehendamus*. Paulus haesitare fere videtur, quo tandem modo infinitam hanc Dei majestatem indicet, quum uno orationis tenore verba addat verbis, quibus immensam hanc Dei adumbret magnitudinem. Deum dicit Regem mundi universi, nunquam periturum, invisibilem, unicum Deum. Quin imo Deum praedicat longe felicissimum, solum potentem, Regem regum ac Dominum domiorum, solum immortalem, incolen-

(1) Joann. IV: 24. Vid. Muntinghe, l. I. P. IX. p. 101. Annot. p. 55, 56.

(2) Matth. V: 48. ad quem locum vid. Kuinoel; 1 Joann. I. 5. ad quem locum vid. Jaspis; Hebr. VI: 18.

(3) Rom. XVI: 27. ubi vid. Jaspis; Marc. XV: 18. Luc. XIII: 19. Rom. XI: 33.

tem lucem inaccessam, quem nullus hominum viderit nec possit videre, cui sit honos et imperium aeternum (1).

Tanta vero cum sit Dei majestas, quid mirum, si Ejus nomen reticeatur, quem in coelis folio insidentem animadvertit Joannes! in nullis enim linguis humanis nullum invenitur vocabulum, quo Illius throno insidentis natura adumbrari, nedum describi possit; illius, inquam, qui quidem Omnipotens, vivit in aeternum; qui olim fuit et nunc est eritque perpetuus; qui dignus est, quem omnes reveantur cujusque celebrent majestatem. (2)

Haec illa est magnificentissima Dei notio, quam nobis suppeditarunt Jesus et Apostoli. Ea Deo digniorem Deique majestati convenientiorem notionem dari non posse, nemo non lubenter agnoscet.

II. Singulatim vero ulterius exponamus, quid de Deo rebusque divinis docuerint Jesus et Apostoli.

Quamquam igitur infinitam Deo perfectionem tribuant, vel sic tamen eam Dei notitiam nobis impertierunt, quam humana natura ferre possit, quaeque ei accommodata sit. Humanas perfectiones

nes

(1) I Tim. I: 17. VI: 15, 16.

(2) Apoc. IV: 2. ad quem locum vid. Jaspis; item Apoc. I: 4, 2. IV: 8. XI: 17. XV: 3, 4. XVI: 5, 7.

nes Deo summa ratione tribuerunt; atque ea, quae in homine manca et imperfecta sunt, Deo prorsus abjudicarunt. Sic quidem quasvis nos docent Dei proprietates, quas sana probare potest ratio. Uti enim haec probat, Deum *libertate gaudere, independenti, aeternum esse, immutabilem, scientissimum, sapientissimum, omnipotentem, ubique praesentem, sanctum, justum, benignum, constantem et fidelem*; sic et has singulas proprietates Deo esse tribuendas, ubivis nos docent Jesus et Apostoli.

De Deo ea professi sunt, quae ei *libertatem* tribuerent *independentem*. Pater enim ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ. Non hominum manibus colitur, quod quid desideret, cum ipse dederit cunctis vitam et spiritum et omnia. A nemine pendens, omnia agit pro beneplacito suo, ex liberrima sua voluntate; omnia pro suo constituit arbitrio. (1)

Neque minus diserte Deo *aeternitatem* vindicarunt. Quae enim ipse manifestat, haec ante orbem conditum, ab aeterno manifestare voluit. Aeternus, solus immortalis, nunquam interiturus, in aeternum vivens, τὸ Α καὶ τὸ Ω, initium et finis, primus idemque ultimus, olim fuit, nunc est eritque perpetuo.

Apud

(1) Joann. V: 26. Act. XVII: 25. Matth. XI: 26. Luc. X: 21. Rom. XV: 32. Gal. I: 4, 15. Eph. I: 5, 9, 11. Philipp. II: 13. Rom. IX: 7, 23. Act. I: 7.

Apud eum adeo, unus dies mille instar annorum, et mille anni unius instar diei sunt. (1)

Quum vero ex aeternitate *immutabilitatis* notionem ratio ducat, hanc Dei proprietatem docuerunt item Jesus et Apostoli. Fieri enim nequit, ut Deus mentiatur. Ipsum nequit poenitere suorum beneficiorum. Omnia Ejus effata sunt certissima. In Eum nulla mutatio conversionisve cadit umbra. (2)

Cernitur haec Dei immutabilitas in Ejus intelligentia. Quae enim huic tribuendae sunt *scientia* et *sapientia*, hae neque augmentum capiunt, neque detrimentum patiuntur. Et hoc sanae rationis decretum probatur doctrinâ Christianâ. — Deus omnia novit. Se ipsum penitus cognoscit. Omnium cognoscit et perscrutatur animos. Testis est vel ipsorum animi nostri sensuum. Videt Deus in occulto. Occulta hominum judicabit. Pater coelestis novit omnia, quibus indigemus. Novit Deus, quae nemo novit alius. Ne paseris quidem Deus obliviscitur. Quocum nobis res est, hunc nulla res creata latet, omnia vero Ejus oculis nuda et aperta sunt. — Est vero Dei sapientia tanta, ut *μὲνος σοφῆς* sit, et vero omnibus, qui sapien-

(1) 1 Cor. II: 7. Eph. I: 4. Rom. XVI: 26. 1 Tim. I: 17. VI: 16. Apoc. I: 4, 8. IV: 8, 10. X: 6. XI: 17. XV: 7. XVI: 5. XXI: 6. 2 Petr. III: 8.

(2) Hebr. VI: 18. Rom. XI: 29. 2 Cor. I: 18-20. Jac. I: 17.

pietiam petant, Ille unicus ejus fons fit. Immo vero Deo et scientia et sapientia tribuenda est immensa. (1)

Hae vero Dei proprietates *summa* se exferunt *vi et efficacitate*. Deus enim *omnipotens omnia, quae vult, peragere potest*. Ἰσχυρὸς, παντοκράτωρ, μόνος δυνάστης, major Deus est omnibus. A Deo omnia fieri possunt, quae non fieri posse videntur hominibus. Cujuscunque generis bona praestare potest. Quod promisit, perficere etiam potest. Multo majora efficere potest, quam quae precamur vel cogitamus. Quin imo mortuos in vitam reducit, et vero oriri jubet, quae non adsunt, ut existant. Una Ejus voluntate omnia creata sunt; uno Ejus dicto hoc universum est conditum, ita ut, quae conspiciuntur, creata sint, quum antea nihil existisset. Quapropter ex rebus creatis aeterna Ejus vis intelligitur. (2)

Haec

(1) 2 Cor. XI: 11, 31. XII: 2, 3. 1 Joann. III: 20. 1 Cor. II: 11. Luc XVI: 15. Act. I: 24. XV: 8. 1 Thesf. II: 4, 5, 10. 2 Cor. I: 23. Galat. I: 20. Philip. I: 8. Matth. VI: 4, 6, 18. Rom. II: 16. Matth. VI: 8, 32. Luc. XII: 30. Matth. XXIV: 36. Marc. XIII: 32. Luc. XII: 6. Hebr. VI: 13. Rom. XVI: 27. Jac. I: 5. Rom. XI: 33.

(2) 2 Cor. VI: 18. 1 Tim. VI: 15. Apoc. I: 8. IV: 8. XI: 17. XV: 3. XVI: 7, 14. XVIII: 18. XIX: 15. XXI: 22. Joann. X: 29. Matth. X: 28. XIX: 26. Marc. X: 27. XIV: 36. Luc. XII: 5. XVIII: 27. Act. XX: 32. Rom. XVI: 25. 2 Cor. IX: 8. Rom. IV: 21. Eph. III: 20. Joann. V: 21.

2 Cor.

Haec vero Dei et omniscientia et omnipotentia efficit, ut ipse sit *ubique praesens*, id est, ut in omnes res sua scientia atque vi agat. Non habitat summus ille in templis manu confectis; nec longe ab unoquoque nostrum remotus est. (1)

Quas vero morales, uti dicuntur, Deo proprietates esse tribuendas sana docet ratio, easdem quoque ipsi vindicant Jesus et Apostoli. Deum enim *sanctum* esse docuerunt. Coelestis Pater perfectus est. Lux est, nullaeque in eo sunt tenebrae. Ἄγιος, ἄγιος, ἄγιος, μόνος ὁσιος Deus est. Itaque neque irritatur malo, neque ad malum excitat ullum alium. (2)

Haec quidem Dei sanctitas conspicua est in ejus *justitia*, quae legum moralium, quas sanctitas praecepit, vindicat auctoritatem. Unus enim est legislator idemque iudex, qui et servare potest et perdere. Pater, sine partium studio, iudicat pro cujuscunque factis; externae, qua quisque sit, conditionis ratione non habita. Absit longissime, ut Deus injustus sit: alioquin enim quomodo mundum iudicaret? Nec ipse impune se illudi

2 Cor. I: 9. Hebr. XI: 19. Rom. IV: 17. Hebr. XI: 3. Apoc. IV: 11. Rom. I: 20.

(1) Act. VII: 48. XVII: 27.

(2) Matth. V: 48. 1 Joann. I: 5. Joann. XVII: 11. 1 Petr. I: 15, 16. Apoc. IV: 8. XV: 4. XVI: 5. Jac. I: 13. Conf. item Rom. VIII: 7, 8. 1 Thesf. IV: 3. Jac. IV: 4. 1 Joann. II: 15, 16, 29. III: 3, 9, 10. V: 18.

patitur: quod enim severit homo, hoc etiam metet. Quo quis plura acceperit, eo ab ipso plura requirentur. — Non minus autem pios Dei oculi observant, eorumque preces ejus audiunt aures, quam et impios ejus observat facies. Novit ipse miseris pios liberare, impios vero ad judicii tempus reservare puniendos. Unicuique pro ipsius factis rependet. Itaque iis quidem, qui constanter recte factis operam dando gloriam et honorem et immortalitatem quaerunt, vitam aeternam; immorigeris vero, virtuti adversantibus, vitii vero studiosis, poena atrocissima infligitur. Justum censetur a Deo, ut iis, qui Christianos vexant, vexationem, his vero, qui vexantur, malorum liberationem rependat. Neque igitur est Deus injustus, ut obliviscatur opera et amorem, quae ejus nomine praestantur Christianis. Propterea eum, qui ad Deum accedit, credere oportet, suis ipsum cultoribus fore remuneratorem. (1)

Eadem vero Dei sanctitas ejus quoque *benignitate* cernitur; quam imprimis praedicarunt Jesus et Apostoli. Si mihi jam liceret eorum, quae nostra probare potest ratio, transgredi terminos, quam

mul-

(1) Jac. IV: 12. 1 Petr. I: 17. Act. X: 34. Rom. II: 11. Galat. II: 6. Colosf. III: 25. Rom. III: 6. Gal. VI: 7. Luc. XII: 48. (Coll. Matth. XI: 22, 24.) 1 Petr. III: 12. 2 Petr. II: 9. Rom. II: 7. seqq. 2 Thesf. I: 6, 7. Hebr. VI: 19. XI: 6.

multa afferre possem, quae infinitam Dei benignitatem indicent apertissime! Arctioribus vero licet detenti finibus, vel sic tamen varia hac in re illustra observabimus. — Viri sancti iterum iterumque amabilem illam Dei imaginem informant, ut Patris instar nos curet, nobisque prospiciat. *Amorem* Deum vocat Joannes; et Eum Jesus unum nostrum Patrem Coelestem dixit. — Summam Ille ostendit benignitatem, patientiam et indulgentiam. Misericordiae Pater, omnis solatii Deus, benignissimus est, et vero miseros solatio erigit. Omne beneficium perfectumque donum coelitus a Patre lucis descendit. Coelitus Deus beneficia impertit, dans pluviam ac tempora frugifera, implens animos cibo et laetitia. Summus Ille bonus est in ipsos adeo ingratos et malos. Solem suum oriri jubet in malorum ac bonorum commodum, pluviamque demittit in justos et injustos. — Major est haec benignitas, quam paterna ulla in hominibus benignitas reperiatur. Nullus est pater, qui filio panem petenti lapidem, aut piscem petenti serpentem impertiat; multo vero magis Pater coelestis bona dat iis, qui haec ab Eo petunt. Est haec Dei benignitas similis curae, qua quis ovem perditam, amisum ex re admodum tenui drachma, quin adeo filium immorigerum prosequatur. Complectitur ea ipsas adeo aëris aves. — Est ea prorsus libera: quis enim Deo dedit, quod ipsi rependatur? Cernitur haec in ipsis adeo, quas experi-

mur, calamitatibus: quem enim Deus amat, hunc castigat. — Ad omnes ea pertinet homines. Deus, σωτήρ πάντων ἀνθρώπων, non vult quosdam perire, sed omnes ad saniores mentes reverti. Non Judaeorum solum Deus est, sed et gentium; atque ita vult, ut omnes homines ferventur et ad veri cognitionem perveniant. (1)

Neque est, quod homines hanc Dei sanctitatem, justitiam, benignitatem in dubium vocent. Idem enim *constans* et *fidelis* est. Ejus testimonium hominum testimonio majus est; estque verax. Ἀληθινός Deus est. Mentiri nequit: omnia enim Ejus dicta sunt certissima. Non potest Eum suorum poenitere beneficiorum; quippe in quem nulla plane cadat mutatio. Fieri itaque nequit, ut Dei promissum eventu careat. Πιστός ὁ θεός nos ultra vires miseris affligi non permittet; sed cum miseris exitum largietur, quo eas ferre possimus. Fide dignus est datamque fidem servabit. (2)

Haec sunt, quae de Dei perfectionibus docuerunt

(1) Matth. VI: 9. 1 Joann. IV: 8, 16. Matth. XXIII: 9. Rom. II: 4. 2 Cor. I: 3, 4. VII: 6. Eph. II: 4. Jac. I: 17. Act. XIV: 17. Luc. VI: 35. Matth. V: 45. VII: 9—11. Luc. XV. Matth. VI: 26. Rom. XI: 35. Hebr. XII: 6. 1 Tim. IV. 10. Rom. III: 29. X: 12. 1 Tim. II: 4.

(2) Conf. loca allata supra pag. 31. Ann. 2. item 1 Joann. V. 9. Joann. V: 32. VII: 28. VIII: 26. Rom. III: 4. IX: 6. 1 Cor. I: 9. 1 Thesf. V: 24. 2 Thesf. III: 3. 1 Petr. IV: 19.

runt Jesus et Apostoli, egregia illa et cum sanæ rationis decretis mirifice convenientia. — Age! videamus jam, quæ docuerint de Deo mundi Creatore, Conservatore ac Domino.

III. Universe hic docent, ita esse omnia ex Deo, per Deum et ad Deum, ut Ipse coeli terræque Dominus sit; cujus peculium terra sit et quidquid ea contineatur, atque ut propter Eum et per Eum omnia sint (1). — Singulatim Deo *totius universi* tribuunt *originem*, ita ut per liberam Ejus voluntatem, uno Ejus verbo, omnia existerint. Deus res omnes creavit. Ejus manus omnia fecit. Per omnipotentiam suam hoc universum condidit, ita ut, quæ conspiciantur, creata sint, quum antea nihil existisset! E tenebris lucem effulgere jusfit. Ipse creavit coelum, et terram, et mare, et omnia, quæ in iis sunt. Quæ notâ constanter Deum verum a deastris distinxerunt Viri sancti (2). Hunc vero Patrem celestem fidelemque Creatorem dignum censent, qui gloriam, honorem et imperium accipiat. (3)

IV. Deum *provida sua cura* omnia complecti, sæpe docent Jesus et Apostoli: „ Ne solliciti sitis, ille

(1) Rom. XI: 36. Act. XVII: 24. 1 Cor. X: 26. Hebr. II: 10.

(2) Marc. XIII: 19. Act. VII: 50. Hebr. XI: 3. 2 Cor. IV: 6. Apoc. X: 6. Conf. loca allata supra pag. 27. Ann. 2.

(3) Matth. VI. 32. alibi. 1 Petr. IV: 19. Rom. XI: 36. Apoc. I IV: 11. Conf. Rom. XVI: 27. 1 Tim. II: 17. VI: 16 cact.

„ ait, de vita vëstra, quid edatis et quid biba-
 „ tis; nève de corpore vestro, quo illud induatis
 „ vestimento. Nonne vita potior est cibo et cor-
 „ pus vestimento? Respicite coeli aves: neque
 „ ferunt illae, neque metunt, neque in horrea
 „ colligunt: Pater vero vëster coelestis illas alit:
 „ nonne vos longe eas superatis? Quis vero ves-
 „ trum, quum sit follicitus, unum suae aetati
 „ addere potest cubitum? Et de vestimento quid
 „ estis folliciti? adspicite lilia agri, quomodo crës-
 „ cant, non laborando neque nendo. Affirmo
 „ autem vobis, ne Salomonem quidem, summo
 „ suo splendore, indutum fuisse, unius instar ho-
 „ rum. Si vero gramen agri, quod hodie est, et
 „ cras in fornacem conjicitur, ita vestiat Deus,
 „ nonne multo magis vos, homines exiguae fidu-
 „ ciae? Ne igitur folliciti fitis, dictitantes: quid
 „ edemus vel quid bibemus, vel quo nos indue-
 „ mus vestimento? Omnia enim haec gentes quae-
 „ runt; novit vero Pater vëster coelestis, vos his
 „ omnibus indigere.” — Neque vero his dissemi-
 „ lia sunt, quae alia opportunitate docuit Jesus.
 „ Nonne duo pasferes,” inquit, „ asse vendun-
 „ tur? nec tamen quisquam illorum cadit in ter-
 „ ram, nolente Patre vestro. Vestri vero capitis
 „ etiam capilli omnes numerati sunt.” — Haec
 „ sane eam describunt providam Dei curam, qua
 „ major nequeat cogitari, quaeque minimas etiam
 „ res complectatur. Neque adeo mirum, Jesum suos
 „ fac-

saepe adhortatum esse discipulos, ut omnia, quibus indigerent, a Deo peterent et expectarent. Hunc enim Patrem, qui tantopere rebus omnibus provideat, frustra precibus nemo adit. (1)

Verum audiamus etiam Apostolos. Paulus Deum omnium Dominum, non coli dicit, quod quid desideret, cum Ipse cunctis vitam et halitum et omnia impertiat. Profitetur, Deum se non reliquisse, non restatum, quum benefecit coelitus, dans pluviam et tempora frugifera, implens animos cibo et laetitia. Omnia, quae quis habeat, ad Deum refert auctorem. Itaque Deus ille, qui semen ferenti panemque ad edendum impertiat, daturus et ad aucturus erat semen Corinthiorum. Profitetur, Deum misertum esse socii, qui in vitae discrimine verfabatur. Praecipit Philippensibus, ne anxie solliciti sint, sed semper precibus, cum gratiarum actione conjunctis, Deo sua vota manifestent. Et vero hic sensus, quo Deum omnia curare perciperet, ei tam proprius erat, ut in omnibus rebus ab hac Dei cura omnia speraret; omnia, quae possideret, uni Deo accepta referret; pro omnibus, quae acquireret, uni Deo ex interiore animi sensu gratias, quas posset, ageret maximas. (2)

Cae-

(1) Matth. VI: 25—32. X: 29, 30. Matth. VII: 7—11. cact.

(2) Act. XVII: 25. XIV: 17. 2 Cor. IX: 10. Philipp. II: 27.

IV: 6. 1 Cor. IV: 7. XIV: 18. XV: 10. 2 Cor. III: 5. X: 13.

1 Tim. VI: 17. 2 Tim. III: 11. alibi.

Caeteri vero Apostoli plane cum eo consentiunt. Jacobus eos, ad quos suam mittebat epistolam, non accipere dicebat, quod vel preces negligerent vel malo precarentur consilio. Illos imprimis severe reprehendit, qui, suis viribus confisi, non cogitent, esse Dei curae omnia debere ab Eoque pendere in omnibus. — Christianos accepisse, quae haberent, horumque curae haec divina beneficia commissa esse, Petrus profitetur. Admonet Christianos, ut omnes in Deum sollicitudines conijciant, qui ipsorum gerat curam. — Item Joannes Deum dicit non sinere nostras irritas esse preces, si Ipsius praecepta observemus (1). Quae certe omnia ita comparata sunt, ut, nisi providam illam Dei curam ponant, plane aenigmatica habenda sint.

V. Verum, ut omnia alia curat Deus, ita etiam eadem provida curâ *nostros conservat animos*. Et hoc docent Jesus et Apostoli. Omnia illa, quae de vita futura, de mortuorum resurrectione similibusque rebus dicunt, tota adeo doctrina Christiana, animi ponit immortalitatem. Praeterea vero Jesus dicit, eos, qui corpus interficiunt, non posse interficere animum. Lazarum ac divitem virum praesentat in parabola, utrumque post mortem eam nactum sortem, quae illi, quam in hoc stadio se-

(1) Jacob. IV: 2, 3, 13—15. 1 Petr. IV: 10. V: 7. 1 Joann. III: 22.

citus esset, vitae rationi conveniret. Paulus ab hoc corpore liberari et cum Christo esse cupit: (1)

Altero in stadio praeclarae illae facultates, quas Deus nobis concessit, ulterius explicabuntur.

„ Jam enim ex parte cognoscimus: quum vero perfectum venerit, tunc id, quod ex parte est, destruetur. Jam quidem aenigmatice, yeluti in speculo, videmus; tunc vero aperte omnia cognoscemus. ” (2)

Illic Dei justitia, quae hac in vita interdum dubia reddi videtur, illustrabitur egregie. Quilibet enim eorum, quae in hac vita peregit, five bona seu mala sint, mercedem accipiet (3). Sic calamitates hujusce vitae non in censum veniunt, si comparantur cum futura, quae nobis manifestabitur, felicitate. Certamus enim, non ut caducam, verum ut nunquam marcescentem coronam accipiamus. Calamitas nostra levis, quae per breve temporis spatium est, comparat nobis insignem aeternamque beatitudinem, quum non ea respiciamus, quae videmus, sed ea, quae non videmus: quae enim videmus, caduca sunt; quae vero non videmus, illa sunt aeterna. Ille, qui tentatio-

nem

(1) Matth. X: 28. Luc. XVI: 19 fqq. Philipp. I: 23. Conf.

Matth. XXII: 32. (2) 1 Cor. XIII: 12. (3) 2 Cor. V: 10. Conf. supra pag. 34. Ann. I. X. Mo. II (1)

(1) Matth. X: 28. Luc. XVI: 19 fqq. Philipp. I: 23. Conf.

(2) 1 Cor. XIII: 12. (3) 2 Cor. V: 10. Conf. supra pag. 34. Ann. I. X. Mo. II (1)

nem sustinuerit, coronam vitae in aeternae accipiet. (1)

Non est, quod haec ulterius exponam: tam enim aperte et dilucide nostrorum animorum immortalitatem docuit Christus, ut vere immortalitatem in lucem protulisse dicatur. (2)

VI. Uti Deus omnia conservat, ita et illa non minus gubernat; in singula enim suo complectitur regimine. — Dominus coeli et terrae, Rex regum, Dominus dominorum, omnium supremus est, perque omnia agit (3). Cuncta huic subsunt regimini. Quaecunque adeo nos facere instituimus, horum exitus ab una Dei pendet voluntate. Quivis prosperè, qui cupiam eveniant, succesus ab hoc Dei pendent regimine (4). Hoc regimine Ipse complectitur, quaecunque sunt in terra. Nullum est, nisi a Deo, imperium; quae existunt, imperia a Deo constituta sunt. (5)

Hoc regimen non bonas tantum, sed malas etiam hominum actiones complectitur, quamquam earum libertati nullo modo nocens. Deus enim non tantum bonis voluntatem et vires pro sua benevo-

(1) Rom. VIII: 18. 1 Cor. IX: 25. 2 Cor. IV: 17, 18. Jac. I: 12.

(2) 2 Tim. I: 10. ad quem locum conf. Jaspis.

(3) Act. XVII: 24. 1 Tim. VI: 15. Eph. IV: 6. (1)

(4) Jac. IV: 13—15. Act. XIV: 27. XV: 4. XVIII: 21. XXVI: 22. Hebr. VI: 3. Rom. I: 8. alibi. (2)

(5) Rom. XII: 1. 2 Cor. V: 10. (3)

lencia largitur; verum fieri item patitur, ut mali stupore teneantur; oculos habentes nihil videant, auribus instructi nihil audiant. Pilatus itaque potestatem contra Jesum non habuisset, nisi ipsi coelitus ea esset concessa. Pilatus et Herodes, Jesum vexantes et interficientes, nihil peregerunt, nisi quae Dei manus et voluntas, ut fierent, constituerat (1). Ipse ea adeo suae subjecit potestati, quae scire nemini liceat (2). Suo vero regimine Deus non minus pios attendit eorumque preces audit, quam et impios Ejus facies observat. (3)

Verbo ut dicam: hoc Dei regimen ita comparatum est, ut, id admiratus, dicat Paulus: „O infinitam amplitudinem sapientiae et scientiae Dei! „Quam imperferabilia Ejus sunt judicia, quam „impervestigabiles Ejus viae! Quis enim Domini „novit mentem? Quis Ei consiliarius adfuit? Aut „quis praebuit, quod ipsi rependatur? Imo vero „ab Eo, et per Eum, et ad Eum sunt omnia; „Illi laus sit in aeternum!” (4)

Haec fere sunt sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta, quae Jesus et Apostoli doctrina sua complexi sunt (5). Eos haec pure tradidisse;

(1) Phil. II: 13. Rom. VIII: 8. Joann. XIX: 11. Act. IV: 27, 28. Conf. supra pag. 30. Annot. 1.

(2) Act. I: 7.

(3) I Petr. III: 12. Cf. supra pag. 34. Annot. 1. et 20. pag. XI. 9

(4) Rom. XI: 33—36.

(5) Explicuerunt haec cum alii, tum etiam Muntinghe, l. l.

fe, jam ipsa res et ratio docet, dummodo loca memorata accurate reputemus. Juvat tamen, quo magis illud manifestetur, pauca addere, e quibus hoc uberius pateat.

§. 5. *Docuerunt haec ita Viri sancti, ut nihil deesset, quod ad dignam Dei notionem informandam pertineat.*

Omnibus numeris absolutam Dei cognitionem homo assequi nequit. Quis enim finitus homuncio penitus Numen infinitum cognitum habeat? Quare nec doctrina Christiana ejusmodi impertit cognitionem. Neque vero haec homini necessaria est. Huic sufficit eatenus Deum cognovisse, quatenus Deum inter et ipsum vinculum intercedit. Hanc cognitionem nobis impertierunt Jesus et Apostoli. Horum doctrina singula, quae eo pertinent, ita exponit, ut nihil in ea desideretur, quod ad divinam majestatem pie agnoscendam requiratur. Huic adeo nihil deesse dicimus, quod ad dignam Dei notionem informandam nos ducat. Quae eorum doctrina supra a nobis est exposita, haec luculenter id ostendit. Deum esse unum, non

P. IX. pag. 95 seqq. P. X. pag. 73 seqq. Brink, *Leer en Leerwijze van Jesus*, pag. 1—11. 178 seqq. Valk, l. l. pag. 36—41. 56, 57. 69—71. 224, 238 seqq.

non minus sapientem quam liberum, non minus justum quam bonum, non minus immutabilem quam omnipotentem, docuerunt; Huic omnium rerum creationem, nec minus conservationem ac gubernationem tribuerunt. Verbo: talem Dei notionem nobis suppeditant Jesus et Apostoli, quali perfectior alia nusquam reperitur.

Verum fingamus Deum, cui aliquid desit eorum, quae de Eo nostra docet ratio. Si Deo libertatem denegamus, hominibus inferior redditur, provida sua cura rebus omnibus prospicere nequit, summus mundi moralis gubernator esse desinit; quin adeo talis oritur Dei notio, cui reverentiam ac gratum submissumque animum praestare nequeamus. Si Dei negemus independentiam, ipsa Dei notio plane destruitur: id enim, a quo pendeat Numen, ipso superius, adeoque ipse Deus sit necesse est. Qui Deus non est omnipotens, hic revera justus esse nequit, eique mundi curam committere tuto non licet. Quodsi fingamus Deum non justum, sequitur nec eundem vere bonum esse; ea enim, qua vera nostra felicitas cernitur, moralitas ita pereat necesse est. Si vero Deus sapientia esset destitutus, tyrannus mundi Dominus foret, cui stet pro ratione voluntas, cuique adeo justitia, bonitas, univérse sanctitas desit. Quodsi non unum, sed plures Deos nobis proponamus; vel eorum alter altero inferior sit, atque ita Deus esse desinat; vel si omnes aequales esse censeantur,

tur, adfunt, qui supervacui, censendi sunt, nec ullus omnium veram habet omnipotentiam. At vero si fingamus Deum non omnia creasse, hinc oritur materia quaedam aeterna, quae a Deo non pendeat, adeoque alter veluti Deus sit. Si vero singula Deo non subjecta sint, jam adfint res, quae habeant vim, qua Dei omnipotentiae independentique Ejus adversentur libertati. — At quid plura? Omnia, quae de Deo nostra probat ratio, ita comparata sunt, atque invicem connexa, ut nihil omitti possit, quin sua destituatur puritate Dei notio.

Haec vero omnia pure tradidit doctrina Christiana. In quacunque tandem philosophorum doctrina defectus reperiantur, in illa non item. Omnia illa, quibus desideratis dignam Dei notionem informare nequeamus, in ea ita explicantur, ut nihil sit, quod hic jure desideres.

Est illud perquam difficile. Hominem excellentem digne describere paucis licet. At vero quid est difficilius, quam ut quis Dei, quocum excellentissimus homo comparatus nullus est, dignam notionem nobis praebeat? Testes sunt antiqui philosophi. Hi, licet nonnunquam quasdam Dei proprietates egregie explicarent, vel sic tamen ab altera parte non tantum in errores incidebant, verum etiam plurima mittebant, quae ad dignam Dei notionem pertineant. Verum Jesus et Apostoli Deum ea ratione describunt, quae plenissime,

qua-

quatenus hoc humana lingua fieri potest, summam Ejus perfectionem ab omni parte explicet, quaeque omnem Ejus praedicet majestatem. Illorum doctrinâ nihil majus aut gravius excogitari potest. Nullus ante eos, ne sagacissimus quidem philosophus, talem tradidit doctrinam, cui ita nihil deesset, quod ad veram Dei notionem informandam pertineat. Octôdecim post eos praeterlapfa sunt saecula. Nullus vero exstitit, qui quid unquam protulerit, quod in horum doctrina omisum esse, merito contendere posset. Quis igitur est, qui non huic doctrinae summam praestantiae laudem lubenter impertiat? (1)

§. 6. *Nullos errores vere dictis commiserunt.*

Quae dicta sunt, jam clare doctrinae Christianae ostenderunt praestantiam in tradendis iis, quae sana ratio docet de Deo rebusque divinis. Conficiet rem id, quod tandem hoc loco nobis spectandum est.

Non

(1) Vidd. Valk, l. l. pag. 41—43. 57—59. 71—75. 224, 238 seqq. J. A. Noësfelt, *de waarheid en Goddelijkheid van den Christ. Godsd. verdedigd*, P. II. §. 72. Turretinus, l. l. Tom I. pag. 85—291. Bogue, l. l. pag. 19—21. 72, 73. Buttler, *Befätigung der Natürlichen und Geoffenbarten Religion aus ihrer Gleichförmigkeit*, pag. 235.

Non meum est omnia refutare, quae umquam contra hanc etiam nostrae religionis partem attulerunt ejus adversarii; quos nimirum jam alii saepius refellerunt. Ita potius rem agamus, ut, pauca afferentes exempla errorum, quos et ii commiserunt philosophi, a quibus multa vere dicta sunt, his opponamus doctrinae Christianae praestantiam. Egrege Socrates multa dixit de Dei sapientia, bonitate, providentia: verum idem fictis suae gentis diis omnem plane fidem denegasse non videtur. Aesculapio gallum gallinaceum immolari jusfit, morti proximus. Jesus et Apostoli contra nullos docent esse deos, nisi Deum unum, ex quo, per quem et ad quem sint omnia. — Plato soli et lunae honorem tribuendum censet; mundique materiam aeternam arbitratur. Jesus et Apostoli omnium rerum creationem ita repetunt a Deo, ut, quae antea non existerint, haec omnia una sua voluntate hic produxerit. — Stoici de providentia egregia multa dixerunt, sed iidem eam non ad singula extenderunt. A diis subinde praestantissimis tantum hominibus prospici contenderunt. Jesus et Apostoli e contrario eam docuerunt providentiam divinam, quae ipsas res curet minutissimas, ut ne pasferem quidem Deus obliviscatur, omnesque capitis nostri capilli numerati sint. — Multi rerum omnium curam inferioris ordinis diis a Deo supremo traditam esse opinati sunt. Jesus et Apostoli contra omnia ad Deum unum referunt auctorem, ut sub-

fidiis

fidiis quidem ille utatur; ita tamen, ut haec ab Eius voluntate omnia prorsus pendeant. — Fatum iidem Stoici in res humanas induxerunt, cui ipsi dii subjecti sint. Verum Jesus et Apostoli omnia a Dei libertate pendere professi sunt, qui quaelibet peragat pro sua sapientia. — Virtutem felicitatemque, quam homo consequatur, Dei regimini plures subtraxerunt. Jesus et Apostoli, homini relinquentes libertatem, vel sic tamen omnia Dei subjecerunt regimini, ipsas etiam hominum liberas actiones.

Socrates ipse de animi immortalitate, morti proximus, dubitantius locutus est. Plato attulit argumenta, haud omni dubitatione majora. Stoici animum aliquando dixerunt esse interiturum. Cicero certi quid de hac re affirmare non ausus est. Jesus vero et Apostoli sine ulla haesitatione animi docuerunt immortalitatem, imo hanc toti suae inferuerunt doctrinae, cum gravissimis de Dei existentia ac providentia doctrinis conjunxerunt; eam univérse ita indubitata posuerunt, ut horum doctrina vere immortalitatem in lucem protulerit. (1)

Haec igitur omnia probant, doctrinam Christianam sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta pure tradidisse. Ejusmodi haec res est, ut doc-

(1) Conf. auctores allati ad §. 6.

doctrina Christiana hac in causa omnibus, quae olim apud gentes exstiterint, in religionis formulis doctrinisque philosophicis longe antecellat. Eadem eos quoque, qui apud Judaeos invaluerant, errores profligavit. Quin adeo, qui unquam puriorem doctrinam vel protulerit vel etiam proferre potuerit, exstitit nullus.

quod si quis hanc doctrinam vel protulerit vel etiam proferre potuerit, exstitit nullus.

quod si quis hanc doctrinam vel protulerit vel etiam proferre potuerit, exstitit nullus.

quod si quis hanc doctrinam vel protulerit vel etiam proferre potuerit, exstitit nullus.

quod si quis hanc doctrinam vel protulerit vel etiam proferre potuerit, exstitit nullus.

quod si quis hanc doctrinam vel protulerit vel etiam proferre potuerit, exstitit nullus.

probabiliora cui viderentur, eo veriorum hic doctrinam asseritam censebat. Antiqui adeo sapientes Graeci Romanique, quae de Deo rebusque divinis docebant; ea tradebant tanquam philosophemata; haud aliter atque hodie illi agunt, qui, extraordinaria seposita patefactione, de iisdem rebus inquirunt.

Tantum vero aberat, ut hic probandi modus omnes ad eandem duceret sententiam, ut potius de rebus etiam gravissimis valde inter se dissentirent philosophi. Quae supra, religionis apud gentes conditionem describentes, jam attulimus, id satis ostendunt. — Neque profecto cuipiam illud mirum accidat. Ut enim diversa sunt hominum ingenia; ita vix aliter fieri potest, quin saepenumero de rebus nonnullis dissentiant. Atque id, in rebus ad religionem pertinentibus, eo saepius obtinet, quo sunt hae ab intellectu nostro remotiores, pluribusque premuntur difficultatibus. Accedit haud raro multarum rerum ignorantia; saepius in judiciis ferendis homines sunt praecipites; et praejudicatae opiniones, a juventute inde acceptae, magnam in nostros animos vim habere solent. Attendenda etiam vis est, quam rerum novarum proferendarum ardor, gloriae studium, aliis placendi desiderium, pravi omnino affectus, in hominum saepe habeant ingenium; ut vel perverfissimis argutiis indulgeant, dummodo iis praesidium quaerere possint sententiis, quas imprimis probatas velint.

Sic igitur antiqui disenserunt philosophi. Vel sic tamen omnes ad rationem provocabant; omnes pro sua sententia argumenta, quae ipsis idonea viderentur, afferebant. Qui vero has dirimeret lites, erat nullus. Omnes enim sibi parem competere auctoritatem arbitrati sunt. Unde factum est, ut existerent adeo, qui dubitare se de rebus omnibus pronuntiarent. Novimus enim, sapientis gravitate illud dignum censuisse Academicos, ut in omnibus iudicium cohiberet. „Arcefilas adeo,” teste Cicerone, „omnia latere censebat in occulto, neque esse quidquam, quod cerni aut intelligi posset; quibus de causis nihil oportere neque profiteri neque affirmare quemquam, neque assensione approbare, cohibereque semper et ab omni lapsu continere temeritatem, quae tum esset insignis, quum aut falsa aut incognita res approbaretur; neque hoc quidquam esse turpius, quam cognitioni et perceptioni assensionem approbationemque praecurrere. Huic rationi quod erat consentaneum, faciebat, ut, contra omnium sententias dicens, jam plerosque deduceret; ut, quum in eadem re paria, contrariis in partibus, momenta rationum invenirentur, facilius ab utraque parte assensio sustineretur.” — Haec ille. Si vero, in Ciceronis libris *de Natura Deorum*, Cottam contra Vellejum ac Balbum disputantem audiamus; profecto hic tota sua nobis probat disputatione, se vere Vellejo dixisse, sibi non

non tam facile in mentem venire solere, quare verum sit aliquid, quam quare falsum. Quid enim est, quod de toto hujus rei fundamento dicentem illum audimus? „ Quaeritur, inquit, sintne dii „ necne? Difficile est negare; credo, si in con- „ cione quaeratur; sed in hujusmodi sermone et „ in confesfu facillimum. Itaque ego ipse ponti- „ fex, qui caerimonias religionesque publicas sanc- „ tissime tuendas arbitror; is hoc, quod primum „ est, esse deos, persuaderi mihi non opinione fo- „ lum, sed etiam ad veritatem plane velim: multa „ enim occurrunt, quae conturbent, ut interdum „ esse nulli videantur.” (1)

§. 2. *Jesus et Apostoli legati erant divini.*

Hi non philosophos agebant. Quae eorum institutio fuerat, quodque vitae genus sequebantur; haec huic rei plane erant opposita. Unus Paulus doctior ad euangelium annuntiandum accessit. Caeteri vero omnes, quamquam non de vulgo homines, in ea tamen vitae versabantur conditione, qua eruditam institutionem non accepissent. In modi-

CO

(1) Vid. Schroeckh., l. I. pag. 384. 390. Clarke, *over Gods bestaan en eigenschappen enz.*, P. II. p. 219—224. Turretinus, l. I. pag. 227—229—231. W. Bruin, in *Opp. Soc. Teyler.*, P. XVI. pag. 190 seqq. Cicero, *Quaest. Acad.* L. I. Cap. 12. *de Nat. Deor.* L. I. Cap. 22.

co vitae statu educati, V. T. scripta cognoverant, atque inde suas de Deo rebusque divinis notitias hauserant. Nunquam autem ea didicerant, quibus ad philosophicam rerum divinarum cognitionem informarentur. Quae enim recentior aetas de Jesu, in Esfenorum aut aliorum scholis instituto, protulit; haec ad ea pertinent commenta fundamento destituta, quae nostrum aevum plura peperit.

Jesus et Apostoli legati erant divini. Hos sese ubivis professi sunt. — Jesus saepenumero se a Patre misum esse, Ejusque nomine se venisse dixit. *Non a se*, id est, sua auctoritate venerat, sed verax erat Ille, a quo misus erat, quem Judaei non noverant. Ipse eum noverat, quia ab Eo profectus erat, ipsumque Ille miserat. Judaei erant terreni, Jesus vero coelestis; illi ex hoc mundo erant, hic vero non ex hoc erat mundo. A Deo exierat et venerat: neque enim sua auctoritate venerat, sed Pater ipsum miserat (1). — A Deo exierat et ad Deum abibat. Abibat ad Eum, a quo misus erat. Exierat a Patre, inque mundum venerat; denuo mundum relinquebat, et ad Patrem proficiscebatur (2). — Jesus adeo non suae obsequi studebat voluntati, sed

vo-

(1) Joann. IV: 34. VI: 29, 57. VIII: 16. XV: 21. XVII: 3. V: 43. VII: 28, 29. VIII: 23, 42.

(2) Joann XIII: 3. VII: 33. XVI: 28.

voluntati Ejus, qui ipsum miserat. Descenderat ex coelo, non tam ut suae, quam ut Ejus satisfaceret voluntati, a quo erat missus. Illum oportebat operari opera Ejus, a quo missus erat, quamdiu dies erat: nox appropinquabat, qua operari nemo potest (1). — Sic adeo, qui Filium non honorabat, non honorabat Patrem, qui illum miserat; qui vero Eum excipiebat, excipiebat et Eum, a quo missus erat (2). — Habebat vero testimonium majus Joanneo: opera enim, quae ipsi Pater peragenda tradiderat, quaeque ipse peragebat, ipsum a Patre missum esse testabantur. Si itaque de se ipse testabatur, verum ejus erat testimonium: noverat enim, unde venisset et quo abiret. Ipse de se edebat testimonium; sed et de ipso testabatur is, a quo missus erat, Pater. Opera, quae nomine sui Patris peragebat, haec de Eo testimonium edebant (3). — Eum adeo se dixit Jesus Dei legatum, qui major esset Jona (4). — Ipse Dei Filius ac legatus erat, ad homines missus. Hoc probabant illa, quae peragebat, opera. Haec testabantur, Patrem in ipso ipsumque in Eo esse. (5).

Apos-

(1) Joann. V: 30. VI: 38. IX: 4.

(2) Joann. V. 23. Matth. X: 40. Marc. IX: 37. Joann. XIII: 20.

(3) Joann. V: 36. VIII: 14, 18. X: 25. XI: 42.

(4) Luc. XI: 32.

(5) Luc. XX: 13. Joann. X: 36—38.

Jesu Apostoli item divini erant legati. Jesus eos sua instituit doctrina. Quae a Patre audiverat, cum iis communicavit, Patrisque iis nomen patefecit (1). — Praeterea divinum iis non defuturum esse promisit auxilium. Quaecunque ipsis acciderent, nunquam debebant esse solliciti de iis, quos edere ipsos oporteret, sermonibus: iis enim Spiritus Sanctus adfuturus erat auxiliator. In ultimo imprimis vitae terrestri spatio, eos Jesus de hoc divino admonuit auxilio. Quaecunque Patrem Jesu nomine rogarent, haec iis hic concessurus erat. Spiritus sanctus iis adfuturus erat in omnibus. Spiritus ille veracissimus eos omnia edocurus erat, et cuncta, quae Jesus iis dixerat, in eorum revocaturus memoriam. Hic ducturus erat Apostolos in omnem veritatem: non enim a se ipso locuturus, sed, quae audiisset, dicturus iisque futura annuntiaturus erat. Hic Jesum celebraturus erat; ab Eo nimirum accipiens, quae annuntiaret Apostolis. Iis vero hic adfuturus erat in perpetuum. (2)

Nec profecto haec Jesu promissa eventu caruerunt. Ille ad Dei dextram elatus, Pentecostes festo, in Apostolos largissime Spiritum effudit Sanctum

(4) Joann. XV: 15. XVII. 8, 14, 26.

(5) Matth. X: 19, 20. Luc. XII: 11, 12. XXI: 12, 15. Joann. XIV: 13, 14, 16, 17, 26. XV: 26. XVI: 7, 13, 14, 23. Act. I: 4, 5, 8.

tum (1). Hic eos duxit; eoque repleti, Jesu doctrinam annuntiarunt et explicarunt. Hunc adeo sibi adesse omnes dixerunt; ipse etiam Paulus, qui postea demum ad sacra transiit Christiana. Hic quoque sibi patefactam dixit a Spiritu Dei Jesu doctrinam; atque inde suis praesidium quaerit sententiis, quod et se Dei habere Spiritum existimaret (2). — Ita vero nunquam se ejusmodi dixerunt doctores, qui sua auctoritate novam, quam ipsi excogitassent, doctrinam annuntiarent. Semper se profesii sunt ministros Apostolosque, constitutos a Deo Jesuque, a quibus hoc ipsis demandatum esset munus; legatos, neque a pluribus hominibus, neque ab uno quodam homine constitutos, sed a Jesu Christo et Deo Patre, qui eum e mortuis resuscitasset. (3)

Itaque Jesus et Apostoli se divinos dixerunt legatos (4). Neque est, quod his eorum dictis fidem denegemus. Eorum enim vitae ratio, animique indoles non tantum omnem fraudis aut fanaticismi removet suspicionem; verum quae dixerunt,

(1) Act. II. 1 feqq. conf. Muntinghe, *Gesch. der Menschheit*, Tom. X. pag. 49 feqq. Annot. pag. 13—15.

(2) Act. V: 32. 1 Cor. II: 10. VII: 40.

(3) Rom. I: 1. XV: 15 feqq. 1 Cor. I: 1. 2 Cor. I: 1. VI: 4. Gal. I: 1. et sic porro; Jac. I: 1. 1 Petr. I: 1. III: 2. Jud. vs. 1.

(4) Conf. Muntinghe, l. l. Tom. IX. pag. 255 feqq. Donker Curtius, *In welk evenen zin moeten wij de leer enz.* in novis Opp. Soc. Hag. 1827. Cap. I.

runt, haec etiam luculentis divinae consensionis et approbationis signis confirmata sunt. Haec vero sumimus hoc loco: ulterius enim ea explicare ac demonstrare, nostri instituti ratio non patitur.

Cum vero Jesus et Apostoli nullo modo philosophos agerent; nequaquam etiam horum ratione ea, quae docebant, probare consueverant. Nonnunquam ad hominum sensum communem provocabant, quo magis suas doctrinas commendarent. — Si quidem Deus ipsarum avium et florum rationem habet; quisque sua sponte intelligit, hominem, iis praestantiorum, ab Eo non negligi. Si pater humanus liberis id, quod juste petant, non negat; nemo dubitare potest, quin Pater coelestis, qui longe humanum quemque superat patrem, nihil hominibus negaturus sit, quod ipsis utile sit, quodque ab Illo precibus expetant. Si vel injustus iudex justa concedit viduae, quae constanter ejus opem imploraverit; quanto magis Deus optimus preces exaudiet eorum, qui Ejus petant auxilium! Nos quum Dei simus genus, absurdum profecto est existimare, Deum auro, argento aliisque humanae artis operibus contineri. Si nos a patre humano in utilitatem nostram castigamur; quid mirum, si Pater etiam coelestis nos castiget, quo meliores evadamus (1)?

Haec

(1) Matth. VI: 26—30. X: 29—31. VII: 9—11. Luc. XVIII: 6, 7. Act. XVII: 29, Hebr. XII: 5 seqq.

Haec aliaque ita quidem disputabant, ut hominum sensus communis ea, quae dicerent, probaret eaque idcirco eo facilius acciperet. (1). Caeteroquin vero non solebant argumentari, nec ratiociniis uti, quibus suas probarent doctrinas.

§. 3. *Dei nomine et jussu, quae docebant, tanquam Dei doctrinas tradebant.*

Universe quaecumque docuerunt Jesus et Apostoli, tanquam Dei doctrinas tradiderunt. — Aperta hac de re ipsius Jesu sunt testimonia. Quae scimus, ait, haec loquimur, et quae vidimus, haec testamur. Mea, inquit, doctrina non mea est, sed Ejus, qui me misit. Sicut me docuit Pater meus, haec loquor. Ego, quae vidi apud Patrem meum, haec loquor. Non a me ipso locutus sum, sed qui me misit Pater, Ille mihi mandatum dedit, quid dicere me oporteat. Veritatem vobis dico, quam audivi a Deo. Quae igitur ego loquor, sicuti mihi dixit Pater, sic et ea loquor. Verba, quae ego ad vos loquor, a me ipso non loquor. Verba, quae audivistis, non sunt mea, sed Patris, qui me misit. Quaecumque a meo Patre audivi, haec vobis patefeci (2). Iteratis adeo vici-

(1) Vidd. Brink, l. l. pag. 259 seqq. A m e r s f o o r d t, l. l.

(2) Joann. III: 11. VII: 16. VIII: 28, 38, 40. XII: 49. 50. XIV: 10, 24. XV: 15.

vicibus idem memorat Jesus in precibus, quas in vitae fine ad Patrem fudit: „Patefeci, inquit, Tuum „ nomen hominibus, quos mihi dedisti ex mundo. „ Tui erant, et mihi eos dedisti; et verba Tua „ confervarunt. Nunc cognoverunt, omnia, quae „ mihi dedisti, a Te esse. Nam verba, quae mihi „ dedisti, illis dedi, iique ea acceperunt; et vere „ cognoverunt, me a Te exiisse, et crediderunt, „ me a Te missum esse. Ego Tua illis dedi ver- „ ba” (1). — Quapropter tantam suae doctrinae vim tribuebat Jesus, ut, qui ipsum contemnebat, contemneret illum, a quo missus erat; is vero, qui ipsius audiret sermones Eique crederet, a quo missus erat, vitam acciperet aeternam. (2)

Apostoli vero doctrinam, quam annuntiabant, talem esse professi sunt, quae, incognita olim ac per longissima tempora silentio pressa, nunc, jubente Deo aeterno, patefacta sit; quam adeo ab aeterno ad nostram salutem Deus destinaverit. Saepe eam dixerunt: τὸν λόγον τοῦ θεοῦ, τὸ θεοῦ εὐαγγέλιον, τὸ μυστήριον τοῦ θεοῦ. Haec erat vera Dei doctrina, quae maneret. Illa, quam annuntiabant hominibus, Domini doctrina in aeternum perpetuabatur. Hanc adeo Paulus dixit, se non ex hominis cujusdam institutione petiisse, sed Jesu Christo patefacienti debere. Haec singulari patefactione

ipfi
 (1) Joann. XVII: 6, 7, 8, 14.

(2) Luc. X: 16. Joann. V: 24.

ipsi innotuerat. — Itaque dispensatores erant τῶν μυστηρίων τοῦ θεοῦ. Gaudebant eos, quos docuerant, hancce institutionem non ut humanam, sed qualis revera sit, ut Dei doctrinam accepisse. Quicumque vero Christi doctrinam mutaret, neque in ea maneret, Deum non habebat. Si quis eos contemneret, non hominem quendam, sed Deum contemnebat, qui illis Sanctum suum impertierat Spiritum. (1)

Haec quidem valent de omnibus, quae docuerunt Jesus et Apostoli. Merito igitur eandem, quam caeteris, auctoritatem iis, etiam eorum placitis tribuimus, quibus ea continentur, quae de Deo rebusque divinis sana docet ratio. Singula quidem haec non iis eo erant patefacienda modo, quo alia, quae doctrinae Christianae propria ac priva sunt, placita. Vel sic tamen divino iis opus erat auxilio, ne quid de his unquam statuerent, quod minus verum, adeoque divina patefactione indignum esset. Praeterea non minus quam caetera, haec quoque tanquam Dei doctrinae ab iis proposita fuisse censenda sunt, utpote quae cum illis arctissimo conjuncta sint vinculo. Et vero

(1) Conf. loca, allata in disertatione laudata doctiss. Donker Curtius, item 2 Cor. XI: 7. 1 Thesf. II: 2, 8, 9. 1 Tim I: 11. 1 Petr. I: 23, 25. Gal. I: 12. Eph. III: 3 1 Cor. IV: 1 1 Thesf. II: 13. 2 Joann. vs. 9. 1 Thesf. IV: 8. Porro vidd. Muntinghe et Donker Curtius, II, II. ad §. 2.

magis minusve diferte hoc etiam nonnunquam de iis professi sunt doctrinis, quas nos spectamus singulatim. — Joannes: Novimus, inquit, Dei Filium venisse nobisque intelligentiam dedisse, ut verum Deum cognoscamus. Paulus autem in Areopago professus est, Deum quidem ignorantiae temporam tulisse, nunc vero omnibus hominibus ubique terrarum denuntiare, ut se emendent; id est, docente contexta oratione, ut errores corrigant, quibus in Dei notitia cultuque laborarent. Quando autem hanc jam emendationem institui volebat Deus; aliter fieri non poterat, quin hos, qui eo consilio mittebantur, de iis institueret rebus, quae emendandae in gentibus erant. (1)

§. 4. *Per hanc docendi rationem, quae ad Dei auctoritatem provocabat, doctrinae puritas non tollitur.*

Hunc, quem spectavimus, docendi modum multi vituperarunt, quippe rationis vires enervantem; cum ea tantum pura sit habenda doctrina, quae ex libero Rationis usu fluxerit.

Atqui, o bone! qui ita forte sentis, vide, quid dixeris. Primum animadvertite, patefactionis doctrinas rationis decretis non posse repugnare. Quae enim

(1) 1 Joh. V: 20. coll. 21. Act. XVII: 30.

enim summa docet Ratio, nostrae etiam rationis unicus fons; haec iis, quae nos nostra docet argumentatio, nullo modo possunt esse contraria. Quae enim institutio ejusmodi tradat doctrinas, haec a Deo oriri non potuit. Et vero quaecunque Theologiae Naturalis placita, prouti traduntur in doctrina Christiana, ita nostrae rationis dictatis plane conveniunt.

Illam adeo hac in parte eas res communicat, quae per se verae sunt. Haec autem patefactio qui nocere possit, equidem plane non video. Hoc si contendas, ac tibi constare velis, omnem institutionem semper esse noxiam, statuas oportet. Noceat adeo filio pater, discipulo magister, amico amicus, qui rei, illi ignotae, notitiâ eum imbuat. Haec enim plane conveniunt. Quae res inter illos, eadem Deum inter atque homines locum obtinet. — Si jam contendas nocere hunc patrem, magistrum vel amicum; videris ignorare, nostram cognitionem fere omnem hoc modo esse acquisitam. Verum si hos, nisi prodesse, saltem non nocere dicas; quid est, quod aliud dicas, ubi agitur de institutione, quam cum hominibus Deus communicet? Cur Deo foret indignum, ea homines docere, quae ab omni parte non norunt, quamquam et ea forte, post longum temporis decursum, ipsi cognoscere potuisse videantur? Quid est, quod ejusmodi noceat institutio? Jesu certe et Apostolorum tempore rationem eo esse progressam, ut omnia, quae

quae ipsa probare possit, jam cognovisset, salva fide historiae, nunquam contendes. — Verum instas. Atqui, ais, quum Deum falli non posse credamus, propterea rationi videtur non licere inquirere in eas res, quas nobis Deus patefecerit. — Deum falli non posse, lubenter tibi concedimus. Verum, quod inde ducis, id inde duci non posse, fidenter affirmamus. Quid enim? cur rationis usum non adhibeam in iis dijudicandis, quae mihi Deus patefecerit? Illud ipsum, quod falli Deus nequeat, certissimum mihi est argumentum, sententiam confirmatum iri meam, si recte inquisiverim, riteque meam rationem adhibuerim. — Longe etiam abest, ut rationis usum religio Christiana prohibeat. Omnia inquirere docet, bona retinere. Jesus et Apostoli ipsi ad fanae rationis decreta provocarunt, Neque vero, philosophiam reprehendentes, veram illam et germanam intelligunt philosophiam, quae omnia rite investiget. Intelligunt sophisticam illam ratiocinandi rationem, quae eorum tempore obtinebat, et a qua vera philosophia plane diversa est. Hanc vero religio Christiana admittit, nec admittit tantum, sed sponte suscipit ac commendat vehementer (1). — Quapropter hoc patefactionis hac in causa propositum fuit, ut de his rebus vera doceret homines. Haec

ta-

(1) Vid. Clariss. van Heusde, *Init. phil. Plat. P. I.* pag. 67.

tamen quominus ulterius explicentur argumentisque confirmentur, ipsa nullo modo prohibet (1). Sic adeo, hac docendi ratione, quae ad Dei auctoritatem provocabat, doctrinae puritas non sublata est; imò non tantum non sublata est, verum habuit eadem docendi ratio effectus longe efficacis suos maximeque salutares.

§. 5. Eo ipso longe majorem vim habebant haec doctrinae, in hominum quorumvis, plebejorum et indoctorum, animos.

— Haec tecum, qui forte parvis facis doctrinam Christianam, disceptare volumus, quo magis te huic, si fieri possit, reconciliemus. Informemus nobis philosophum, qui omnia perfecte tradat, quae de Deo rebusque divinis nostra docere possit ratio. Ejusmodi, quidem philosophus, ante Christianam doctrinam propagatam, existit nullus. Eum tamen esse ponamus, ne ullo modo iniqui esse videamur. — Cum hoc caeteri philosophi non omnes consentiant. Contrarias ii defendentes sententias, pariter ad rationis quisque suae vocem provocant. Jam quis unquam existimet, huic firmam remanere posse persuasionem; imprimis si summas, quibus revera ipsius premitur

(1) Conf. Lang, l. I. pag. 9. 23. Donken Curtius, l. I. Cap. III. §. 43 seqq.

doctrina, & difficultates consideret? Majores quidem in aliorum doctrinis difficultates animadvertit; ipse tamen, cum sibi ea obijci videat, quibus ab omni parte nequeat respondere, dubius haeret interdum. Fortasse se falsas instituisse argumentationes existimat; estque ei periculum, ne in insanum prorodat scepticismum. Inno vero, licet res eo non perveniat, fieri nullo modo potest, quin firmissima ejus agitur, et concutiatur persuasio. Huic vero divinam laudes auctoritatem. Hunc fingas cognoscentem; alicubi quempiam existisse, qui se divinum diceret doctorem, quique suam auctoritatem firmisimis confirmaret argumentis; cujus quidem doctrinae esset eadem, cui suum assensum dedisset ille philosophus. Profecto sic summam firmitatem assequitur ejus persuasio. Ipsam illam, cui fidem habuit, doctrinam ab ipso Deo, quem falli non posse novit, videt confirmatam. Jam nullis amplius agitur dubitationibus; id parum curat, quod alii alias proferant sententias: novit enim certissimam veritatem esse suae sententiae; quam ipse nimirum Deus non aliter nuntiaverit. Verum attendas item, quae vim, quam habeat in ipsius animum illa doctrina, quam unice suae rationis prope invenerit. Hanc vim extolles maximopere; effinges sapientem, omnia ea observantem, quae a sua didicerit philosophia. Atqui, o bone! ubi id invenies, quod imagini respon-

E 2

deat,

deat, quam suaviter ita depinxisti? Consulas experientiam: alia tua erit sententia. Cognosces fere omnes (pauci sunt, quos jure excipias) antiquos philosophos suam doctrinam habuisse rem quandam, quae disferendi facultatem exerceret ingenique laudem compararet; ex qua vero vix ulla peterent momenta, quae ad homines consolandos emendandosque valerent. Et vero, licet ea, quam doceant, doctrina vim habeat quandam; an hanc vim comparandam censes cum illa vi, quam in ipsius animum ea doctrina exerceat, quae divina auctoritate confirmata sit? Illa lucem, haec vero ignem affert. Haec non tantum ejus ingenium acuit, sed et ejus animum consolatur atque emendat. Cum certissime noverit, eam doctrinam ab ipso Deo profectam esse; reverentia, quam Huic debet, eum impellit, ut, omnibus intentis viribus, ad hanc doctrinam totam suam componere vitam studeat. Verum et alios spectare debemus homines, plebejos illos atque indoctos. Quod neque tu aegre feras, qui forte ingenii hinc acumine gloriaris: ad singulos enim homines religionem pertinere, facile mecum existimabis. — Hi, eâ destituti doctrinâ, quam divina confirmaverit auctoritas, accipiant doctrinam necesse est, quam doctiores ipsis impertiant alii. At vero ne hos quidem tibi informes, facillime ea omnia accipientes, quae ipsos docuerint alii. Ne commentitium quid sectemur, sed res

potius spectemus, sicuti revera sunt. Eos deprehendimus minus esse aptos, ut hac una ratione rite de Deo rebusque divinis instituantur. Quid enim? quae plerorumque philosophorum docendi est ratio? Uti solent docti ac subtili disputatione, cujus intelligendae indocti homines non capaces sunt. Philosophorum scholae eruditioribus fere unice conveniunt. Plura sunt, quae caeteros impediunt, quominus ex illorum doctrina fructum percipiant.

Num itaque, inquires forte, non gaudent sensu communi? nonne iis rationis usus concessus est? Est sane. Verum quo tandem haec pertinent? An sufficit, ut cupiam rationis usus sit concessus; si tamen hanc non rite adhibeat? Rationem enim spectes eo modo, quo soleat, non quo possit atque debeat in hominibus se exserere. Ita vero plurimis indoctis vel voluntatem vel facultatem deesse animadvertes, quae illa omnia cognoscant, quae requiruntur, ut quis unice ratiocinando percipiat, quaecunque referuntur ad Deum resque divinas cognoscendas. Et hoc observabis, vim opinionum praejudicatarum in iis esse solere efficacissimam; quin imo saepenumero pravis affectibus eo duci homines, ut agnoscere nolint, quae ei, qui rite sua usus sit ratione, sint manifestissima. Anne hos censes ratiocinando ad veram Dei perducere posse notitiam? Non existimaverim. His ea demum prodest doctrina, quae divina auctori-

toritate confirmata sit. Haec cum ab ipso Deo sit profecta; non longae requirentur disquisitiones, quibus probetur ipsius veritas. Hanc, quamquam longa argumentorum serie non probatam, accipere licet tuto, quoniam, ut Deus ipse nequit falli; sic et alium fallit neminem. Quin adeo, quaecunque quis, praedudicatarum opinionum pravorumve affectuum vi abreptus, in contrariam partem affectat, haec divina, ad quam provocetur, auctoritate refutantur continuo. — Magis etiam necessaria iis hominibus divina redditur auctoritas, per insignem philosophorum discrepantiam. Quid enim? Inepti sunt ad rite intelligendam quandam doctrinam, quae ipsis a philosopho quodam impertiatur. Idem vero qua tandem ratione dijudicent, quaeenam ex variis doctrinis vera sit, quum singulae parem prae se ferant auctoritatem? Hanc vero haesitationem divina plane tollit auctoritas. Quo autem major indoctis hominibus divinae hujus, qua ipsorum persuasio confirmetur, auctoritatis adest necessitas; eo magis quoque eadem requiritur, ut in ipsorum animos doctrinae vim habeant. Si dubites, Lector! age, mihi explices, qui factum sit, ut plures, inter gentes idololatriae deditas, palam professi sint religionem Christianam; nihil vero magis antiqui evitarint philosophi, quam ut publicae religionis viderentur adversarii? Non video, cui causae, salva fide historiae, hoc tribui possit, nisi firmlori illi persuasioni, quam in Christianis divi-

divina doctrinae auctoritas peperisset. Et vero, si hanc etiam auctoritatem nihil valere censeas, in indoctos ac plebejos homines; prorsus non intelligo, qui factum sit, ut tam exiguam vim philosophi habuerint ad civium religionem emendandam. Imo longe aequiores sunt ipsi gentium legislatores et philosophi. *Hi* enim palam sunt professi, se desiderare patefactionem, quae certiores sibi lucem suppeditaret. *Illi* vero exemplo docuerunt suo, quam vim divinae auctoritati tribuerent. Ut enim Numa sibi Egeriam nympham adfuisse affirmavit: ita Lycurgus se ab Apolline adjutum fuisse professus est, Minos a Jove, a Minerva vero Zaleucus. Quam vero hi falso sibi tribuerunt divinam auctoritatem; hanc sibi revera competere, Jesus et Apostoli firmisimis probarunt argumentis. (1)

(1) Vidd. Valk, l. l. pag. 262. Clarke, l. l. pag. 201 seqq. Muntinghe, l. l. P. IX. pag. 82. 83. Annot. pag. 53. Noesfelt, l. l. §. 23—25. Turretinus, l. l. pag. 236, 237. Brouwer et Bruin, ll. ll. in Opp. Soc. Teyl. P. XVI passim; Buttler, l. l. pag. 236 seqq.

S E C T I O III.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS, DE
DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA VA-
RIA RATIONE ILLUSTRAVIT.

§. 1. *Illustrarunt haec Jesus et Apostoli per
popularem et simplicem docendi rationem.*

Longe abest, ut simplicem docendi rationem, qualis hominibus, sensuum vi ductis, accommodata est, apud antiquos inveniamus philosophos, ea tradentes, quae ad Deum resque divinas cognoscendas pertinent. Simpliciorum in Socrate rationem deprehendimus, si Xenophontis legimus Memorabilia. In caeteris fere subtiliorem disputandi modum observamus; eum quidem, qui tantum abest, ut ullam vim haberet in hominum sensus, ut potius ab homine indocto vix et ne vix quidem posset intelligi,

— Longe aliter comparata erat docendi ratio, qua usi sunt Jesus et Apostoli. Omnia summâ docuerunt simplicitate; eam adeo popularem atque intuitivam fere (ut barbaram dicamus) docendi rationem secuti sunt, quae hominum veluti oculis suas doctrinas admoverent. Eas nimirum, per imagines a rebus, in sensus incurrentibus, ductas, illustrarunt. Jesus, ut doceret, Deum hominum gerere curam, auditores respicere jubet coeli aves, quae nec serant, nec metant, neque in horrea congerant, quas tamen Pater coelestis nutrit; — respicere eos jubet agrorum lilia, quae nec laborent, nec neant, quae tamen eo ornatu Deus vestierit, qui Salomonis longe superet splendorem; — attentos eos reddit ad passerem, qui parvo pretio vendantur, quorum tamen ne unus quidem decidat in terram, nolente Deo Patre. — Paulus vero Lystrae incolis pluviam ac frugifera tempora revocat in memoriam, quae ipsis Deus benigne concesserit, implens eorum animos cibo ac laetitia (1). — Ad ea, quae apud homines accidere solent, advertunt hominum animos, quo magis suas doctrinas iis commendent. Quod pater humanus filio petenti non negat; id quanto minus unquam hominibus negabit Pater coelestis? Si humani patres suos castigant liberos; quid mirum, si probos Deus castiget, quo majores in pietate

(1) Matth. VI: 26, 28, 29. X: 29. Act. XIV: 27. fa-

faciant progressus? Si quidem iudex injustus viduam, ipsius opem sedulo implorantem, tandem exaudit; quid est, quod prohi dubitent, utrum ipsorum preces Deus exaudire velit? (1)

Jesus imprimis parabolas abhibuit, quibus suas doctrinas illustraret. Sunt illae potissimum egregiae, quibus exponit Dei benignitatem in hominem improbum, qui ad meliorem frugem redierit. Haec quidem benignitas similis est curae, qua bonus pastor ovem amisam prosequitur, omni virium contentione id agens, ut salvam eam recuperet. Haec similis est sollicitudini, qua mulier unum, quem amiserit, assem omni ratione requirere studet. Haec adeo similis est intimae caritati, qua pater eum recipit filium, qui, ubi omnia dissoluta sunt et perdita, animi mutata sententiâ, ad eum, poenitentia ductus, redit. (2). Ejusmodi hae caeteraeque sunt parabolae, ut intimam animi humani prodant cognitionem; ut continuo quemlibet moveant ac capiant; ut cuius homini earum lectio placeat, decies eadem repetita placere non desinat.

Magna hujus docendi rationis vis est in homines; quos novimus per ea potissimum commoveri, quae sensibus externis admoventur. Hinc adeo

(1) Matth. VII: 9—11. Hebr. XII: vs. 5 sqq. Luc. XVIII: 1 seqq.

(2) Luc. XV.

intelligimus, quae efficacia iis, quae sensus nostros afficiant, disputationibus tribuenda sit. Per has enim doctrinae firmiter auditorum infiguntur atque imprimuntur animis. Facilis iis redditur earum rerum intelligentia, quae caeteroquin cognitu difficillimae essent. Quas res satis intelligunt, earum ita firmior in iis existit persuasio, ac major simul in vitae commodum usus. Per calamitates pressis iis solatium affert vel una, exempli gratia, avis praetervolans, cujus quoque ipsius curam gerere Deum sibi persuadent; — unum item conspectum in agro lilium, cui, quamvis leve videatur, pulcherrimam tamen Deus formam concesserit; — unus tandem parvo pretio venditus pascuus, quem ipsum Deus nunquam obliviscatur. Profecto ejusmodi vis subtilibus philosophorum nullo modo inerat argumentationibus. (1).

§. 2. *Sanae rationis de Deo rebusque divinis
decreta illustrarunt, cum Dei unitatem
fundamenti loco ponerent.*

Dubitatum esse, utrum gentium philosophi pu-
ram

(1) Vidd. Clarke, l. l. P. II. pag. 225. Brink, l. l. pag. 256 seqq. Valk, l. l. pag. 36, 37, 261, 262. Muntinghe, l. l. P. IX. pag. 248 seqq. ann. pag. 111 sqq. Bogue, l. l. pag. 150, 151. Amersfoordt, in *Oratione de popularitate religionis Christ.*

ram Dei unitatem crediderint, supra jam significavimus. Occurrunt apud eos loca, quibus hanc probari facile quis existimet; in quibus nempe de summo Deo ita loquantur, ut ad Eum unum omnia referre videantur. Fuerunt item, qui eundem Deum variis nominibus coli censerent. Hi maxime ad posteriora pertinent tempora. — Vel sic tamen promiscuus, quo vel *Dei* vel *deorum* mentionem facerent, usus dubitandi praebet causam, utrum eo sensu unum professi sint Deum, quo nos eum profiteamur; an vero supremum quendam inter varia numina Deum esse crediderint. Hoc itaque licet non dirimamus; id certe constat, eos Dei unitatem fundamenti loco non posuisse.

Aliter egerunt Jesus et Apostoli. Hi Dei unitatem omnium, quae de Numine docuerunt, fundamentum posuerunt firmisimum. Est haec doctrina fundamentum institutionis jam Mosaicae; quod vel ex primo Geneseos capite satis manifestum est. Quotquot deinceps ad Israëlitas divini misi sunt legati, hi eandem doctrinam commendarunt perpetuo. Hanc vero ita tenuerunt Jesus et Apostoli, ut, in eorum tota institutione, principatum teneat haec doctrina. (1)

Quantopere ipsi hac re sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta illustrarint, facile intelligitur. Haec enim doctrina viam demum sternit,

(1) Vid. supra Sect. I. §. 3. pag. 27. ut

ut Dei perfectiones atque opera rite perspiciamus. Plures nimirum si ponamus deos, qui se invicem adjuvent, ita ut in iis summa sit consensus; multum detrahitur divinae omnipotentiae sapientiaeque, quae se in creationis ac gubernationis actu manifestet. Nullus per se sufficit, sed mutuo suo invicem indigent cuncti auxilio. Itaque nullus per se ea gaudet omnipotentia ac sapientia, quae ab omni parte perfecta sit.

Atqui reponet forte quispiam: „Si plures tibi fingas deos, singulos summe perfectos, atque ita plane consentientes, quid hoc divinae nocet perfectioni?” — Ei hoc modo non noceri, agnosco lubentissime. Verum plane non existimo, ita argumentari rationem sibi relictam, quae Dei naturam Eiusque inquirat perfectiones. Nos, qui divino beneficio meliores accepimus notitias, ita forte possumus loqui. Vix vero ac ne vix quidem cum plurium deorum perfectorum consensum cogitare potest ratio. Haec multo magis, si plures deos profiteatur, eos finget singulos per se, caeterorum ratione non habita, operantes, a se invicem remotos, quin eorum alios alia agentes. — Nulla vero res est, quae magis verae Dei cognitioni noceat. Nimirum ita Dei, quae vere ita dicitur, perfectio sibi constare nequit. Nonne enim facile alter Deus aget, quae non cogitaverit, vel expectaverit alter? — Hinc vero sequitur, ut vel unus eorum, vel singuli illi non
pos-

possint in omnia agere vi sua, scientia ac sapientia. Itane vero Dei libertas independens potest remanere? Hac autem sublata, Dei sanctitas, justitia ac benignitas magnum patiantur detrimentum, necesse est.

Qui plures deos ponit, hic facile alterum altero majorem minoremve finget. Qui vero Deus alio minor sit, hic perfectissimus esse nequit. Talem igitur Deum si quis posuerit, quomodo huic rectam Numinis tribuamus notitiam? Hic enim Dei perfectiones et opera nunquam rite perspecta habebit. Quin imo deorum plurium cultus hominem eo facile adducit, ut alterum alteri tergiversantem sibi informet; atque ut et boni et mali principium quoddam aeternum esse existimet. Hoc vero sumpto, Deus omnipotens esse nequit. Ei enim repugnat adversarius, qui efficit, ut omnium rerum curam rite habere non possit. Ipsius igitur regimini non profus omnia subjecta sunt. Oriuntur ita dii, qui nec omnia creaverint, nec omnibus rebus prospiciant.

Haec vero cum ita sint, jure affirmamus, Jesum et Apostolos illustrasse eas, quas de Deo rebusque divinis sana tradit ratio, doctrinas, cum fundamenti loco Dei unitatem ponerent. — Haec enim rite perspecta efficit, ut eam Dei nobis informemus notionem, qua omnium perfectissimus sit, atque omnes in se proprietates ita contineat, ut haec perfectiores nequeant cogitari; ut omnia una sua potentia procreaverit; ut a singularum rerum

crea-

creatarum diligentissimam i gerat, curam, atque gubernatione sua totum mundum, singulasque eius partes complectatur. — Verbo: ita demum Deum nobis illum informamus, ex quo, per quem et ad quem sint omnia; cui laus et gloria debeat in aeternum. Haec est adeo eiusmodi doctrina, quae animos nostros punico, eoque suavissimo erigat solatio; quae nos ad inconcusam in Deo fiduciam collocandam adducat; quae nos omnes naturae nostrae socios intimo complecti amore doceat. (1)

§. 3. *Addiderunt decreta, quae quidem sana, sed non probare potest ratio, nullus tamen doctus cuiuscvis videtur philosophus antiquus.*

I. Quae vere de Dei proprietatibus dixerunt philosophi antiqui; haec saepenumero multo plenius a Jesu et Apostolis sunt exposita. In his Dei imprimis in censum venit benignitas. Quae de illa apud philosophos occurrunt; imprimis quae de ea Balbum Stoicum, in Ciceronis *de nat. Deorum* Lib. II, disferentem audimus; haec ita sunt comparata, ut nihilominus nostrum summa erga Deum veneratione imbuant. Verum tamen haec quidem iis aequiparanda sunt, quae dixerunt Jesus et Apostoli; qui semper Deum placida illa Patris adumbrant imagine, qui Eum benignum erga justos

(1) Vid. Valk, l. 1. pag. 45—59, Brouwer, l. 1. pag. 38.

injustosque dicunt, qui Eum ipsiſſimavibus suam
demonſtrare benignitatem affirmant. (1) *Quodammodo*
II. Nullus antiquorum philoſophorum materiae
mundanae originem a Deo repetiit. Prorſus omiſit
hanc rem Socrates. Cenſuit vero Plato, ab
omni aeternitate materiam quandam exſtitiſſe, om-
nibus attributis orbatam, quae neque ignis, neque
aër, neque terra, nec aqua eſſet, in quamvis
vero harum naturarum facile mutari poſſet, atque
hinc, divinae mentis vi, omnia elementa, quae-
que ex illis conflata ſunt, effecta eſſe (2). —
Univerſe Deum vel Deos mundum *formasſe*, non
vero *creaſſe*, affirmarunt. Placebat haec iſſe opi-
nio, quae ſimilium rerum exemplis poſſet illus-
trari, et vero ad mali phyſici ac moralis originem
explicandam accommodata videretur.

Verum longe plenior Jeſu et Apoſtolorum hac
de re eſt doctrina. Hi Dei manum omnia fe-
ciſſe docuerunt. A Deo uno cuncta repetunt, ad
Eumque unum auctorem omnia referunt, qui ſo-
lo ſuo verbo hoc creaverit univerſum; aut ſi crea-
ta ſint, quae nunc conſpiciuntur, quum antea nihil
exſtiterit (3). — Est vero haec doctrina ſummi
momenti. Niſi enim materiae quoque originem a

Deo repetenda ſunt, quae dicuntur Jeſu et Apoſ-
toliſſe, qui ſemper Dominum principem illa ſunt ad-

(1) Vid. Valk, l. I. pag. 41.

(2) Vid. Meiners, *hiſt. doct. de vero Deo*, P. II. pag.

(3) Vid. ſupra, Sect. I. § 3. pag. 37.

Deo repetieris, non est, quod inconcusam in Deo reponere possis fiduciam. Semper quaedam res adest, quae plane sit sui juris, quamque adeo libero suo regimini subicere Deus nequeat. Et vero dubius haerebis perpetuo, quatenam bona Deo, quatenam vero tribuenda sint aeternae illi materiae. Quod quantum verae, quae omnia Deo accepta refert, pietati noceat, facile intelligitur.

III. Neque ullus antiquorum Philosophorum eam docuit Dei providentiam, quae res etiam minimas complectatur. Egregia sunt, quae de divina cura disseruit Socrates. Deum res omnes, quas mundus complectitur, continere et gubernare, et hominum praesertim generi consulere ac providere, docebat. Provocabat ad constantem rerum omnium continuationem, quam existere posse negabat, nisi quis tantae rerum moli praesideret, cuius nutui omnia pareant atque subjecta sint. Provocabat ad insignia illa beneficia, quae, prae caeteris rebus inanimatis animantibusque, hominum generi benigne concessa sint. Quod vero Numen hominibus tot tantaque dederit, ab eodem eos negligi posse, sibi que plane derelinqui, negabat. Itaque omnia bono proboque prospere evenire, ipsique, neque vivo neque mortuo, invito vel incio Deo, accidere posse quidquam, persuasum sibi firmiter habuit. Plato Deum docuit, neque negligentia, neque mollitie, neque alia quadam pravitate, a dignissimo Ipsius majestate negotio, nem-

pe rerum gubernatione, posse avocari; et vero magnopere errare eos dicit, qui magna quidem curare, parva vero negligere Deum existiment; praestantissimam enim et sapientissimam Naturam ne minimas quidem res sine flagitio negligere posse. Eo adeo procescit, ut bono infelicitatem metuentdam esse negaret. — Stoici vero, pro defendenda Dei providentia, ea attulerunt argumenta, cum aliunde ducta, tum imprimis ex rerum omnium et humanae potissimum praestantiae consideratione, ut vel pertinacissimo providentiae hosti confessionem illam exprimere potuisse videantur, inesse in hac coelesti et divina domo aliquem non solum habitatorem, verum etiam rectorem et moderatorem. (1)

Vel sic tamen Jesu Apostolorumque doctrinam multo fuisse pleniorē, jure affirmare mihi videor. Qui praeclara illa docuit Plato, idem ille sibi persuasit, summum mundi rectorem certis quibusdam temporibus ab illius administratione, tanquam a laborioso negotio, requiescere et, gubernaculis e manibus demissis, rerum universitatem sibi ipsam relinquere; quoties vero Deus ab opere facescit, extemplo irrequietam illam, atque divina potestate vixdum coercitam, animam in pristina scelera erumpere, atque omnem mundum im-

(1) Vid. Meiners, I. I. P. II. pag. 379, 409 seqq. 480, 481.

moderatis motibus arietare; quibus sine dubio res omnes in antiquam confusionem praecipitarentur, nisi Deus laxatas per aliquod tempus mundi habenas refumeret. Balbus, gravis ille divinae providentiae defensor, a diis magna curari dicit, parva vero negligi (1). — Longe ejusmodi qualiscumque defectus ab eâ, quam tradiderunt Jesus et Apostoli, abest doctrinâ. Docuerunt hi, quod nullus unquam docuerat, ipsos nostri capitis capillos omnes esse numeratos; ne pasferem quidem, qui parvo venditur pretio, Dei exemptum esse curae; ipsos eos campi flores, qui neglecti abscinduntur, una cum gramine, Deum sua prosequi cura provida (2). — Haec autem doctrina unice hominum apta est solatio, itemque accommodata, ut firmam nobis in Deo fiduciam praebeat. Atque ita demum ea Dei notio existit, quae Eum, ab omni parte perfectissimum, summe venerandum, nobis exhibeat.

IV. Jesus et Apostoli sua etiam doctrina animi immortalitatem, plenius, quam ullus antiquorum Philosophorum, exposuerunt. Saepius observare jam nobis licuit, quam dubiae et mancae hac de re Philosophorum essent sententiae. Eam fere memorarunt tanquam ἀγαθὴν quandam ἐλπίδα; quam

(1) Vid. idem l. l. P. II. pag. 405 et 406. Cicero de nat. deor. Lib. II. Cap. 66. pag. 38.

(2) Vid. supra Sect. I. §. 3. pag. 38. et VIX. deo. (s)

infirmis saepenumero probarent argumentis, vel commentitiis etiam adulterarent opinionibus. Jesus et Apostoli firmissime eam tenuerunt; ejus notionem conjunxerunt cum justae sapientisque providentiae notione; nec vero ullas ejus unquam dederunt descriptiones, quae minus sanae sint, vel imaginationis commenta redoleant. — Ita vero divina justitia, sapientia ac benignitas egregie illustratur, et vero firmissimum stabilitur fundamentum, quo omnis nostra virtus nitatur, erigatur ac confirmetur. (1)

§. 4. *Jesus se, Patris imaginem gerentem, hominibus monstravit.*

„ Qui me vidit, Patrem vidit. ” Haec Jesus Philippo dixit, qui Patris accuratiorem desideraret notitiam. Cognoscendum nobis ea praebent Jesum, qui Patris in hac terra gereret imaginem. Eum adeo et Paulus εἰκόνα vocat τοῦ ἀοράτου Θεοῦ, quo in loco, quae inter voces εἰκὼν et ἀοράτος est oppositio, ea cuius se sponte sua manifestat. (2) — Unice aptus erat Jesus ad Patris imaginem hominibus exhibendam; qui nimirum, prorsus singulari ratione, Dei Filius esset; naturam humanam ma-

(1) Vidd. Valk, l. I. pag. 248 seqq. Turretinus, l. I. T. I. pag. 231.

(2) Joh. XIV: 9. Colosf. I: 15.

jorem eamque divinam haberet; qui Deum Patrem suum ἴδιον diceret, cui Pater dedisset ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. — Descendit Hic e coelo humanamque naturam induit, ut homo hominum saluti prospiceret. Eā adeo adsumptā naturā, quae propria est mortalibus, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγάσαστο τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος (1). Quamvis vero suae majestatis splendorem hominum tegeter oculis, vel sic tamen saepius eos illius radios emisit, qui in ipso Dei imaginem conspiciendam praeberent. Audiamus eum Philippo dicentem, a se ipsum, quum lateret sub ficu, jam conspectum esse. Hac in re Dei illam agnoscimus scientiam, cui omnia, quae hominum conspectum fugiant, ab omni parte aperta atque nota sint. Quae est illa Jesu vox: „Potestatem habeo meam deponendi vitam, ac potestatem habeo eandem resumendi?“ Nonne haec eam nobis Dei depingit potestatem, qua pro libera sua voluntate quaevis faciat? — Audiamus Jesum de Corazim et Bethsaida judicantem, quum eorum reprehendit perversitatem, quae sit ejusmodi, ut Sodomae Gomorraeque incolae levior poena maneat. Dei adspicere nobis videmur aequam illam justitiam, quae singulis pro ipsorum agendi ratione aequissime retribuatur. — Illam attendamus severitatem, qua externam, quam

prae

(1) Phil. II: 6 et 7.

prae se ferebant Pharisei, pietatis speciem improbat. Imaginem sanctitatis illius divinae conspiciamus, quae non respiciat externam conditionem, verum internam animi puritatem ac sanctitatem postulet. — Cogitemus Jesum undis imperantem, ac ventorum vim uno cohibentem verbo. Dei adumbratam videmus omnipotentiam, qua omnia, quae velit, producit iisque, quae nondum sint, originem praebet, ut existant. — Eum nobis informemus, sanitatem aegrotis afflictisque reddentem, inque vitam revocantem mortuos. Dei admiramur vim, qua efficit, quae mortalium nullus unquam efficere valeat. — Quin adeo eum conspiciamus, ubicunque omnibus felicitatem impertiatur et salutem; ubicunque miseris opem, aerumnosis solatium, debilibus auxilium afferat; ubicunque doleat aliorum calamitates, perversitatem aliorum misereatur, ipsis suis hostibus bene cupiat. Haec omnia Dei nobis conspiciendam praebent benignitatem, qua in omnes beneficia confert, in justos et injustos pluviam demittit, iisque pariter concedit solis beneficium, qua neminem unquam perire cupit, sed omnes ad saniores mentes redire vult, qua et eos, qui maxime se Ipsi ingratos praestiterint, paterno tamen amore complecti non desinit.

At vero quo mea ruit oratio? An singula illa divinae majestatis indicia memorem, quae in Jesu vita nobis occurrunt? Aggredi reformido rem, quae
ejus-

ejusmodi est, ut nullius tantum sit flumen ingenii, nullius dicendi aut scribendi tanta vis ac cōpia, qua ea ab omni parte rite describatur. Ut enim verbo totam rem complectar, in Jesu agendi cogitandique ratione non tantum optimi hominis, doctoris sapientissimi, maximi prophetae, agendi cogitandique rationem videmus, verum ipsam Dei agendi cogitandique rationem, cujus imaginem per totam vitam hominibus monstraret.

Unica haec est ratio, qua Jesus Dei perfectiones illustravit; prouti in mortalium omnium myriadibus unicus Ipse existit. Est vero eadem, una in paucis, hominibus accommodata iisque utilissima. Eam enim hominis naturam esse novimus, ut rationalis quidem ac moralis sit; verum idem etiam experiatur vim sensuum. Quae vero a sensibus sunt remota, horum non aliam facile, nisi imperfectam, cognitionem sibi quis acquisiverit. Quae nostros feriunt sensus, ea maximam in nos fere vim habent. Multo facilius in horum nos insinuamus notitiam, quam in eorum, quae tantum ratiocinando assequi possumus? Nihil vero reperitur, quod a sensibus nostris sit remotius, quam Dei notitia. Hanc vero quomodo nobis òpe sensuum reddemus faciliorem? An imagines, humana arte fabricatas, Dei quaeremus symbola? An, in quibusvis hominibus egregiis, plenam Dei imaginem conspicuam esse censebimus? Timeo, ne non tantum inanes, sed et noxii ejusmodi futuri sint

sint conatus. Quod ex Phidia, quum Jovem confecisset Olympium, quaesivit Dio Chrystostomus, an rite operam dedisset, ut dignam illius Dei imaginem conficeret, quam ab hoc tempore tota spectaret Graecia? — illud in omni hac re observandum est. — Atqui nulla simulacra, nulli etiam praeter Christum homines, eam Dei praebent imaginem, quae Ipsius majestati conveniat. Hanc unice Jesus suppeditavit. Ipse Dei Filius ita se gessit in hac terra, ut jure diceret: „ qui me vidit, vidit Patrem.” — Quapropter ejus aequales non tantum ipsius de Numine doctrinam acceperunt, verum in ipso quoque, Doctore summo, Dei majestatem conspexerunt adumbratam. Nos autem, licet ipsum Jesum nunquam conspexerimus, vel sic tamen, per simplicissima illa monumenta, quae Ejus continent historiam, Patris in eo imaginem plane depictam conspiciamus. (1)

§. 5. *Sanae rationis de Deo rebusque divinis
decreta Jesus et Apostoli illustrarunt,
per positivas suas doctrinas.*

Duo sunt, quae hic potissimum in censum veniant. Per positivas enim suas doctrinas illi, cum univ[er]se rationis decretis novam vim addiderunt,

tum

(1) De toto hoc argumento vid. Muntinghe, *Gesch. der Menschheid naar den Bijbel*, P. IX. pag. 102 seqq.

sum et peculiaria decreta nova luce collustrant.

I. Arctissime cum positivis suis doctrinis rationis decreta conjunxerunt. — Universe nonnunquam, ad Christianae doctrinae placita respicientes, simul eas Dei memorarunt proprietates, quas sana docet ratio. „Fidelis, inquiunt, Deus est, per quem „vocati estis ad communionem Filii ejus Jesu „Christi, domini nostri. Fidelis ille, qui vos vocat, „qui et datam fidem fervabit. Sanctus ille, qui vos „vocavit” (1). — Quas in his locis memorant Dei fidelitatem et sanctitatem, easdem probat ratio. Ab eodem vero Deo *vocatos*, id est, ad fidei Christianae confessionem adductos, esse Christianos, affirmant.

Nonnunquam positivas doctrinas memorantes; simul ea attulerunt, quae sana docet ratio. — „Ut Pater, inquit Jesus, suscitavit mortuos et in vitam reducit, sic et Filius, quos vult, in vitam revocat. Ut Pater habet vitam in se; sic dedit et Filio vitam habere in se.” Patrem esse omnipotentem vitamque habere in se, etiam sine patefactionis ope, demonstrare possumus; quae vero ad Jesu conjunctionem cum Patre pertinent, haec patefactae doctrinae prava sunt. Utrumque vero his locis una complexus est Christus (2).

Ad

(1) 1 Cor. I: 9. 1 Thesf. V: 24. 1 Petr. I: 21.

(2) Joh. V: 21, 26.

Afferunt Jesus et Apostoli ea, quae item nostra docet ratio, ut demonstrent illustrentque positivas suas doctrinas. Ut Jesus indicavit difficultatem, qua divites suam accipiant doctrinam, discipulorumque hac de re animadvertit commotionem: apud homines, inquit, hoc fieri nequit, apud Deum vero omnia fieri possunt. Jam vero Deum nobis, ut recte agamus, suo adesse velle auxilio ratio nescit; quae vero hac in re Dei potentia cernitur, hanc et rationis ope probare possumus. — Judaeis Jesum dicentem audimus: „ Si vos mali sciatis bona dare „ vestris liberis, quanto magis Pater coelestis Spiritus „ suum Sanctum iis impertiet, qui Ipsum pre- „ cantur!” Quod in hoc loco Spiritus Sancti donum memoratur, propria haec est Codicis sacri doctrina; Dei vero immensam benignitatem, quae Patrum humanorum benignitatem longe superet, rationis etiam ope cognoscimus. Observatur idem in illo dicto Joannis: „ si nostra confiteamur peccata, fidelis „ est Deus et justus, ut peccata nobis remittat, ac „ nos purget ab omni injustitia.” Quo quidem in loco quae afferuntur, ut nostra de peccatorum remissione animique emendatione fides confirmetur, Dei nimirum fidelitas et justitia, has perfectiones sana etiam agnoscit ratio (1).

Ponunt etiam et confirmant Jesus et Apostoli sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta, per

(1) Matth. XIX: 26; Luc. XI: 11—13; 1 Joh. I: 9. PO-

positivas suas doctrinas. Quaecunque de mortuorum resurrectione, ac de Jesu Christo, hominum iudice constituto, pronuntiant, haec ponunt, novoque quasi argumento probant nostrorum animorum immortalitatem. In ratione, qua Deus per Jesum Christum nobis peccatorum veniam, animi emendationem vitamque aeternam concedit, divinam agnoscunt sapientiam, potentiam, imprimis vero benignitatem. Nimirum Euangelium Θεοῦ σοφίας vocant; eximiam divinae potentiae magnitudinem Christianis demonstratam dicunt; Dei extollunt amorem, qui ita mundum amaverit, ut unigenitum suum dederit Filium, ut quisque Ei fidem habens non pereat, sed vitam habeat aeternam; — qui ita suum nobis amorem confirmaverit, ut pro nobis, etiam nunc peccatoribus, mortuus sit Christus. Quin adeo cum Deus Filio suo non pepercerit, sed pro nobis omnibus Eum tradiderit; hoc, iis auctoribus, certissimum nobis est documentum, Eum cum Illo nobis omnia esse largiturum. (1). Ita vero singulas illas Dei proprietates, a nostra ratione agnitas, novo quasi praesidio firmant et illustrant. — Universe autem hac, quam diximus, utriusque generis decretorum conjunctione factum est, ut, quoties positivas suae religionis doctrinas Christiani attenderent, aliud etiam agentes, ad eas res cogitandas et profitendas

(1) 1 Cor. II: 24; II: 7; Ephes. I: 19; Rom. V: 8; VIII: 32.

perducerentur, quas sana nostra nos docet ratio. Quo plures rei cujusvis partes nostro se conspectui offerunt, eo magis perspicua et firma cognitio redditur, qua eam complectamur. Quum itaque positivae illae doctrinae, quas tradiderunt Jesus et Apostoli, novum veluti modum indicarent, quo sanae rationis de rebus divinis decreta possint considerari, hac re his novam vim fuisse adhibitam, atque haec ita quoque esse illustrata, nemo est, qui jure dubitet.

II. Verum magis etiam haec illustrarunt, quum, per privas sibi doctrinas, peculiaria decreta nova luce collustrarent. — Spectemus modo doctrinam de Deo *Patre* nostro; tum ea, quae, contra Dei bonitatem, sapientiam, justitiam, ex depravata hominum conditione petuntur, argumenta; tandem, aenigmaticam nobis, conjunctionem inter summam Dei bonitatem ac justitiam.

Patrem venerari Deum jubet ratio. Quodsi spectamus benignam illam curam, qua commoda nobis Deus suppeditavit quam plurima; si nostri corporis consideramus fabricam; si praeclaras, quas mentibus nostris Deus indidit, facultates animadvertimus; si attentum modum observamus, quo nos Deus conservet gubernetque; — profecto stupidus sit necesse est, qui Dei benignitatem paternamque, qua nos complectitur, curam neget aut in dubium vocet. Verum praeclaras, quibus praediti sumus, dotes saepe negligimus. In intimo animo nostro

vocem audimus, quae nos de divina admoneat justitia. Quare omnes nos, saepenumero in varii generis peccata prolapsi, Dei timemus indignationem; nec immerito. Quem enim benignissimum colimus, Eundem quoque veneramus sanctissimum justissimumque nostrum judicem. Ita vero concutitur animi nostri fiducia, ejusque locum gravissimus saepe horror occupat. Multa in nos collata videmus beneficia; sed tamen saepe quoque cum peccato poenam conjungi animadvertimus. Siccine vero uni nostrae, rationi relictis, tuto nobis licet firmam semper de Deo, Patre nostro, habere persuasionem? Non existimaverim. — At vero si Jesu et Apostolorum doctrinam audiamus, quali luce haec nobis illustratur doctrina! Hi Deum *Patrem* esse nostrum eo docent modo, quo ratio, sibi relicta, Deum sibi informare nequeat. Jesus Deum *Patrem* esse omnibus annuntiavit; ac *Patrem suum* Deum in precibus vocare docuit discipulos. Paternum Dei in homines amorem ita descripsit, ut major cogitari ille nequeat. Imaginem affert filii, qui, patris domo relicta, perversissime egisset, sed qui respiciens patrem suum repetat. Hic, quamquam patris favorem indignum reddiderit, adeoque eum vix adire audeat, benignissime tamen ab illo excipitur. Hanc Dei Patris Jesus nobis dedit imaginem. Neque aliam hinc doctrinam professi sunt ejus Apostoli. — Deum vocarunt *Patrem*; de Deo, Patre nostro;

de nostro Deo et Patre, loquuntur: saepenumero. Omnes adeo Christiani Deum *Patrem*, seque Ejus liberos agnoscere debent. Opòrter eos adeo, tanquam Dei filios, esse integros, omnique labe expertes, ac Deum imitari, ut dilectos liberos. Sic eos illustrissima manent praemia: quod si enim Dei sumus filii, haeredes quoque sumus, haeredes Dei, Christi cohaeredes. Dignitate filiorum Dei ornati, Ei perimus similes, Eumque, qualis est, cognoscemus. Eum adeo Christiani accipiunt spiritum, qualis est filiorum, quo Deum Abba Patrem adeant (1). Profecto si quid aliud, hanc certem rem suis doctrinis ita illustrarunt Jesus et Apostoli, ut nihil sit, quòd a jure desideres.

Verum ea quoque spectemus, quae contra Dei bonitatem, sapientiam, justitiam, imprimis ex depravata hominum conditione ducuntur, argumta:— Malum morale Deus permittit; prolapsi sunt in peccata homines. Quis tandem hoc conveniat Dei bonitati, quae omnibus nulla non ratione beneferi cupiat; Ejus sapientiae, quae hominum perfectioni optima quaeque adhibeat subsidia; Ejus aequitati, quae ab homine non postulet, quae homo perficere nequeat; quum tamen conscientiae nostrae vox delinquentes nos accuset perpetuo?— Habet omnino, quòd reponat ratio. Provocat ad

(1) Loca, quae huc pertinent, attulit, totamque rem illustravit Muntinghe, (I. I. p. IX. pag. 97. seqq. X. pag. 77. seqq.)

arctos scientiae nostrae limites; derivandum esse malum morale ostendit ab hominum libertate, quam sine magno nostro detrimento tollere Deus non potuerit; monstrat virtutem, quae hac ipsa re suam manifestet praestantiam; observat Dei sapientiam, justitiam, longanimitatem, potentiam sanctitatemque, quae vel sic tamen eluxerint. — Verum nova lux oritur, quum Jesu Apostolorumque doctrinas cognoscamus. Per ipsam nunc mali moralis permissionem datam videmus opportunitatem, ut, tradito pro peccatoribus Dei Filio, immensa Dei manifestaretur philanthropia. Quid est, quod dubitemus de Dei bonitate; Ejus negemus sapientiam, vel infitiamus aequitatem; quum, licet homo variis modis peccet seque miserum reddat, Deus tamen ita mundum amaverit, ut pro eo suum dederit Filium; quum ex Ejus consilio Jesus se pro nobis tradiderit, ut nos ab omni impietate liberaret, et populum sibi proprium recteque factorum studiosum consecraret; cum precantibus omnibus Spiritum suum impertiat Sanctum, cujus auxilio emendemur et ad sanctitatem reducamur (1)?

Sed imprimis hoc loco cogitanda est ea, quae ceteroquin aenigmatica fuisset, conjunctio inter

(1) Rom. V: 12; Joh. III: 16; Tit. II: 14; Luc. XI: 13; coll. Tit. III: 5; 1 Cor. VI: 11.

summam Dei bonitatem et justitiam. Cum sit Deus benignissimus, adeoque felices reddere velit naturas rationales easque quamplurimas, speramus, fore ut nostra nobis ipse condonet peccata. At vero eundem Deum novimus esse justissimum. Postulat haec Dei justitia, ut poenis inflictis moralium legum fanciatur auctoritas. Itaque metuemus, ne divina poena nostra perfequatur malefacta. Adimus philosophos, a quibus petamus solatium; sed vero vel nihil certi nobis indicant, vel suam profitentur ignorantiam, vel veniae locum nullum esse, justissimum apud judicem mundique morales gubernatorem, pronuntiant. Multorum quidem delicta hic certe impuniam esse videmus, atque ita veniae spem aliquam agitati nostri concipiunt animi. Verum quae sequelae delictorum alios, eosque etiam, qui poenitentiam ducti sunt, perfequuntur, spem nostram infringunt denuo et imminuunt. Haec vero aenigmata, quantum nostra patitur tenuitas, solvit doctrina Christiana. Haec Jesum docet Deo obediuisse, misera conditione humana vixisse, dira multa passum, imprimis mortuum fuisse, ut peccatorum remissionem, animi emendationem, vitamque aeternam nobis compararet. Peccatorum enim causa, Jesus aliquando passus est, justus pro injustis, ut nos ad Deum adduceret. Nostrorum peccatorum causa passus est, ut nos per Eum justis declaremur. Remissionem peccatorum per ejus sanguinem accepimus. Eius morte cum Deo reconcilia-

liati (1). — Multa quidem sunt hac in re, quae, in hoc vitae stadio, pervestigare nobis non liceat. Vel sic tamen haec, quae oritur ex conjuncta divinae justitiae et bonitatis consideratione, difficultas ea ratione tollitur, quae nostro solatio imprimis apta, simulque nostrae exercendae virtuti unice accommodata sit. Si quis enim deliquerit, causae patronum apud Patrem habemus, Jesum Christum justum, qui expiator est nostrorum peccatorum (2). Verum ab altera tamen parte, non nisi per fidem vitaeque emendationem promissam salutem nanciscimur. Hic demum, qui fidem habet Jesu Christo, vitam habet aeternam, qui vero Filio non fuerit obediens, eam haud accipiet. Illi demum, qui credit, Euangelium Dei vis est ad salutem. Nec vero quis ad regni divini societatem admittitur, nisi ipsius animus renovatus sit. Hic demum in aeternum felix manet, qui Dei obtemperat voluntati (3).

Nihil est, quo magis illustrentur rationis de rebus divinis decreta. Ille enim nodus erat, quem ne perspicacissimus quidem solvisset philosophus, qui
ta-

(1) 1 Petr. III: 18; 2 Cor. V: 21; Eph. I: 7. Rom. V. 10.

(2) 1 Joh. II: 1 et 2.

(3) Joh. III: 15, 16, 36, Rom. I: 16; Joh. III: 5. seqq. Act. II: 38; 1 Joh. II: 17.

tamen ut, quantum nostra hinc patitur conditio, sol-
veretur, nostrae salutis, virtutis ac felicitatis
causa omnino requireret (1).

(1) Vidd. Valk, l. l. pag. 166, 167, 177, 178. Clarke, l. l.
p. II. pag. 217—219. Noesfelt, l. l. p. II. §. 18. Turreti-
nus, l. l. T. I. pag. 227, 228. Brouwer, l. l. pag. 49—51.
Bogue, l. l. p. I. pag. 39, 40. Lang, l. l. passim.

S E C T I O IV.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS,
DE DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA
AD HOMINES CONSOLANDOS EMEN-
DANDOSQUE ADHIBUIT.

§. I. *Animadversiones nonnullae prae-*

mittuntur.

Nequaquam Jesus et Apostoli haec, quae dixi,
decreta tradiderunt, ut vanae hominum curiosi-
tati satisfacerent. Absunt ab eorum doctrina,
quaecunque vana quaerit hominum curiositas.
Hanc saepe, de Dei natura ac de divinae providen-
tiae ratione, multa quaerentem audimus plane inuti-
lia. Talia qui in Jesu Apostolorumque doctrina
explicita cupiat, hic operam et oleum perdet.
Subtiles de Dei natura disquisitiones apud eos

inveniuntur nullae. Quas quaestiones de Dei regimine perscrutari nequeat nec debeat mens humana, hae ab iis non solvuntur. Nihil hic argutius quaesitum invenies de modo, quo Dei voluntas et hominum libertas secum invicem concilientur; nihil de multis, quae aenigmatica in Dei gubernatione nobis videantur. In his omnibus ipsi nos docent Dei admirari sapientiam. Hoc quidem nostrae curiositati non satisfacit; verum hoc demum nos modestos submissosque reddit in quibusvis, quae nobis obscurae sint, rebus dijudicandis. Audiamus modo Jesum disferentem de iis, quorum sanguinem cum sacrificiis miscuerat Pilatus, deque iis, qui per turrem Siloami perierant. „An
 „ putatis, inquit, hos Galilaeos peccatores fuisse
 „ magis quam caeteros Galilaeos, quod haec pas-
 „ si sint? Minime vero, vobis affirmo: sed si
 „ non resipiscatis, omnes item peribitis. Vel il-
 „ los duodeviginti, in quos turris Siloami deci-
 „ dit, ut ipsos interficeret, an hos peccatores
 „ fuisse existimatis magis quam omnes, qui Hie-
 „ rosolymis habitent, homines? Minime; affirmo
 „ vobis: verum si non resipiscatis, item omnes
 „ peribitis” (1). — Itaque philosophica etiam
 verba ac distinctiones ad suam doctrinam minime
 adhibuerunt; verum eâ usi sunt linguâ, quae, maxi-
 me simplex ac popularis, unice esset apta, ut,

(1) Luc. XIII: 1 fqq.

quae ab ipsis tradebantur, in hominum animos maximam haberent vim. Quin ipsa illa, quae institutionem comprobarunt, divina auctoritas effecit, ut doctrinae major vis in hominum esset animos (1).

Jesus et Apostoli, quae sanae rationis de Deo rebusque divinis decreta docuerunt, haec adhibuerunt ad homines consolandos et emendandos. Neque mirum illud. Eorum erat propositum, ut homines ad veram colendam religionem informarent. Haec vero non tantum rerum divinarum continetur notitiâ; verum eadem animi sincero studio, Deo Ejusque praeceptis obtemperandi, demonstrari debet.

Quantum autem cernitur discrimen, si hinc antiquos attendimus philosophos! Quas de Deo rebusque divinis protulerunt sententias, has ad homines consolandos emendandosque nonnunquam adhibuerunt. Ex Dei scientia, sapientia, justitia, ex agnita Dei providentia creditaque vita futura, argumenta nonnunquam ducunt, quibus homines ad rectam Deum venerandi rationem vitamque probam excitarent. At vero tantum abest, ut ita constanter in suis versati sint disputationibus, ut potius ea, quae attulimus, hic illic tantum in eorum scriptis occurrant. Ne enim dicam de Aristotele, qui in morum doctrina religionis vix
ul.

(1) Vid. supra Sect. II. §. 5; Sect. III. §. 1.

ullam rationem haberet, aut de Epicuro, qui ea de divina natura doceret, unde nulla ad vitam recte instituendam subsidia peti possint; plerumque quae de rebus quibusvis docebant, haec longe quaesitis argutisque probabant, ratiociniis; ita quidem, ut ingenii acumen intenderetur et exerceretur facultas disputandi, ad hominum vero consolationem atque emendationem singula non multum aut nihil valerent. — Contrarium vero in Jesu et Apostolorum doctrina obtinet (1). Haec quidem, quas sana ratio tradit, doctrinae, ex eorum mente, ad homines beandos et emendandos non sufficiebant. Etiam si Rationalistae, temporibus nostris, eorum ita doctrinam contorqueant, ut non nisi ea remaneant placita, quae rationis ope cognovimus; etiam si contendant, haec suppeditare hominibus, quaecunque in hoc vitae stadio iis ad recte beateque vivendum necessaria sint; haec tamen non fuit Jesu Apostolorumque sententia. Hi addiderunt, quae ignorat sibi relicta ratio, unde solatium anxiiis hominum impertiretur animis; celebrantes Dei benignitatem, demonstratam illam tradito Jesu, Dei Filio, pro peccatis hominum. Addiderunt priva sibi incitamenta ad piam sanctamque vitam; Spiritus Sancti promittentes auxilium, quo homines emendentur; memorantes nos-

tram

(1) Vidd. Clarke, l. l. p. II. pag. 208; Valk, l. l. pag. 75 seqq. 245 seqq.

tram per Jesum cum Deo reconciliationem, tanquam gravissimum momentum, quo excitemur, ut Deo totam nostram vitam consecremus.

At vel sic tamen, magna cum sapientia, has, quas spectamus, doctrinas ita attigerunt, ut ipsae hominum solatio et virtuti promovendae inservirent.

§. 2. *Quomodo haec decreta ad homines consolandos adhibuerint Jesus et Apostoli.*

Varia sunt, quae, in hoc vitae stadio, anxium nostrum saepenumero concutiant animum. Ipsa nostra, quam quotidie sentimus, debilitas facile nos reddit sollicitos. Calamitates, cum nostri ipsorum, tum aliorum, nostris animis saepe metum injiciunt ac tristitiam. Quid sit parturus crastinus dies, ignoramus; atque ab omni parte pericula nobis minitantur. Praeterea, etsi bonum sequi, detestari malum decreverimus, saepe tamen in delicta prolabimur. Tum vero intima quidem conscientiae voce impellimur, ut, quod rectum honestumque est, id unice sequamur; ac delinquentes commertitas timemus Dei poenas; vel sic tamen, quae malis interdum prospera est vitae conditio, haec nonnunquam nostros adeo sollicitat animos, ut de virtutis praemiis nobis dubitandum videatur. — Nequit sibi relicta ratio omnem omnino hanc sollicitudinem tollere. Quamquam quae de Dei sapientia, omnipotentia, boni-

ta-

tate, justitia, et universe de Dei providentia novimus, haec ita sunt comparata, ut suavi sollicitos nostros animos solatio haud raro consolentur atque erigant.

Quae momenta hinc peti possunt ex iis, quae nostra ratio docet, decretis; haec Jesus et Apostoli ad homines consolandos frequenter adhibuerunt. — Difficile erat munus, quod iis imponebatur, qui, ut Jesu Apostoli, Ipsius longe lateque doctrinam propagarent. Hac in re omnes iis consumendae erant vires; neque adeo semper sibi facile poterant comparare, quae ad corpus vestendum vitamque sustentandam pertinebant; quin imo ab adversariis multa saepenumero patienda habebant. Audiamus, quomodo Jesus eos in antecessum consoletur; ut in divina acquiescant providentia hortans. „ Ne sitis, inquit, de vestra vita „ solliciti, quid edatis, quid bibatis, neque de „ corpore vestro, quo illud induatis vestimento. „ Nonne vita potior est cibo et corpus vestimen- „ to? adspicite coeli aves; neque serunt neque „ metunt, neque in horrea colligunt; Pater vero „ coelestis illas alit. Nonne vos longe eas super- „ ratis? quis vero vestrum, cum sit sollicitus, „ unum suae aetati addere potest cubitum? Et de „ vestimento quid estis solliciti? adspicite agro- „ rum lilia, quomodo crescant: non laborant „ neque nent. Dico vero vobis, ne Salomonem qui- „ dem in summo suo splendore, unius horum in- „ star,

„star, fuisse vestitum. Si vero gramen campi,
 „quod hodie est et cras in fornacem injicitur,
 „ita vestit Deus, nonne vos multo magis, ho-
 „mines exiguae fiduciae? Propterea ne solliciti
 „sitis, dicentes: quid edemus, vel quid bibemus,
 „vel quo nos induemus vestimento? quae qui-
 „dem omnia quaerunt gentes; vester enim Pater
 „coelestis vos his omnibus indigere novit” (1).
 Profecto nihil erat, quod magis Apostolos admo-
 neret, ut divinae sese confiderent providentiae,
 quae ipsis, suo munere functis, adeset, ipso-
 rumque curam gereret. Quamvis autem gravia Apos-
 tolos manerent pericula, quamvis aliquando calami-
 tatibus premerentur gravissimis; non erat tamen,
 quod hostium vim metuerent. Intrepido animo
 omnia sustinere debebant, totos se Dei commit-
 tentes omnipotentiae. „Ne enim eos, inquit Je-
 „sus, timeatis, qui corpus interficiant, animum
 „vero interficere nequeant; multo vero magis
 „Eum timeatis, qui et animum et corpus perde-
 „re possit in Gehenna. Nonne duo pasferes as-
 „se venduntur? nec vero horum unus in terram
 „cadit, vestro nolente Patre. Quin et vestri
 „capitis capilli omnes numerati sunt. Ne igi-
 „tur timeatis: multos enim praestatis pasfe-
 „res” (1).

Sed et alia sunt momenta, quae ex Dei pro-
 prie-

(1) Matth. VI: 25—32.

(2) Matth. X: 28—31.

prietatibus ad homines consolandos petiit Jesus.
 „Precamini, inquit, et vobis dabitur; quaerite
 „et invenietis; pulsate et vobis aperietur. Qui-
 „cunque enim precatur, accipit, qui quaerit, in-
 „venit, quique pulsat, ei aperietur. Quis enim
 „est inter vos homo, qui filio panem petenti
 „dederit lapidem, ac piscem petenti dederit fer-
 „pentem? si itaque vos, qui pravi estis, vestris
 „liberis bona dare scitis dona; quanto magis
 „vester Pater coelestis bona iis dona largietur,
 „qui haec ab Ipso petunt (1)!” — Si quid
 aliud, haec certe Dei benignitas nos ad fiduciam
 in Eo reponendam excitet, necesse est. — Ne-
 que sane quidquam magis nos adducere potest,
 ut a Deo omnia expectemus, ab Eoque perpetuis
 precibus omnia petamus, quam ea, quae hoc pecu-
 liariter consilio, ut ipse Lucas testatur, a Jesu ali-
 quando suis discipulis proposita est, iudicis injus-
 ti parabola. (2)

Quod autem egerat Jesus, idem et Ejus egerunt
 Apostoli. Quae docent, haec nobis animos ad-
 dunt, ut omnia, quibus indigemus, ab uno ex-
 spectemus Deo. Quid enim magis animum folli-
 citum consolari potest, quam haec eorum verba:
 „Ne anxie sitis folliciti; sed semper precibus ac
 „petitionibus, cum gratiarum actione, vestra ad
 „Deum

(1) Matth. VII: 7—11.

(2) Luc. XVIII: 1 seqq.

„ Deum vota deferantur. Si quis vestrum sapien-
 „ tia indigeat, eam petat a Deo, qui lubenter
 „ omnibus dona largiatur, nec quemquam repul-
 „ sam ferre sinat; et haec ei concedetur.” (1)

Quascunque calamitates aut nos experiamur, aut
 primi imprimis experirentur Christiani; egregium
 nobis afferunt solatium hujusmodi Apostolorum vo-
 ces: „ Novimus, omnia Deum amantibus condu-
 „ cere. Jobi cognovistis patientiam, et quem exi-
 „ tum Dominus concesserit vidistis: Dominus enim
 „ summa est misericordia et benignitate. Qui pre-
 „ muntur calamitatibus, secundum Dei voluntatem,
 „ suos ipsorum animos fideli commendent Crea-
 „ tori, recte facientes. Omnes sollicitudines ves-
 „ tras in Deum conjicite, qui prospicit vobis.
 „ Justum censetur, iudice Deo, iis, qui vos ve-
 „ xant, vexationem, vobis vero, qui vexamini,
 „ malorum liberationem rependere. Equidem con-
 „ tendo, hujus vitae calamitates in censum non
 „ venire, si cum futura, quae nobis manifestabi-
 „ tur, felicitate comparantur. Calamitas nostra
 „ levis, quae non diuturna est, nobis comparat
 „ insignem aeternamque felicitatem, quum non ea
 „ respiciamus, quae videmus, sed ea, quae non
 „ videmus: quae enim videmus, caduca sunt,
 „ quae vero non videmus, aeterna sunt.” (2) —

Co-

(1) Phil. IV: 6. Jac. I: 5.

(2) Rom. VIII: 28. Jac. V: 11. 1 Petr. IV: 19. V: 7. 2 Thesf.
 I: 6, 7. Rom. VIII: 18. 2 Cor. IV: 17, 18.

Copiosa sunt imprimis, quae hac de re in epistola ad Hebraeos reperimus: „ Obliti estis ad
 „ monitionis, quae vobis tanquam filiis imperti-
 „ tur: mi fili! ne parvi facias domini disciplinam,
 „ neque animum despondeas, si ab Eo castigeris;
 „ quem enim Deus amat, hunc castigat, et
 „ unumquemque filium, quem benevole suscipit,
 „ severius tractat. Quodsi hanc disciplinam per-
 „ feratis, vos ut filios tractat.” etc. (1)

Haec, haec, inquam, ea sunt, quae, etsi huma-
 nos sensus et affectus minime restringentia, vel
 sic tamen eam in nos vim habere debent, ut pa-
 tienter quaevis feramus, atque in omnibus Dei
 agnoscamus et admiremur sapientiam, potentiam,
 benignitatem; haec ejusmodi solatio nostros per-
 fundunt animos, ut quascunque calamitates subea-
 mus, pulcherrimam ea in nobis patientiam exci-
 tent. Haec inde patientia oritur, quae modesti
 animi filia, et contentae mentis soror est; quos qui-
 dem sensus semper illa comitatur. Multas subit ca-
 lamitates, sed nunquam suam amittit tranquillita-
 tem, patiens hominis Christiani animus, agit ho-
 neste in tristitia, amabilis est in perpesionibus
 ac subridet lacrymans, semper lunae instar est
 placidus, quae maxime lucet in tenebris noctur-
 nis. (2)

Ne-

(1) Hebr. XII: 5—10.

(2) Vid. Mason, in loco allato a Valk, l. 1. pag. 99 et 91.

Neque haec tantum attulerunt Viri sanctissimi, quae nos impraesentiarum faciant modestos; verum et ea, quae in posterum tranquillos esse doceant. „ Vos, inquit, non nisi levis occupavit tentatio; Deus vero fidelis est, qui vos ultra vires miseriis affligi non permittet, sed cum miseriis exitum largietur, quo eas ferre valeatis. Ille, qui vos vocavit, fide dignus est, qui datam etiam fidem praestabit. Dominus fide dignus est, qui vos confirmabit ac servabit a malo.” (1)

Non opus est, ut, plura afferamus. Dicta enim satis superque ostendunt, Jesum et Apostolos minime ideo sanae rationis, de Deo rebusque divinis, decreta attigisse, ut hominum tantum curiositati satisfacerent; verum eo imprimis consilio, ut omnia, quae inde duci possint, ad homines consolandos momenta excitarent.

S. 3. *Eadem decreta adhibuerunt ad homines emendandos Jesus et Apostoli.*

Deum perfectissimum exemplum hi informarunt, cujus morales perfectiones suo modulo imitentur et asequi studeant homines. Novimus enim Jesu vocem: *Sitis perfecti, ut Pater vester coelestis perfectus est.* Neque his ea, quae Apostoli dixerunt,

(1) 1 Cor. X: 13. 1 Thesf. V: 24. 2 Thesf. III: 3.

runt, disfimilia sunt: „ Ad exemplum Sanctissimi
 „ illius, qui vos vocavit, et ipsi sancti estote;
 „ scriptum enim est: sancti estote, nam Ego
 „ sanctus sum. Deus est lux, neque ullae in Eo
 „ sunt tenebrae. Quodsi nos habere cum Illo
 „ communionem dicamus, atque in tenebris verse-
 „ mur, mentimur neque veri sumus studiosi.
 „ Quodsi sciatis, Deum esse sanctum, agnoscite,
 „ quicumque virtutem colit, hunc ex Eo esse na-
 „ tum. ” — Uti vero Dei benignitatem imprimis
 celebrare solent; ita et hanc hominibus commen-
 dant imitandam. „ Amate, inquit Jesus, vestros
 „ hostes; bona apprecamini iis, qui vobis dira
 „ imprecantur; benefacite iis, qui vos odio ha-
 „ bent, ac precamini pro iis, qui vobis inferunt
 „ injuriam, vosque persequuntur; ut sitis filii
 „ Patris vestri coelestis; malis enim atque bonis
 „ solem ascendere jubet, pluviamque demittit in
 „ justos et injustos. Sitis clementes, sicut et
 „ Pater vester clemens est. ” — Johannes vero:
 „ Carissimi, inquit, nos invicem amemus, quo-
 „ niam amor ex Deo est, et quilibet, amorem
 „ colens, natus est ex Deo, Deumque recte cognos-
 „ cit; qui amorem negligit, Deum non habet
 „ cognitum; nam Deus ipse amor est. Deus amor
 „ est, et, qui in amore perseverat, is manet cum
 „ Deo, et Deus cum ipso, conjunctus. ” (1) Ve-

(1) Matth. V: 43. I Petr. I: 15, 16. I Joh. I: 5, 6. II: 29.
 Matth. V: 44, 45. Luc. VI: 36. I Joh. IV: 7, 8, 16.

Verum et alia ratione Dei proprietates ad homines emendandos adhibuerunt. Ex iis enim momenta petierunt, quae homines vitii odio virtutisque amore imbuerent. Age! et hoc nonnullis exemplis illustremus. — Dei memorant unitatem, ut homines ad mutuam concordiam, benevolentiamque, omnibus demonstrandam, excitent. Ephesiis omnis generis modestiam, lenitatem, in aliis ferendis indulgentiam, mutuam concordiam commendans Paulus, et hoc inter alia argumentum affert, quod sit unus Deus. Eodem auctore, omnis generis preces ac gratiarum actiones fieri oportet, pro omnibus omnino hominibus, pro regibus omnibusque, qui gerunt magistratus, ut, in omni pietate et honestate, quietam et tranquillam vitam agamus: hoc enim placet et probatur servatori nostro Deo, qui vult omnes homines servari, et ad veritatis pervenire scientiam; etenim unus est Deus (1). — Unus hic Deus cum sit spiritus, propterea qui Eum adorant, adorare Eum debent *ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ* (2). — Huic vero quae propria est omnium rerum perfecta scientia, maximam habeat vim oportet, ut nos a perverfitatis tramite abducatur, et ad recti honestique studia persequenda excitet. Discipulis Tuis praecepit Jesus, ut ne palam, ostentationis causa, eleemosynas

prae-

(1) Eph. IV: 2, 3, 6. I Tim. II: 1—5.

(2) Joh. IV: 24.

praeberent ac preces funderent; ut ne jejunantes hujus rei externa, quae hominum admoverent oculos, signa prae se ferrent. Huic monito morem non gerentes, suam jam mercedem acceperant. Haec vero illi in occulto, nulla cum ostentatione, obire debebant; Pater autem, qui in occulto videret, palam ipsos ornaturus erat praemiis. Sanctos se coram hominibus jactabant Pharisei, Deus vero eorum noverat animos: quod enim in hominibus magnum est, hoc Deo est detestabile. — Erat porro, quod Hebraei Christiani ardenti studio oblatam peterent requiem; ne quis impium proavorum exemplum imitaretur, et sic misere periret. Dei enim verbum vim habet et efficaciam, magis fecans, quam ullus gladius anceps, penetrans, ut animam et spiritum, compages et medullam separaret, nec non dijudicet desideria et cogitata mentis: nam quocum nobis res est, Hunc nihil, quod creatum est, latet; omnia vero Ejus oculis nuda et aperta sunt (1). — Hujus adeo Dei revereri oportet omnipotentiam. Eum revereamini, inquit Jesus, qui et animum et corpus perdere possit in Gehenna. (2)

Cum vero Deus, ubique praesens, scientia sua ac vi in omnia agat, neque igitur longe a nostrum

quo-

(1) Matth. VI: 1 seqq. 16 seqq. Luc. XVI: 15. Hebr. IV: 11—13.

(2) Match. X: 28.

quoquam remotus fit, Ipsum quaerere convenit, utrum forte palpitando Eum inveniamus, ad ipsiusque perveniamus notitiam (1). — Deinde cum ea Dei fit sanctitas, qua Ipse malo non irriteretur, per eandem fit, ut nec ullum irriteret alium. Nemo adeo, cum ad peccandum sollicitatur, se a Deo dicat sollicitari. Terrestrium rerum studium Deo adversatur; qui igitur harum studiosus est, Dei evadit adversarius. Si quis mundum amat, in eo non est amor erga Patrem: quodcunque enim in mundo est, cupiditas vitiosa, oculorum deliciae et vitae arrogantia, haec non ex Patre, sed ex mundo sunt. Quapropter nemo mundum amet, quaeque mundi sint (2). — Quae Deo propria est justitia, haec debet nos cum a malo deterrere, tum ad virtutem excitare, tum vero in aliis dijudicandis reddere modestos. Discipulos suos jubet Jesus a legum peritis abstinere, qui externa tantum pietate gloriarentur: hi etenim gravius subituri erant iudicium. Christianos admonent Apostoli, ut ne semet ipsos fallant: Deus enim non sinit se impune laedi; quod enim severit homo, hoc et metet. Admonent eos, ut ne quis ipsos fallat dictis inanibus; sed ut interficiant membra sua terrena, scortationem, impuritatem, malam libidinem, pravas cupiditates et avaritiam, propter

quae

(1) Act. XVII: 27.

(2) Jac. I: 13, IV: 4. I Joh. II: 15, 16.

quae scelera poenas divinas homines impii subeant. Quum adeo Patrem, qui sine ullo partium studio, secundum cujusvis facta, judicat, colerent, cum verecundia peregrinationis suae tempus transigere ipsos oportebat. Non minus enim pios Dei oculi observant, eorumque preces ejus audiunt aures, quam impios observat ejus vultus. — Verum propter eandem Dei justitiam, modeste etiam de aliis judicare decet. Jesus: „ Ne judicetis, inquit, ut „ ne judicemini; quo enim judicio judicatis, ju- „ dicabimini.” Apostoli vero haec familiaque monuerunt: „ Quisque nostrum suas rationes red- „ det Deo; ne igitur nos invicem judicemus. „ Unus est legislator et iudex, qui et servare „ possit et perdere. Tu vero quis es, qui alium „ judices?” (1) — Quae Dei benignitas a N. F. scriptoribus celebratur, haec non tantum, quod vidimus, nos ad benignitatem aliis demonstrandam excitet; verum etiam in nobis gratum submissumque animum fuscitet, oportet. „ Ne quemquam in „ terra Patrem vocetis vestrum: unus enim est „ Pater vester in coelis. An spernis summam Dei „ benignitatem, patientiam et indulgentiam, non „ reputans, hanc Dei benignitatem te ad melio- „ rem mentem velle reducere? Quid habes, quod „ non

(1) Luc. XX: 46, 47. Gal. VI: 7. Eph. V: 6. Colosf. III: 5, 6. 1 Petr. I: 17. III: 12. Matth. VII: 1, 2. Röm. XIV. 12, 13. Jac. IV: 12.

„ non acceperis? quodsi vero acceperis, cur gloriaris, quasi illud non acceperis?” (1)

Quae autem iidem de provida cura, qua Deus omnia curat, deque regimine, quo singulas res complectitur, docuerunt; haec imprimis in hominum emendationem ipsi converterunt. „ Agite jam vos, inquit Jacobus, qui dicitis: hodie vel cras, in hanc illamve urbem proficiscamur, ibi degemus unum annum, exerceamus mercaturam et lucrum faciamus; qui ignoratis, quid cras fit eventurum? qualis enim est vita vestra? fumus, nimirum est, qui per breve tempus apparet, mox vero evanescit. Dicere potius conveniret: quodsi Dominus voluerit et vivamus, tum hoc vel illud faciamus.” Similiter Timotheo praecebat Paulus, ut divites diligenter admoneret, ne superbirent, neve spem reponerent in incertis divitiis, sed in vero Deo, qui nobis omnia largiter praebeat usurpanda. Nititur eadem doctrinâ haec, quae est in epistola ad Hebraeos, admonitio: „ Vestra vita non avara sit; contenti sitis iis, quae praesto sunt: Ille enim dixit: non te deferam, non te derelinquam. Itaque fiducia pleni dicamus: Dominus mihi auxiliator aderit, nihil timebo: quid mihi inferat homo?” — Eodem veluti fundamento nituntur quaecunque de debito magistratibus, heris, parentibus, praestando honore
fimi-

(1) Matth. XXIII: 9. Rom. II: 4. 1 Cor. IV. 7.

similibusque officiis praecipunt. Quisque magistratibus obediat. Non enim est magistratus, nisi a Deo, qui vero adfunt magistratus, a Deo constituti sunt. Itaque qui magistratibus repugnat, divino resistit instituto; qui vero restiterint, poenas subibunt. Servi vero terrestribus heris rite obedire debent, cum sciant, quemvis recte factorum praemia a domino accepturum esse, sive sit servus, sive homo liber. Contra etiam heros oportet justa cum iis agere ratione, cum sciant et suum in coelis esse Dominum, qui externae dignitatis nullam habeat rationem. Liberos autem parentibus in omnibus rebus morem gerere decet; hoc enim Domino acceptum est. (1)

(1) Jac. IV: 13—15. 1 Tim. VI: 17. Hebr. XIII: 5, 6. Rom. XIII: 1, 2. Eph. VI: 5 seqq. Colosf. III: 20, 22 seqq.

S E C T I O V.

DOCTRINA CHRISTIANA SANAE RATIONIS, DE
DEO REBUSQUE DIVINIS, DECRETA AD PER-
MULTORUM NOTITIAM PROPAGAVIT.

§. 1. *Cujuscunque generis homines docuerunt
Jesus et Apostoli.*

Quod antiqui Philosophi agere nec potuerant, nec conati erant; id egerunt Jesus et Apostoli, ut doctrinam suam ad permultos propagarent. Philosophi docebant paucos plerumque honestioris loci juvenes. Non quidem omnes hinc eadem ratione versati sunt. Socrates enim et alios instituire voluit. Veruntamen, eo excepto, fere omnes ita rem instituerunt, ut, quibuscum suam communicarent Philosophiam, paucos tantum eligerent. Exposuerunt adeo suam doctrinam non coram omnibus, sed in suis fere unice scholis. Eo nonnulli pro-
ces-

cesferant, ut paucos tantum haberent discipulos, quibus suas de rebus philosophicis sententias plenius exponerent. — Itaque plebejorum hominum nullam fere rationem habuerunt. Hos vel contemnebant, altoque despiciebant supercilio, se scilicet his cultu doctrinaque longe superiores arbitrati; vel, si non ejusmodi inflati essent superbia, hos tamen ad suam doctrinam accipiendam ineptos existimabant; quin adeo suam institutionem his inutilem censebant. Cum enim populus subtiliores non caperet disputationes; facile eum per philosophiam ad omnem deserendam religionem adductum iri arbitrati sunt, atque ita firmisimum civitatis labefactatum iri fundamentum. Propterea et publice recepta sacra colere erant soliti. Et vero quae Platonem Ciceronemque dicentes jam audivimus, haec ita sunt comparata, ut noluisse eos populum recta Dei cognitione imbuere manifestum sit. Ut enim ille in iis, quae de religione constituta sunt, ne minimam quidem mutationem inducendam esse, neminemque sanae mentis id unquam suscepturum esse censuit; ita hic, postquam multa, quae ad religionum everfionem spectarent, dixisset, illa tamen ait non vulgo esse disceptanda, ne susceptas publice religiones disputatio talis exstinguat. (1)

Ve-

(1) Vid. Schröckh, l. l. P. I. pag. 330. Noësselt. l. l. P. II. §. 5. Turretinus, l. l. T. I. pag. 232, 233. supra Sect. I. §. 1

Verum quod facere non conati sunt, hoc revera quoque variis de causis rite facere non potuerunt. Quae enim iis propria esse solebat docendi ratio, haec ejusmodi fere erat, ut vulgarem hominum captum superaret. Et vero id aliquando desiderabant, quod in incultorum etiam animos vim habet maximam, divinam nimirum, qua suam confirmarent doctrinam, auctoritatem. Cum unice ratiocinando ad verum inveniendum et ipsi pervenirent, et alios perducerent; plerumque vulgaribus hominibus ad hanc viam persequendam neque satis otii, neque satis suppetebat facultatum. Et vero ipsorum disensiones, in hac rerum conditione, eorum doctrinam populo fere inutilem reddebant. (1)

Quae vero philosophis objiciebantur impedimenta, quominus suam ad cujuscunque generis homines doctrinam propagarent; haec a Jesu Apostolorumque institutione longe fuisse remota, supra jam vidimus. Popolari docendi ratione utebantur, quae omnibus omnino accommodata esset hominibus; ut, quae doctus miraretur, eadem indoctus quoque intelligeret. — Praeterea, quae docebant, non longe quaesitis probabant ratiociniis, verum divina auctoritate confirmabant. (2)

Uti vero horum doctrina ita erat comparata,
ut

(1) Vid. supra Sect. II. §. 1, 5. Sect. III. §. 1.

(2) Vid. supra Sect. II. §. 2, 3, 5. Sect. III. §. 1.

ut facile ad cujuscunque generis propagaretur homines; ita iidem plurimis eam tradebant, atque iis etiam hominibus, qui vulgo negligebantur. Ipsi illi, quos Jesus elegit, Apostoli, quamquam non de infima plebe homines, non tamen docta cultaque educatione vel institutione usi erant. — Quos contemnebant doctores Judaeorum, et hos sua doctrina beavit Jesus. Neminem repudiavit, quem non data opportunitate institueret. In urbibus vicisque, in synagogis campisque, in montibus et navibus, quacunque occasione, quoslibet docebat Jesus. Et vero quis non profiteatur, eum omnibus prodesse voluisse, qui vel haec Ejus audierit verba: „ Huc ad me venite, quicumque „ estis lasi et defatigati, egoque vobis requiem „ concedam? ” (1) Jesum omnium hominum rationem habentem, deque omnibus sollicitum, nemo non admiretur oportet, qui vel unum hoc de Eo legerit testimonium: „ Omnes circumiit urbes vi- „ cosque, docens in synagogis, et explicans lae- „ tum de Regno divino nuntium, ac sanans cujus- „ cunque generis morbos in populo; vidensque „ turbas, intime de iis commovebatur, quod essent „ dilaceratae ac dissipatae, ovium instar, quae in- „ digent pastore. Tunc discipulis: mesfis, in- „ quit, larga est, verum pauci sunt operarii;

„ pre-

(1) Matth. XI: 28.

„ precibus itaque rogate mesfis Dominum, ut ope-
 „ rarios in suam mittat messem.” (1)

Neque aliter egerunt Apostoli. Et hi, quacun-
 que opportunitate, quosvis instituebant; sive in tem-
 plo, sive in domis, sive Hierosolymis, sive alibi.
 Ubivis docebant omnes, qui se ad ipsos confere-
 bant, ipsorumque institutionem non repudiabant.
 Tantum aberat, ut natalium, vel dignitatis, vel
 omnino conditionis externae, in hominibus instituen-
 dis rationem haberent, ut contra nullum hęc dis-
 crimem ipsos inter liberos et servos facerent; ut
 adeo Paulus pro servo Onesimo ad Philemonem
 epistolam mittere non recusaret; utque Jacobus
 severe eos reprehenderet, a quibus in conventibus
 sacris neglecti essent ignobiliores. (2)

§. 2. *Ad multos populos suam doctrinam pro-
 pagarunt Jesus et Apostoli.*

Quae hactenus §. 1. disputavimus, satis indi-
 cant, quam parum antiqui philosophi vel conati
 sint, vel etiam potuerint totam aliquam gentem,
 ne dicam multos populos, puriori sua beare insti-
 tutione. Hi ne unam quidem urbem vera unius
 Dei cognitione imbuere potuerunt. Qui puriorem
 omnino tradidit doctrinam, qui unus indoctorum
 etiam

(1) Matth. IX: 35—38.

(2) Jac. II. 1 feqq.

etiam hominum rationem habuit, Socrates, ne in sola quidem Athenarum urbe, idololatriam evertere polytheismumque prostrernere potuit. Eo vero minus posteriores id peregerunt philosophi, quo minus ipsis populus curae cordique erat. (1)

Jesus et Apostoli contra sanae rationis, de Deo rebusque divinis, decreta ad multos propagarunt populos. Erat hoc Jesu consilium, ut sua longe lateque annuntiaretur doctrina. Diserta Ejus hac de re exstant effata. Se dixit lucem mundi; Regni coelestis Euangelium per totum annuntiatum iri mundum professus est; multosque esse venturos ex Oriente et Occidente, qui cum Abrahamo, Isaaco et Jacobo in Regno coelorum asfiderent. Apostolos jusfit omnes instituire populos (2). Ipse quidem ad Judaeos imprimis missus erat, ad eosque potissimum se convertit. Vel sic tamen fidem ab exteris sibi habitam laudavit; dataque opportunitate instituire non recusavit Samaritanos (3). Apostolis hoc maxime muneris mandavit, ut ad exteros suam doctrinam propagarent. Abiens in coelum, mandatum iis dedit, quod indole sua posteriora etiam tempora spectaret: Abeat, doceatis populos omnes. — Quae erat omnibus gentibus destinata religio, hac omnes erant

(1) Vid. Turretinus, l. l. T. I. pag. 234.

(2) Joh. VIII: 12. Matth. XXVI: 13. Luc. XXIV: 47. Act. I: 8. Matth. VIII: 11.

(3) Matth. VIII: 10. XV: 28. Joh. IV: 40 seqq.

imbuendae. Pertinuerat doctrina Mosaica ad solos Judaeos. Alia erat doctrina Christiana, omnibus accommodata illa hominibus. Hanc adeo Jesus longe lateque ad genus humanum propagari voluit.

Ejus mandato obediuerunt Apostoli; itemque posteriorum temporum Christiani. Primum quidem Judaeos tantum adierunt Apostoli; verum, postquam Petro divinitus erat significatum, omne gentium discrimen esse sublatum (1), ad exteros etiam se converterunt. Quoad religionem Christianam, Judaeos inter caeterasque gentes nullum intercedere discrimen, Paulus imprimis docuit.

Sic igitur sensim paulatimque, in variis terrae partibus, annuntiata est doctrina Christiana. — Quod ad Asiam attinet; ibi eam propagarunt, prioribus tribus saeculis, cum Apostoli, tum Patres Ecclesiae et doctores, per Palaestinam, Syriam, Asiam minorem, Persiae et Arabiae partem. Interiores vero Asiae gentes, a Saec. IV—VII, Nestoriani imprimis ad Christi sacra converterunt. — In Africa, amplexi sunt religionem Christianam plurimi; cum in Aegypto, imprimis Alexandriae, tum etiam in Carthaginiensium ditionibus regionibusque adjacentibus. — Europae gentes meridionales, Apostolorum jam aetate, Christi doctrina imbutae sunt. Haec sensim in Romano imperio novas accepit vires; ac tempore

Con-

(1) Act. X: 9 seqq.

Constantini M. publica imperii evasit religio. Quae deinceps irruerunt gentes barbarae, hae primum quidem religioni Christianae periculum minitatae sunt, eam vero postmodum sunt amplexae. Deinceps magis magisque ea per totam propagata est Europam; et vero recentioribus temporibus ad ipsam procesit Americam.

Varia quidem variis fuerunt temporibus, quae felici doctrinae Christianae progresui obese viderentur. Quae primum moliti sunt Judaei; quae deinde Romani objecerunt impedimenta; quae postea gentes egerunt Germanicae; haec omnino religioni Christianae nocere videbantur. Verum, invitis his aliisque obstaculis, divina procesit doctrina. Ipsae, quas passi sunt Christiani, calamitates in sanctissimae religionis emolumentum tetenderunt. Ipsae persecutiones, quarum auctores erant Judaei, ad doctrinam Christianam propagandam vim habuerunt. Etiam si faevierint Nero, Domitianus, Decius, Diocletianus, etiam si atrocissime illi Christianos persecuti sint; martyrum tamen sanguis Ecclesiae semen exstitit. Deus suam semper egit causam, suamque tuitus est Jesus ecclesiam; et vero, quaecunque moliti sint homines, doctrina Christiana Mosaicam abrogavit gentiumque succesit religioni. — Fugarunt quidem hanc doctrinam ex variis regionibus Muhamedani; attamen et hac ratione multa ejus placita ulterius propagata sunt.

ARGUMENTI CONCLUSIO.

**DOCTRINA CHRISTIANA ET THEOLOGIAE, QUAE
DICITUR, NATURALI VALDE PROFUIT, ET
VERO DE GENERE HUMANO, HOC QUO-
QUE NOMINE, OPTIME MERUIT.**

Quae hactenus exposuimus, hoc jam fatis probasse, confidimus. Quid enim magis Theologiae profit Naturali, quam si ipsius placita purgentur, illustrentur, quin adeo omnium gravissimis confirmentur argumentis? Quid generi humano majus afferat emolumentum, quam si pura de Deo doctrina cum omnigenis communicetur hominibus? Non vero est, quod hoc loco unice subtiles prodamus disquisitiones, quibus, quid fieri potuerit possitque, demonstretur. Ipsa mihi testis est historia,
quae

quae vim ostendit, quam habuerit cum in Theologiam Naturalem, tum, hoc quoque nomine, in uniuersum genus humanum, doctrina Christiana. Juvat haec paullo uberius illustrare; quo magis rerum antea expositarum vis et efficacia eluceat, quoque facilius ea refellantur, quae nostrae opponi possint sententiae.

S E C T I O I.

DOCTRINA CHRISTIANA THEOLOGIAE, QUAE
DICITUR, NATURALI VALDE PROFUIT.

§. I. *Theologiae Naturalis conditio apud
veteres Philosophos.*

Nemo veterum philosophorum praecipuas, de Deo rebusque divinis, doctrinas justo ordine et probabili ratione tradidit. — Si, quae apud eos dispersa inveniuntur, bona colligamus, multa sane recta in hoc genere dicta reperimus. Haec attendens Lactantius, antiquos dicit philosophos omnia docuisse, quae patefactae nos doctrinae debeamus; ita tamen, ut nullus per se haec omnia docuerit, singuli vero varios vere dictis errores immiscuerint (1).

Jam vero quod ad hanc puriorem attinet; ex cunctorum optimis dictis compositam, doctrinam;

(1) Vid. Clarke, 1. l. p. II. pag. 22, 230.

ne hanc quidem ab omni parte perfectam fuisse, e supra memoratis facile patet. Antiquorum enim philosophorum neminem materiae mundanae aeternitatem denegasse, vel eam docuisse providentiam, quae cunctas, easque minimas etiam, res complecteretur, vidimus (1). — Verum longe alia quoque res est, si singulorum doctrinam attendamus. In memoriam modo revocemus, quae supra a nobis sunt exposita (2). Vel a vero aberrarunt profus, vel, si vera docerent, multa his falsa immiscuerunt et inania. Atque adeo, si quandam doctrinae partem rite explicarent, aliam denuo partem vix attingebant vel negligebant plane. Neque etiam defuerunt in iis Athei Scepticique. Fuerunt, qui dicerent, totam de Diis immortalibus opinionem fictam esse ab hominibus sapientibus, ut, quos ratio non posset, eos religio ad officium duceret. (3). In iis, qui Deorum vindicabant existentiam, fuerunt, qui eam Dei notionem traderent, quae omnem penitus religionem everteret; alii, qui rebus mortalibus immortalitatem tribuerent, mundumque cum Deo confunderent, sive potius eum esse Deum dicitarent. — Inimmo vero, si ab his omnibus discedimus, eosque solos atten-

(1) Vid. supra Sect. III. §. 3.

(2) Vid. supra Sect. I. §. 1. pag. 15—17.

(3) Vid. Cicero, de nat. deorum, lib. I. cap. 1.

dimus, qui omnium optima docuerunt; ne ab his quidem omnes abjudicare possumus errores, neque apud ullum eorum eam expositam invenimus doctrinam, quae omnibus suis dici queat numeris absoluta.

Si Socratem de divina bonitate providentiaque dicentem audio; miror ejus doctrinae praestantiam, ac merito summas philosophi ingenio laudes tribuere mihi videor. Nec tamen ab eo civium doctrinam profus rejectam reperio. De malo physico ac morali nihil me monet; nec firmissimam de animorum immortalitate mihi exponit sententiam. — Platonis de Dei, a mundo sejuncti, potentia, bonitate, sapientia, providentia, sententiam censeo praeclaram. Nec tamen probare possum quaecunque de daemonibus docet; nec eam, quam fovit de materiae mundanae aeternitate, sententiam; unde falsa multa fluxisse, facile deprehendo. — Stoicorum, de divinis perfectionibus deque providentia, opiniones praeclaras existimo. Si, quae ex mente Stoicorum de divina cura ac benignitate Cicero dixit, lego, gratum in me erga Deum animum excitari sentio, atque ut divinam agnoscam venererque sapientiam, sponte adducor. Verum si universam eorum considero doctrinam; eosdem quoque Deum cum mundo subinde commiscuisse, atque astris, plantis, virtutibus aliisque divinitatem tribuisse, doleo vehementer. Imo eosdem video di-

vi-

vinam providentiam, praeclaros tantum viros curantem, informasse; nec veram animorum docuisse immortalitatem (1).

Quam manca et imperfecta antiquorum esset doctrina, imprimis ex Ciceronis patet, *de natura Deorum*, libris. Ubi si singulos disputantes audias; in Velleji dictis vix sunt, quae probes; neque omnia, quae contendit Balbus, recte sese habere existimabis, quamquam ab eo multa vere et praeclare dicta reperias; Cotta vero illa omnia destruit, nec in eorum locum quidquam substituit, quo ullum nostrae de Deo rebusque divinis cognitioni paretur praesidium. Si quae Ciceroni probata fuerit sententia, quaeras, ac de diversis in hoc genere sententiis ipsius iudicium cognoscere cupias; quae invenire cupieras, haud facile reperies. Stoicumne, an Academicum se prodiderit his in libris Tullius, disputant viri eruditi. Et vero, si ipse tuo Marte ex variis, quas prodidit, sententiis consummatam quandam doctrinam componere studeas, haerebis. Frustra enim eam, quae perfecta et omnibus suis partibus absoluta sit, doctrinam ex his Ciceronis libris conficere studebis, nisi ipse multa aliunde addideris. Vel sic tamen vix dubio caret, quin, hos libros scripturus, ille praecipua quaeque, quae de hoc argumento essent dicta, accurate legerit ac perpenderit (2).

§. 2.

(1) Vid. Brouwer, l. l. pag 81 seqq.

(2) Vid. Valk, l. l. pag. 35 in annot.

§. 2. *Theologiae Naturalis conditio apud recentiores philosophos. Quae existit communitatio, haec non adeo philosophorum sagacitati atque operae tribuenda est.*

Recentiores philosophi plurima egregie de Deo rebusque divinis docuerunt. Non est quod hoc loco recentioris philosophiae historiam tradam. Suffecerit philosophos nominasse praeclaros Cartesium, Leibnitzium, Wolfium, Kantium. Etsi singulorum horum ratio non in omnibus probanda sit; neminem tamen facile negaturum existimo, eos multa praeclara de hac disciplina docuisse, in iisque talia, quae ne ullus quidem antiquorum philosophorum unquam tradidisset. — Apud recentiores haud paucos, eam Theologiae naturalis doctrinam reperimus, quae suis partibus distributa, sibi ipsa constans, omnes Dei tradat perfectiones, Eumque rerum omnium Creatorem, Conservatorem, Rectoremque praebeat cognoscendum. Non hoc illudve tantum decretum ab illis exponitur, verum universa illustrantur. Nec vere dictis tot errores immiscentur, quot in veterum de his rebus disputationibus deprehendas.

Hoc undenam repetendum? an igitur recentiores sagaciores fuerunt, quam antiqui, aut plus operae his dederunt doctrinis? Haec facile quis contendat doctrinae Christianae adversarius. Hunc, arrogantia elatum, facile jactantem audias: „Quid vero? mea me omnia docet ratio. Quod antiqui uni-

philosophi non omnia recte viderint, hoc inde unice ducendum, quod non eo, quo oportuerat, modo ratione sua usi sint. Nos vero nostris longius progressi sumus temporibus; quod ex humanae naturae, quae continuo tendit ad perfectionem, praestantia explicandum est.”

Probabiliter haec prima specie monita videantur. Sunt tamen, quae, re rite considerata, excipienda esse facile quis videat. Quae quidem dicunt, antiquos rectius uti debuisse sua ratione, haec ejusmodi sunt, quae nemo jure neget, utpote quae ipsa res ac ratio comprobet. At vero longe alia res est, si quaeratur, an rectius, in omnibus hujusce disquisitionis partibus, uti sua ratione potuerint, id est, an hoc humana, qualis est, patiatur imbecillitas? Longe alia res est, si quaeratur, an nulla fuerint impedimenta gravissima, quae antiquos prohibuerint philosophos, quominus omnes omnino errores evitarent? rationis enim humanae vim eo semper judicare debemus modulo, quo esse solet, non quo esse potest atque debet. Revera vero cum institutionem, tum superstitionem, tum multarum rerum ignorationem, ne de aliis dicam, haec iis impedimenta objecisse, jure existimare mihi videor (1). Sed vel sic tamen iidem longe fere sagacissimi, iisque, quas spectamus, doctrinis plurimum operae tribuerunt. Qui multa eorum

acu-

(1) Vid. Turretinus, l. l. Tom. I. pag. 238. Noesfelt, l. l. p. II. §. 8, supra Sect. II. §. 1.

acuta animadverterit ratiocinia, quique plurima, quae de his prodiderunt, scripta consideraverit, eum hoc non facile negaturum esse, arbitror. Eos vero viros a recentioribus sagacitate tam longe superatos esse, ut hi facile sponte sua omnes illorum evitarint errores; hoc vero est, quod non ita facile mihi persuaderi sinam. Quae enim antiquorum ingenia in errorem adduxerunt vitia, his omnibus quo jure immunes habebō recentiores; cum praesertim non desint, quae longe alia doceant? Defueruntne igitur recentioribus temporibus Athei ac Pantheistae? Nonne fuerunt Spinoza, Humius, Fichtius, Schellingius, alique bene multi? Et vero, quamquam facile concedam, ab his plurima esse prolata, quae improbasent et in antiquis plurimi; video tamen et eos, qui puriora doceant, in argumentorum pro sua sententia vi dijudicanda, longe a se invicem saepenumero discedere; quod profecto, quomodo congruat cum jactata illa eorum summa sagacitate, equidem me non videre profiteor. Praeterea multas nostris etiam temporibus in Theologia Naturali superesse difficultates, nemo, hujus disciplinae paulo peritior, negabit (1). Quis igitur paullo modestior ita facile se efferet, ut nisi certum, quem in his sequatur, ducem habeat, tuto se semper Syrtim Charibdimque evitaturum esse exspectare audeat?—Quae autem de hominum dicuntur progressionem, haec, quam-

(1) Vid. Brouwer, l. l. pag. 14—57.

quamquam in se verissima, non tamen nimis esse praedicanda, facile quis agnoscat. Haec enim, licet probabile reddant, recentiores longius, quam antiquos, progredi debuisse; non tamen comprobant, eo ipsos sponte sua processisse, quo pervenire debuerint, ut omnes omnino antiquorum errores evitarent. — Et vero, quod totam rem conficit, etiam si per se eo pervenire potuissent, hoc tamen non probat, eos revera eo processisse, sine externorum subsidiorum auxilio. Jam vero hic testis mihi adest historia, quae vim doctrinae propagatae Christianae ostendat manifesto.

§. 3. *Doctrinae Christianae vis in eam, quam recentioribus temporibus subiit Theologia Naturalis, commutationem.*

Recentiores philosophi doctrinae Christianae notitiis innutriti erant. Hoc quam vim habuerit, facile elucescit. A pueritia inde puras hac ratione, de Deo rebusque divinis, notiones acceperant, neque eas lubricis innixas ratiociniis, verum divina confirmatas auctoritate. Dictum autem difficile est, quantam vim, per totam vitam, in nostros animos ea habeat institutio, quam pueri aliquando accepimus.

Haec adeo merito in iis censetur impedimentis, quae ita antiquorum philosophorum obescent disquisitionibus, ut non profus omnem rejicerent

improbarentque superstitionem. — Jam vero longe alia est doctrina Christiana. Hanc Patres summam dixerunt philosophiam; neque illud prorsus immerito. Quod enim ex disputatis facile patet; Christiana doctrina non tantum optima quaeque decreta tradit, quae de Deo rebusque divinis antiqui prodiderunt philosophi; verum eadem ita tradit, ut nihil desit, quod ad justam Dei notionem informandam pertineat, nec vere dictis ulli errores admisceantur (1).

Sic igitur tantum aberat, ut recentiores Philosophi eam, quam a pueris inde didicerant, purgare doctrinam, aut sese ex ignorantiae et superstitionis claustris eripere deberent, ut contra optima quaeque cognita haberent placita, quae, utpote purissima, justis tantum probare ipsos oporteret ratiociniis. — Quos adeo antiqui commiserunt errores, hos evitare non suo ipsi Marte didicerunt, sed per divinam moniti institutionem. Quae antiqui non viderunt, haec ipsi non ex suo ingenio petierunt; haec potius ipsis eadem suppeditavit doctrina. Quae in Theologia Naturali sunt difficultates, has non prorsus suo Marte superarunt; sed eadem facem praeferente magistrâ. — Non haec ita dico, quasi recentiorum philosophorum ingenium vilipendam ac contemnam. Neque

(1) Vid. supra Sect. I. §. 5, 6. Sect. III, imprimis ejus §. 3.

hoc ex dictis elici potest; nec quisque alterius ingenium contemnere dicendus est, qui, quae hic a praeceptoribus acceperit, vere declarat. Nec dubito tamen, quin doctrina Christiana recentiorum philosophorum in plurimis rebus, magistra exstiterit.

Hoc igitur primo loco ad eos pertinet philosophos, qui doctrinae Christianae essent amici; qui nec ipsi gratis animis hoc agnoscere neglexerunt. Et vero sunt exempla, quae doceant, quam vim in horum ingenium doctrina habuerit Christiana. *Personalitatem*, quae barbare dicitur, pertinere ad veram immortalitatis notionem, demonstravit Wolfius; ipse vero profitetur, lecta parabola Lazari et hominis divitis, se ad hanc pervenisse sententiam, Kästnerus: „Nisi adsit, inquit, immortalitas, malignus quisvis Dei se subtrahere potest imperio.” Ad hanc vero pervenit sententiam Christi dicto: *Deus non mortuorum, sed vivorum Deus est.* Ejusmodi si reticeantur veri inveniendi opportunitates, facile hae aliaeque sententiae ab una ratione excogitatae censeantur. At vero, etiamsi difficile sit rite dijudicare, quid ratio per se excogitare potuisset, hoc tamen certum est, patefactioni divinae plurima nunc certe nostram debere rationem (1).

Nec vero hoc ad eos tantum pertinet philosophos, qui Christianae doctrinae essent amici, sed

item

(1) Vid. Lang, l. l. pag. 20—22.

item qui inimici; nam hi quoque ex eadem, quam contemnebant, doctrina plurimum hauserunt. Jactant quidem, se omnia suo debere ingenio; rationem suam extollunt, quasi haec omnia ipsos doceat. Jam vero qui inimici nostrae religionis perversa quaeque protulerunt, iis facile hac in re credimus. Caeteris tamen non ita facile fidem habere possumus. Sed enim doctrina Christiana pueros esse institutos, negare nequeunt. Ea adeo, quae in hac traduntur de Deo rebusque divinis, decreta cognoverunt. Jam vero licet hanc doctrinam deinceps repudiaverint, eas tamen, quas inde petierant, notitias retinuerunt. Ubi vero nunc ea, quae huic consentiant institutioni, placita tradunt, quis jam existimet, eos illa non exinde, sed ex suo petiisse ingenio? Probant quidem haec omnia suis quisque ratiociniis. Verum longe difficilius est invenire nova placita, quam inventa probare. Qui a gente sua sapientiae laudem nactus erat Malabarus aliquis, a quodam doctrinae Christianae nuntio, de Dei admonitis sapientia, mirabatur, se hac de re nunquam antea cogitasse (1). Deistae profecto non invenerunt haec placita, sed ea tantum, quae derivatae doctrinae Christianae praesto erant, probarunt (2).

Dig-

(1) Vid. Lang, l. l. pag. 13.

(2) Vid. Noesfelt, l. l. p. II. §. 3. 7. Brouwer, l. l. pag. 121.

Digna sunt, quae hinc excitentur, verba Werenfelsii, „ Videant, inquit, ne nimium rationi suae tribuant Rationales nostri. Dicunt, solo rationis ductu inveniri posse totam illam religionem, quae in sacris litteris traditur, aut saltem quod in ea praecipuum est. Nihil dictu facilius est illis, qui jam cognoscunt religionem istam. Tunc id dicendum fuisset, si per totam vitam de religione hac nihil a quoquam audivissent. Nunc vero similes mihi videntur iis, qui, postquam quidquid sciunt, didicerunt, videri tamen volunt *αὐτοδίδακτοι*: aut cum de praeclearis inventis audiunt, putant, se haec omnia, nisi jam inventa essent, ipsos fuisse inventuros.” (1)

Quo magis haec res elucescat, attendamus modo vim, quam primis jam temporibus in gentium philosophos doctrina habuerit Christiana. Haec enim ut innouit gentibus, mox philosophi allegorica interpretatione suarum fabularum absurditatem tollere, in earumque locum sanio rem doctrinam substituere studuerunt. Polytheismi causam ita vindicare conati sunt, ut unum supremum adesse dicerent Deum, cui caeteri ministrorum instar subjecti sint. Huic autem Deo supremo ea fere tribuerunt, quae uni Deo tribuunt Christiani.

(1) Vidd. ejus opuscula Theol. philos. et philol. Tom. I. edit. 3. pag. et 65 66.

ni. Hac vero ratione rem suam tueri conati, continuo doctrinae Christianae vim suo exemplo significarunt. Quae enim pure ab illa traduntur, haec suos in usus adhibuerunt; atque ex his, quae in sua religione profus improbableia esse viderent, quodammodo emendarunt. Est hoc imprimis manifestum, in placito de materiae mundanae aeternitate. Hanc, ante tempora Jesu et Apostolorum, nullus unquam negasse videtur philosophus. Cum primum vero eorum doctrina propagata est, mox factum est, ut ii quoque, qui Euangelio non favebant, hac tamen in re ad faniores, quam commendabat, sententiam sensim accederent. Itaque Hierocles magna opera probare conatus est, ex Platonis doctrina Deum omnia fecisse ex nihilo. Alexandrum autem Lycopolitam audimus affirmantem, Deum non materia indigere, ut producat, quae antea non exstiterint (1). — Sed Julianus imprimis suo docuit exemplo, quam vim doctrina Christiana in infestissimum habere possit adversarium. Hic agnovit, fabulas fide indignas a Graecis de Diis esse fictas; ac reprehendit eos, qui lignis et lapidibus Deos constare existimant. De Deo nihil statuendum esse censet, nisi quod Ejus naturae conveniat. Dei proprietates egregie describit. Unum adesse docet mundi opificem, patrem Deorum, in quo omnia sint perfec-

(1) Vid. Mosheim in *disf. ad hist. Eccles. pertinentibus*, Vol. I. pag. 354—257, 367—270, 763.

fecta, *περὶ ὧν πάντα καὶ οὐ ἕνεκα πάντα ἐστὶν*. Item mundi ordinationem tanquam divinum opus praedicat; divinamque providentiam summis effert laudibus. In his vero omnibus manifesto vis apparet, quam in Juliani animum doctrina habuerit Christiana; ut adeo, quamvis eam deinceps improbaret ac vehementissime oppugnaret; illam tamen in nonnullis profiteretur sententiam, quae puritate sua ad hanc proxime accederet; quin imo hujus multa placita probare non dubitaret. (1)

Ex dictis efficitur, eam, quam subiit, post Christi et Apostolorum tempora, Theologia Naturalis commutationem et emendationem, nisi totam, maximam certe partem, tribuendam esse propagatae longe lateque doctrinae Christianae.

S E C T I O II.

DOCTRINA CHRISTIANA NON TANTUM THEOLOGIAE, QUAE DICITUR, NATURALI VALDE PROFIUIT; VERUM DE GENERE HUMANO, HOC NOMINE, OPTIME MERUIT;

Quae hactenus, sine hac argumenti conclusione, exposuimus, docuerunt jam, hanc quoque ob causam magni facienda esse Christi Apostolorumque me-

(1) Vid. van Herwerden, *disf. de Juliano Imperatore relig. Christ. hoste eodemque vindice*, pag. 121—125.

merita. Profecto enim, si celebrat orbis eruditus Socratis Platonisque ingenium, Leibnitzii Kantique sapientiam; quibus eos efferat oportet laudibus, qui doctrinam omnium purissimam tradiderint, quin fundamenta adeo jecerint, quibus posterioris temporis philosophi superstruerent, quaecunque ipsi, antiquorum in hoc genere inventis praestantiora, traderent! — Veruntamen non ad unas philosophorum scholas Christi Apostolorumque merita pertinent. Non his solis profuerunt, qui, caeteris perspicaciores, facilius videant, quid verum sit, quid utile, quid non item. In his non subsistit nostra oratio. Ad cujuscunque generis homines, ex eorum doctrina, emolumentum insigne redundavit. — Magnam iis laudem tribuo legislatoribus, qui populum quendam integrum sua beaurunt institutione. Majus vero quid est, quod de Christo Ejusque Apostolis praedicem. Plurimos populos sua doctrina imbuerunt, excoluerunt, beaurunt. Quam magnum enim est illud, quod meo obversatur oculo, orbis terrarum spatium, per quod jam eorum doctrina propagata est! Verum ne his quidem finibus salutaris ejus vis septa est. **Verum haec, age! paulo accuratius consideremus.**

§. 1. *Doctrina Christiana inter Christianos
idololatriam subvertit.*

Pro Deo immortali ac majestatis pleno, gentes coluerunt simulacra, mortalium hominum, alitum, quadrupedum ac reptilium. Quae priscorum fuerit infania hominum, novimus. Quam miras nec raro detestandas, quibus divinum offerrent honorem, Deorum saepenumero confecerint imagines, vidimus. Constat adeo, antiquas gentes fere omnes magis minusve a vera Numinis aberrasse cognitione; et vero longe plerasque Ejus confecisse imagines, quas deorum loco haberent. Erant quidem in iis, qui meliora cernerent. Exstiterunt praeclari philosophi, qui gentis suae improbarent idololatriam. Horum vero exigua vis fuit. Quae enim eorum esse poterat vis, qui, ipsi meliora sentientes, eadem tamen plerumque civibus commendare non auderent, eorumque superstitioni esse cedendum existimarent? (1)

At vero quam diversa orbis facies exstitit, doctrina propagata Christiana! Haec longe lateque idololatriae finem imposuit (2). Neque mirum illud. Aperte ea docuit omnes, idolum esse nihili; quamquam multi ita dicti sint Dii, unum tamen esse Deum, a quo, per quem et ad quem sint

om-

(1) Vid. supra Sect. I. §. 1. pag. 9 seqq.

(2) Vid. Noesselt, l. I. P. II. §. 6.

omnia. Gentes suo genio indulserant; ex auro, argento, lapide Deos confecerant. Eum vero Deum annuntiarunt Jesus et Apostoli, qui a rebus creatis sit diversus, qui omnium rerum sit Creator, Conservator ac Rex, qui harum omnium summus sit Dominus, qui, cum sit Spiritus, neque a quopiam adspici possit, neque etiam imaginibus ullis repraesentari. (1)

Haec doctrina, divinae auctoritatis notis insignita, hominibus de idololatriae persuasit infania ac stultitia; Deorum simulacra prostravit; eorum templa destruxit; eorumque sacerdotes auctoritate destituit. Quorum omnium testis est historia. Quidquid multi Romanorum Imperatores, ad gentium retinendum restituendumque cultum moliti sint, eventu eorum caruerunt conamina. Christi Apostolorumque doctrina ea, quae colerentur, numina falsa esse docuit. Desierunt homines venerari Jovem, Mercurium, Martem, reliquamque suorum Deorum ac Dearum cohortem. Idolorum templa in aedes Deo Christoque sacras commutata sunt.

Medio quidem aevo, cum Mariae, sanctis, angelisque divini deferrentur honores, polytheismi quandam formam exstitisse video. Qui jam sanctorum martyrumque reliquiis honores tribuerentur, quod et his et angelis in res humanas concederetur dominium; haec igitur idololatriae ac super-

sti-

(1) Vid. supra Sect. I §. 4. pag. 26 et 27.

stitutionis speciem retulisse, non negamus (1). Atqui tantum abest, ut hoc ullo quopiam jure doctrinae tribui possit Christianae, ut potius hoc ipsum ejusdem utilitatem necessitatemque comprobet luculenter. Si enim hujus rei causas indagamus, primariam in eo sitam reperimus, quod Christi Apostolorumque doctrina neglecta jaceret penitus. Crassa dominabatur ignorantia; S. C. nullus fere erat usus; inque purae divinaeque Jesu doctrinae locum humana, eaque inquinata, substituta erat institutio.

Quo vero tempore sacris Litteris suus honos restitutus est; atque ab Ecclesiae auctoritate recedentes sacrorum instauratores, unum C. S. fidei normam constituerunt; Protestantes omnem idololatriae speciem repudiarunt, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ colendum esse Deum profitentes. Ab hoc inde tempore pure Deum venerari denuo inceperunt; nullumque sanctis angelisque divinum honorem concedentes, Eum unice omnium rerum auctorem ac Dominum agnoverunt. Sanctorum quidem pie colunt memoriam, nullo vero modo iis ipsorumve imaginibus eas laudes tribuunt, quae similes sint iis, quae uni debentur Deo, omnium rerum Domino.

(1) Vid. Brouwer, l. 1. pag. 109.

§. 2. *Doctrina Christiana purioribus de Deo notitiis Christianorum animos imbuit.*

Polytheismus natura sua rectas, de Deo rebusque divinis, notiones labefacit. Hic enim ubi viget, ibi Dii vel majores vel minores informantur, sibi invicem consentientes vel contrarii. Ubi hic adest, ibi divinus aut soli lunaeque, aut hominibus, aut ipsis etiam animalibus, honos conceditur. — Unde, quam turpes de divina Natura opiniones non oriri non possint, sponte intelligitur. Et vero testis est historia, quam perverfas de Numine opiniones polytheismus pepererit. Hic enim efficit, ut finguli populi suos habere censeantur Deos, diversos illos, pro diversa populorum ratione atque indole, ad eandemque informatos; nec igitur hominum tantum ornatos virtutibus, sed et eorundem vitiis inquinatos. Veluti novimus, quam turpia Diis Graeci Romanique tribuerint. (1)

Hunc polytheismum plane prostrarunt Jesus et Apostoli, atque ita melioribus de divina Natura notitiis hominum animos imbuerunt. — Hic vim habuerunt plura, quae in eorum doctrina laudavimus. Quae enim ei universe tribuenda est puritas, haec sponte sua id effecit, ut meliores hominum mentibus infunderentur notiones. Commendavit illas egregie simplex eorum ac popularis docen-

(1) Vid. supra Sect. I. §. 1. pag. 9 seqq.

lendi ratio. Eas Jesus illustravit, Patris in terra imaginem gerens. Quae vero divina sanctis Viris competebat auctoritas, haec effecit, ut facilius ab hominibus probarentur (1). Per propagatam igitur doctrinam Christianam, inceperunt homines Deum venerari, unum omnium rerum Auctorem et Governatorem; inceperunt justas de Ejus proprietatibus sibi notiones informare. Mira, pluribus in gentibus, exstitit notitiarum de rebus divinis emendatio. Quae antea coluerant Numina, haec, utpote falsa, jam spreverunt et improbarunt.

Nobiliores non tantum et doctiores hanc doctrinam acceperunt; verum etiam rudes infimaeque fortis homines. Et vero ab hoc inde tempore, quicumque puram Jesu doctrinam acceperunt, eas de divina Natura sententias professi sunt, quibus puriores Deoque digniores nullae reperiantur. Non haec ita contendo, quasi nulli unquam Christiani perverfas de Numine foverint opiniones. Quae supra de medio aevo diximus, haec contrarium testantur manifesto; dogmatumque historiae rudis fit necesse est, qui non perverfas haud paucas de divina Natura apud Christianos animadvertat sententias. Vel sic tamen hoc jure affirmamus, eam universe hujus doctrinae esse vim et efficaciam, ut, ubicunque libri sacri legantur et consulantur, pu-

rio-

(1) Vid. supra Sect. I. §. 4-6. Sect. II. §. 2-5. Sect. III. §. 1. 4. Sect. V.

riores de Dei Natura cultuque notiones, apud inferioris etiam sortis homines, inveniuntur, quam apud exterae antiquitatis philosophos. Medii aevi corruptio inde potissimum originem duxit, quod, cum sacri libri non consulerentur, sanae doctrinae Christianae nullum fere superesfet vestigium. Quae vero post sacrorum emendationem melior invaluit ratio, haec maxime a rite consultis libris sacris fluxit; effecitque eadem, ut denuo puriores de divina Natura notiones ubivis invaluerint. (1)

Summa igitur, hac in causa, Jesu Apostolorumque sunt merita, quibus bearunt genus humanum. Qui affligebatur doloribus, rebusque tristibus angebatur, Graecus Romanusve, hic unde solatium peteret, vix habebat. Quos vero Deos colebat, hos sibi invicem saepenumero infensos noverat. Et vero, quemnam eorum invocaret, non raro ignorabat. Qui Graecus Romanusve Deos adorabat, hominibus nisi inferiores vitiis, certe non superiores virtutibus, hic, quo moralem suam excoleret naturam, vix habebat. At vero qui Christi audit doctrinam, hic eam Dei notitiam accipit, qua fortiter periculis minitantibus resistat, gravissimasque calamitates bono animo ferat. Idem Deum propositum sibi videt, purissimae moralitatis

sum-

(1) Vidd. Bruin, l. l. pag: 224—228. Buttler, l. l. pag. 244. Noesselt, l. l. P. II. §. 6. Clarke. l. l. P. II. pag. 246 et 247.

summum exemplar, quod pro sua tenuitate imitari et assequi studeat. (1)

§. 3. *Jesu doctrina multos errores multaque vitia, quae conjuncta sunt cum polytheismo, apud Christianos aut abrogavit, aut certe compescuit.*

Non semper tantam vim habuit doctrina Christiana, quantam pro sua indole habere potuisset. Homines non raro in iis, quae peragerent, ea vel non usi vel abusi sunt. Verumtamen tam

multa immutavit, ut hac in re nullius antiquorum philosophorum doctrina comparari mereatur.

„A primis inde temporibus multa attulit com-

„moda; et vero ne perditissimis quidem tempo-

„ribus omni effectu caruit, cum esset publica ve-

„luti grasantium errorum et vitiorum censura, di-

„vinae sapientiae ac sanctitatis defensio, denique ve-

„luti semen quoddam in terra absconditum, quod,

„si non hoc vel illo tempore, ast alio fructum

„proferet, remque Christianam instaurabit.” (2)

Historia denuo hanc doctrinae Christianae vim

aperte manifestat. Quos enim superstitio apud

exteros protulerit errores, neminem latet. Novi-

mus, quantum vim hi tribuerint, quantumque fi-

dem

(1) Vid. supra Sect. IV. §. 2, 3.

(2) Vid. Turretinus, I. I. Tom. I. pag. 242 et 243.

dem habuerint prodigiis portentisque, quantaque apud eos usi sint auctoritate augures et haruspices (1). Romanorum modo spectemus religionem. Augures observabant coeli *μετέωρα*, avium volatum et cantum, pullos gallinaceos, ut inde, quae futura crederent, annuntiarent. Hoc tam universe obtinuit, ut nulla res sine auspiciis gereretur. Haec confulebantur, quotiescunque vel comitia convocabantur, vel bellum suscipiebatur, vel pax rata fiebat, vel simile quid peragebatur. Procurabant autem haec omnia cives nobilissimi, qui maximam in Republica auctoritatem habebant. Hi vero quamquam hac re saepe Reipublicae profecerunt, eadem tamen re gravissimas saepe excitarunt turbas, postquam rerum novarum studiosi, ut omnia turbarent et Rempublicam everterent, hac disciplina abusi sunt. — Tanto vero honore apud antiquos haec habebantur prodigia, ut plures etiam philosophi his non omnem fidem denegarent. Hoc suspicantur de Socrate et Platone. Stoici quidem hoc palam professi sunt (2). Magna vero opera haec probare et conservare studuerunt philosophi Neo-Platonici. Haec sua vi et auctoritate privavit doctrina Christiana, cum primum, per gentes propagata, earum prostravit religionem. Eas de Dei providen-

(1) Vid. Schröckh, l. l. Part. I. pag. 577. sqq. liv (1)

(2) Vid. Brouwer, l. l. pag. 84. 87. 98. liv (2)

dentia deque idolorum vanitate notitias tradidit, quae sponte sua his astutis sacerdotum fraudibus ac fallaciis omnem fidem detraherent. — Quodammodo quidem illa commenta medio aevo revocata sunt, quum populum fraudibus decipere sacerdotes non dubitarent, variisque prodigiis et portentis superstitiosa fidem haberet multitudo (1). Verum tunc veram doctrinae Christianae indolem perceptam non fuisse, nemo non novit. Quo magis vero haec cognosci coepit, quo magis S. C. legere instituerunt homines, eo magis haec ludibria evanuerunt; atque eo plures superstitiosas quasque misas fecerunt sententias.

Verum doctrina Christiana non tantum hos errores, sed multa quoque vitia, quae cum polytheismo conjuncta sunt, abrogavit aut certe compescuit. — Apud multos antiquos regnabat impudicitia; neque ea communi hominum sensu vituperabatur. Ipsae non raro Deorum Dearumque imagines, quas divino honore prosequerantur, impudicitiae provehendae accommodatae erant. Ea quoque de Diis narrabantur, quae hos ipsos maximopere impudicos fuisse testarentur. Quae de Jove, Marte, Venere, Apolline, aliis fabulantur Graeci Romanique poëtae, satis id comprobant. Ipsa adeo festa, in Deorum honorem edita, saepe ita erant comparata, ut mores ibi domina-

ren-

(1) Vid. Brouwer, l. l. pag. 109.

rentur impurissimi. Quae in Veneris Bacchique festis ac mysteriis agebantur, satis superque nota sunt. Haec autem ejusmodi apud nonnullas gentes fuerunt, ut Diis suam immolare pudicitiam nonnulli non dubitarent, quin imo leges invenirentur, quibus hoc publice mandaretur. Multi adeo Deorum sacerdotes moribus notati erant impudicissimis. — Haec vero quum esset religionis conditio, mirum non est, ita turpissima flagitia interdum apud antiquos dominata esse, ut primarii etiam viri non pauci hac labe haud immunes essent. Ea adeo publice sunt professi, eaque poëtae cecinerunt, quae nunc profiteri aut canere nemo non paullo honestior vehementer reformidet. Ipsa vero ut plurimum gentium religio haec flagitia probabat, aut iis honestatis colorem quendam inducebat. (1)

Haec valde commutata sunt, doctrina propagata Christiana. Docuit illa homines sanctos esse, prouti Deus ipse sanctus est. Non quidem omnem morum impuritatem avertere potuit; verum hoc certe effecit, ut ab omnibus nunc ignominiam notentur flagitia, qualia peragere apud antiquos nemini haberetur dedecori. Hoc autem quam vim ha-

(1) Vidd. Schröckh, I. I. P. I. pag. 379. Muntinghe, I. I. P. VIII. pag. 386. annot. pag. 116. Gieseler, *Lehrbuch der Kirchengesch.* Tom. I. pag. 23, 24. Tholuck, in loco allato ad pag. 17. IV. §. 2.

habeat, dictu difficile est. Ea enim cavere multi solent, quae ignominiosa esse, a pueris inde moniti sunt. Praeterea longissime haec a Christianorum sacris remota sunt. Plura etiam ipsum apud nos vulgus detestatur, quae apud antiquos religio probabat. Insitae sunt hominum animis multo puriores de morum integritate notiones, quam antiquitas. Et vero quicumque unquam doctrinam Christianam toto amplexi sunt animo, hi nihil antiquius habent, quam ut omnem fugiant caveantque morum impuritatem.

Sunt plura, ab humanitate longe aliena, quae apud antiquos regnarent, vitia, ex polytheismo orta illa, ab eoque vel commendata, vel certe non repressa. In his jure censentur sequioris sexus contemptus, servitutis institutum, inhumanitas contra hostes, expositio puerorum, humana sacrificia, ludi gladiatorii. Haec vero omnia vel prorsus abrogavit, vel certe imminuit doctrina Christiana; eas de Numinis providentia hominumque cum Deo conjunctione notitias impertiens, quae non possent non humanitatis sensum excitare atque provehere. — Ut rite percipiamus, quam vim hac in causa doctrina habuerit Christiana, ab hoc loco non alienum videtur, haec Turretini verba excitare. „ Masagetæ, inquit, ac Derbices propin-
 „ quos suos miserrimos putabant, si naturali fato
 „ occumberent, quamobrem eos aetate jam effoe-
 „ tos mactabant eorumque carnibus vescebantur.
 „ Hy-

„ Hyrcani vivos eosdem atque spirantes canibus
 „ avibusque objiciebant. Scythae, quos mortui
 „ summopere adamasent, ad eorum rogos jugula-
 „ bant, vel vivos una defodiebant, et humana car-
 „ ne vescebantur. Persae nuptias cum matribus
 „ inibant. Alii populi incesto filiarum ac foro-
 „ rum concubitu se polluebant, nec deërant, qui
 „ ad mares furioso libidinis aestu raperentur. Tes-
 „ te Socrate hist. Eccl. Lib. I. Cap. 18. Helio-
 „ politani in Phoenicia uxores communes habue-
 „ runt, parentumque ac liberorum distinctionem
 „ non agnoverunt, imo et virgines hospitibus
 „ advenientibus constuprandas tradiderunt. Quin
 „ apud Graecos et Romanos infantium expositio
 „ publico more obtinebat: aderant ludi gladiato-
 „ rii; et amores meretricii vagaeque libidines pro-
 „ nugis habebantur; neque ullum fuit Veneris
 „ genus, quod apud ipsos non vigeret, vel nullis,
 „ vel laxis nimium, quibus illa vetarentur, legi-
 „ bus.” (1)

Haec si cum conditione comparamus gentium,
 quas beavit doctrina Christiana; quantum cernitur
 discrimen! Humanitas in illis viget, certe multo
 magis, quam in antiquis umquam viguerit genti-
 bus. In his vero omnibus, maximam vim doctri-
 nae Christianae esse tribuendam, nemo non vi-
 det

(1) Vid Turretinus, l. l. Tom. I. pag. 232 et 233.

det (1). Haec enim cum pure traderet sanae rationis, de Deo rebusque divinis, decreta, cumque ea, per divinam auctoritatem confirmata, longe lateque propagaret, effecit, ut notiones illae hominum infunderentur animis, quae humanitatem non provehere non possent, ac foedisima quaeque compescere vitia. Atque eo majorem hinc vim illa habuit, quoniam haec decreta non tantum cognoscenda tradidit, verum eadem etiam ad emendandos imprimis homines adhibuit.

§. 4. *Doctrina Christiana, ipsis profuit Muhammedanis.*

Maxima forent Christi Apostolorumque in genus humanum merita, etiam si ad eos solos pertinerent, qui fidem amplexi sunt Christianam: Verum ad eos etiam populos, qui hanc doctrinam non acceperunt, hinc multa bona redundarunt. Nam Mohammedes optima quaeque, quae in Corano de rebus divinis dixit, partim ex Judaeorum, partim ex Christianorum, libris sacris hausit. Hic nimirum exstitit Saeculo VII. in Arabia novae religionis auctor. Occurrunt in ejus doctrina inania multa, nec ullo modo probanda. His tamen plurima addita sunt, perquam egregie de Deo rebus-

(1) Vidd. Noesfelt, I. I. P. II. §. 6. Valk, I. I. pag. 267. Palcy, *hou. voor het Christ.* P. III. pag. 310 seqq.

-busque divinis dicta. Docuit enim Deum unum esse, Aeternum, Omniscium, Omnipotentem, Benignum; et quae sunt hujus generis alia (1). Haec quidem ex suo ipse ingenio minime hausit. Quo enim tempore prodiit, jam in Arabia vigebat doctrina cum Judaica, tum Christiana. Mosem adeo ac Jesum magno honore habuit, tamquam divinitus missos legatos (2). Neque adeo dubium est, quin his meliora sua debuerit placita. — Muhammedis autem doctrina longe lateque per Orientem propagata est. Arabiam enim, Syriam, Palaestinam, regnum Persicum, Aegyptum, porro Africae quasdam partes septentrionales occuparunt Saraceni, qui ejus doctrinam amplexi erant. Quin et Hispaniae partem invaserunt iidem, atque ad tempora usque Ferdinandi et Isabelae retinuerunt. In his fuerunt plures regiones, ubi Christiana jam innoverat doctrina. Haec itaque fugata, iis populis nocuisse merito censetur Muhammedes. Verum longius etiam ejus doctrina ad alios propagata est populos, qui Evangelium ignorabant. His certe profuit, tradita iis doctrina puriori. Universe enim, ab ejus inde tempore, a gentibus Orientalibus, quae antea vel plures coluerant Deos, vel peculiarem aliquem Deum, unum Numen summum coli coepit. Hoc vero monothelismi placitum

(1) Vid. *Re Vand; de Vel. Mohdm.* Lib. I. Cap. 2. IV (1)

(2) Vid. *Idem* l. I. Lib. I. Cap. 5.

tum maxime Christi Apostolorumque institutioni debuit Muhammedes. Sic adeo et horum merita ad ipsos Muhammedanos pertinere dicenda sunt. Ut enim in Orientalibus gentibus polytheismus subverteretur, ejusque locum ubivis occuparet monotheismus, id effecit doctrina Christiana, quae Muhammedi innotuit, ab eoque suos in usus conversa, hac quoque ratione, salutarem suam vim quodammodo demonstravit.

Sic itaque ad nostrae disputationis finem pervenimus. Quae autem consideravimus, in memoriam revocantes, Dei summam benignitatem celebremus oportet, quae nobis hanc Euangelii lucem concesserit. Etiam si enim nihil aliud, in nostram salutem, docuissent atque egissent Jesus et Apostoli, quam id, quod hac disputatione exposuimus; vel sic tamen eorum ad homines legationem summum praedicandum esset divinum beneficium. Hanc igitur coelestem doctrinam nunquam vel repudiamus, vel ingratis animis parvi faciamus; cum certissimis nobis constiterit argumentis, ex hoc praeter caeteris fonte puram nostram, de Deo rebusque divinis, cognitionem omnem esse haustam.

Quod superest, gratias ago Deo Optimo Maximo, qui mihi, hocce pensum persequenti, adfuerit,

ac mihi et animum et vires addiderit, ad gravissimum hoc argumentum pro virili parte explicandum; cujus pertractatio meam de doctrinae Christianae praestantia ac salubritate persuasionem non potuit non valde confirmare!

Τοὺς μὲν οὖν χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπερ-
 ἰδῶν ὁ Θεὸς, τανῦν παραγγέλλει τοῖς
 ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν.

PAULUS, Act. XVII: 30.

Εὐαγγέλιον κηρύττειν ἐν παντί, καὶ πανταχοῦ μετανοεῖν. ὁ Θεὸς ὑπερ-ἰδῶν τὰς ἀγνοίας τοῦ λαοῦ, τανῦν παραγγέλλει τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι πανταχοῦ μετανοεῖν.

Quod superest, gratias ago Deo Optimo Maximo, qui mihi, hocce testium testimonium, ad-

ARNOLDI CAROLI COSMAN;
IN ATHENAEO AMSTELODAMENSI JURIS UTRIUS-
QUE CANDIDATI,

R E S P O N S I O

A D

Q U A E S T I O N E M,

AB ORDINE ICTORUM

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA
A°. 1828 PROPOSITAM :

- „ Quaeritur, qua ratione fiat, ut secundum naturae jus ex pacto, nulla accedente praestatione, jus et obligatio perfecta oriantur?
- „ Ad quam quaestionem ita respondeatur, ut, paucis ante declarata pacti natura, tum praecipuae scriptorum de hac juris et obligationis perfectae causa et fundamento sententiae explicentur et disquirantur, ac tandem, quid verius videatur, argumentis probabilibus doceatur.”

ACTUS QUI EST IN ANIMA
DEUS IN ANIMA

ARNOLDI CAROLI COSMANI

IN AETHENIS AMISTHIO ANAGI JURIS UTRIUSQUE
QUE CANDIDATI

PHILOSOPHIAE

QUESTIOMUM

AB ORDINE LECTORUM

IN ACADEMIA RHENO-TRIENTINA

A. 1828 PROPOSITAM:

Quaeritur, quo ratione fiat, ut secundum nos
tunc in ea parte, nulla accedente praesertione,
sui et obligatio perfecta existant?
Ad quam quaestionem in respondendum, ut
patet ante decisam huiusmodi quaestione, non praeci-
pue scripturam de hoc parte et obligationis per-
fectae causa et fundamentis sententiam exponen-
tur et disputantur, ac tandem, quibus verbis si-
deant, argumentis prohibitis docentur.

nis, quae e pactis orti conueniebant. Alios in-
iuris diuersitas certe fuisse videtur, quod non in-
tis accurate distinctis iudices et iuris scriptas, fac-
pina, quos iuris casu conueniebant, argumentis
ex fidei aut ex veritate petitis, probare con-
tentur.

Postquam autem Kantius hanc doctrinam proponit
principium (1) quod hodie per iudices conuenit-

P R A E F A T I O.

omni et praeter, etiam accedens a se iudicium
legitima doctrinam iuris et morum, quibus reser-
tiores viti obligant, pactorem repetant ex parte,
quod ille, qui promittit, et qui proximum ac-
ceptat, concessio videtur, et quod igitur iuris
iudicio sine iustitia auctor non sit, omnia iudicia ob-
tinet, quae in Kantio a iure argumentis ob-

tere patet (2) — Cum de his conuenit vi-

Jam ab eo inde tempore, quo primum Juris
Naturalis disciplina excoli coepit, in diuersas pro-
fus sententias abierunt illius juris doctores, ubi
vim obligandi pactorum probare conabantur. Haec
opinionum diuersitas, in antiquioribus certe scrip-
toribus, imprimis inde exstitisse videtur, quod
aliud alii proposuerant summum Juris principium,
ex quo, ut merito dici posset *summum* princi-
pium, etiam repetere debebant causam obligatio-

nis, quam e pactis oriri contendebant. Altera hujus diversitatis causa fuisse videtur, quod non satis accurate distinctis Ethices et Juris finibus, facilius, quod *Juris* esse contendebant, argumentis ex *Ethica* aut ex *utilitate* petitis, probare conarentur.

Postquam autem Kantius summum proposuit principium (1), quod hodie fere universe comprobatur et praeterea, etiam accuratius a se invicem sejunxit doctrinam juris et morum, plerique recentiores vim obligandi pactorum repetunt ex jure, quod ille, qui promittit, ei, qui promissum acceptat, concessisse videtur, et quod igitur huic invito sine injuria auferri nequit, omnis subtilitatibus, quas ipse Kantius hisce argumentis ob-

stare putabat (2). — Cum sic lis composita videretur, duo exstiterunt in Germania viri, qui universe fere receptam de pactis theoriam novis argumentis impugnaverunt, Bausback nempe, qui nullam pactis vim obligandi tribuit et

Schmal-

(1) Justa est omnis actio, quae cum libertate externa aliorum secundum legem quandam universalem consistere potest.

(2) Fuerunt tamen in antiquioribus etiam, qui eandem tenebant sententiam, ut Treuërus, Mendelsöhn, aliique.

Schmalzius, qui jus et obligationem perfectam e pactis oriri negat, quamdiu nulla accessit praestatio, aut certe, quamdiu pacti causa nihil a promissario factum est aut omisum. Bausbach hucusque solus suam sententiam defendit, sed Schmalzius, non in Germania tantum, sed in ipso Belgio nostro suos nactus est sectatores, ita ut in Academia Lugduno-Batava, his ipsis annis Ludovicus Werndeley peculiari disertatione ejus sententiam explicuerit et defenderit.

Ut igitur res denuo examini submitteretur, Ordo Jureconsultorum in Academia Rheno-Trajectina studiosae juventuti hanc quaestionem proposuit:

„ Quaeritur, qua ratione fiat, aut secundum
 „ naturae jus, ex pacto, nulla accedente praestatio-
 „ ne, jus et obligatio perfecta oriantur? ”

„ Ad quam quaestionem ita respondeatur, ut,
 „ paucis ante declarata pacti natura, tum praeci-
 „ puae scriptorum, de hac juris et obligatio-
 „ nis perfectae causa et fundamento sententiae
 „ explicentur et disquirantur, ac tandem, quid
 „ verius videatur, argumentis probabilibus doceatur.”

Adeo mihi arrisit quaestionis elegantia, ut statim

res-

responsionem ad eam conscribere mihi proponerem, etsi me non lateret argumenti difficultas. Sciebam scilicet, graequos iudices, etiam si non possent comprobare, certe non esse dedignaturos juvenilis ingenii conatus. Itaque descriptionis divisionem institui, ut ipsa indicaverat quaestio. Cap. I. breviter et paucis tantum egi de pacti natura, nec plura de hoc argumento, quod a latissime patet, dixi, quam principalis, de qua agendum erat, quaestio necessario requirere videbatur. Capite II. aliorum de fundamento juris et obligationis perfectae, quae ex pactis oriuntur, sententias explicui. In hoc capite tractando, quaedam se mihi obtulit difficultas. Saepius scilicet, ut aliorum sententias prorsus refutarem, jam hoc Capite meam etiam sententiam exponere, et sic argumentum tractare debuissim, de quo, ut indicaverant Viri clar., tertio demum loco agendum erat. Sic e. g. ut probarem, B a u s b a c k i u m injuria pactis vim obligandi denegasse, causam, cur ea vis illis tribuenda sit, explicare debuissim. Ut hac difficultate me expedirem, nec tamen singulorum capitum argumenta confunderem, in hujusmodi casibus ulteriorem adversariorum refu-

tationem ad Caput III, distuli; et Capite II, univ-
erse tantummodo indicare conatus sum sententia-
rum, quae refutandae erant, vitia.

In explicandis autem scriptorum sententiis om-
nia omisi, quae non profus necessaria videbantur ad
eas rite capiendas. Historiam Juris Naturalis non
attigi; quinam fuerint Grotius, Hobbesius,
Pufendorfius *caet.* non dixi; qualis fuerit juris
naturalis illorum aetate conditio, non curavi; quae-
nam fuerint eorum in excolendo jure naturali merita,
aut quaenam fuerint principia, quae singuli in scriptis
de jure naturae secuti sunt, non explicui, nisi qua-
tenus argumentum, quod tractandum erat, illam
explicationem postulabat.

Ad calcem hujus Capitis etiam de iis egi, qui
eandem ac nos, sententiam tuentur, idque propter-
ea feci, quia verba, quae in quaestione occur-
runt: „ac tandem, quid *verius* videatur *caet.*”
mihi innuere videbantur, hoc ita voluisse Viros
Cl., etsi commode etiam post explicatam nostram
sententiam in fine Capitis III. de iis agi potuisset.
Cum autem suffecisset solam Treuëri proponere
sententiam, argumenta a Schmalzio et Wern-
dleyo contra Mendelssohnium, Zachariae,

Zeil-

Zellerum et Hoepfnerum allata me coegerunt, ut horum etiam sententias paulo latius explicarem.

Sic igitur nihil supererat, nisi ut Capite III. meam de quaestione sententiam probabilibus argumentis stabilire conarer.

Haec praemonenda videbantur de ratione, qua hanc disputationem institui; quam itaque Viris Cl.trado, sperans fore, ut eam aequo, ut solent, animo dijudicent, et qui insunt errores, juvenili et rudi ingenio condonent.

CAPUT I.

DE PACTI NATURA.

Necessaria fuisse pacta, simulac homines in civitatem coierant, et dominia inter eos certa esse coeperant, res est nulli dubio obnoxia. Quamvis enim late pateant humanitatis officia, quamvis ex Ethices praeceptis obligati sint homines, ad praestanda aliis ea, quibus indigent, longe tamen abest, ut Ethices praecepta omnibus, qui incidere possunt, casibus sufficiant, et idoneas ac claras, secundum quas actiones suas instituant, hominibus regulas praescribant. Cum enim generalius sint concepta, eorum ad peculiare casus applicatio multis saepius difficultatibus laborat. Sic, ut exemplum afferam, non facile est definire, quid

quid faciendum sit, si alter re quadam maximo-
 pere indiget, quam ego possideo, et quae mihi etiam
 et liberis meis est utilis. Non illud praeterea
 omnium hominum est ingenium, ut ex solo hu-
 manitatis sensu, nulla alia accedente obligatione,
 aliis prodesse velint, ubi certa iis non est spes,
 fore, ut aliquod inde commodum et ipsis existat.
 Alios, licet optima indole praeditos, quomodo
 aliorum commodis inservire possint, latet; et illi,
 quibus eorum auxilio est opus, nimis elato saepe
 sunt animo, quam ut illud ab iis petere ve-
 lint. (1)

Omnes illas difficultates tollunt pacta. His enim
 accurate definitur res, cujus praestandae obligatio-
 nem in nos suscipimus; his jus aliquod nobis sti-
 pulari possumus, quod nobis concessum volumus,
 quasi in compensationem obligationis in alterius
 commodum contractae. Pactis denique, qui gra-
 tuito ab alio rem quandam, aut officium sibi
 praestari non vult, aliam rem aut pretium vel
 mercedem illi promittere potest.

Ex iis, quae modo diximus jam sequitur, pac-
 torum eam esse naturam, ut iis jus aliquod ab
 altero in alterum transferatur. Et sane, quidnam
 aliud potest excogitari propositum partium con-
 trahentium, serio animo consensum de aliquo fa-
 cien-

(1) Cf. Pufendorf, de J. N. et G. L. III. Cap. IV. §. 11.
 de O. H. et C. Lib. I. Cap. IX. §. 2.

ciendo declarantium, quam ut alter alteri jus quoddam concedat?

Pactum igitur, contractus, sive conventio (nam nullum inter haec jure naturae intercedit discrimen) dici posse videtur: duorum pluriumve de aliquo dando vel faciendo idoneis signis declaratus consensus, qui eo tendit, ut jus aliquod ab altero in alterum transferatur. — Hujus definitionis probationem paulo altius repetentes, simul commode de pactorum universae natura agere poterimus.

Requisita pactorum (si modo ad distinctionis veritatem non ad latinum sermonem attendas) recte a Juris Naturalis doctoribus distinguuntur in *essentialia*, *naturalia* et *accidentalia*. (1)

Essentialia requisita sunt *communia* vel *propria*. *Communia* sunt ea, sine quibus pactum cogitari non potest. *Propria* sunt, quibus deficientibus pactum, qua pactum subsistit, sed in aliam speciem deflectitur; sic locatio conductio in mandatum fere abit, si a conductore merces non praestatur (2). *Naturalia* requisita intelliguntur, quae pactis vulgo insunt, sed quae a paciscentibus expressa stipulatione possunt removeri et mutari, non mutata tamen ipsius pacti, de quo agitur, specie

aut

(1) Vid. Haus, Elem. juris doctr. Philos. §. 171.

(2) Vid. Haus, d. l. §. 171.

aut nomine (1). Sic licet mutuum natura sua sit gratuitum, mutuum tamen etiam erit et dicitur, si mutuans sibi usuras stipulatus fuerit. *Accidentalia* requisita sunt, quae sua natura pactis non insunt, sed de quibus tamen inter paciscentes conveniri potest, ut de adiectione conditionis, diei aut modi.

De pactorum natura universe agentibus *naturalia* et *accidentalia* imo et *essentialia propria* requisita, quippe quae peculiare magis spectant pactorum species, latius explicanda non videntur. Itaque pro instituto nostro sufficiat de *essentialibus communibus* egisse. Huc igitur referuntur:

I°. *Personae*. Ut pactum sit validum, duae requiruntur pluresve personae. Haec enim cum sit, ut jam vidimus, pactorum universe natura, ut iis jus aliquod ab altero in alterum transferatur, necessario duae pluresve personae intercedere debent, quae aut sibi invicem, aut ex quibus altera alteri jus quoddam concedit. Nihil autem refert, utrum illae personae sint physicae an morales, modo physica et juridica gaudeant consentiendi facultate. *Physica* non fruuntur infantes, dementes *caet.* *Juridicam* consentiendi facultatem non habent, qui

(1) Conf. Haus, ibid. Caeterum sponte patet, improprie tantum de *requisitis* naturalibus et accidentalibus dici. Melius forte *conditiones* naturales et accidentales vocentur.

qui aliorum potestati subsunt, ut liberi sub potestate parentum constituti. (1)

Ex eodem principio, nempe pactorum vim eo tendere, ut jus aliquod ab alio in alium transferatur, etiam sequitur in pactis necessario requiri,

II°. *Objectum*, i. e. pacto res vel facta definienda sunt, de quibus praestandis inter se convenerunt paciscentes. Pactorum igitur objectum est *praestatio personalis*, i. e. per pacta acquirimus jus petendi a certa quadam persona, ut nobis praestet illud, quod nobis promisit; jus igitur in ipsa re promissa solo pacto non acquirimus. Idque ex ipsa pactorum natura sequitur. Si enim quis promisit, se aliquid mihi esse daturum, et ego hanc promissionem acceptavi, inde quidem jus mihi oriri potest, eum cogendi ut promissis stet, sed donec rei etiam possessionem in me transtulerit, in ea ipsa jus nullum habeo, nec igitur a tertio rei possessore eam *vindicare* possum. Itaque solus debitor meus, si tertius ille injusto modo possessionem nactus est, *vindicationem* seu actionem *in re* contra eum instituere potest, ad recuperandam rem amissam. Est igitur juri etiam naturae quam maxime consentanea regula Juris Romani in lege

120.

(1) Sic vulgo docetur. Nescio tamen, an juridica illa consentiendi facultas eadem sit ac physica, cum jure naturae parentum potestas tantum duret, quamdiu liberi ex ingenii imbecillitate ipsi suas res curare non possunt.

20. C. de Pactis (II. 3.): traditionibus — rerum dominia, non nudis pactis transferuntur. Argumenta dissentientium (plures autem dissentiant) singula afferre et refutare hujus loci non est. Si cui plura de hac quaestione legere libet, adeat, qui cum nobis faciunt, Henricum Coccejum, Disf., an traditio necessaria sit ad transferendum dominium; Exercit. curios. Vol. I. pag. 213. Sam. de Cocceji Disf. proem. ad Grotium, XII. pag. 268. aliosque, quos citat Haus, d. I. §. 1184. ubi etiam indicat loca auctorum, qui aliam tuentur sententiam. Add. Colenbrander, Obs. Jurid. Inaug. de pactis, Cap. II. §. 9. Lugd. Batav. 1810. Pactum autem est *bilaterale* seu *onerosum*, aut *unilaterale* seu *gratuitum*. In prioris generis pactis uterque contrahentium ad aliquam praestationem se obligat. Exemplum sit emptio venditio, permutatio, caet. In pactis unilateralibus alteruter tantum paciscentium aliquid faciendum in se suscipit, ut in pacto de donando. In his, qui promittit, vulgo *promissor*, cui quid est promissum *promissarius* (1) appellatur. In bilateralibus pactis uterque contrahens simul est *promissor* et *promissarius*.

Praestationem, quam promissor in se suscipit, tam
 (1) Perspicuitatis causa hoc vocabulum, ut minus Latinum, saepius adhibuimus.

tam in faciendo, quam in non faciendo posse consistere, ex ipsa rei natura sequitur. Quid enim obstat, quominus vim suam obtineat pactum, quo legatarius promittit, se in commodum heredis non esse petiturum legatum, ipsi a testatore relictum? (1)

Porro pactorum naturae congrua est cum conventio, qua quis rem ipsam, tum etiam ea, qua quis rei usum se praestiturum promittit, uti obtinet in locatione conductione rerum, in composito etc. — Plures aliae sunt praestationum divisiones, quas singulatim explicare longius foret. Universe igitur dicendum, de omni praestatione jure naturae posse convenire contrahentes, quae nec *physicis* legibus nec *juris* et *virtutis* praeceptis repugnat, i. e. ut vulgo dicunt doctores, quae nec *physice* nec *juridice*, nec *moraliter* est *impossibilis*. Sunt tamen quidam, qui promissum rei *turpis* valere contendunt. Error inde imprimis existere videtur, quod *Ethicam* a juris doctrina prorsus divellunt, non satis attendentes, utramque ex eodem fonte, ex sana ratione manare, etsi *ambitu* a se invicem differant, cum *Ethica* ad omnes

(1) Obligationes perfectae, quae citra pacta adest, fere in non faciendo consistunt, quippe quae oriuntur e praecepto: *alium ne laedas*. Imo ipsa obligatio perfecta, et, ut ita dicam, positiva alendi liberos e pacto tacito, per ipsum procreationis actum inito, repeti posse videtur.

omnino hominum actiones tam internas quam externas pertineat, doctrina vero *juris* solas externas hominum actiones regat, et tantum quaerat, an illae alios laedant, nec ne. Hinc scilicet fieri quidem potest, ut actio quaedam jure naturae sit *licita* seu *permisfa*, tanquam nullam in alios injuriam continens, dum doctrina morum eam *reprobat*, utpote contrariam legibus virtutis, officiis v. g. pietatis; sed absurdum videtur statuere, juris leges, quae aequae ac virtutis praecepta ex sana ratione proficiscuntur, aliquid *jubere*, quod haec *vetant*.

Cum cuilibet homini aequalis competat naturalis libertas, nemo jure perfecto obligatus esse potest ad pactum ineundum i. e. ad alteri quid ex suo jure concedendum, nam licet res, quam alius a me petit, ei sit utilisfima, ex *juris* tamen legibus ad eam praestandam minime me cogere potest, cum aliorum indigentia *moralem* tantummodo obligationem mihi imponere possit. Ex eadem naturali libertate sequitur, neminem ad promissionem sibi factam acceptandam perfecte esse obligatum. Non potest enim liberalitas nolenti acquiri (1). Hinc requiritur

III°. *Consensus partium contrahentium*, i. e. idoneis signis declarata voluntas, se hoc illudve facere velle.

Con-
(1) Ut est in lege 19. §. 2. D. de donat. (XXXIX. 5.), Cf. L. 69. L. 156. §. 4. D. de R. J.

Consensum *partium contrahentium* requiri diximus. Hoc enim ex pacti natura sequitur, quo alter jus aliquod vult transferre, alter acquirere, quod fieri non potest, nisi declarata utrinque voluntate. Hac igitur in re pactum differt a promissione seu pollicitatione, in qua unus tantum promisit, alter de promissione acceptanda voluntatem nondum manifestavit, nec proinde jus aliquod acquisivit. Idem dicendum de *deliberationibus* de pacto ineundo agitis, in quibus neuter animo se obligandi quid asseverat.

A pacto etiam diversum est *votum*, quo quis non homini, sed quasi Deo quid promittit, qui an acceptaverit promissionem ignoratur. Universe autem quaestio de votis res est, de qua in Jure Naturae non est agendum, quippe quod ad jura tantum hominum inter se refertur.

Cum autem internae mentis actiones legibus juris sive *naturalis* sive *positivi*, non subjaceant, quippe quae ratione aliorum non adsunt i. e. non cognoscuntur, consensus, ut juris effectum fortia- tur, necessario idoneis signis declaratus sit oportet. Idoneis signis autem consensus declaratus videtur, sive *expresus* sit, sive *tacitus*. *Expresus* est consensus, ubi quis disertis verbis se quid velle dixit, aut nutu, manus porrectione, aliove tali modo usu hominum universe, aut certae gentis recepto, se consentire significavit. *Tacitus* est consensus, ubi ex alicujus actionibus tuto colligere

possumus, eum de aliqua re consentire; sic tacite mandare videtur, qui negotia sua ab alio geri videt et finit, dum ipsi est impediendi facultas. (1)

Consensus a partibus rite declarati nullum aliud, ut jam initio hujus Capituli vidimus, potest esse propositum, nisi ut alter in alterum jus quoddam transferat. Hinc pactorum is semper erit effectus, ut vel obligationem perfectam, quae antea prorsus non aderat, aut tantum imperfecta erat (2), constituent, vel jam existentem tollant. Pacta igitur constituunt *modum*, seu potius, ut proprie loquamur, *titulum* acquirendi derivativum i. e. titulum acquirendi res, quae in alterius dominio jam fuerunt, cui opponuntur modi acquirendi originarii, quippe quibus acquiruntur res, quae nullius in dominio fuerunt, ut est, e. g. *occupatio*.

Caeterum consilium illud transferendi juris adesse, quo tempore serio animo declaratur voluntas, res est omni dubio major. Verum non aequae facilis dijudicatu est quaestio, utrum promissor deinceps,

(1) Cf. de hisce universe Grotius, de J. B. et P. L. II. Cap. 4. §. 3.

(2) Mendelssohn, Phaedon, in appendice pag. 219. et in *Jerusalem oder über religiöse Macht, und Judenthum*, ed. 1737. pag. 41. et 43. in fine sqq. pactis non nova jura constitui putat, sed tantum imperfecta in perfecta commutari. At vero nonne novum jus adquireo, si plurium, quam quibus mihi opus est, hominum operas luxus causa mihi conduco?

ceps, quamdiu traditione aut univérse alia quadam præstatione, promissionem nondum implevit, aut etiam post factam præstationem, voluntatem semel declaratam jure mutare possit, et a contractu recedere, an vero vi irrevocabili eum obstrictum teneat semel fuscepta obligatio. — De hac igitur quaestione nobis ex industria est agendum. Antequam vero nostram exponamus sententiam, præcipuae aliorum opiniones erunt explicandæ, et disquirendæ.

C A P U T II.

EXPLICANTUR PRAECIPUAE SCRIPTORUM DE FUNDAMENTO JURIS ET OBLIGATIONIS, QUAE
E PACTIS ORIUNTUR, SENTENTIAE.

Quaestionis, de qua agimus, difficultas vel inde maxime intelligitur, quod ii etiam, qui idem de ea sentiunt, longe diversa, quibus sententiam suam probarent, attulerint argumenta. Nam et antiquiores et recentiores *fere* omnes de Jure Naturae scriptores unanimi consensu vim obligandi pactis tribuunt, dum tamen de fundamento juris et obligationis, quae inde oriuntur, acriter disputant. Quam vera haec sint, luculenter patebit ex iis, quae hoc Capite sunt tractanda.

§. I.

De Hugone Grotio.

Initium faciamus ab Hugone Grotio, nostrae disciplinae quasi parente, qui (1) etsi recte contendat, obligationem perfectam ex pacto (quod *perfectam promissionem* vocat) oriri, et merito Connani aliam sententiam tuentis doctrinam rejiciat, non aequo prospero successu fundamentum, cui illa obligatio innititur, explicuisse videtur. Locis enim ex sacro Codice depromptis docet „ vel ipsum Deum, qui nulla constituta lege obstringi potest contra *naturam* suam facturum, nisi promissa praestaret;” Unde sequi putat ex *natura immutabilis Justitiae* venire, ut promissa praestentur.

Verum quomodo exinde, quod Deus O. M. Perfectissimus semper certo quodam modo agit, effici potest; imbecillum etiam hominem eadem observare debere. II°. Quod si vel admittatur haec Grotii argumentatio, nonne probat tantummodo, Ethices praeceptis esse consentaneum ut homo, quatenus ejus natura finit, semper agat, aequo ac Deus? Nam cum Deum nobis effingamus Optimum et Perfectissimum, non tantum ea, quae *juris* sunt, sed etiam ea, quae ab hominibus *Ethices* esse di-

(1) Videatur de J. B. et P. L. II. Cap. XI. §. 4.

dicuntur, servabit. III°. Denique, in quaestione de eo, quid juris sit, non afferenda sunt loca e sacro Codice desumpta, quae tum tantum alicujus esse possunt ponderis, si quaeritur, utrum aliquid jubeatur an vetetur per leges *virtutis*.

Attendenda tamen est dictio, qua Grotius eodem §. utitur „ Perfecta promissio est aut via „ ad alienationem rei, aut *alienatio particularae* „ *cujusdam nostrae libertatis*. Illuc pertinent promissa dandi, huc promissa faciendi.” Etsi enim cum Colenbrando (1), facere non possum, qui propterea putat, Grotium jam recte et clare fundamentum perspexisse, quo obligandi vis pactorum nititur, confitendum tamen est, inde patere, cum jam aliquomodo veram illius obligationis causam mente concepissem (2); *aliquomodo*, inquam, non adeo propterea, quod in *solo faciendi* promisso particulam libertatis alienari putat (hoc enim optime convenit cum viri summi sententia in promisso dandi, *ipsius rei* dominium transferri statuentis (3)), sed quia caeteroquin non confugisset ad
illud

(1) Disf. laud. Cap. II. §. 4.

(2) Quod etiam liquet ex Libro II. Cap. XI. §. 1. No. 3. in fine. Ibi autem contra prius propositam sententiam indicare videtur etiam promissione dandi, jussantum in *personam* transferri. Idem dici potest de illo: *via ad alienationem* (in L. II. Cap. XI. §. 4.) quo magis *ritulus* quam *modus* acquirendi significari videtur. Cf. L. II. Cap. VI. §. 1. Coll. Cap. VIII. §. 25. de J. B. et P.

(3) Vid. L. II. Cap. VI. §. 1. et Cap. VIII. §. 25. modo laud.

illud argumentum a divina, ut ita dicam, in pactis servandis *fide* petitum, nec alio loco, nempe Prolegomen: §. 8. obligationem implendorum promissorum ex societatis custodia repetiisset. Posteriorem hanc sententiam potius §°. sequenti examinabimus, ubi Pufendorffii doctrina, quae eodem redit (1) erit explicanda.

§. 2.

De Pufendorffio.

Pufendorffius ex summo juris principio, quod duce Grotio proposuerat, nempe *cuiilibet homini, quantum in se colendam atque servandam esse pacificam adversus alios socialitatem* (2), fontem juris et obligationis, quae e pactis oriuntur, derivavit. Sic enim ratiocinatur: „Natura homines, ut in societatem coeant, impellit. Cum autem is, qui finem vult, etiam velit media, ad finem perducentia, sequitur, naturam, aut quod eodem redit, jus naturae velle, i. e. jubere ea, sine quibus societas consistere non potest, quorum etiam pertinet religiosa eorum, quae pactis
pro-

(1) Haec etiam causa est, cur prius de Pufendorffio, quam de Hobbesio egerimus, etsi hic pluribus ante illum annis scripta sua ediderit.

(2) Vid. de J. N. et G. L. II. Cap. III. §. 15. Coll. De off. hom. et civ. L. I. Cap. IX. §. 3.

promissa sunt, observantia. Ni enim illa promissa servantur, plurima pars utilitatis perit, quae ex officiorum commercio hominibus enascitur. (1)

Utrum verum an falsum sit illud summum, quo haec doctrina nititur, juris naturalis principium, hujus loci non est inquirere. Concedamus illud recte se habere. Vel tum etiam Pufendorfio probandum fuisset, severissimam pactorum observantiam *necessariam* esse, ut societas inter homines stare possit. Quod non fecit nec facere potuit, cum aliud nos docuerit experientia. In civitate enim Romana, quae per tot secula non tantum constitit, sed etiam ita floruit, ut, magis magisque extensis imperii finibus, tandem omnes fere noti orbis gentes imperio suo subjecerit, paucissima tantum pacta nuda *plenam* obligandi vim habebant. (2) Quod igitur summum e Pufendorffii doctrina contendere possit, eo redit, ut *utile* sit pacta servari.

Praeterea ex illa doctrina nulla foret pactorum vis inter homines ante civitates conditas initorum, nec etiam ii, qui in diversis civitatibus vivunt, e pacto sibi invicem obligati esse possent. Nisi tamen quis per illud *societas et socialitas* (3), uni-
ver-

(1) De J. N. et G. L. III. Cap. IV. §. 2.

(2) Recte hoc observavit Werndeley, Disf. Inaug. de oblig. quae jure nat. nascitur pactis. e Lugd. Bat. 1827. pag. 5 sq.

(3) Quibus vocibus locis supra cit. Pufendorffius utitur.

verse hominum vel extra civitatem viventium commercium Pufendorfiū intellexisse dicat, quo casu posterius allata difficultas vi destituitur.

Caeterum dissentendum mihi videtur a Conf. Colenbrandero (1), qui putat Pufendorfiū alibi, nempe de J. N. et G. L. III. Cap. IV. §. 1. aliam causam proposuisse, ex qua obligandi vis pactotum oriatur. Ibi enim discrimen tantummodo ostendit inter officia humanitatis et juridica. Officia humanitatis, quae vulgo dicuntur imperfecta, unice ex obligationibus oriri ait, quas ipsa nobis imponit natura, dum officia juridica (perfecta) *semper pendent ab aliqua conventionē (?) qua alter jus particulare sibi acquisivit ex nostro consensu*; quibus posterioribus verbis significat tantummodo obligationem in pactis oriri e consensu; quod certe nemo, qui aliquam pactis vim tribuit, negabit; causam vero, cur semel declaratus consensus sensu juridico obliget, cur a semel declarata voluntate, salvo jure aliorum, recedere non liceat, explicuit demum §. seq. de quo modo egimus; quae viri explicatio etiam optime convenit cum discriminis nota, qua distingui putat obligationes perfectas ab imperfectis. Illas enim implendas putat, quia; nisi impleantur, civitas prorsus *esse*, i. e. consistere non possit; has, quia nisi impleantur civitas *rite adesse* non possit, i. e. quia tum homines

nes

(1) l. c. § 3. pag. 30.

nes tot inde commoda percipere non possint (1). Operae tamen pretium foret obervare, Pufendor-
fium, cum e pacto *perfectam* obligationem oriri
statuat, minus accurate dixisse, pactis non servan-
dis plurimam *utilitatis* partem perire, quam ho-
mines e socialitate percipere possint. Si enim ad
perfectorum et imperfectorum officiorum criterium a
se propositum attendisset, socialitatem illam *pror-*
sus adesse non posse, nisi pacta ferventur, neces-
sario statuere debuisset. — Posteriorem hanc senten-
tiam tuetur Gros (2) et Garve (3), quam ta-
men denuo refutare opus non videtur, cum eadem
contra eam militent argumenta, quae modo con-
tra Pufendorfii doctrinam attulimus.

Caeterum Pufendorfius aequae ac Grotius
jam de vera obligationis, quae ex pactis oritur,
causa cogitasse videtur, etsi eam nondum clare
perspexit. Patet hoc tum ex Libri III. Cap. IV.
§. 1. modo explicato, tum etiam praecipue ex Li-
bri III. Cap. V. §. 2. initio: *in omni promissione*
et in omni conventionione promittens aut contrahens
alteri cedit jus, quod in re aliqua habebat.

(1) Vid. de J. N. et G. L. I. Cap. VII. §. 7.

(2) *Lehrbuch der Phil. Rechtswisf.* edit. 3. §. 179. Coll.
nota.

(3) *Phil. Anmerkungen und Abhandlungen zu Cicero*, de
Officiis ad L. I. pag. 71 fqq. edit. IV.

§. 3.

De Hobbesio.

Alia mihi Hobbesii de fundamento juris et obligationis, quae e pactis oriuntur, sententia fuisse videtur, quam quae a nonnullis ei tribuitur, qui putant, illum fundamentum illius obligationis repetiisse ex *absurdo*, quod obtineret, si quis serio animo quid promitteret, et dein promissis non staret (1). — Postquam scilicet statuerat, singulos homines ante civitates conditas in singulas res jus habere, et hinc in continuo belli statu vivere, pacem esse exquirendam inquit, cum illud bellum quam maxime contrarium sit hominum conservationi (2), Ex hac argumentatione primam deducit naturae legem; *pacem esse exquirendam, quamdiu fieri potest, et demum ad bellum esse confugiendum, si pacem assequi non possumus* (3). Cum autem hanc pacem homines consequi non possint, quamdiu singuli in singulas res jus suum re-

(1) Vid. C. A. de Jongh, *disf. inaug. de pactis secundum juris praesertim naturalis principia*, Traj. 1825, pag. 12. Cf. etiam Colenbrander, d. l. Cap. II. §. 5.

(2) Vid. Hobbesius de cive, Cap. I. §. 10. sqq. *Leviathan*, T. I. Cap. XIII. initio cf. Cap. XIV. initio.

(3) Vid. de cive, Cap. II. §. 2. *Leviathan*, Tom. I. Cap. XIV. initio.

retinent, illud jus non esse retinendum contendit sed partem ejus esse omittendam et in alios transferendam (1). Haec juris translatio fit per *contractus*, si scilicet jus promissum statim transfertur, vel per *pacta*, si in futurum illud translatum iri conveniunt paciscentes (2). Valent haec, si modo aliud adest praeter verba deliberati animi indicium (3). Mutuae autem promissiones ab utraque parte nondum impletae in statu naturae, i. e. ante civitates conditas, vim non habent, ita ut a pacto recedere mihi liceat, si *nova* metus [causa mihi existit, ut alter promissis suis stet, ubi ego mea praestitero, quia in illo statu forte physicam cogendi facultatem non habebo (4). Porterius illud ita statuere debuit Hobbesius, cum cuivis facultatem tribuisset de actionibus suis judicandi (5). Caeterum vel sic tamen agnoscit obligationem, etsi eam peculiarem ob causam implendam non esse putet. Praeterea quamvis physicam potestatem aliquem

CO-

(1) Vid. de cive, Cap. §. 3. Leviathan, d. I.

(2) Vid. de cive, Cap. II. §. 9. Leviathan, dicto Cap. XIV. circamed.

(3) De cive, Cap. II. §. 7. et 10. Leviathan, dicto Cap. XIV. med. De Promissionibus graticis, vid. de cive, d. I. §. 3. Cf. Pufendorf, de J. N. et G. L. III. Cap. V. §. 8.

(4) Vid. de cive, d. I. §. 11. coll. nota, Leviathan, Cap. XVI. medio. *Novam* metus causam dicit, quae pacti initi tempore nondum affuit.

(5) Vid. de cive, l. c. coll. Cap. I. §. 9.

cogendi ad aliquid faciendum non habeo, morali tamen facultate illud habendi petendive i. e. *jure* non careo.

Simul ac igitur de serio contrahentium animo constat, pacta servanda esse hac ratione probare conatur: *Pax est exquirenda hominibus* (quod summum est Hobbesio juris naturae praeceptum); hunc in finem jura sibi invicem cedere debent, quod fit per *pacta*. Ut igitur pax inter homines fervari possit, fides in pactis data violari non debet. Sponte igitur secundum Hobbesium ex summo juris naturalis principio; *pax, quantum fieri potest inter homines est servanda*, defluit altera lex: *pacta sunt servanda* (1). Proxime haec ad Pufendorfii doctrinam accedunt, et non minus ad Hobbesii summum principium: *pacem esse servandam*, quam ad illud Pufendorfii *socialitatem esse colendam*, observandum, illud magis esse *utilitatis et Ethices*, quam *Juris*, ne quid defictitia Hobbesii communione primaeva dicamus, qua tota ejus innititur doctrina. Cur autem solis verbis de seria voluntate minus ei constare posse videatur, quam per alia signa, equidem non video. Merito jam observavit Grotius (2), *nulla* signa de animi actibus certitudinem habere mathematicam

(1) Vid. de cive, Cap. III. §. 1. Leviathan, Tom. I. Cap. XV. initio.

(2) Vid. de J. B. ac P. L. II. Cap. IV. §. 3.

cām, sed probabilem tantum. Nos autem suo loco ostendere conabimur, qua ratione pacto, solis verbis inito, violato, aliorum jus laedatur.

Illa, quam explicui, vera mihi videtur Hobbesii de pactorum vi obligandi sententia. Quod enim de cive, Cap. III. §. 2. dicit, eum, qui pacta inquit et ea tamen non servat, sibi ipsi contradicere, illud tantum ad eum casum referri voluit, quo cum *iis* contraximus, quos fidem datam fallere constat. Patet hoc tum ex toto paragrapho tum praesertim ex ultimis ejus verbis: *pour éviter une telle absurdité, il faut ou garder la foi promise à qui que ce soit sans exception, ou ne pas la promettre* (1). — Quodsi quis tamen illud argumentum ex absurditate petitur, ad omnia omnino pacta referre velit, observandum, I°. In vita quotidiana saepissime fieri, ut aliud homines simulent, aliud agant et II. eum non adeo sibi contradicere, qui pactum inquit, etsi sciat, nec se, nec alios illi secundum *Jus* obligandi vim tribuere. Posit enim illud inire, quia sana ratio et innata omnibus hominibus recti pravique discernendi facultas ipsum et alios docuit, *Ethicam* certe semper tanquam fraudis reum illum condemnare, qui fidem qualicumque modo datam violet.

FINIS

§. 4.

(1) Verba refero e versione Gallica, quae jam sola mihi ad manum est.

§. 4.

De Thomasio.

Breves esse possumus in explicando doctissimi hujus viri sententia. Obligationem scilicet perfectam e pactis oriri putat, quia illud postulat *tranquillitas generis humani* et *custodia aequalitatis* (1).

Prius argumentum probat tantummodo, utile esse, imo principiis morum doctrinae convenire, ut pacta servantur. Posterius autem meram continet petitionem principii. Dicit nempe: *pacta sunt servanda, quia caeteroquin laeditur aequalitas*, dum probare debuisset, aequalitatem laedi, nisi pacta servantur, quod certe facile non est. Nam etsi quis contra juris rationem contendat, servanda non esse pacta, hac doctrina tamen aequalitatem hominum non laedet, quia tum utrique paciscenti competit jus a contractu recedendi.

§. 5.

De Heineccio.

Heineccius vim obligandi pactorum sic probare conatur (2). Cum verbis ita utendum sit, ne

al,

(1) Inst. Jurispr. div. L. II. Cap. VII. §. 34

(2) Vid. Elementa J. N. et G. §. 387 fq.

alter decipiatur, omnem fraudem et omne mendacium abesse oportet, adeoque standum est promissis pactisque omnibus deliberato animo initis.

Verum enim vero, etsi libentissime concedamus, gravissime eum contra *virtutis leges* peccare, qui fidem datam violat et mendacii alios circumvenit, minime tamen ex Heineccii argumento sequitur, eum, qui pacta non servat, *Juris* laesionem committere. Idem dicendum de secundo ejus argumento, nempe standum esse pactis propter illud vulgare: *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, nam et hoc non est nisi Ethices praeceptum; sic e. g. quia ab aliis inops relinqui nolo, ex virtutis legibus et ipse alios inopes relinquare non debeo, sed juridica aliis opem ferendi obligatio procul dubio non adest.

§. 6.

De Kantio.

Quamvis iterum iterumque locum perlegi, ubi Kantius de juridica vi pactorum agit, pro certo tamen affirmare non ausim, me probe ejus mentem percepisse. Judicent viri doctiores, an revera sibi voluerit, quod sibi velle mihi visus est.

Singulari five promittentis five promissarii voluntate (sic disputat Kantius) τὸ suum prioris
ad

ad hunc non transfertur, sed *conjuncta* et *simul declarata* utriusque voluntate. Verum hoc fieri nequit, cum semper inter promissionem et acceptationem aliquod, quantulumcunque sit, temporis spatium intercedere debeat. Hinc poterit voluntatem mutare promittens, donec alter acceptavit, et propter hoc ipsum, ne per acceptationem quidem obligabitur, quia scilicet voluntatem forte mutavit, et sic rursus *simul* non adest, quae tamen requiritur, utriusque contrahentis voluntas. Eandem ob causam per acceptationem non tenetur promissarius (1).

Quare Kantio ex metaphysica tantum (deductione transcendentali) modus acquirendi per pacta explicari posse videtur, ut sic quidem acquisitio praestationis, quae pacti est objectum, per declarationem consensus (quia sic tantum illa acquisitio aut apprehensio i. e. *Besitznehmung* sensibus potest percipi) fieri cogitetur, sed cum illa ratio (i. e. apprehensio possessionis juris a promissore concessi) mere sit intellectualis, illa possessio sola voluntate, tanquam mea occupatur, remotis illis empiricis conditionibus (i. e. voluntatis declarationibus tempore subsequenti factis) et finguntur actus promissionis et acceptationis ex *communi* voluntate existisse (2). — Postulat igitur secundum Kantium

tium

(1) *Metaph. Anfangsgr. der Rechtslehre*, Pars I. Cap. II. Sectio II. §. 19. ainea 2.

(2) Vid. Kant l. c. ainea 3.

tium *ratio pura*, remota omni temporis et spatii notione, ut pacta serventur, quod, uti axioma in Mathesi, ulterius probari nequit (1).

Verum ad posteriora haec obscura, nec fatis certa argumenta (2) non confugisset Kantius, si modo attendisset, eundem *tacite* ac *expresse* declaratae voluntatis in jure esse effectum. Scilicet fieri quidem non potest, ut eodem profus temporis puncto uterque contrahens *expresse* consensum declaret, sed videtur omnino qui semel promisit nec revocavit voluntatem ante acceptationem idoneo tempore factam *tacite* indicare, se revera voluntatem non mutasse, ut sic igitur jure dici possit utriusque consensus eodem temporis puncto adesse. Et praeterea qui promittit, *tacite* indicat, se eo usque in eadem perseveraturum esse voluntate, donec idoneë acceptare possit promissarius. Qui enim finem vult, vult media ad finem perducantia.

Ut ut est, Kantius certe universe vim obligandi pactorum agnoscit. Solum excipit pactum de donando, et quidem propterea tantum, quia nemo suum jactare praesumitur. (3). — Merito contra hanc doctrinam observavit Colenbrander

(1) Ibid. in nota.

(2) Conf. Schmalz, *Handbuch der Rechtsphilos.* L. IV. Cap. III pag. 161.

(3) Kant, l. c. Cap. III. §. 37.

der (1), veritati cedere praesumptionem. Et re-
vera si universe ex promissione acceptata jus co-
gendi acquirere promissarium statuimus, nulla
idonea excogitari potest causa, cur solam promis-
sionem gratuitam excipiamus (2).

§. 7.

De Hoffbauero.

Hic, ut pactorum vim obligandi probet, sic
ratiocinatur: Justum est, quod omnes velle de-
bent, injustum quod velle non debent. Cum au-
tem omnes velle debeant, ut jura transferantur,
quod citra pacta fieri non potest, sequitur etiam,
omnes velle debere, ut pacta serventur, et non
debere velle ut violentur. Ergo justum est pacta
servare, injustum ea violare (3).

In hac argumentatione notiones Juris et Ethices pro-
fus turbatae videntur. Regula enim illa: justum est,
quod omnes velle debent, injustum, quod velle non de-
bent,

(1) Disf. laud. Cap. II. §. 9. pag. 65.

(2) Cf. de Kantii doctrina universe Grolman, *Ueber die
Rechtsgültigkeit der Verträge; Magazin für die Philos. des
Rechts*, Band I. heft I. pag. 65. sqq.

(3) Vid. Hoffbauer, *algem. Staatsr.* Tom I. Sectio XIV.
pag. 184; *Untersuchungen über die wichtigsten Gegenstände des
Naturrechts*, Abschn. 1°.

bent; quamvis principium continere videatur, ad quod velut ad lapidem lydium actionum humanarum *aequitas* exigi possit, minime tamen ita se habet, ut inde etiam de *Justitia* actionum nostrarum possit judicari. Sic, etsi omnes velle debeant, ut homines sint pii, nemo tamen facile contendet, officium pietatis esse *perfectum*. (1).

§. 18.

De Schaumanno.

Manifestum hujus sententia continet errorem. Ex solo pacto scilicet, i. e. ex promissione acceptata nullum oriri putat promissario jus cogendi promissorem, ut promissis stet. Sic enim eo tanquam medio ad suos fines uteretur, quod humanae dignitati est contrarium (2). Verum ubi promittens declaravit, se in promissarium jus praestationem exigendi conferre, ubi ei jus quoddam promisit (3), hic jus acquirit cogendi promissorem ad servanda promissa et eo utendi tanquam medio ad suos fines (4).

Equi-

(1) Cf. Werndeley, *disf. laud.* pag. 13 sqq.

(2) *Versuch eines neuen Systems des natürl. Rechts.* §. 360.

(3) *Ibid.* §. 364.

(4) *Ibidem* §. 369. coll. §. 371.

Equidem non video, cur priori pacti species minor sit tribuenda vis, quam posteriori. Certe, qui serio animo promittit, se aliquid esse praestitutum, tacite etiam in acceptantem jus cogendi conferre videtur (1). Et praeterea si nuda rei cuiusdam promissio acceptata nullam promittenti obligationem perfectam imponit, cur promissio juris cuiusdam (das Versprechen eines Rechts (2)) obligationem perfectam pariet? aut, quod eodem redit, si ex nuda promissione rei cuiusdam acceptata jus cogendi non acquiritur promissarius, cur illud acquiratur ex promissione juris cuiusdam? Merito igitur observavit Heydenreich (3) eos, qui contendunt, jus cogendi tantum oriri ex expressa promittentis declaratione, se illud in promissarium transferre, jam supponere jus cogendi e pactis oriri. Caeterum, si ostendimus perfectè obligari promittentem ex nudo pacto, simul etiam probamus, promissario competere jus cogendi, nec promittentem, nisi cogitur, queri posse, quod promissarius ipso autatur tanquam in medio ad suos fines (4). De iusta enim vi hoc dici nequit, cum caetero-

quin

(1) Cf. infra, Cap. III.

(2) Vid. Schaumann, d. l. §. 364.

(3) System des N. R. Tom. I. pag. 297.

(4) Ut putat Schaumann, d. l. §. 360.

quin nullum adesset jus. Quale enim foret jus, sine conjuncta cogendi facultate? (1)

§. 9.

De Connano.

Connani, antiquioris licet Jureconfulti, hoc demum loco mentionem facimus, quia ejus doctrina de vi obligandi pactorum maxime affinis est sententiae, quam nostris temporibus intuitus est (Schmalzius, quare de utroque subsequenti- bus paragraphis agere constituimus. 20. in p. 20.) Connanus (2) contendit, jure Naturae ea pacta, quae non habent synallagma (i. e. pacta nuda sine causa inita, et propter quae nihil dum praestitum est (3)) nullam inducere obligationem, honeste tamen impleri, si modo eorum objectum est licitum. Nec minorem ait esse ejus culpam, qui temere nulla de causa pollicenti credit, quam ejus, qui vanitatem adhibuit promissionis. II°. Si omni pacto vis obligandi inesset, invitis aliquan- do

(1) Cf. Heydenreich, d. l. pag. 288. et Grolman, d. l. pag. 63sq.

(2) Comment. Jur. Civ. L. V. Cap. I. et L. I. Cap. VI.

(3) Vid. Pufend. de J. N. et G. Lib. III. Cap. V. §. 9. ibique Barbeyrac in nota 10.

do res nostrae nobis auferrentur, cum saepe magis ex ostentatione, quam ex voluntate promittimus, et III° justum ei videtur aliquid honestati relinquere. — Si tamen res non amplius integra est, non quod promissum est, sed quod interest, petere posse promissarium putat. Caeterum pacta nuda vim accipiunt ex contractibus, quibus adjecta sunt, aut ex rei traditione. Pacta vero stipulatione confirmata vim, quam habent, tantum ex jure civili accipiunt.

Prius argumentum sponte concidit, si infra Capite III. ostendimus, pactis nudis vim obligandi inesse. Ad secundum respondendum est, etiam ex nostra sententia pacta non obligare, nisi serio animo sunt inita (1). Quod autem tertio loco affert Connanus, nempe honestati aliquid esse relinquendum, magis esse videtur civilis legislatoris de jure constituendo cogitantis, quam Philosophi in id, quod jure naturae praeceptum est, inquirentis (2).

§. 10.

(1) Cf. Grotius, de J. B. ac P. Lib. II. Cap. XI. §. 4. uum. 3. Pufend. I. c. L. III. Cap. V. §. 10.

(2) Fufius Connani argumenta refutarunt Grotius, de J. B. ac P. L. II. Cap. XI. §. 1. et 4. Pufend. J. N. et G. L. III. Cap. V. §. 9. sq.

§. 10.

De Schmalzio.

Schmalzii, et qui nuper ejus doctrinam Academia disputatione explicuit, Werndleyi sententia huc redit (1). Ex pactis, quamdiu praestatione quadam nondum sunt confirmata, aut univeree, quamdiu pacti causa nihil ab promissario factum omisumve est, obligatio et jus perfectum non oriuntur. Cum enim cuivis plenissima competat libertas omnia faciendi, quibus externa aliorum libertas non laeditur, et cum, quamdiu nihil pacti causa factum omisumve est, nullius libertas externa laedatur, si promissum non praestatur, sequitur, eum *injuste* non agere, qui fidem pactitiam hoc casu violat. Scilicet sic externa promissarii libertas non est laesa; eadem est, quae fuit ante pactum initum, et novis tantum, in quae se exferere possit, objectis non est amplificata (2). Verum si promissarius aliquid pacti causa fecit vel omisit, quod non fecisset vel omisisset, si scivisset, promittentem pactum non esse servaturum, externa ejus libertas est laesa, et jure cogi potest promittens ad praestanda promissa (3).

Ever-

(1) Vid. Schmalz., *Handbuch*, L. IV. C. III. pag. 157 sqq. Werndley, *Disf.* laud pag 21 sqq.

(2) Werndley, d. 1. p. 23.

(3) Vid. Werndley, d. 1. pag. 24. Cf. Schmalz., d. 1. pag. 163 in fine sqq.

Everti omnem hujus argumentationis vim, si modo probamus, pacto vel solis verbis inito jus quoddam promissario acquiri, quisque videt. Nittitur enim haec doctrina imprimis principio, *nudo pacto nullum posse transferri jus*, cujus falsitatem indicare hujus loci non est. Occupare enim sic Capitulum III. hujus descriptionis argumentum. Quod igitur hoc loco faciendum est eo redit, ut ostendamus, quam parum sibi ipsi congruat Schmalzii doctrina.

Alterutrum scilicet verum sit necesse est, aut vim obligandi habent pacta, aut non habent. Si per se non obligant, ut putat Schmalzius (1), qui fieri potest, ut praestatione ab alterutra parte facta vim eam acquirant, ut jam alter etiam teneatur praestare illud ipsum, quod promisit? Quomodo voluntati meae, quae per se obligationem mihi non imposuit, vis addi potest per alterius praestationem? Ratio certe, quam hujus doctrinae reddunt Schmalzius (2) et Werndeley (3) minimeq probanda videtur. Statuunt enim, tum demum externam promissarii libertatem laedi, si violatur pactum, postquam hic pacti causa jam aliquid praestitit, aut unquam quid fecit omisitve, quia sic demum contra libertatem suam

(1) D. l. passim, praesertim, pag. 163 apher. 170. (1)

(2) D. l. pag. 163 apher. 168. (2)

(3) D. l. pag. 21. sq. (3)

suam ad aliquid faciendum adactus fuit. — At vero, si pacto jus quoddam transfertur, et objectum pacti ad promittentis libertatem pertinere definit et in promissarium confertur (1), hujus externa libertas, quae est moralis aliquid faciendi facultas, tum quoque laeditur, si promissor, etiam antequam promissarius ea usus est, ita agit, ut ejus actio impediatur, quominus alter in *futurum* suo jure utatur. Promissor sic aequè juris laesionem committit ac fur, qui rem aufert domino, quae hic nunquam erat usus.

Aliud etiam posuit pro Schmalzii doctrina afferri argumentum; dici possit is, qui praestationem accipit, eo ipso indicare, se velle praestare quod promissit. — Verum quaenam idonea adest causa, cur secundae huic tacite declaratae voluntati major vis tribuatur, quam priori expresso consensui?

Si quis igitur contendit, pacto vim obligandi non inesse, praestatio accepta acceptanti obligationem tantum imponere poterit praestandi id, quod interest, quod si sibi constitisset, cum auctore libelli: *Beiträge zur Berichtigung der Urtheile des Publicums über die Französische Revolution* (2),

etiam

(1) Quod latius probabimus infra, Cap. III.

(2) Tom. I. Pars II. pag. 204. Hac in causa, magis etiam sibi constitit Connanus. Vid. §. praec.

etiam statuere debuisset *Schmalzius* (1). Sed contra, illum scriptorem refutare conatur (2) dicens, cum sibi ipse contradicere, cum ille, qui contendit aliquem debere id, quod interest, simul etiam statuatur, eundem aliquid injusti commississe. Hoc revera ita se habet; sed quid ad rem? qui praestationem accepit, nec tamen ipse, quod promisit, praestat, injuste agit, et cum jure naturae aequum sit, neminem cum alterius detrimento et injuria fieri locupletiore (3), tenetur ad id, quod interest; sed hinc non sequitur eum, qui aliquid praestitit, jus acquirere, quod antea non habuerat; cogendi alterum ut et ipse promissionem impleat.

Quod autem praeterea *Schmalzius* contra laudati scriptoris sententiam affert (4), nihil discriminis intercedere inter praestationem illius, quod interest et ipsius rei promissae, cum jure naturae solus laesus jus habeat definiendi qualitatem et quantitatem ejus, quod interest; ne hoc quidem argumento probat, quod probare voluit. Nam etsi hoc jus laeso concedamus, certo tamen certius constat, illum, qui jus tantum habet petendi id,

(1) Quem hac etiam in re sequitur *Werndeley*, d. l. pag. 25 sq.

(2) *Schmalzius*, l. c. p. 164.

(3) Vid. L. 206. D. de R. J. Cf. Cicero de officiis L. III. Cap. V.

(4) d. l. Cf. *Werndeley*, d. l. pag. 26.

lid, quod interest, nunquam petere posse ipsum illud, quod erat promissum. Nec magis probanda est Schmalzii doctrina, ubi docet promittentem teneri praestare quod promisit, si promissarius pacti causa quid fecit omisitve. Et si enim eadem contra hanc sententiam militent argumenta, quae contra eam attulimus, quam modo examinavimus, haec tamen magis etiam est arbitraria. Si enim ab altera parte facta praestatio ab altera est acceptata, edici possit, nunc demum de deliberato utriusque animo constare et nunc demum obligationem oriri (1). Verum quae speciosa possit excogitari ratio, cur pactum nudum vim, quam per se non habere dicitur, acquirat per actionem solum promissarii, equidem non video (2). Scilicet si promissio non obligat, promissarius jus non habet aliquid ejus causa faciendi aut omittendi, nec potest igitur illud factum aut illa omisso obligationem promittenti imponere. Si vero contra promissio eam habet vim ut promissarius jure aliquid propter eam facere possit aut omittere, sita ut ex hoc facto aut ex illa omissione obligetur promittens, quaenam idonea erit causa, si

cur

(1) Quae haec etiam in re dicitur Werneri pag. 42.

(2) Sic tamen non ratiocinatur Schmalzius, ut vidimus. (2) Schmalzius ita statuit, quia promissarii libertatem demum laedi putat, si jam quid fecit propter pactum, (quod violatur. Hanc sententiam non esse admittendam jam supra vidimus, pag. 42. d. l. de Werneri pag. 42.)

cur non soli promissioni statim vim tribuamus obligandi promittentem, ut praestet quod promisit?

Plenus etiam hujus doctrinae falsitas ex exemplis quibusdam apparebit. Si Titius aedes locavit Maevio, non tenetur stare pacto, quamdiu nihil propter illud fecit omisitve Maevius. Sed simulac hic a Sejo res mobiles quasdam ad instruendas aedes emit, imo simulac de illis emendis tantummodo cum eo locutus est (sic enim jam aliquid pacti causa fecit) obligari incipit Titius.

Maevius conducere cupit aedes. Scit autem, tum Titium tum Sejum habere aedes, quas locare volunt. Ad Titium se confert eo animo, ut nisi cum illo de mercede convenire possit, statim Sejum adeat et ab hoc aedes conducatur. Res autem inter Maevium et Titium peragitur et hic illi aedes suas locat. Ex sententia Schmalzii hoc pactum per se Titium non obligat, qui propterea tantum obligatur ad tradendas aedes, quia Maevius, contracta cum Titio locatione conductione, ad Sejum se non contulit, i. e. pacti causa quid omisit.

Praeter ea igitur, quae jam modo contra hanc Schmalzii doctrinam observavimus, animadvertendum etiam est, sic Titium obligari ex alterius facto, contra regulam a Jure Romano et sana ratione praescriptam: *inter alios acta aliis neque nocere, neque prodesse possunt.*

Caeterum, si sola pacta gratuita excipias (et ne haec quidem omnia, nam in pacto de mutua danda pecunia, de commodando etc. idem ac in onerosis obtinet) ob omnia fere pacta promissarius quid omittet; nam qui emit aut vendidit, locavit aut conduxit et sic porro, jure praesumitur propterea *omississe* curare, ut alibi emat aut vendat, locet aut conducatur.

§. II.

De Bausbackio.

Novam prorsus et a nullo, quatenus scio, ante eum tritam hic viam iniit (1). Universe sc. pacta jure naturae non adesse i. e. vim obligandi non habere contendit (2), et peculiare tantum ob causas fieri posse putat, ut in bilateralibus contractibus aliquando praestatione ab altera parte facta, alter etiam promissionem implere teneatur. In his nempe distinguit utrum e praestatione ab altero facta, alter commodum *reale* an vero *ideale* perceperit (3). *Reale* vocat si praestationis objectum est
res,

(1) Johann Georg Bausback, *über den einzig richtigen Gesichtspunkt der Vertragslehre, Arnstadt und Rudolstadt*, 1805.

(2) d. l. pag. 39 - 49.

(3) Ibid. pag. 56.

res, quae sensibus externis potest percipi et satis certo aestimari. *Ideale* commodum Bausbackio dicitur, si praestationis objectum sensibus externis non potest percipi, nec satis certo aestimari, si igitur *actio* est sensu stricto. Priore casu qui accepit praestationem non tenetur a sua parte praestare, quod promisit, sed rem acceptam restituere debet aut ejus aestimationem, si sc. res non amplius apud eum exstat (1). Si vero *ideale* commodum Titius ex Maevii praestatione percepit, rursus distinguit Bausback, utrum haec praestatio ignorante, aut etiam sciente *nec tamen* consentiente, an vero sciente *et* consentiente Titio sit suscepta. Priore casu Titius non obligatur ad praestandum illud, quod ipse promisit, nec restituere debet id, quod accepit, (hoc enim ne physice quidem fieri potest) nec etiam tenetur praestare id quod interest. Videtur enim hoc casu Maevius *gratis* vires suas in Titii commodum exferere voluisse, cum scire debuisset, Titium jure semel declaratam voluntatem posse mutare. (2)

Haec omnia satis conveniunt universa cum doctrina, quam proposuit Bausback, atque igitur sponte refutabuntur, si infra Cap. III. ostendimus, ex pactis omnino jus et obligationem perfectam ori-

(1) Ibid. in fine sqq.

(2) Ibid. pag. 62 sq.

oriri. In iis vero, quae sequuntur, minus sibi constitit.

Si sc. sciēte et consentiente Titio actio promissa est perfecta, contendit Bausback, Maevium petere posse aut id, quod interest (cujus qualitatem et quantitatem ipse definiet), aut etiam ipsum illud, quod promisit Titius. Hoc enim casu hic scivit, Maevium propterea tantum praestitisse quod promisit, ut consequeretur quod ipsi erat promissum; et commodum, quod ex Maevii actione Titius percepit, prorsus est ideale, nec igitur amplius ab hujus patrimonio potest separari et auctori restitui (secus ac in *re* praestita). Nulla igitur ratio superest, qua laesa possit restitui aequalitas, nisi ut praestetur illud ipsum, quod promiserat Titius. (1)

Verum enim vero, quae fieri potest, ut obligatio praestandi promissa, quae secundum auctoris sententiam prorsus non affuit, exinde praesertim oritur (2), quod actio semel praestita non amplius in auctoris, ut ita dicam, potestatem reverti potest. Si Bausbackii de pactis theoriam assumimus, Titius in specie modo proposita, unice ad id, quod interest, teneri dicendus est. Non

(1) Ibid. pag. 63. in fin. sqq.

(2) Vid. d. l. pag. 72. *der Grund dieser Verbindlichkeit (ist) blos die Unmöglichkeit die einmahl realisirte Handlung der Disposition ihres Urhebers zu restituiren.* Cf. pag. 63. in nota.

adeo, quia fidem pactitiam violavit, sed quia nemo ex sua ipsius fraude lucrari, quia nemo cum damno alterius locupletior fieri debeat. (1)

Idem fere dicendum de iis, quae apud Bausback pag. 68 sqq. occurrunt.

Caeterum ex auctoris nostri sententia, si praestanda actione efficere volo, ut etiam alter obligetur ad servanda ea, quae mihi promisit, praesente eo et quasi continuo consensum declarante, actionem illam perficere debeo, nam quod iterum iterumque se velle significavit, mihi non proderit. Cur enim secundae voluntatis declarationi major obligandi vis tribuenda foret quam primae, cur tertiae major quam secundae? Ipse hanc difficultatem sensit (vide pag. 71. *unter seinen Augen*) postquam alibi minus perspicue ea de re egerat. (2)

Unam hisce liceat addere animadversionem. Etsi Bausback *jure naturae* pacta non adesse statuerit, vidit tamen, ea in *statu civili* abesse non posse. Fundamentum igitur circumspexit, quo eorum vis obligandi, quam per se non habent, in civitate niti dici posset. *Legem* pro illo fundamento haberi non posse ipse sensit auctor. Lex enim ipsa non est nisi pactum inter cives initum. Quare *mores* solum fontem esse dixit obligationis et juris, quae ex pactis in civitate oriuntur. (3)

Ve-

(1) Cf. quae diximus supra de Schmalzii doctrina pag 42 sq.

(2) Vid. d. l. pag. 62 et 63.

(3) Vid. d. l. pag 135 sqq.

omnium Verum in hisce non satis attendit, mores propterea tantum obligare cives, quia pro lege tacita habentur, quia actuum per diuturnum satis tempus frequentia, tacitum civium consensum indicare videtur, eos etiam in posterum semper eodem modo eadem negotia esse perfecturos. Si autem cum auctore expresso consensui omnem vim obligandi abnuimus, cur potius tacito eam tribuamus? Cur propterea, quod quis ipse cum aliis centies quid fecit, eum obligari dicemus, ut nunc etiam idem faciat, ubi eum obligatum non esse statuimus, etsi semel aut saepius etiam expresse et serio *declaravit*, se quid esse facturum? Quare qui pactis jure naturae vim obligandi inesse negat, idoneum fundamentum, quo eorum vis in civitate nitatur, non facile mihi indicare posse videtur.

§. 12.

De iis, qui ex libertatis particula, a promissore promissario concessa, vim obligandi pactorum repetunt.

Egregie ex antiquioribus Juris Naturalis scriptoribus hanc sententiam expressit Cl. Treuerus (1).

„Quicumque pactum init,“ sic disputat vir doc-

(1) Ad Pufend. de officio. H. et C. L. I. Cap. IX. §. 3. nota k.

tissimus, „ sponte in materia vel negotio pacti
 „ libertati suae renuntiat, ejusque partem subicit
 „ alterius voluntati, qui hac ratione jus sibi acqui-
 „ rit concessam sibi libertatem in suos usus con-
 „ vertendi, sibi quæ vindicandi, ut et cogendi al-
 „ terum ad ea præstanda, quæ illuc pertinent.
 „ Non itaque lædendus est in eo, quod suum
 „ ipsi fecimus consensu nostro et concessione. Læ-
 „ dimus autem eum, si præstanda non præstemus,
 „ pacta non servemus, sive si nostram libertatem,
 „ cui in alterius gratiam renuntiavimus, invito al-
 „ tero nobis rursus vindicare, et a limitibus pacto
 „ determinatis liberare vellemus.”

Moses Mendelssohn etiam optime causam
 explicuit juris et obligationis perfectæ, quæ e
 pactis oriuntur. Ejus doctrina sic se habet. In
 statu naturæ i. e. ante civitates conditas, quisque,
 quatenus alios non lædit, pro lubitu rebus et viribus
 suis (quæ uno nomine *bona* ab illo scriptore vocan-
 tur) potest uti (1). Si igitur quis declaravit, se
 aliquid, quod ipsi competit, alii volenti velle con-
 cedere, hæc voluntatis declaratio effectum fortiri
 debet. Ni enim effectum fortiatur, irritum est
 illud hominis jus de bonis suis statuendi (2). Pac-
 tum autem dicitur, ubi quis alteri acceptanti ali-
 quod ex suis juribus offert; quod propter causas

MO-

(1) Vid. Jerusalemi etc. pag. 39.

(2) Vid. ibid. pag. 40.

modo commemoratas servari debet. Ni enim fervatur, promissario jus eripitur ipsi a promissore concessum. (1)

Ex hisce satis patet, Mendelssohni argumentationi minime inesse principii petitionem, quam in illa deprehendi visum est Schmalzio (2). Non enim tantummodo dicit: pacta sunt servanda, quia illud, quod promissum est per acceptationem ad nostri juris objecta pertinere desit, atque alteri est acquisitum, sed omnino etiam recte causam explicat, cur illud, quod promissum est, per acceptationem ad acceptantem pertinere coeperit. Praeterea etiam Mendelssohn non ipsam *rem promissam*, sed tantum *jus promissum* ad promissarium transire statuit (3). Minus recte tamen, ut jam supra Capite I. pag. 17. in nota obiter indicavimus, contendit, per pacta semper jus imperfectum promissarii in perfectum commutari, nec unquam nova inde jura oriri.

Zeillerus et Zachariae, qui rei promissae dominium sine traditione transire statuunt, sic ratiocinantur (4): si rem quandam externam meam esse volo, falvisque aliorum juribus velle possum,

res

(1) Vid. ibid. pag. 42. in fine usque ad pag. 44.

(2) Vide *Handbuch*, pag. 158 sqq. Idem prorsus habet Werndley, d. disp. p. 9 sq.

(3) V. ll. cc. praesertim P. 41 sq.

(4) Vid. Zeillerus jus nat. priv. §. 94. K. S. Zachariae, *Anfangsgründe des phil. Privatrechts*, §. 81.

res ea statim mea fit. In pacto igitur promissarius sola voluntate rem sibi promissam, suam facit, cum sic nec volentem promissarium nec alios laedat.

Mira sunt, quae contra haec argumenta affert Werndley (1): Sc. iis uti posse furem, cum dubium non sit, quin ille etiam rem ablatam suam esse velit, nec etiam voluntate, utpote actione mentis interna, nil quicquam de alterius dominio detrahi possit. — At vero non satis attendit Werndley, ex Zeilleri et Zachariae doctrina dominium omnino sola voluntate posse acquiri, modo consentiat etiam rei dominus, quod tamen in furto, quo fraudulenter invito domino res furripitur, non obtinere, quisque videt. Unice igitur in Zeilleri et Zachariae sententia reprehendendum videtur, quod citra traditionem rei promissae dominium transire statuerint.

Eadem est Hoepfneri sententia (2). Putat tamen Werndley (3), (injuria, ut modo vidimus) hunc a Zeillero et Zachariae in eo differre, quod voluntatem intelligit, *qua in exitum deducenda* nemini fit injuria et contra ejus doctrinam observat,

(1) Disf. laud. pag. 11.

(2) Vid. jus nat. sing. hom. societ. et gent. §. 63. Etiam hic dominium citra traditionem transire putat, vid. d. l. §. 79. coll. nota. 2.

(3) Dicta disfert. pag. 12.

nihil sic obftare, quominus quis omnes res nullius fola voluntate fuas faciat, cum ea voluntate five habenda five exfequenda nullius jus laedatur. Unde ex Hoepfneri doctrina fequi contendit, jure Alexandrum VI. P. R. terras novi orbis nondum occupatas partim Lufitanis partim Hispanis potuiffe concedere.

Verum hoc e recte intellecta Hoepfneri doctrina non fequitur. Dicit enim quidem rei promiffae dominium ex conjuncta domini alienare volentis, et promiffarii acquirere cupientis voluntate in hunc transferri, cum uterque fuo jure utatur, nec ullius alius jus laedatur; fed hinc tamen non fequitur, fola voluntate *res* etiam *nullius* acquiri poffe. Cum enim fingulis hominibus jus competat eas occupandi, i. e. eas phyfice apprehendendi et pro fuo habendi, modo alius antea eas non occupaverit, is omnino aliis jus fuum auferre, atque fic eos *laedere* videtur (fic eliditur Werndeley argumentum) qui fola voluntate res nullius fibi occupaffe contendit. Et revera ftatuit etiam Hoepfnerus, rem nullius non fola voluntate poffe acquiri, fed infuper etiam requiri phyficam rei apprehenfionem. (1)

Ex libertatis particula promiffario concessa, aut quod eodem redit ex jure in eum translato, vim obligandi pactorum etiam repetunt Grolman (2)

(1) Vid. l. c. §. 48.

(2) Vid. *Magasin* l. c. pag. 65 fqq.

et Colenbrander (1), qui latius quaestionem nostram tractarunt. Praeterea Wolf (2); van der Meulen (3); de Cocceji (4); Ever. Otto (5); Heydenreich (6); Ulrich (7); Bauer (8); Weber (9); Haus (10), et caeteri plerique recentiores, in quibus tamen alii paulo magis, alii paulo minus accurate sententiam suam explicuerunt.

(1) *Disf. saepius cit. Cap. II. §. 10.*

(2) *Vid. jus nat. Parte III. §. 357. cf. etiam §. 360, 366.* qui tamen, nescio cur, folius faciendi promissionis mentionem facit.

(3) *Ad Grotium, L. II. Cap. IX. §. 4* Nimum tamen cum Grotio tribuit argumento ex Dei in pactis servandis fide petito.

(4) *Ad Grotium, J. B. ac P. L. II. C. IX. §. 1. prop. 10.*

(5) *Ad Pufend. de O. H. et C. L. I. C. IX. §. 3.*

(6) *Syst. des N. R. T. I. p. 287 sqq. et in Excurfu ad hunc locum, T. II. p. 89 sqq.*

(7) *Initia Phil. justi, §. 238.*

(8) *Lehrb. des N. R. §. 129.*

(9) *Von der Nat. Verbindl., §. 83. p. 317.*

(10) *Elem. jur. doctr. phil. §. 167 sqq.*

... (faint mirrored text from the reverse side of the page)

C A P U T III.

... (faint mirrored text from the reverse side of the page)

QUID NOBIS DE CAUSA JURIS ET OBLIGATIONIS PERFECTAE, QUAE E PACTO ORIUNTUR, SENTIENDUM VIDEATUR.

Aequalis jure Naturae competit cuivis homini externa libertas. Ipsa autem illa aequalitas certis singulorum libertatem finibus circumscribit, cum sponte inde sequatur, quemvis eatenus tantum sua libertate jure posse uti, quatenus ea utendo aliorum externam libertatem non laedit. Si quis igitur ita agit, ut jus seu libertatem externam aliorum laedat, obligationem jure naturae ei impositam, i. e. *obligationem perfectam* violat; is autem, cujus libertas alterius actione aut omisione laeditur, *jus* habet petendi, ne alter agat aut omittat; quod jus etiam est *perfectum*. Non potest enim

cogitari *obligatio perfecta* ab una parte sine *jure perfecto*, quod alteri parti competit. *Obligatio vero imperfecta* est, qua non implenda Ethices tantum praecepta violamus, nec igitur jus proprie sic dictum aliorum laedimus, sed officia nostra interna legibus virtutis nobis imposita. Huic etiam obligationi non nisi *jus imperfectum* respondet.

Hisce praemonitis videamus quomode fiat, ut pacto nudo promissor perfecte obligetur ad praestanda ea, quae promisit, promissarius autem jus acquirat petendi ut pactum fervetur.

Cuilibet homini, ut jam diximus, competit libertas omnia ea faciendi aut omittendi, quibus faciendis aut omittendis aliorum libertas non laeditur. Potest igitur etiam partem illius libertatis alienare, et in alium volentem transferre (1). Quod, ubi serio et deliberato animo fecit, particula illa libertatis, quae ipsius fuerat, jam alterius esse coepit, in cujus nempe dominium (2) transit. Quod si igitur ille, qui alienavit, ei, qui acquisivit, nolenti illam particulam aufert, aequè ejus jus violat, ac si rem quandam corporalem invito domino furripit.

Haec principia ad pacta applicemus. Omnis pacti

(1) Eadem prorsus ratione, qua etiam res corporales, quae in ipsius domicilio sunt, alienare potest.

(2) Improperie tamen hoc vocabulum in rei incorporalis acquisitione usurpatur.

ti objectum est praestatio personalis. Promissor vel dicit, se quid esse daturum, vel promittit, se quid esse facturum (1). Utroque casu si praestatio promissa *legibus physicis* non repugnat, nec praeceptis *juris* aut *virtutis* est contraria, necessario ejus effectus is esse debet, quem sibi voluerunt paciscentes. Absurdum enim foret, alicui jus de rebus suis statuendi tribuere et tamen contendere hujus juris exercitationem nullum fortiri effectum (2). Itaque cum *voluerit* et *potuerit* promissor partem suae libertatis alienare, cum *voluerit* et *potuerit* promissarius eam acquirere, particula illa libertatis revera ab illo alienata, huic vero acquisita est. Si igitur promissi *me esse daturum*, non amplius mihi competit libertas *non dandi*, si promissi *me esse facturum*, non amplius utor libertate non faciendi; hac ratione jam Grotius dixit nullam idoneam adesse causam, cur non aequo pacto jus in personam transferri possit, ac aliis modis jus in re (3). Positum vero contra modo propositam sententiam satis speciosum moveri dubium, quasi mihi ipse non confiterim statuendo, rei promissae dominium non sine traditione transire, particulam autem libertatis nudo pacto i. e. sola voluntate transferri.

(1) Quo nomine etiam omissiones comprehendere licet.

(2) Vid. Menselsohn, Jerusalem etc. pag. 40.

(3) Vid. de Jure B. ac P. L. II. Cap. XI. §. 1. num. 3.

ri. At vero hoc ex ipsa rei natura sequitur. Promissor enim pollicetur, se rem quandam *esse daturum*, verbis de futuro tempore conceptis, et hoc dicendo statim in acceptantem promissarium particulam suae libertatis transfert. Videtur enim sic simul dicere; *do tibi facultatem petendi* etc., verbis de praesenti tempore conceptis. Nec potest hoc casu ulterior traditio cogitari, cum pars illa libertatis res sit incorporalis.

Hoc igitur modo jus acquirit promissarius petendi, ut pactum servetur, etiamsi nulla accessit praestatio. Quin imo eos sibi ipsos contradicere qui contendunt, pacta vim obligandi demum ex praestazione ab alterutra parte facta acquirere, abunde supra, Cap. II. pag. 41. seq. ubi de Schmalzii doctrina agebamus, ostendisse videmur. Contendit tamen hic (1) semper nobis licere a contractu recedere sub praetextu, nos serio animo voluntatem non declarasse, cum nemo jus habeat a nobis petendi, ut vera dicamus.

At vero, quamvis concedamus, jus originarium hominibus non competere ab aliis postulandi, ut vere ac sincere loquantur, observandum tamen est, *actiones externas* tantum *juris* legibus subesse. Si quis igitur actu externo voluntatem suam de aliquo dando vel faciendo declarat, et quidem eo modo, ut neque e verbis neque e factis appareat,

(1) *Handbuch*, pag. 157.

reat, eum jocare, jus mihi est externe declaratum voluntatem pro interna mentis cogitatione habendi et jure contendere possum, promittentem re vera mihi concessisse jus, quod se concedere velle significavit (1). Qui contrariam tuetur sententiam simul contendit, jure naturae licere alios mendacibus illudere promissionibus, et omnis inter homines commercii certitudinem tollit. Ulterius tamen, quam par est, procedere videtur Liedts (2), qui sic usurpationem etiam quamlibet legitimam posse fieri contendit. Jure naturae enim, ut mihi videtur, omnis actio, quae aliorum jura laedit est injusta, nec spectatur animus, quo ea suscepta esse dicatur. Sic, qui agrum, quem alius semper possedit, vi occupat, procul dubio ad damni refarcitionem tenetur, quidquid deinde dicat de animo, quo illam actionem perpetraverit. Hoc tamen omnino verum est, ex Schmalzii doctrina, cum omnia signa probabilem tantum reddant internam voluntatem (3), ne impleta quidem pacta sancta esse, nam semper promittens

(1) Cf. Grolman, *Magazin*, d. I. pag. 68-71. Haus, *Elem. jur. doct. phil.* §. 169. Liedts, *Comm. de pactis universis spectatis*; Ann. Acad. Gand. 1821-22 8. pag. sqq. Zeiller, *jus nat. priv.* §. 95.

(2) D. l. pag. 9.

(3) Cf. omnino Grotius, de J. B. ac P. L. II. Cap. IV. §. 3.

tens rem traditam repetere posset, dicendo: se eam animo dominium [transferendi non tradidisse (1).

Si igitur revera per pactum promisor particulam suae libertatis alienat et in alium transfert, certe quod queratur, non habebit, si alter suo jure utitur et eum cogit, ut actionem promissam perficiat. Promisor enim sic contra libertatem suam non cogitur, cum objectum pacti ad ejus libertatem pertinere desierat, et in promissarii dominium transferat. Simili ratione jam Romani dixerunt, in bonis nostris etiam ea esse, quae sunt in actionibus *caet.* quae nobis competunt (2).

Cum autem sola promissoris alienare volentis declaratio ei promissum implendi obligationem non imponat, sed insuper etiam promissarii acceptatio requiratur, inde subtile hoc magis quam verum argumentum contra pactorum vim obligandi affert Bausback (3), quod sic promissarii acceptatio sola promissorem obligare dicenda sit, quod tamen fieri non posse ait, nisi ille pro hujus legislatore habeatur. — At vero *solam* promissarii acceptationem promissori obligationem imponere, nemo unquam statuit; contra *praeter promissoris obla-*

(1) Cf. Haus, l. c. §. 170.

(2) Vid. L. 49. coll. L. 143. D. de V. S. L. 52. D. de acq. rer. dom. L. 15. D. de R. J.

(3) L. saepius cit p. 45.

tionem etiam promissarii acceptatio requiri dicitur; propterea tantum, quia si nemini invito liberalitas obtruditur, quia particula libertatis, quam promissor in eum transferre voluit, ad eum transire non potuit, nisi declaravit, se eam velle acquirere. Sic etiam rei corporalis dominium non transfertur, nisi ille, cui oblata res, eam acceptat.

Ex dictis etiam patet, objectum pacti, quamdiu acceptatio nondum secuta est, minime prore derelicta esse habendum, nam promissor, in favorem *solius* promissarii, suo juri renuntiare voluit.

Quae autem univérse de vi obligandi pactorum diximus, tam ad unilateralia quam ad bilateralia pertinent. Bilaterale enim pactum non est nisi *duplici unilateralis*; hoc tamen inter utramque speciem intercedit discrimen, quod in bilateralibus pactis neuter praestare teneatur, (nisi etiam alter paratus sit, ad faciendum quod promisit; quia hisce pactis ipsa natura sua semper inest conditio: *faciam si tu facies*. Propterea tamen non minor iis vis obligandi inesse dicenda est (1), nam et si cogi non possum ad faciendum, nisi alter etiam facere velit, summo tamen jure si ego promissum implere volo, alterum etiam cogere poterò, ut a sua parte pactum fervet.

Et

(1) Sic tamen statuit Bausback, d. l. pag. 50 sq.

Et haec sunt argumenta, quibus pactorum servandorum necessitas secundum juris naturalis praecpta probatur. Nec ad rem videtur alia hunc in finem afferre ex *utilitate publica*, *ex regulis honesti*, et *aequitate naturali* petita (1); horum enim argumentorum vim jam suo loco diducavimus. Hoc tamen observare liceat, omnium peraeque gentium leges pactis vim obligandi tribuisse. Quin etiam ipsi Romani, qui peculiare ob causas actionem e pacto nudo negabant, quod ad caeteros effectus attinet, non minus e pacto nudo quam e civili contractu obligationem perfectam oriri putabant. Hinc debitum naturale poterat novari (2), fidejussione et pignoris datione confirmari (3). Hinc compensatio ei opponi poterat, qui natura aliquid debebat (4). Hinc e pacto nudo oriebatur exceptio (5). Hinc naturale debitum solutum conditione indebiti repeti non poterat (6). Hinc denique Praetor aequitati Naturali

(1) Ut fecit Ever. Otto, ad Pufend., de officio hom. et civ. L. I. Cap. IX. §. 3.

(2) Vid. L. I. §. 1. D. de Novat.

(3) L. 6. §. 2. L. 7. L. 16. §. 3. D. de fidejuss. L. 5. pr. D. de pignor.

(4) Vid. Vid. L. 6. D. de compens.

(5) Vid. L. 7. §. 4. ff. de pactis.

(6) Ex pluribus legibus, quae huc pertinent, solas citamus L. 10. D. de O. et A. L. 16. §. 4. D. de fidejuss. et L. 3. §. D. Quod quoque juris in alterum.

li favere dicitur, quia constituta ex consensu facta custodit, quoniam grave est fidem fallere (1).

Et revera qui fidem fallit, omne commune praesidium oppugnat, ut egregie dixit Cicero (2). Justitiæ enim tanta est vis, ut ne illi quidem, qui maleficio et scelere pascuntur, sine ulla ejus parte vivere possint (3).

Les conventions légalement formées tiennent lieu de loi à ceux, qui les ont faites.

Art. 1134. Cod. Civ.

(1) Vid. L. pr. coll. §. penult. D. de conf. pecunia.

(2) Pro Sexto Roscio, Cap. 38.

(3) Cicero, de officiis, L. II. Cap. XI.

T A N T U M.

GERARDI BACKER,
MEDICINAE IN ACADEMIA GRONINGANA CANDI-
DATI,

COMMENTATIO

AD

QUAESTIONEM PHYSIOLOGICAM,

A

FACULTATE MEDICA
ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE

ANNO MDCCCXXVIII.

PROPOSITAM:

„ Succincte enarrentur praecipua recentiorum ex-
„ perimenta clar. Bell, Magendie, Eschricht,
„ Schöps et Bellingeri, de actione nervi Ol-
„ factorii, Trigemini, Facialis, nec non de
„ utriusque radice nervorum spinalium officio,
„ ut denique e disputatis concludatur, quatenus
„ probabiliter sit actio horum nervorum.”

QUESTIONEM PHYSIOLOGICAM

A

MAJESTATE MEDICA

ACADEMIAE KEILNSIS

ANNO MDCCCLXXXII

PROPOSITAM

.. quodlibet sit acie huius ..
.. ut dantur e dispartis ..
.. utriusque radiis ..
.. factis, Trigonis, ..
.. debeat et Biliogis, ..
.. partem eor. huius, ..
.. huius eorum ..

PROÖEMIUM.

Nulla sane doctrina ad morborum symptomata rite explicanda ipsosque morbos feliciter tractandos Medicum, indicando morborum naturam atque sedem, magis adjuvat, quam Anatomia cum Physiologiâ conjuncta: quae cum vera sint, facile quoque intelligimus, cur, fabricâ atque functione variarum partium, quae ad systema nervosum pertinent, nondum penitus perspectis, curatio morborum, quibus illud systema tam saepe afficitur, adeo difficulter peragatur.

Gratisfima itaque mihi fuit quaestio Physiologica, a clarissima Facultate Medica Academiae Rheno-Trajectinae A°. 1828 proposita, ad quam respondere conatus sum. Quamvis autem virium mearum imbecillitatis ingeniique tenuitatis conscientiam proposito meo admodum obstitisse lubenter fatear, in respondendo tamen vires periclitari, exercitii causa, summopere mihi utile duxi: quam ob rem Judices gravissimi! ut hocce opusculum, quaecum-

que fit, benevolo et indulgenti animo accipiatis, etiam atque etiam oro.

Quae de hac Commentatione praemonenda habeo, Viri Clarissimi! pauca sunt, et huc redeunt.

1°. Ut cujusque Capitis conclusio, ex experimentis petita, certior evaderet, singulam conclusionem argumentis, ex Anatomia comparata et pathologica collectis, ulterius confirmare conatus sum.

2°. Licet a Facultate clarissima ipsius medullae spinalis pertractatio disertis verbis proposita non sit, eam tamen post disquisitionem de functione utriusque radices nervorum spinalium elaborandam censui, tum ob functionis analogiam inter radices nervorum spinalium et medullam spinalem, tum etiam ob diversam variorum scriptorum opinionem de utriusque columnarum seriei actione.

3°. Ea, quae scriptores, vario experimentorum exitu, dubia aut minus clara reliquerint, quantum potui, propriis experimentis et observationibus explicare tentavi.

Quidquid autem in hac commentatione elaboranda profecerim, pro viribus feci; et licet vestram Viri Clarissimi! comprobationem sperare vix audeam, summam tamen ex responsione mihi utilitatem redundasse, evictum habeo, quod certe laboris, huic operi impensi, praemium jam est gratisimum.

CAPUT I.

DE NERVO OLFACTORIO.

§ I.

Si illas systematis nervosi partes, quae *nervi Olfactorii* nomine venire solent, perscrutemur, simulque attendamus ad harum partium structuram atque originem, ab ea aliorum nervorum longe diversam, earumque inconstantiam respiciamus, certe non mirabimur, varios auctores de illarum usu atque functione tam varias fovisse opiniones.

Veteres enim, Zoötomiâ tantum corporis nostri fabricam illustrantes, in plerisque animalium speciebus invenerunt, ipsam lobi cerebri medii partem anteriorem prolongari in processum quasi mammillarem (1), perfecte cavum, hancque cavitatem cum

(1) Cf. Clar. G. Bakker, de *Natura hominis*, T. II, p. 74.

cum ventriculo cerebri laterali communicantem, atque huic procesui adjacentem nervum itidem cavum: ex hac autem cognitione ad corporis humani fabricam concludentes, docuerunt, etiam in homine nervos Olfactorios esse canales, cum ventriculis cerebri confluentes, quo facto, iterum stuebant, hosce canales inservire excretioni humorum, qui in cerebro erant secreti et ventriculis contenti, ut scilicet hac ratione materies peccans vel abundans per nares educeretur: ab eo tamen inde tempore, quo ipsum corpus humanum investigari coepit, fabricam corporis nostri tunc melius cognitam, omnis quidem de nervorum Olfactoriorum cavitate et functione excretoria evanuit opinio (1), ast vero non potuit quoque non, quin primum par, ob ejus discrepantem fabricam, caeteris nervis molliorem, ex materia pultaria fere solummodo constantem, ut et ob defectum neurylematis a plurimis tunc temporis scriptoribus inter nervorum numerum non reciperetur.

Dein vero examine accuratiori ab aliis instituto, patuit, nervos primi paris formare ganglione

(1) In foetu jam maturo licet nervorum Olfactoriorum cavitas non amplius detegatur, in hominis tamen metamorphosis datur periodus, qua nervi Olfactorii revera canales constituunt; in embryone scilicet 3 mensium illos cavos invenit Soemmering, ita quidem, ut per illos etiam ventriculi aere impleri potuerint. Cfr. J. F. Meckel, *Beyträge zur vergleichenden Anat. II Band, I Heft*, p. 37.

in lamina cribrosa ossis Ethmoidei, atque ex eo nasci filamenta nervea, eaque in membranam narium pituitariam distribui, qua propter primum par Olfactui inservire arguebant, omnemque litem hac ratione optime componi putabant.

Neque hanc opinionem prorsus fuisse arbitrariam, egregie demonstrare videntur observationes de primo pare pathologicae, quas breviter enarrare liceat: refert enim Eustachius Rudius (1), se juvenem vidisse, qui jam inde a nativitate Olfactu erat destitutus, et in cuius cadavere par primum haudquaquam inveniebatur, quamque observationem Rolfink atque Magnenus, ejusmodi additis exemplis, ulterius comprobaverunt; cum his quoque convenit illa doctissimi Oppert observatio (2), de muliere quadam, Anosmiâ completâ laborante, et cujus nervos Olfactorios destructos observavit: sic Balonus quoque amisum Olfactus sensum vidit ex abcessu in lobis cerebri anterioribus, nervos Olfactorios comprimente, nec non L'odder Anosmiâ completam tumore scirrhuso, par primum comprimente, productam, se observasse testatur (3).

Ha-

(1) Apud Schneider, *de osse cribriformi*, p. 118.

(2) In *Disfert. de Vitis Organica*, p. 16.

(3) Cfr. Eschricht, in *Disfert. de functionibus primi et quinti paris in Olfactorio organo propriis*, p. 54. Idem in *Magendii Journal de Physiologie experimentale et Pathologique*, Tom. VI, No. 4, p. 340.

Harum autem observationum ad nervorum primi paris functionem determinandam momentum breviter erit dijudicandum.

§ 2.

Quod si ad observationes memoratas attendamus, statim animadvertemus, eas, quae ultimo loco attulimus, omnes eodem vitio laborare, prouti scilicet earum observatores tantum de *primo pare*, vel *lobis cerebri anterioribus* mentionem fecerint, neque sermonem instituerint de *iis partibus*, quae recentiori demum tempore notabilem vim exferere atque efficaciam in Olfactûs organon luculenter sunt comprobatae; etenim non dixerunt, utrum *nervorum quinti paris* conditio sana fuerit, nec ne: antiquiori namque tempore functio primi paris Olfactoria a nemine in dubium vocabatur, et nondum nervi trigemini cognitio physiologica, neque usus in quatuor sensus, capiti insidentes, rite erat perspectus. Facile itaque fieri potuit ob praconceptam jam illam de functione primi paris opinionem, ut ii, qui propter Anosmiam cadavera fecuerunt et investigarunt, neglectis aliis encephali partibus, se morbi originem atque fontem invenisse putarint, simul ac nervos Olfactorios affectos, vel partes vicinas alienatas invenissent.

Quod autem attinet ad Eustachii Rudii, Rolfinkii et Magneni observationes, monendum,

dum, eas certe ad rarissimas pertinere; etenim recentiori tempore, quo cadaverum sectiones magna cum diligentia sunt institutae, memoratae conditionis historias vix amplius invenimus observatas (1).

Neque et hodie quoque defunt exempla, quae omnino contrarium docere videntur: sic enim Mery testatur (2), se quatuor homines dissecuisse, qui per totam vitam illaeso Olfactu fructi erant, et quorum tamen nihilominus nervi Olfactorii callosi deprehendebantur. Cum hac etiam sequens convenit observatio degenerati utriusque hemisphaerii cerebrialis, salvo tamen odoratu non solum ad effluvia fortiora et stimulantia, verum etiam ad odores subtiliores et magis fugaces (3).

Beclard quoque tractavit aegrum (4), amaurosi laborantem, et doloribus supraorbitalibus vexatum, salvâ tamen per vitam omnis Olfactus functione: post mortem sectio cranii docuit, utrumque lobum cerebri anteriorem, scirrhi instar, induratum, nervos ipsos Olfactorios horumque pedun-

(1) Cfr. Eschricht, in *Disfert.* p. 63. et apud Magendie, l. c. p. 347.

(2) Cfr. *Histoire de l'Anatomie et Chirurgie* par Portal, III. p. 603.

(3) Cfr. M. Ramon apud Magendie, l. c. Tom. IV, No. 2, p. 174.

(4) Cfr. Magendie, l. c. Tom. V, No. 1 et 2, p. 17 sqq.

dunculos vix reperiri, quippe qui in massam duram scirrhosam erant commutati, et ad narium usque cavitatem producti, laminamque ossis ethmoidei cribrosam plane destructam.

Ex dictis itaque patet, observationibus hisce, quales prostant, Pathologicis, nos non duci posse ad veram et omni dubio superiorem de primi paris functione conclusionem.

Hinc nuperrime repetita est quaestio de nervorum Olfactoriorum usu et functione, praecipue quoniam Magendii experimenta docere videbantur, nervos primi paris vix ullam in Olfactus sensum habere efficaciam. Ut autem horum experimentorum argumenta rite dijudicare valeamus, ea sequenti paragrapho breviter exponere necesse est.

§. 3.

Magendii experimenta in nervos Olfactorios (1).

I. In Cane duodecim mensium, ablata parte anteriore cranii, denudabantur nervi Olfactorii, qui, licet punctione irritati, vel ammoniâ liquidâ tentati, sese plane insensiles probarunt; sed simul ac primum guttula ammoniacae liquidâe lateraliter deflueret in laminam ossis Ethmoidei cribrosam, ibique tetigisset filamentum nerveum, a ramo Ophthal-

(1) Cfr. Magendie, l. c. Tom. IV, No. 2, p. 169 sqq.

mico ortum, manifesta doloris signa observabantur.

II. Jam vero Magendie delevit utrumque nervum Olfactorium, qua operatione se omnem Olfactum destructurum putabat, attamen, non sine magna Auctoris admiratione, odoratus sensus mansit integer (illud credidit saltem Magendie); naribus enim acido acetico, ammoniâ liquidâ, oleo aethereo Lavendulae et oleo Dippelii admotis, evidentiâ *sensibilitatis* phaenomena conspiciebantur, eadem ratione, ac si nervi primi paris destructi non fuissent; imo stylus naribus immisus eundem praestitit effectum ac in cane intacto.

III. Saepe numero in *Phasiano gallo* (femina) et in *Corvo pica* abstulit utrumque lobum cerebralem anteriorem ut et utrumque nervum Olfactorium; narium tamen cavitas non solum omnem servavit sensibilitatem, sed animalia effluvia fortiora evidenti modo perceperunt.

IV. In *Anate Boschas* Magendie destruxit utrumque hemisphaerium cerebrale simul cum nervis Olfactoriis, vixit *Anas* per octo dies atque odoratum (scilicet sensibilitatem ad effluvia aciora) plane servavit.

V. Ut autem sibi persuaderet Magendie, num effluvia mitiora eosdem exfererent effectus, huic scopo elegit canem feminam, insigni odoratus acie gaudentem, cuius destruxit utrumque nervum Olfactorium, et nihilominus tamen animal non modo
efflu-

effluvia acria jam memorata percepit, sed et mitiora, uti carnis, licet papyro bene involutae. Monendum vero, ipsum Magendium huic experimento non multum habere fidei, quippe quod, si caro, infcio animali, fuisset deposita, eam Olfactu non animadvertere videretur (1).

VI. Ut nunc nervi quinti paris detegeret functionem, dissecuit Magendie nervum trigeminum in uno tantum latere, quam sectionem subito sequebatur narium insensibilitas ejusdem lateris, neque irritationes styli inmisit, neque effluvia acria percepit animal. In altero autem latere, in quo solummodo disfectus erat nervus Olfactorius, illaequo nervo trigemino, remansit effluviolorum fortiorum perceptio simul cum hujus lateris nasi integra sensibilitate (2).

VII. Secuit porro nervi trigemini truncum in cuniculis, canibus, felibus junioribus et in *Cavia Cobaya*, quo pacto omnis odoratus videbatur amissus: haec enim animalia adhuc intacta, admoto naribus acido acetico, vel ammoniâ liquidâ, caput remove conabantur, nares pedibus fricabant, sternutabant: secto autem nervo trigemino, iisdem substan-

(1) Cfr. Magendie, l. c. Tom. IV, No. 2, p. 174. Ait enim: „ mais je ne regarde pas cette tentative comme suffisamment probante, car dans d'autres circonstances il m'a paru „ manquer d'odorat pour trouver des aliments, que je mettais „ près de lui à son insu.”

(2) Cfr. Magendie, l. c. Tom. VI, No. 4, p. 344.

substantiis non amplius haec animalia commovebantur.

Ex hisce concludit Magendie, nervos ita dictos Olfactorios haudquaquam absolute Olfactui inservire, sed sensibilitatem Olfactoriam, imprimis quoad odores fortiores, in nervo trigemino esse quaerendam, ibique cum sensibilitate generali commixtam, quoniam scilicet, post hujus nervi sectionem, et narium sensibilitatem et simul Olfactum amisum credidit. Hinc itaque movit quaestionem, *quaenam aut qualis foret primi paris functio* (1)?

Hac autem de re infra § 7 et 8. agemus, diducemus nunc primo, quid a Magendio, in experimentis de nervo Olfactorio, revera sit demonstratum.

§ 4.

Recte monet doctissimus Eschricht (2), Magendium quidem nervum olfactorium sensibilitate generali destitutum observasse, neque, licet nervus primi paris tangeretur, pungeretur, omnique, qua potuit, violentiâ adficeretur, ulla sensibilitatis signa dedisse, ut et, profus destructis

utro-

(1) Cfr. Eschricht, apud Magendie, l. c. p. 343. et Tom. IV, No. 2. p. 175. Magendie, *Précis élémentaire de physiologie*, Tom. I. p. 133.

(2) Cfr. Magendie, l. c. Tom. II. N. VI, N°. 4, p. 350. sqq.

utroque cerebri hemisphaerio et nervo olfactorio, non *olfactum*, sed membranae pituitariae, quae narium cavitatem; investit, *sensibilitatem* eandem mansisse ac ante nervorum olfactoriorum sectionem: etenim substantiarum volatilium effluviis acrioribus, uti ammoniae liquidae etc. valdequam animalia commovebantur, secto autem N. trigemino, deletaque idcirco nasi sensibilitate generali, illis effluviis acrioribus imo et corrosivis non amplius addebantur; hinc tamen nullo modo sequitur, memoratos effectus olfactui relicto et integro esse tribuendos, nervumque primi paris vix alicujus usus esse in olfactus organon; uti proposuit Magendie, atque omnem fere hanc functionem N. trigemino incumbere (1): novimus enim, nervos sensuum, uti olfactorios, opticos, auditorios, omnes eadem gaudere naturam, quam, licet omni sensibilitate generali destituantur, nihilominus tamen notabili sensibilitate speciali et sui generis fruuntur; quam ob causam etiam tantummodo stimulos speciales et determinatos percipiunt, neque aliis prorsus incitamentis adficiuntur: hinc itaque, quamvis scindantur, irritentur, vel dilacerentur, nulla sensibilitatis signa commonstrant, ast vero stimulum specialem lucis, sonorum etc. optime percipiunt (2).

Ut

(1) Cfr. Magendie. *Précis element. de physiologie*, Tom. I. p. 131 et p. 167.

(2) Cfr. infra Cap. II, § 15, Experiment. II, sub N°. 5, § 17, ab initio ad finem.

Ut autem ea, quae diximus, magis eluceant, breviter videamus,

I^o. Num Magendie probaverit, secto pare primo, olfactum mansisse integrum.

II°. Num Magendii experimenta monstraverint, secto N. Trigemino, olfactûs sensum evanuisse.

§ 5.

Quo ad primam quaestionem :

Quod si ad substantias, quibus in suis experimentis usus est Magendie, attendamus, statim animadvertimus, illum solummodo probasse, narium sensibilitatem generalem remansisse post primi paris sectionem vel destructionem (1); admovit scilicet talia Magendie, quae, praeter proprietates odoriferas, etiam alias quam maxime irritantes et stimulantés habebant, quibus itaque naso admotis, adeo membranae pituitariae *sensibilitas generalis* adiciebatur, ut animalia protinus caput removere studerent, nares pedibus fricarent, sternerent, quae tamen non haberi possunt tanquam indubia olfactûs servati signa, quia eadem phaenomena quoque observantur, si nares stimulo mechanico, ab omni odore orbato, plumulâ v. g., titillantur.

Hu-

(1) Cfr. Eschricht, in Dissert. p. 66. Idem apud Magendie, l. c. Tom. II, N°. 4, p. 449.

Hujus rei veritatem etiam quotidiana docet observatio; etenim, si odorem illud naribus applicemus, quod *aquae Coloniensis* nomine insignitur, et per nares sat fortiter inspiremus, *sensibilitas* membranae pituitariae, *generalis* adeo incitatur, ut per concensum oculi lacrymis inundentur, sed, si per os et tracheam idem illud inspiretur, in haec organa etiam evidenti ratione vim valdequam stimulantem exferit, imo tussum movere valet; manifesto igitur documento, talia effluvia praeter vim odoriferam, etiam vi fortiter stimulante pollere, nec non adhibita a Magendie effluvia admodum et vere unice in *sensibilitatem* narium *generalem* egisse post N. olfactorii sectionem.

Hanc autem experimentorum explicationem infringere conatur Magendie ideo, quod se eadem phaenomena observasse testetur post applicationem olei aetherei Lavendulae et Dippelii, quae inter *Odorifera non stimulantia* collocat; aut vero hinc de materie adhibita non solum, sed etiam quam maxime de animalium genere cogitemus, necesse est, in quod experimenta instituta fuerunt, atque ex hac comparatione, eadem haec phaenomena ab ejusdem sensibilitatis generalis adfectione oriri, luculenter apparebit.

Canes enim, ut de plurimis aliis animalium speciebus taceam, tam mire subtili fruuntur olfactu, ut ea, quae a nobis nunquam animadvertuntur et de quorum praesentia ne levisimam quidem habemus

mus notionem, ad notabilem fatis distantiam percipiant: huic accedit, quod huic olfactûs aciei, quo ad copiam, etiam ramuli, a nervo trigeminô provenientes, semper respondeant, quorum copiâ auctâ, narium subtilior sensibilitas generalis simul cum olfactûs perfectione increscit. Quae si omnia perpendamus, facile intelligimus, tales substantias, uti oleum aethereum Lavendulae oleumque Dippelli, quae tam conspicue in homine jam agere solent, in animalibus, olfactûs et narium sensibilitatis acumine homine longe superioribus, vim valdequam habere irritantem, stimulantem.

Hanc quoque veritatem experimentum sequens, a Magendie ipso institutum, abunde comprobat. *Ranae Bufoni* scilicet totum sustulit cerebrum, simul cum nervis olfactoriis, quo facto, animal vitam egit per 14 dies, natans in cisterna aquaria; tamen animal, naribus admotâ ammoniâ liquidâ, statim resilliebat, caput detorquebat, nares pedibus anterioribus fricabat: at quotiescunque etiam lagena, quâ ammonia liquida continebatur, ano admovebatur, toties eadem symptomata sese obtulerunt et quidem inversa ratione; protinus nempe tunc procurrebat, celerrimus erat sphincteris motus, nec non pedibus posterioribus anum palpabat (1), ex quibus patet, talia phaenomena unice ab irritatione

(1) Cfr. Eschricht, in Disfert. p. 68, in nota. Idem apud Magendie, l. c. Tom. II., n°. 4, p. 350.

partium sensilium suspendere; ideoque illud quam maxime evictum esse, secto nervo olfactorio; tantum de *incolunariarum sensibilitate generali*, non vero de *integro olfactu*, ex Magendii experimentis, constituisse.

§ 6.

Quo ad alteram quaestionem, longe quoque abest, quin Magendii concedamus, de olfactu actum fore post N. trigemini sectionem: ut scilicet constaret, utrum olfactus remaneret nec ne, tales exhibuit substantias Magendie, quas supra jam vidimus praecipue in narium sensibilitatem agere generalem; non mirum itaque, quod, deleta penitus membranae pituitariae sensibilitate post sectionem N. trigemini, haec iisdem substantiis irritantibus non amplius adficeretur. Quod autem ad carnis perceptionem attinet papyro involutae, huic experimento ipsum Magendium non confisum esse, supra jam monuimus (1).

Verum quidem est, Magendii experimenta absque omni dubio docuisse, nervos primi paris nec irritatione chemica, nec mechanica nec et dilaceratione ullo modo adfici, eosque ideo carere sensibilitate *illa*, quam vocamus *generalem*, hancque solummodo nervi trigemini ramis esse tribuendam, ex

(1) Cfr. Supra, § 3. Experiment. IV. Tom. V. p. 10.

iis tamen neutiquam sequitur, primum per sensibilitatem *speciali* destitutum esse, quali et nervum opticum et auditorium gaudentem infra indicabimus (1): quum autem adeo difficile sit, ut recte dijudicetur, utrum hæc illave substantia solum agat in narium sensibilitatem specialem olfactoriam, an vero in sensibilitatem, quae naso inest, generalem, ut hæc phaenomena rite distinguere nos non valeamus, quisque facile intelliget, nunquam fortasse nos vivisectionibus certam de N. olfactorii functione theoriam eruere posse (2).

§ 7.

Conclusio.

Si fabricam totius regni animalis exploremus, variarumque partium structuram cum functionibus comparemus, statim observabimus, legem illam quam maxime in nostro corpore vigere, alicujus

(1) Cfr. Caput II, § 16. Experiment. II, sub n.º 5. § 18, ab initio ad finem.

(2) Forſitan vivisectiones, in *Capra* instituendae, majorem lucem spargere possent; hæc enim animalia quam maxime panem, & *Secali cereali* confectum, appetunt, ast vero, ubi panis oris exhalatione inquinatus fuerit; illum pertinaciter recusare solent: operæ sane pretium foret in *Capra* inquirere, an, seetis utroque nervo olfactorio, hæc qualitatem panis dijudicandi facultas remaneret, nec ne? Mihi saltem talia experimenta instituendi non fuisse opportunitatem admodum dolo.

organi actionum vitalium varietatem semper convenire cum nervorum etiam diversitate; ita quidem, ut, si organon quoddam unam tantum praestet actionem vitalem, etiam in illo unius tantum generis nervi reperiantur; sin vero munere fungatur complicatiore, nervorum quoque diversitas huic complicationi respondeat.

Quodsi itaque hancce legem nostrae quaestioni applicemus, concludere jam licet, etiam in olfactus organo de duabus actionibus vitalibus esse cogitandum, prouti nervis adeo inter se discrepantibus gaudeat hoc organon.

Nervo itaque olfactorio, sensibilitate generali destituto, sensibilitatem tribuimus *sui generis specificam*, valdequam subtilem, cujus ope non substantiae ipsae, verum earum quasi qualitates peculiare discernuntur, non secus ac nervus opticus solummodo lucis stimulo adficitur.

Hanc autem amplectimur sententiam, sequentibus argumentis freti.

I^o. Docet enim anatomicae comparatae, in omnibus animalibus, uti Canibus, Felibus, Cuniculis multisque aliis, quae cetera animalia, imo et hominem, olfactus acumine mirum quantum antecellunt, lobos olfactorios ejusdemque nervos majorem accepisse evolutionem, quam unquam in homine observatur (1); imo etiam in *Erinaceis* et

Chei-

(1) Simile quid in *Falconibus* observamus; in his scilicet

Cheiroptervis lobi olfactorii $\frac{1}{4}$ vel $\frac{1}{3}$ fere partem totius voluminis cerebri constituant (1): huic addatur, quod piscium olfactus subtilior cum nervorum olfactoriorum majori evolutione pari passu ambulet; pisces enim, qui cadaveribus et carne nutriuntur, uti *Squali*, *Rajae* aliique, quique ideo, ut haec e longinquo jam perciperent, perfectiori indigent olfactu, lobos cerebrales, ut et nervos olfactorios, prae aliis majores gerunt (2).

II°. Hanc quoque de nervo primi paris sententiam evidenter habemus comprobata observationibus pathologicis; fuerunt enim homines, quorum olfactus, sive facultas effluviis qualitates discernendi, penitus erat deletus, quibus nihilominus tamen membrana narium pituitaria optime sensilis erat, ita ut immisso corpore alieno irritatio inde producta rite perciperetur (3): evidenti igitur argumento, uti videtur, in hisce hominibus

N.

nervi optici insigne acquirunt incrementum, et nemo quoque est, qui eorum visus aciem non admiretur.

(1) Cfr. Magendi, l. c. Tom. V, n°. 1 et 2, p. 23. Idem memorat Scarpa; constitit nimirum experimentis, aves, quarum nervi olfactorii magis evoluti erant, etiam subtiliori gaudere olfactu. Cfr. G. Cuvier, *Leçons d'Anat. Comp.* Tom. II, p. 655.

(2) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. I, p. 170. Tom. II, p. 712.

(3) Cfr. Magendie, *Précis Element. de Physiol.* T. I, p. 132. Eschricht, in *Disfert.* l. c. p. 75.

N. olfactorium solummodo fuisse adfectum, intacto N. trigesimo, nec non *olfactum* et narium *sensibilitatem generalem* a se met invicem vere esse distinguendam, quoniam olfactus nullus esse potest, vigente tamen narium sensibilitate.

Neque minoris momenti ad hanc rem confirmandam haecce deprehenditur observatio, scilicet de homine quodam, qui, post lapsum alicujus ponderis in caput, delirio aliisque laesi organi cerebri symptomatibus laborabat: ab his autem sanatus aeger et gustum et olfactum amisit, ita ut neque spiritum vini, neque saccharum, neque Zingiber gustu discernere potuerit, sed haec omnia ei eadem viderentur. Naribus autem admovebatur gummi asa foetida, cujus tamen nullum percipere potuit odorem: ubi autem naribus admota fuerat ammonia liquida, aeger dicebat „nunquam alii „quid expertus sum tam fortiter agens, oculi „mei lacrymis inundantur, ast nullum inde odorem „rem distinguere possum (1).” Etiam in hac observatione primi paris nervorumque lingualium functionem praecipue fuisse labefactam admodum probabile est.

Hanc quoque opinionem extra omne dubium posuit observatio de homine quodam, qui olfactu profus erat destitutus, ita quidem, ut, absque

(1) Cfr. Froriep, *Notizen*, X Band, n°. 12.

ulla foetoris perceptione, foricarum sterco removendo victum quaereret, ad quod opus quasi a Naturâ ipsâ destinatus videbatur; dein vero hepaticide chronicâ extinctus est, atque, aperto ejus cranio, patuit nervos olfactorios non solum defuisse, sed et sulcos in parte inferiore loborum cerebralium anteriorum quoque non inveniri, ideoque evictum esse, omnem olfactûs functionem nervo incumbere olfactorio (1).

„At” dicat quis „nonnunquam (tamen mor-
 „bosâ primi paris conditio observata est, absque
 „ut ideo omnis perierit olfactus.” Monendum
 vero, illas observationes nimis vagas esse, neque iis-
 totum functionis nervorum olfactoriorum defec-
 tum probari, ideoque omnino incertas esse.

§. 8.

Quae omnia si in unum colligamus, magnâ cum veri specie concludere possumus, nervum primi paris pollere *sensibilitate specificâ*, trigeminum e contra gaudere *sensibilitate generali*, qua scilicet, tanquam narium, custode fidelissimo de rerum nocentium praesentia monemur.

Sic itaque, si narium ope effluvia quaedam ani-
 mad-

(1) Cfr. Doctisf. L. Cerutti, *Beschreibung der pathologischen Präparate des Anatomischen Theaters zu Leipzig*. 1819. p. 209, n°. 828.

advertimus, non solum *olfactu*, sed et *sensu* simul ea percipimus, dijudicante N. olfactorio quasi effluviis virtutem. Saepè autem haec effluvia valde volatilia sunt et, praeter odoriferam, insigni qualitate stimulant et irritant scatent, uti ammonia etc., quo fit, ut fortioris irritationis perceptionem ab olfactu rite distinguere non valeamus, „, fortior enim stimulus debiliorem ob-, tundit,“ uti jam suo tempore docuit Hippocrates (1).

Alia itaque est perceptio alicujusque rei in N. trigemino aliisque nervis sentientibus, alia specificorum perceptio in N. olfactorio, optico, auditorio observanda; quum autem narium uterque nervus adeo multiplici jungantur anastomosi et quasi coalescant, non mirum est, effluviis incitationem et odorem uno quasi momento percipi.

(1) Cfr. Aphorismorum Liber, Sect. II, Aphor. 46.

C A P U T II.

DE NERVO TRIGEMINO.

§ I.

Licet hujus nervi singulorumque ejusdem ramorum descriptionem anatomicam omittamus, de utraque tamen portione, majori scilicet minori que, e quibus N. trigeminus vulgo oriri dicitur, quaedam monere non inutile erit, quippe quae portiones, ratione *originis*, *distributionis*, *structurae* atque *functionis*, adeo a semet invicem discrepant, ut merito pro separatis nervis habeantur.

I. Quo ad *originem*, portio minor magis anteriorum ex ventriculi quarti pavimento exsurgit, magis posteriora versus portio major (1).

Hacc

(1) Cfr. F. Hildenbrandt, *Lehrbuch der Anatomie*, Tom. IV, §. 2986. Eschricht, in *Disfert.* pag. 26. M. a. Lenhosfék, *Physiol. Med.* Tom. IV, p. 164.

Haec quoque origo portionis minoris, ab eâ majoris valde diversa, jam dudum cognita fuit, ita ut jam Fallopius portionem minorem pro separato nervo habuerit (1), nec non Palletta quoque portionem minorem tanquam nervum vere diversum descripserit, sub nomine N. *Crotaphitici et Buccinatorii*, quorum prior dividitur in ramum massetericum et duos temporales, alter vero in ramum buccinatorio-labiale et pterygoideum (2).

II. Quo ad *distributionem*: nervus trigeminus cum duabus portionibus e cerebro provenire vulgo creditur, quarum major sive posterior vario modo per omnes faciei partes dividitur, cujusque ramulis organa sensuaria, uti olfactus, visus, auditus et gustus instructa sunt, portio vero minor seu anterior e contrario abit ad musculos temporales, masseteres, pterygoideos aliosque, ideoque solummodo terminatur in musculis masticationis. Portio major ganglion efformat, cui tantummodo adiacet portio minor, ita ut haec cum altera portione non commisceatur, sed vere separata maneat (3).

III.

(1) Cfr. p. W. Lund, *Physiol. Resultate der Vivisectionen neuerer Zeit*, 1826, p. 309.

(2) Cfr. J. B. Palletta, in Ludwig, *Script. neurolog. minor*. Tom. III, p. 63.

(3) Cfr. Eschricht apud Magendie, l. c. Tom. II, n°. 3, p. 240. F. Hildebrandt, l. c. § 2988.

III. Differunt portiones illae quam maxime *structurâ*; portio enim minor mollior simulque albidior est, quum contra portio major magis ruboris speciem prae se ferre solet, nec non fibrae portio minoris, licet numero pauciores, satis notabili tamen crassitie fibras portio majoris superant (1).

IV. Quantum denique intersit discrimen inter utramque hanc portionem, docent observationes pathologicae, comprobant experimenta; plurâ enim prostant aegrorum exempla, in quibus functio musculorum masticationis, quos totam quantam portionem minorem accipere jam vidimus, servata fuit, simul cum integritate portio minoris, morbose licet adfectâ portione majori: etenim, ut unum e pluribus memorem, sectionem cadaveris instituit Magendie in Nosocomio Lutetienfi, atque observavit portionem N. trigemini majorem degeneratam, imo plane destructam; portionem vero minorem integram, salva quoque per vitam omni musculorum masticationis functione (2).

Sin vero Physiologice utramque hanc portionem contemplemur, miramur quantam observamus differentiam: majorem scilicet portionem per omnes

fa-

(1) Cfr. Hildebrandt, l. c. — Eschricht, in *Disfert.* l. c. p. 26.

(2) Cfr. Eschricht, in *Disfert. de functionibus septimâ et quinti paris in facie propriis*, p. 31 sq. Idem apud Magendie, l. c. Tom. VI, n.º. 3, p. 244. Cfr. hujus capituli §. 11.

faciei partes sensibilitatem diffundere, portionem vero minorem musculorum masticationis, nervum esse motorium, sequentibus docebimur.

§ 2.

Bellii experimenta in *N. trigeminum* (1).

I. Secuit Bell ramum infra — orbitalem *N. trigemini* in latere sinistro, nervum vero facialem in latere faciei dextro; hanc sectionem secutae sunt paralysis musculorum faciei lateris dextri, insensibilitas vero completa lateris finistri; sectio *N. facialis* nullum ei sensibilitatis signum ostendit, sed tantum convulsivos motus musculorum faciei, quales vero non conspiciebantur sub sectione rami infra-orbitalis.

II. In Asino secuit ramum infra-orbitalem lateris finistri, nervum vero facialem lateris dextri; in hocce latere sensibilitas remansit, musculi tamen erant paralytici: in latere sinistro deleta erat sensibilitas, servata mobilitas. Irritatio nervi facialis *motus* musculorum, non vero dolorem, irritatio au-

(1) Cfr. Charl. Bell, in Meckel, *Deutsches Archiv für die Physiologie*, VIII Band, II Heft, p. 401 sqq. Idem, in Magendie, l. c. Tom. II, N°. 1, p. 66 sqq. Cfr. Idem, *Expositions du système naturel des nerfs*, A^o. 1825. p. 69 sqq. Cfr. A. Numan, *Vee-Arfsenykundig Magazyn*, Vol. I, Part. 3, p. 388 sqq.

autem rami infra-orbitalis dolores vehementes cie-
bant (1). In homine, prospalgia laborante, fecit
Bell ramum N. trigemini supra-orbitalem; do-
lores vehementes hac sectione producebantur, sed
supercilium servabat mobilitatem: quum e contra
in alio aegro, musculus Corrugator supercilii para-
lyticus factus erat, propter exulcerationem ramī
superioris N. facialis, quod ulcus ante aurem ex-
ternam aderat.

IV. In Afino denudato ramo N. trigemini in-
fra-orbitali, huncce ramum attigit; attactum
hunc dolores graves insequerentur: sectio autem
rami infra-orbitalis non musculorum motum, sed
hujus lateris faciei sensibilitatem extinxit. Sectis
utroque ramo infra-orbitali, sibi relictum est ani-
mal. Post hanc sectionem utriusque rami infra-
orbitalis pabulum labiis non amplius excipiebat
Afinus, sed labia solo imprimebat, ut hac ratione
linguae ope pabulum lambere posset (2). Monet
quoque Bell, se saepenumero observasse, labia
hosce motus ad pabulum excipiendum in utroque
adhuc latere instituisse, secto licet unius lateris N.
faciali (3), qualem observationem etiam Schöps
memorat (4).

Hanc

(1) Cfr. Magendie, l. c. p. 71.

(2) Cfr. Bell, l. c. p. 399 et 401.

(3) Cfr. Infra, Cap. III, § 1. Experiment. I.

(4) Cfr. Infra, Cap. III, § 2. Experiment. II.

Hanc quoque N. trigemini sensibilitatem comprobavit Schöps (1); secuit scilicet in *Cuniculo* ramum infra-orbitalem, ex qua sectione dolores haud exiguos redundare expertus est; post sectionem autem, puncto, vellicato, vel alia quacunque ratione laeso labio superiore, nulla inde doloris signa observabantur, sed simul etiam labium non amplius porrigebat, neque cum labio tales motus instituebat animal, quales requiruntur ad pabulum labiis rite excipiendum, quodque igitur cum Bellii observatis convenit.

§ 3.

Antequam autem ulterius progredimur, prolata experimenta cum conclusione exinde imprimis a Bellii facta comparabimus, ut hoc pacto dem indagemus, quid alii scriptores de hujus nervi functione experti sint: Bellii itaque sententia huc redit.

Ipsa N. trigeminum pertinere credebat ad classem nervorum ita dictorum *regularium*, ex duabus scilicet radicibus ortorum, qualem imprimis nervi spinales constituunt, ideoque

ner-

(1) Cfr. Meckel, *Archiv. für Anat. und Physiol.* 1827, N°. 3, p. 409.

nervum trigeminum nervo spinali in putavit similem (1). Nobis p. supra, monitum est, quod
 II°. Nervum trigeminum non solum per faciem
 sensibilitatem diffundere, sed et ejus gramum infra
 orbitalem motui praeesse statuit labiorum, qualis
 requiritur ad pabulum excipiendum, ut et motus
 labiorum masticatorios perficiendos; viderat enim,
 secto ramo infra-orbitali, pabulum non amplius
 labiis suscipi potuisse (2).

§. 4.

Quo ad primum.

Licet lubenter concedamus, nullum remane-
 re dubium, quin portio major omnibus fa-
 ciei partibus sensibilitatem impertiat, portio ve-
 ro minor musculorum masticationis nervum sis-
 tat motorium, longe tamen abest, quin, recte
 monente Doct. Eschricht, N. trigeminum nervo
 spinali habeamus similem (3): verum est, nervum
 quinti paris, primo quidem adpectu, hancce sua-
 dere sententiam, ast vero, utroque nervo singu-
 larim indagatis, maximum adesse discrimen ner-
 vum trigeminum inter interque nervum spinalem,
 observabimus.

Ete-

(1) Cfr. Ch. Bell, *expositions du système naturel des nerfs*,

P. 21.

(2) Cfr. supra, § 2. Experiment. IV. Cfr. infra, Cap. III,
 § 1. Experiment. I. § 2. Exp. II.

(3) Cfr. Eschricht, in *Disfert.* p. 24, sqq.

Etenim si minori, quam decet, curâ hancce exploremus quaestionem, nervus quidem trigeminus cum spinali convenire *videbitur*, idè quod duplicem originem sive radicem *simulet*, quarum altera, seu posterior, ganglion efformat, et sensitivitatatis fontem sistit, altera verò, seu anterior, ganglio portionis majoris tantum adhaeret, et motoria est, sed nunc omnis cum nervo spinali convenientiae species evanescit; mox enim nervi spinalis radix anterior et posterior intime secum invicem conjunguntur, ita ut harum radicum distinctio in nervis spinalibus non amplius detegatur, idemque nervus et motum et simul sensitivitatatem diffundat, qua propter, laeso vel dissecto nervo spinali, et motus perit et sensitivitas.

Longe autem aliter res sese habet in N. trigemino; hujus enim portiones haud confluunt in unum nervum, qui faciei et motum et sensitivitatatem conciliat, sed omnino separatae manent non solum, verum etiam portionem minorem, vulgo nervo trigemino adscriptam, hujus nervi partem *non constituere*, sed ab eo vere diversam esse, supra jam vidimus (1). Hisce etiam accedit, quod *faciei* mobilitas non pendeat a portione minori, sed *nervus facialis* faciei nervum motorium fistat, quemadmodum ex praecedentibus passim jam vidimus, quodque sequenti capite ulterius erit comprobandum:

(1) Cfr. supra, § 1.

dum: hinc itaque patet, portionem minorem nihil commune habere cum *faciei* vel sensibilitate vel mobilitate, sed unice *musculis masticationis* esse destinata, ideoque N. trigeminum, tanquam ex una portione tantum proveniente, haudquaquam nervo spinali similem esse habendum.

Verum quidem est, portionem minorem arte cohaerere cum ramo maxillari inferiori, illamque simul cum eo exire e foramine osis sphaenoidei ovali, fibrae tamen portio minoris cum iis majoris non commiscuntur, ast quidem filamenta quaedam nervea accipit portio minor a majori eo in loco, quo utraque portio sibi invicem artissime adhaerent, quam ob rem portio tantum minor aliquam cum nervo spinali convenientiae speciem habere videtur: nec mirum; portio enim minor, tanquam vere motoria, omnis sensibilitatis generalis expers est, et tamen musculis opus est nervus non solum motorius, sed etiam talis, qui simul sensibilitatem diffundit.

Quum itaque musculi masticationis nervo proprio et separato sensibili destituantur (1), sequitur, ut portio minor, tanquam musculorum mas-
ti-

(1) Hujus rei quoque analogiam habemus in nervo faciali et trigemino; etenim nervus faciei motorius omni destituitur sensibilitate generali, (Cfr. infra, Caput III, § 3, 4, 5.) Ideoque solus scopo non sufficeret: huic autem incommodo prospexisse observamus Naturam, nervum separatum sensilem in facie constituendo.

ticationis nervus tantum motorius, aliqua accipiat filamenta a portione majori sensibili, cui tam proxime adhaeret, ad debitum sensibilitatis gradum musculis masticationis conciliandum (1).

Ex dictis itaque sequitur, portionem majorem, quae *unice* nervum trigeminum constituit, ideoque nervo spinali *non similem*, omnibus faciei partibus conciliare sensibilitatem, portionem minorem e contrario exhibere vim motoriam, nec non utramque portionem nervos revera diversos esse atque separatos.

§. 5.

Quo ad alteram quaestionem, scilicet de amissionis labiorum motu manducatorio, quem Bell sectioni ramorum infraorbitalium tribuerat, eam egregie suis experimentis solvisse videtur Mayo (2). Hic enim secuit ramum infra-orbitalem, quo facto animal pabulum labiis non amplius excipiebat, atque iis, inter manducandum, non sine molestia utebatur, ast labia tamen aperiri poterant, cujus rei contrarium statuerat Bell (3); haec tamen

phae-

(1) Cfr. F. Hildebrandt, l. c. Tom. IV, § 2988. Eschricht, l. c. p. 27 sq.

(2) Cfr. *Anat. and Physiol. Comment.*, Aug. 1822, p. 107 sqq. Eschricht, l. c. p. 19 sqq.

(3) Cfr. Eschricht, l. c.

phaenomena ex labiorum amisfa sensibilitate jure merito explicanda putat Mayo: etenim animal, pabulum excepturum, illud labiis sentire nequit, ideoque se illud non apprehendisse opinatur, quapropter demum lingua in auxilium vocatur.

Hanc autem labiorum mobilitatem tantum nervo faciali incumbere, sequenti experimento extra omne dubium posuit laudatus auctor; secuit enim utrumque nervum facialem, illaesis utroque ramo infra-orbitali: hancce sectionem subito sequebatur musculorum faciei omnium ut et labiorum perfecta resolutio tum ad pabulum accipiendum, tum ad quoscunque alios motus perficiendos, quum certe, si vera esfet Bellii conclusio, quod scilicet rami infra-orbitales labiorum motus ad pabulum excipiendum et manducandum ducerent, in hocce experimento, illaesis utroque ramo infra-orbitali, motus labiorum memorati perdurare debuisent, qui tamen omnes evanuerunt post nervi facialis sectionem.

Ast vero quoque Bell „ labia in utroque latere motus memoratos adhuc instituisse observaverat, secto licet unius lateris nervo faciali (1).”

Quaeritur itaque, qua ratione fieri potuit, ut, secto nervo faciali, ejusdem tamen lateris labia moveri queant? hujus autem phaenomeni explicatio

(1) Cfr. supra, § 2. Experiment. IV. Infra Cap. III, § 1, Experiment. I. § 2. Experim. II.

facile in promptu est; etenim sectis, uti mox vidimus, utroque nervo faciali, labia plane resoluta erant, ex quo patet, Bellium ideo deceptum fuisse, quod in omnibus suis experimentis tantummodo unius lateris nervum facialem secuerit: musculus enim orbicularis oris, tanquam musculus impar, salva hujus parte dimidia, ramos nervos ab uno latere accipiens, totus fere manet integer, quod in aliis faciei musculis locum habere nequit.

Huic accedit, quod contractione partis dimidia musculi in latere illaeso etiam musculi pars lateris paralytici passive commoveatur, et hoc pacto speciem prae se ferre queat, ac si ipsa contractionem suam voluntariam conservasset; evidenti igitur argumento, rannum infra-orbitalem solummodo sensibilitate pollere, sectisque nervo utroque faciali, plane resolvi musculum oris orbicularem aliosque faciei plures, ideoque omnes quoscunque labiorum motus unice a nervo pendere faciali (1).

§ 6.

Magendii experimenta in nervum trigeminum (2).

I. Secto in cuniculo nervo trigemino unius lateris

(1) Cfr. Eschricht, l. c. p. 21.

(2) Cfr. Magendie, l. c. Tom. IV, N°. 2, p. 176 sqq.

teris, totius hujus faciei lateris deleta erat sensibilitas; membrana nasi pituitaria, ut et oculi conjunctiva erant insensiles, neque punctiones, neque irritationes chemicae substantiarum valde acrium, uti applicatio ammoniae liquidae ad oculi conjunctivam ulla proferebant sensibilitatis vel dolorum indicia. Alteri vero oculo instillabatur parum ammoniae liquidae, atque sequebantur exquisitae sensibilitatis signa, uti motus atque contorsiones variae, lacrymarum secretio aucta, quum tamen in oculo illius lateris, in quo nervus trigeminus erat dissectus, talia phaenomena non conspiciebantur: oculus scilicet erat siccus et immobilis, iris immobilis atque contracta ut et palpebrarum nictatione s periodicae cesarunt.

Die sequenti oculus, cujus nervus trigeminus erat illaesus, stimulo ammoniaco valde erat inflammatus, nulla autem inflammationis signa aderant in alterius lateris oculo: sectio itaque nervi trigemini partium sensibilitatem extinxit, earumque prohibuit inflammationem.

II. In pluribus cuniculis secuit Magendie nervum trigeminum, tum in uno latere tantum, tum in utroque simul; haecce animalia per aliquot dierum spatium observavit atque sequentia annotavit:

1°. Viginti quatuor horis post N. trigemini sectionem cornea evadebat opaca, quae opacitas

per tres dies valde increvit, ita ut die 5° et 6° colorem lacteum acquisiverit.

2°. Inde a die secundo conjunctiva oculi rubra fiebat et videbatur inflammata, materiem puriformem lacteam copiosam fecernens, palpebrae immobiles et apertae vel materie puriformi agglutinae erant.

3°. Altero post sectionem die iris quoque rubra fiebat, ejus vasa sanguine turgebant, denique accendebatur inflammatio superficiei anticae iridis, formabantur pseudo-membranae, iisque antica oculi camera impleta est.

Ut autem Magendie sibi persuaderet, opacitatem illam corneae non oriri ex hujus organi continua expositione aëri, fecit in cuniculo tantum nervum facialem, quâ ratione palpebrae reddebantur paralyticae et apertae manebant, sed in oculo, qui sic per plures etiam dies aëri fuit expositus, tamen nulla corneae opacitas aut inflammatio observabatur, neque iridis, neque conjunctivae. — Ut autem ulterius pateret, lacrymarum secretionem, sectione N. trigemini impeditam, huic corneae opacitati reliquisque symptomatibus ansam non praeberet, totam quantam eripuit Magendie glandulam lacrymalem, et nulla inde opacitas corneae conspiciebatur, ne octavum quidem post diem.

4°. Die octavo post sectionem N. trigemini cornea degeneratur, solvitur a sclerotica, in cen-

tro corneae incipit suppuratio, oculi humores fiunt turbidi, defluunt, et tandem oculus ipse in tuberculum minus redigitur, et in massam, ex materie alba caseosa coagulata constantem, convertitur.

5°. Visus facultas, si non omnis perierit, pro maxima saltem parte videtur debilitata et labefactata. Si acu punctetur retina, nulla inde exurgunt sensibilitatis generalis indicia (1): sectis utroque N. trigemino, animal videtur coecum, motusque ejus sunt singulares. Si cursum instituit animal, maxilla inferior terrae innititur, ut ea, tanquam viae duce, uteretur. Monet porro Magendie, motus hosce diversos esse ab iis, quales instituuntur ab animalibus, tantummodo ob morbosam oculorum conditionem coecis, illaeso pare Trigemino; haec enim animalia tunc adhuc mysticum sive vibrisarum ope, ut et sensibilitatis faciei cutaneae auxilio, cursum dirigere possunt, omniaque impedimenta evitare, quum e contra animalia, quorum nervi trigemini dissecti sunt, obstacula non animadvertunt neque evitant, sed caput huic obstaculo ita impingere pergunt, ut demum omnis faciei cutis defricetur.

Animal tunc insensibile est atque coecum, neque et rumoribus amplius deterretur, omnes sensus,

(1) Hanc insensibilitatem retinae etiam in homine observavit noster Auctor. Cfr. ejus journal, l. c. p. 180. ibique in Nota.

fus, capiti insidentes, tangi et irritari possunt, absque ut animal illud sentiat (1).
 6°. Lingua insensibilis est in eodem latere, quo N. trigeminus dissectus est, et, sectis utroque hoc nervo, utriusque lateris insensibilitate laborat, mobilitas autem intacta remanet, nullus observatur gustus, imprimis in linguae apice: in canibus et felibus dependet maxilla inferior, propter relaxatos musculos masticatorios.

7°. Secto uno tantum nervo trigemino, in ore naso et lingua ejusdem lateris morbosae affectiones oriuntur notabiles; linguae pars dimidia albida fit, ejus epidermis inspescit, gingivae corrumpuntur et a dentibus recedunt.

8°. Credidit quoque Magendie, nervi trigemini sectionem delere audiendi facultatem, additque, hanc opinionem non prorsus improbabilem esse, quoniam in quibusdam animalium speciebus nervus auditorius non nisi ex ramulo nervi trigemini constat (2). Hujus sententiae veritas etiam

ex

(1) Cfr. Eschricht, in *Disert. de functionibus primi et quinti paris in olfactorio organo propriis*, p. 70 sqq.

(2) Cfr. Desmoulins, l. c. p. 357, qui in *Raja* nervum auditorium nervi trigemini ramum esse dicit. Cfr. G. Cuvier, *Leçons d'Anat. compar.*, Tom. II, p. 228 et 230. Qui nervum auditorium in piscibus ad trigeminum pertinere testatur.

ex Serresii observatione pathologica, infra memoranda (1), patet.

§ 7.

Ex praecedentibus itaque experimentis conclusit Magendie, nervum trigeminum magnam vim habere in olfactùs, visus et auditùs organa, simulque organon sistere gustatorium atque sensibilitatis generalis faciei, nec non partium, quas petit N. trigeminus, inservire nutritioni: Hasce autem hujus nervi proprietates, ut accuratius determinaret, sequentibus experimentis ulteriori submitit examini (2).

III. Secuit Magendie in cuniculo N. trigeminum in ipso cranio ad partem ossis petrosi posteriorem, eademque phaenomena observavit, ac si N. trigeminum magis antrorsum secuisset, eo tamen cum discrimine, quod oculi mutatio morbofa minor erat, quam post nervi sectionem in fossa temporali, ut et perturbatio nutritionis oculi non tam insignis conspiciebatur: nunc enim leviter tantum oculi pars superior erat inflammata, et opacitas corneae inde producta tantummodo segmenti partem superiorem minorem occupabat.

IV.

(1) Cfr. Hujus Capituli, § 20.

(2) Cfr. Magendie, l. c. Tom. IV, n°. 3, p. 302 sqq.

IV. Sectio N. trigemino prope lejus originem in ipsa medulla, inter foramen occipitale magnum et vertebra[m] cervicalem primam, omnis sensibilitas hujus lateris faciei omniumque sensuum erat deleta, ast vero oculi nutritio rite procedebat, neque hujus organi, primis saltem diebus, ulla laesio conspiciebatur, quae tamen post dies septem, licet leviter, incipiebat: cornea parum erat opaca, et in oculi camera antica paucae tantummodo pseudo-membranae erant formatae. Die nono moriebatur cuniculus (1).

V. Secuit Magendie lateraliter medullam in regione cervicis superiore, inter arcum vertebrae primae et secundae, quam sectionem sequebantur, uti in experimento praecedenti etiam jam vidimus, eadem insensibilitatis phaenomena, ac si N. trigeminus ipse dissectus fuisset.

Crederit itaque Magendie, ex hisce experimentis concludi posse, nervum trigeminum, licet a medulla sectione separatum, per aliquot adhuc temporis spatium propriam retinere efficaciam in organorum nutritionem, ut et hujus functionis perturbationem eo citius atque gravius in conspectum venire, quo magis in antica parte nervi trigemini sectio fuerit instituta, nec non huic nervo in-

VI.

(1) Ex hoc et sequenti experimento sequi videtur, portio-
nis majoris originem, ut dicitur, quaerendam esse in parte su-
periore columnarum dorsalium.

ferriim peculiarem; ab ea systematis nervosi generalis vere distinguendam.

§ 8.

Quum e praecedentibus experimentis simul quoque animadverterat Magendie, secto pare Trigemino, videndi facultatem fuisse deletam vel saltem labefactatam, sequentia experimenta instituenda excogitavit, ut naturam et functionem nervi trigemini et optici in visus organo rite distingueret (1).

VI. Secto in cuniculo pare quinto unius lateris, subito in oculum immittebantur radii flammae lucentis candela; oculi partes haudquaquam commovebantur: luce fortiori, (d'une lampe de Carcel) subito in oculum immissa, nihilominus oculi partes manebant immobiles: radii hujus lucis per lentem (loupe) intendebantur, ita ut lux fortior et copiosior oculum intraret, sed nullum inde observabatur sensibilitatis indicium.

Ex tenebris autem subito luce Solari in oculum immissa, cuniculi palpebrae clauderantur: haec autem lucis perceptae phaenomena evidentius etiam observantur, quando radii solares, per lentem (lentille) convergentes, in oculum incidebant.

VII.

(1) Cfr. Magendie, 1 c. p. 307 sqq.

-VII. Putabat Magendie, calorem lucis solaris hujus effectus esse causam; admovit itaque *ferum candens* oculis plurium animalium, quorum N. trigeminus erat dissectus, imo per lentem (loupe) radii inmittebantur in corneam et superficiem anticam iridis, attamen nulla aderant sensibilitatis signa: evidenti igitur argumento, *lumen* solummodo *solare* vim exercuisse in N. opticum, eundemque non *omnem* perdere sensibilitatem pro hujus luminis stimulo, licet N. trigeminus fuerit dissectus. Hanc quoque opinionem sequentibus experimentis ulterius comprobat.

VIII. Secto unius lateris N. optico, alterius autem nervo trigemino, animalia coecitate completa adfiebantur, salva tamen oculi, cujus N. opticus intactus erat, sed sectus trigeminus, erga lucem solarem sensibilitate.

IX. Perforata ossis frontalis parte media supra-orbitali, secuit Magendie, acu incurvata, N. opticum in ipso cranio, qua peracta sectione, statim videndi facultas erat deleta, et, sectis utroque N. optico, completa laborabat animal coecitate: radii solares, vitro artificiali concentrati, in oculum inmittebantur, sed nulla inde adfectionis signa oborta sunt, quae in aliis experimentis observabantur, in quibus N. opticus erat integer, sed sectus N. trigeminus. Hinc recte monet Magendie, N. trigeminum non aptum esse ad lucem, quam maxime licet intensam, percipiendam, sed N. opticum tantum-

tummodo pollere illa sensibilitate speciali atque subtili, eumdenque nervum quidem aliquid hujus sensibilitatis retinuisse post sectionem N. trigemini, verum etiam hancce N. optici facultatem lucem percipiendi pro maximâ parte inertem fieri, ubi efficacia N. quinti paris tollitur, ut et nullam oculorum nutritionis perturbationem produci post sectionem nervorum optidorum, denique nec retinae, neque N. optici irritationem vel sectionem sensibilitatis signa generalis ostendere evidentia, quarum partium insensibilitatem etiam in homine se observasse testatur (1).

X. In cane et cuniculis remota parte cranii laterali simulque posteriori, nec non ablata $\frac{2}{3}$ parte cerebelli, conspiciebantur N. trigeminus, supra os petrosam decurrens, nervusque auditorius, porum acusticum internum petens: uterque nervus tangebantur, et toties, quoties etiam levisime tangebatur N. quintus, signa exquisitae sensibilitatis oborta sunt, quum vero animal tranquillum manebat, tacto, puncto vel plane dilacerato N. auditorio.

§ 9.

Conclusio.

Quodsi omnia jam prolata experimenta secum in-

vi-

(1) Cfr. Magendie, l. c. Tom. V, N°. 1 et 2, p. 39.

vicem comparemus, eorumque effectus in animum revocemus, neutiquam dubitabimus, quin declaremus, N. trigeminum tanti profecto in oeconomia animali momenti esse, ut nullus fere nervus vitae animalis queat excogitari, qui *tot ac tantis* fungi possit muneribus: hujus itaque nervi functio et utilitas, experimentorum habitâ ratione, sequentibus breviter erunt recensendae.

Portio minor vulgo N. trigemino adscripta, nervum separatum constituit, eique, propter functionem motoriam, quam exercet in musculos temporales, maseteres aliosque, maxillam inferiorem inter manducandum moventes, nomen *nervi masticatorii* tribuendum non incongruum habemus: longe vero aliud officium incumbit portioni majori, nervum trigeminum unice constituenti, quemque nervo spinali haud similem diximus, et cujus proprietates multiplices jam magis speciatim indicabimus.

I. Portionem majorem faciei *fontem* exhibere *sensibilitatis generalis*; allata experimenta egregie demonstrarunt; sectio enim portionis majoris omnium faciei partium sensibilitatem penitus delevit, stimulis postea neque mechanicis, neque chemi-
cis iterum excitandam. Hanc quoque veritatem ulterius comprobatur Anatome; fabrica enim faciei mollior et sensibiliior pari pasu ambulat cum N. trigemini ramorum incremento ramulorumque copiâ aucta; hinc labia, prae aliis partibus, admodum

dum sensibilia deprehenduntur. — Quis porro non noverit exquisitam illam conjunctivae sensibilitatem, quâ fit, ut ne pulvisculum quidem in oculum incidere queat, quin dolores inde gravissimi percipiantur, atque glandula lacrymalis in consensum ducta, quasi lacrymarum flumine corpora heterogenea depellere vel irritantia solvere et dijuere studeat.

Respiciamus denique ad *insectarum* antennas (1), ad *Carnivororum* et *Ruminantium* vibrissas (2), ad *Viverrae nasuae* nasum, ad *Anserum* et *Anatum* rostra (3), ad nonnullorum *piscium* appendices digitiformes, quae, tanquam organa tactui inservientia, insignes a pare trigemino ramulos nerveos accipiunt, atque facile portionem hanc majorem *faciei nervum sentientem* declarabimus.

II. Hac autem quinti paris sensibilitate generali adeo organa sensualia indigent ad debitam functionem praestandam, ut, secto N. trigemino, vel morbofâ ratione impeditâ hujus nervi efficaciam, olfactus, visus, auditus et gustus simul cum sensibilitate generali pereant (4), ideoque quintum par ner-

VO-

(1) Cfr. Bell, in Meckel, *Archiv.*, l. c. p. 402.

(2) Cfr. W. Vrolik, *Specimen Anatomico-Zoölog. in Academia Rheno-Trajectina defensum*, p. 49, p. 67, 68 et tab. II, fig. 1.

(3) Cfr. Blumenbach, *Handbuch der Vergleichende Anat. Göttingae* 1805, p. 324.

(4) Cfr. P. W. Lünd l. c. p. 319, *Revue Médic.* 1825. p. 301.

vorum olfactoriorum, opticorum et auditoriorum, licet sensibilitate determinatâ et quasi specificâ polentium, *nervus* videtur *adjutorius*, quo fit, ut alter sine alterius auxilio nec odores, nec lucem, nec sonos legitime percipere queat (1).

III. Quo ad functionem N. trigemini gustatoriam, hac de re non omnes consentire videntur auctores; fuerunt enim, qui putarent, linguam a ramo linguâ tantummodo accipere sensibilitatem generalem, neutiquam vero sapores discernendi facultatem: Magendie autem ramum lingualem *gustui præesse* declaravit, quamque etiam opinionem inter veteres Galenus, inter recentiores Richerand, Fodera, Mayo (2), Hildebrandt (3), Desmoulins aliique amplexi sunt, quaeque et nobis videtur praeferenda.

Dicta Magendii sententia huic nititur experimento (4); viderat enim, secto ramo linguâ, lin-

(1) In *Talpis* nervus opticus capilli instar tenuissimus est, magnus et evolutus ramus ophthalmicus, qui simul cum N. optico retinam praecipue formare videtur. In *Proteo Anguino* tantummodo ramus ophthalmicus oculum petit, desunt opticus, oculi motorius, trochlearis et abducens; ramus itaque nervi trigemini hinc sufficere videtur ad tenebras a luce distinguendas. Cfr. Treviranus, *Vermischte Schriften*, T. I, p. 139 sq.

(2) Cfr. P. W. Lünd, l. c. p. 315 sq. Magendie, l. c. Tom. III. N°. 4, p. 355.

(3) Cfr. F. Hildebrandt, l. c. Tom. III, § 1767.

(4) Cfr. Magendie, *Précis Element. de Physiol.* Tom. I, p. 143 sq.

linguam tamen legitimam retinere mobilitatem, sapores autem linguâ non amplius percipi; aliqua tamen sapores discernendi facultas remanserat in palato, gingivis atque in superficie *genarum* interna; quae vero etiam deleta observabatur in his partibus, ita quidem, ut neque materiâ acri neque causticâ amplius adficerentur, si N. trigemini truncus ipse dissectus fuisset. Monet autem Doct. Lünd (1), ex hocce experimento tantum patere, partium sensibilitatem vel remansisse vel deletam fuisse, neququam vero aliquid constituisse de gustus praesentiâ vel defectu, quoniam scilicet Magendie tales exhibuerat substantias, quae praecipue in linguae aliarumque partium sensibilitatem generalem agunt.

Ast vero hîc eandem, ac in capite de *nervo olfactorio* vidimus, offendimus difficultatem, eligendi scilicet tales substantias, [quae tantum agunt in gustum, non vero in sensibilitatem linguae generalem: has tamen vix, ac ne vix quidem, dari, unicuique facile patebit, qua propter etiam hîc quaestionem de sensibilitate rami lingualis gustatoria experimentis solutam iri, haudquaquam sperandum est.

§ 10.

(1) Cfr. P. W. Lünd, l. c. p. 316.

§ 10.

Quae cum ita sint, videamus, num aliâ, quam experimentorum ratione functionem rami lingualis indicare valeamus. Linguam praecipue gustus organon constituere nemo sane negabit, linguaeque sapores discernendi facultatem unice efficaciae nervorum tribuendam esse, omnes libenter concedent; quae si vera sint, nobis tantum est inquirendum, a quonam linguae nervo illa sapores discernendi facultas dependeat: haec itaque quaestio jam examini est subjicienda.

Si ad compagem nerveam organi gustatorii attendamus, animadvertimus, illud organon, in utroque ejus latere, tres diversos accipere nervos, quorum primus *hypoglosfi*, alter *glosso-pharyngei*, tertius vero *lingualis* nomine venire solent.

Nervus hypoglossus et glosso-pharyngeus linguam movent (1), licet nonnulli auctores huic nervo actionem mixtam tribuant (2), ramus e contrario lingualis eximie sensilis deprehenditur; novimus enim, irritationem nervi hypoglosfi tantum motus linguae convulsivos excitare, irritationem vero nervi glosso-pharyngei contractiones mus-

(1) Cfr. Mayo apud Magendie, l. c. Tom. III, N°. 4, p. 355, F. Hildebrandt, l. c. Tom. III, § 1767. Magendie, *Préfis Elem. de Physiol.* Tom. I, p. 216.

(2) Cfr. Clar. G. Bakker, l. c. Tom. II, p. 106.

musculares producere muscoli stylo-glosfi et pharyngis superioris, irritationem autem rami lingualis dolores vehementes excitare (1); sequitur inde, sapores distinguendi facultatem profus non pendere a nervo hypoglosso, tanquam nervo tantum linguae motorio, atque hoc quoque munus nervo glosso-pharyngeo non competere, admodum probabile est: *pisces* enim, *serpentes* et *Batrachii* nervo hypo-glosso et glosso-pharyngeo, *aves* nervo hypo-glosso destituuntur, teste *Desmoulins* (2), quodque optime convenit cum horum animalium minori linguae mobilitate (3).

Hinc itaque, si de nervi glosso-pharyngei sensibilitate constet, atque hic nervus in homine aliquid ad sensibilitatem linguae gustatoriam conferre queat, *nervus* habeatur *adjutorius*, cujus ope consensus formatur linguam inter interque pharyngem, sed ramus lingualis, cui praecipuam gustus partem incumbere sequitur, jure merito *nervus* dicitur *gustatorius*.

Denique nihil obstat, quo minus huic etiam ramo functionem gustatoriam tribuamus; nullus enim in lingua datur nervus proprius, quem in oculo, aure et naribus offendimus, ideoque quasi sponte con-

(1) P. W. Lünd, l. c. p. 316.

(2) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II, p. 463 et 472.

(3) Cfr. Richerand, *Physiologie*, Tom. II. § 127, de *Gustui* (Editio nona).

conducimur ad gustum ramo linguali impertien-
dum, quoniam nervus hypoglossus per se huic
functioni infervire nequit, atque glosso-pharyn-
geus, si constiterit de ejus sensibilitate gustatoria,
certe *pro parte* tantum ad gustum contribuit.

„ At, ” dicat quis, ” si vera esset haec rami
„ lingualis sapores discernendi utilitas, etiam alii
„ quinti paris rami, uti infra-orbitales caeteri-
„ que, tanquam ex eodem atque communi fonte
„ provenientes, sapores percipere deberent, ubi
„ substantiae quaedam hisce ramis imponebantur,
„ quae tamen iis non gustum referunt, sed tan-
„ tum dolores excitant.”

Verum enim vero, si attendamus, quantum va-
riarum partium natura atque functiones mutantur,
postquam in organorum fabrica, ad quae pertinent, se-
se insinuarunt, objectio illa facile refutatur; ete-
nim mira datur functionum diversitas earundem
arteriarum in variis organis secernentibus obvia:
quantum et discrimen non invenitur inter sen-
sibilitatem brachii aliarumque corporis partium in-
terque digitorum sensibilitatem tactus, ab ejus-
dem naturae nervis, e plexu brachiali ortis,
productam, quaeque sensibilitas tactus tam incre-
dibilem subtilitatem in digitis accipere potest, ut
tactus organon visus locum occupare posse, ali-
quando sit observatum; etenim non desunt exem-
pla hominum, coecitate laborantium, qui tamen,
digitorum ope, varios colores accurate distinguere

potuerunt. Hisce addatur, quod etiam in omnibus nervi trigemini ramulis non eadem profus deprehendatur utilitas; alia enim incumbit ramo lacrymali, glandulam ejusdem nominis petenti, alia ramis aliis functio; quid mirum itaque, ramum lingualem in organo, gustui destinato, talem acquirere sensibilitatis subtilitatem, qualis requiritur ad sapes rite distinguendos.

Itaque nervus lingualis merito habeatur *gustatorius*; attamen neutiquam negamus, etiam alios nervi trigemini ramulos, palatum, uvulam aliasque oris partes petentes, sua posse conferre ad gustus perfectionem.

Hanc quoque rami lingualis utilitatem Anatome comparata ulterius illustrat; in avibus, v. c. *Palmipedibus* et *Scolopacibus* nervi linguales valde evoluti sunt, atque in hisce animalibus etiam subtiliorem gustûs sensum prae ceteris observamus (1): quo ad Anatomiam pathologicam novimus quoque, deficiente lingua, etiam N. lingualem omnino deficere (2).

Hujus denique rami lingualis functionis gustatoriae veritatem extra omne dubium posuit egregia illa observatio pathologica de homine quodam, qui omnia devorabat, nullâ habitâ ratione

sub-

(1) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II. 708.

(2) Cfr. Cl. G. Vrolik, *Nieuwe Verhandelingen van het Instituut*, iste Decl.

substantiarum indolis, cuique omnis deërat gustus. Post mortem autopfia cadaveris docuit, utrumque ramum lingualem plane linguae deesse, neque et hujus nervi vestigia inveniri in palato aliisque oris locis; linguae tantummodo erat nervi hypoglossus et glosso-pharyngeus, ramo linguali ad occiput reflexo.

Hinc itaque sequitur, ramum lingualem unice linguae *nervum* fistere *gustatorium*, inque eo sensibilitatem generalem cum gustatoriâ conjunctam esse atque confusam.

§ II.

IV. Aliam denique, a ceteris longe diversam functionem praestare videtur nervus trigeminus, quâ scilicet partium conservacioni praeest, earumque nutritionem moderat (1), in oculo, linguâ et gingivis vere conspicuam; etenim, secto nervo trigemino, partes memoratae corrumpuntur et degenerantur, glandula lacrymalis non amplius lacrymas fecernit, palpebrarum nictatio periodica

ces-

(1) Haec autem efficacia in partium nutritionem non unice tribuimus N. quinto, verum etiam quam maxime a ramulis nervi sympathici organorum sensualium nutritio et conservatio pendent. Cfr. *Zeitschrift für Physiol. II. Band, 2 Heft, p: 237* sqq.

cesfat (1), quae omnia in statu naturali adeo conspiciantur ad totius organi machinam illibatam servandam. Singulare tamen est, hujus nutritionis perturbationem eo *graviorem* esse atque eo *citius* in conspectum venire; quo magis sectio nervi trigemini in ejus parte *antica*, ideoque quo magis ab origine nervi remota, instituitur.

Hanc denique nervi trigemini utilitatem in partium nutritionem comprobavit observatio pathologica, a Doct. Serres communicata (2), epileptici scilicet cujusdam, ophthalmiâ lateris dextri laborantis, sensim sensimque in pejus ruente; cornea opaca fiebat atque omnis tandem perit videnti facultas, dein sensus reliqui deperdebantur; oculus, palpebrae, narium et linguae pars dextra prorsus insensiles erant, functionibus lateris sinistri plane integris: hisce accesit adfectio scorbutica gingivarum, auris dextrae surditas, atque dentium elapsus. Sectio cadaveris docuit, ganglion nervi trigemini tumidum, decolor, ipsumque nervum

(1) Haec autem nictatio impedita non pendet a musculorum palpebrarum paralyti, sed a defectu earum ipsiusque oculi sensibilitatis, quae adeo requiri videtur, ut motus memorati instituantur; luce enim fortiori solari in oculum immisâ, palpebrae clauderentur. Cfr. Magendie, *Précis Elem. de Phys.* Tom. I. p. 309.

(2) Cfr. *Bulletin des Sciences Medic.* n°. 1, Janvier, 1825, p. 30. Cfr. Magendie, *Journ.* Tom. IV, n°. 3. p. 302, ibidem, Tom. V, n°. 3, p. 333.

vum, per totum ejus decursum, ad commissuram magnam (pontem Varolii) usque in massam gelatinosam commutatam: filamenta autem portionis minoris omnia sana deprehendebantur, salva quoque per vitam omnis manducationis functione.

Vidimus itaque, portionem minorem nervum esse motorium, a portione majori vere diversum; portionem autem majorem faciem fontem exhibere sensibilitatis generalis, nec non olfactus, visus et auditus nervum esse adjutorium, atque praeterea nutritioni partium inservire, ejusque ramos lingualem exhibere nervum linguae vere gustatorium.

CAPITULUM III.

DE NERVO FACIALI.

§ I.

Duo imprimis nervorum paria faciem petunt, quorum alterum, sive quintum par, tanquam *nervum faciei sentientem*, ex dictis jam agnovimus; nunc itaque inquirendum est in alterius, sive *nervi facialis*, naturam, quam Bell primus egregie demonstravit, cujusque auctoris experimenta sequentibus sunt indaganda (1)

I. In Afino, compressis manuum ope narium alis, per aliquod temporis spatium nares clauderantur; impedimento autem hoc dein sublato et

in-

(1) Cfr. Ch. Bell, l. c. p. 398. Idem apud Magendie, l. c. Tom. II, N°. 1, p. 66 sqq. Ch. Bell, *expositions du système naturel des nerfs*, p. 62 sqq. A. Numan, *Vee-Artsenijkundig Magazijn*, Vol. I, Parte 3, p. 338—341.

insequente profunda inspiratione, narium alae valde commovebantur, vicissim scilicet dilatabantur et contrahebantur: fecit nunc Bell unius lateris nervum facialem et protinus hujus lateris omnes alae nasi *motus respiratorii* cesarunt, continuo sese moyente alterâ nasi alâ. Sectionem nervi facialis nulla doloris signa comitabantur et animal post operationem facile alimentum adfumere et edere potuit.

II. Emisit porro ex Afino tantam sanguinis copiam, ut hac ratione interficeretur animal; quum autem Afinus versabatur in agone mortis, durante quo muscoli faciei tam activi conspiciuntur et quasi convulsive moventur, ad respirationem difficilem et labefactatam adjuvandam, fecit Bell in uno latere nervum facialem, et statim hujus faciei lateris omnes muscoli paralytici adiciebantur, quum e contra in latere, cujus nervus facialis illaesus erat, fortius etiam commovebantur muscoli.

III. Secto in Afino unius lateris nervo faciali, naso lateris illaesi Bell admovit Carbonatem ammoniacae, et motus faciei musculorum observavit, quales, instante sternutatione, conspiciuntur, uti retractionem alae nasi totiusque hujus lateris faciei; in latere vero, ubi nervus dissectus erat, naso etiam admovebatur Carbonas ammoniacae, sed, licet nervus trigeminus esset integer, nullos hujusmodi motus observavit Auctor.

IV. In *Simia* secto nervo faciali unius tantum lateris, statim hujus lateris mobilitas illa delēta erat, quā suos animi adfectus tam egregie exprimere valebat, simulque palpebrae et supercilia paralyfi adiciebantur, neque palpebrae, licet manus quam citissime oculo admoverentur, amplius clauderentur; et, quum ad iram incitata, *Simia* dentes monstrare conabatur, labium lateris, in quo nervus facialis disfectus erat, rite attollere non potuit, sed hoc passively in latus oppositum trahebatur.

V. In *Cercopitheco* instituit Belli sectionem nervi facialis in uno latere, quā protinus omnis hujus lateris mobilitas ita cesavit, ut iratum animal dentes monstrare non potuerit in latere adfecto, sed labium in latus oppositum atque sanum traheretur.

VI. In *Cane Venetico* secto unius lateris nervo faciali, animal incitabatur ad impetum faciendum in canem adversarium; huic scopo quidem satisfecit, sed omnis mobilitas faciei hujus lateris, quā irae aliorumque adfectuum indicia canes tam conspicuae denuntiare solent, penitus erat extincta („la face fuit privée de toute expression.“). Quum vero adversarium suum dentibus aggredi conabatur, labium lateris, in quo nervus facialis disfectus erat, attollere non potuit, sed hoc in latus oppositum trahebatur; quum vero illaesa altera faciei pars conditione naturali gaudebat; haec intra-

utraque faciei parte tam evidens diversitas ridiculum sane obtulit adspectum. Haec Bellii experimenta ulterius profecutus est, eorumque veritati suum adjecit calculum vir ornatissimus Schöps, cujus experimenta sequentibus jam nobis enarranda sunt (1).

I. In Fele Schöps sibi proposuerat dissecare nervum facialem lateris dextri, prope nervi exitum e foramine stylo-mastoideo; attamen propter motus vehementiores, quos instituebat animal ad vincula, quibus detinebatur, solvenda, propterque conamina ad effugiendum, satius putabat auctor, solummodo in illum nervi facialis ramum inquirere, qui, e glandulâ parotide proveniens, sese per faciem dispergit: sectio hujus nervi *dolores produxit*, simulque palpebrarum hujus lateris paralyfin. Os et nares, manuum ope, claudebantur ad respiracionem per aliquod tempus impediendam, ut dein hac ratione inspirationes profundiores instituerentur; remoto nunc obstaculo, os atque nares comprimente, ea, quae viderat Bell, etiam Schöps observavit; ala nasi scilicet ut et labia sinistra motus instituebant, qui pectoris expansioni et contrac-

(1) Cfr. Meckel, *Archiv für Anatomie und Physiol.* 1827, N°. 3, p. 406.

tractioni respondebant, quales vero in latere faciei dextrò haudquaquam conspiciebantur.

Auris quidem dextra mobilitatem servaverat, sed monendum, unum modo nervi facialis ramum, eumque anteriorem, fuisse dissectum: non mirum itaque, salvo ramo nervi facialis, qui ad aurem abit, etiam incolumem mansisse auris dextrae mobilitatem.

II. In Cuniculo quatuor hebdomadam secuit Schöps nervum facialem dextrum, prope ejus exitum e foramine stylo-mastoideo; *nulla* evidentiâ ex nervi sectione oborta sunt *dolorum* vel *sensibilitatis indicia*: labium dextrum nullos motus respiratorios instituire valebat, ast optime quidem labium sinistrum. Motus autem labiorum, quo ad pabulum excipiendum, rite instituebantur (1). Palpebrae oculi sinistri subito clauderentur, simul ac manus huic oculo admoverentur, vix, ac ne vix quidem, palpebrae oculi dextri; auris quoque dextra omnem amisit mobilitatem, illaesa tamen per omnem hujus lateris faciem sensibilitate.

III. In Cuniculo, secto lateris dextri ramo infra-orbitali, protinus deleta observabatur hujus lateris

(1) Dextri autem labii mobilitatis, quae remansit post sectionem sinistri tantum nervi facialis, causam pendere supra jam vidimus a nervi facialis integritate lateris oppositi, minime vero ab efficaciâ rami infra-orbitalis motoria. Cfr. supra, Cap. II, § 5.

ris sensibilitas, integrâ tamen mobilitate; lateris e contra finistri secto nervo faciali, hujus lateris remansit sensibilitas, sed omnis periit partium motus.

Hisce addantur experimenta, quae ipse institui: in plurimis nimirum animalibus, de quibus infra sermo erit (1), ingestâ nuce vomicâ, vehementissimas provocavi totius corporis convulsiones; secto jam in hisce animalibus tum uno tantum nervo faciali, tum utroque simul, ea, quae observaverant Bell et Schöps, vera atque manifeste comprobata habui: etenim subito post nervorum facia-
 lium sectionem musculi faciei immobiles et quieti conspiciebantur ad mortem usque, violenter commotis reliquis musculis.

De dolore autem, sectione hujus nervi producto, ex hisce experimentis nihil certi constitit, propter tam gravem horum animalium systematis nervosi adfectionem.

§ 3.

Ex iis itaque, quae attulimus, luce clarius apparet, nervum facialem faciei motui praeesse; difficilior autem est quaestio, utrum huic nervo etiam facultas partium sensibilitatem promovendi fit tribuenda, nec ne: Bell enim nervum facialem insensibilem declarat in *Asino* (2), quod etiam

Schöps

(1) Cfr. Cap. V, § 6, 7, 8.

(2) Cfr. supra, § 1. Experiment. I.

Schöps in cuniculo expertus est (1), ast hic vero sectionem nervi facialis in *Fele* valde dolorificam testatur (2).

Haec autem experimenta a Fodera (3) et Magendie (4), repetita sunt, eo cum effectu, ut nervum facialem *omnino sensilem* declaraverint, quoniam animalia sub sectione clamabant; hanc autem nervi facialis sensibilitatem in aliis animalibus obtusiores, in aliis vero acutiores proposuit Magendie, nec non dolores, sectione nervi facialis productos, multo mitiores esse testatur iis, qui sectionem aut irritationem nervi trigemini insequuntur: hinc itaque concludit, nervi facialis sensibilitatem in omnibus animalium speciebus forsitan *non eandem* esse, ideoque Bell inquisivisse in animalia, quorum nervus facialis mitiori gaudebat sensibilitate.

Hanc quoque litem de nervi facialis sensibilitate solvere conatus est Mayo (5), statuens, nervum facialem aliosque nervos motorios pollere sensibilitate leviori, cui nomen „*muscular sensation*” tribuit, quam tamen in *Asino* parcam, et vix ul-

(1) Cfr. supra, § 2. Experiment. II.

(2) Cfr. supra, l. c. Experiment. I.

(3) Cfr. Eschricht, in *Disfert. de quinto et septimo paro*, p. 35. Cfr. Magendie, l. c. Tom. III, N°. 3, p. 204.

(4) Cfr. Magendie, l. c. Tom. II, N°. 1, p. 67, ibique in Nota.

(5) Cfr. *Anat. et Physiol. Comment.* N°. 2, Julij, 1823, p. 4.

ullam credidit, insignem vero se observasse testatur in Equo, Cane, Fele, aliisque.

Hic itaque in labyrintho quasi versabamur, prouti scilicet observationes sese invicem infirmant, atque hypothesis de nervi facialis sensibilitate musculari („*muscular sensation*”) non tanti videtur momenti, ut huic, tanquam stabili fundamento, extruatur *certa* conclusio: auctorum itaque experimenta repetere mihi fuit propositum, ut hac ratione indicaretur, cuinam sententiae calculus esset adjiciendus.

Huic igitur scopo duas elegi Feles juniores totidemque canes, quorum nervos faciales denudavi et prudenter, intactis aliis partibus, dissecui; hanc tamen sectionem evidentia dolorum signa secuta sunt, ita ut de nervi facialis sensibilitate fere constare mihi videretur. Hanc autem nervi facialis naturam saepius in animo volventi, simulque ad hujus nervi originem, ex anteriori scilicet medullae oblongatae parte provenientis (1), respicienti, nec non experimenta, praecedenti capite jam exposita, in mentem revocanti, non potuit non, quin nervi facialis sensibilitas magis magisque dubia mihi redderetur; etenim, secto ramo infra-orbitali vel ipso nervo trigemino, omnis faciei sensibilitas ita deleta erat, ut puncta, vellicata vel alia quacunque ratione laesa aliqua faciei parte, nulla inde

(1) Cfr. Cl. G. Bakker, l. c. Tom. II, p. III.

fenfibilitatis exurgeret notio, quum tamen, si *per se* nervus facialis revera gauderet fenfibilitate, etiam dolorum signa leviora inde oborta fuiffe debuiffent: quum itaque tractatum egregium Meckelii de nervo trigemino evolvens attendiffem ad innumeram, quam ineunt nervus trigeminus et facialis, anastomofin (1), non prorfus improbabilis mihi vifa est fententia, nervi facialis fenfibilitatem omnem poffe oriri a nervi trigemini ramulis, anastomofin cum ramulis nervi facialis ineuntibus.

Ut itaque hujus conjecturae veritatem dignofcerem, in tribus canibus, fectio ramo infra-orbitali lateris dextri, ejusdem lateris ramos majores nervi facialis, forcipe compreffos, difsecui; hanc autem compreffionem et fectionem nulla, ne levisiffima quidem, dolorum vel fenfibilitatis signa infeuta fuit: econtrario fectio nervi facialis in latere finifiro, illaefo ramo infra-orbitali, fenfibilitatem nervi facialis luculenter demonftravit. Hinc igitur nervi facialis fenfibilitatem unice efficacia rami infra-orbitalis oriri, mihi certo certius confitit.

Ast! quantum percepi gaudium, quum mihi ad manus veniffet egregia ifta doctiffimi Eschricht Difertatio, in qua evidenti modo non folum ea, quae

(1) Cfr. Meckel, in Difert. de quinto pare nervorum, p. 122.

quae ipse observaveram, comprobantur, sed omnem litem ita compositam invenimus, ut ne minima quidem remanserit difficultas; hujus itaque scriptoris experimenta sequenti paragrapho enarrabimus: (1).

§ 4.

I. In cuniculo **E s c h r i c h t**, denudavit nervum facialem lateris sinistri, qui, cultro attactus et vellicatus, dolorum signa et convulsiones musculorum faciei produxit.

II. Aperto cuniculi cranio, et sublata parte aliqua hemisphaerii cerebri sinistri, nervus trigeminus in conspectum venit, dura meninge tectum, quem sub dolorum acerrimorum indiciis dissecuit; oculus hujus lateris inanimus et quasi emortuus videbatur, omnique splendore et sensibilitate orbatus, quae omnia tamen in altero oculo integra remanserant: nervus facialis in latere sinistro vellicatus est, atque spasmi labiorum semper insequabantur, saepius etiam corporis agitationes ut et capitis ad latus laesum inclinatio.

Putavit nunc vir doctissimus signa doloris, quae remanserant, oriri a nervo trigemino non plane dissecto, quam ob rem aliarum faciei partium sensibi-

(1) Cfr. **E s c h r i c h t**, l. c. P. 42. Idem apud **Magendie**, l. c. Tom. VI, N°. 3, P. 253.

sibilitatem exploravit, sed totum faciei latus sinistrum, licet violenti ratione laesum, nullam sensibilitatis speciem prae se tulit; emortuo autem cuniculo, ex cadaveris sectione patuit, nervum trigeminum profus fuisse dissectum. Ex hisce quum sequi *videretur*, nervum facialem etiam *per se* gaudere sensibilitate generali, examini rem denuo subjecit.

III. Aperto cranio, et secto nervo trigemino sinistro, magis posteriora versus, quam in experimento antecedenti, nulla amplius hujus lateris faciei ut et oculi aderat sensibilitas. Oculus tamen non tam conspicue omnem suum amiserat splendorem, quam in praecedenti experimento: vellicabatur imo forcipe comprimebatur nervus facialis lateris sinistri, convulsiones inde productae minus erant vehementes, neque unquam ulla doloris signa oborta sunt. In dextro latere, in quo nervus trigeminus erat integer, itidem forcipe comprimebatur nervus facialis, quam laesionem manifesta doloris indicia sequebantur.

IV. Porro in cuniculo secuit nervum trigeminum sinistrum, denudavit nervum facialem dextrum; vellicato nervo faciali dextro, acerrimi dolores oboriebantur: nervi facialis sinistri partem anteriorem irritavit, sequebantur spasmi alae nasi atque labiorum, sed nullum, ne minimum quidem, doloris indicium inde conspiciebatur. Irritata vero hujus nervi parte posteriori, corporis sequebantur agitationes. Ex

his itaque patuit, partem nervi facialis anteriori propter nervi trigemini sectionem fuisse insensibilem, partem vero posteriorem suam conservasse sensibilitatem: haec autem sensibilitas incipiebat eo in loco, quo meatus auditorius externus conspicitur.

V. Cuniculi secto nervo trigemino sinistro, sensibilitas hujus lateris faciei erat deleta; detractio cutis ad nervum facialem denudandum haud dolorifica observabatur, sed ubi culter prope aurem cutim attigisset, animal dolores notabiles percepit; nervus vero facialis dexter denudabatur sub vehemēti corporis agitatione, clamoribus stipata. Vellicata nervi facialis sinistri parte anticā, nulla sequebantur dolorum signa. Punctā vero nervi facialis parte sub meatu auditorio externo, ubi etiam cutis sensibilitas non omnis erat extincta, evidētia doloris signa observabantur, leviora tamen iis, quae nervi facialis dextri vellicationem sequebantur.

Conclusio.

Hisce omnibus itaque rite indagatis, nervi facialis functionem atque proprietates luculenter habemus expositas; vidimus enim:

I. Nervu faciali, integrā ejus cum aliis nervis

sen-

sentientibus anastomosi, veram esse sensibilitatem eamque haud obtusam.

II. Sectionem nervi trigemini delere sensibilitatem illorum ramorum nervi facialis, qui ante meatum auditorium externum inveniuntur atque partem faciei anticam petunt.

III. Secto licet nervo trigemino, ramos nervi facialis, qui post meatum auditorium discedunt, retinere sensibilitatem. Haec autem sensibilitas partis nervi facialis posterioris tribuenda videtur ramulis nervorum cervicalium superiorum, non secus ac sensibilitas nervi facialis in parte antica dependet a nervo trigemino. — Ideoque

IV. Nervum facialem *per se insensilem* statuimus eumque omnem sensibilitatem accipere a nervo trigemino et primis cervicalibus (1).

Nullum quoque amplius remanet dubium, quin nervum facialem *nervum faciei motorium* declaremus, imprimis quoniam ea, quae experimenta docuerunt, anatome comparata ulterius comprobantur; pisces enim atque aves, qui faciem immobilem gerunt, quorumque animi pathemata in facie non exprimuntur, nervo faciali etiam destituti sunt (2).

Excipiantur tantummodo *striges*, uti *Strix bubo*, *Strix flammea* aliaeque, quae revera nervo faciali

gau-

(1) Cfr. Eschricht, l. c. p. 49. P. W. Lund, l. c. p. 342 sqq. Magendie, l. c. p. 253—255.

(2) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II, p. 702 et 769. Bell, l. c. p. 393.

gaudent: monendum tamen, haec animalia aure externa mobili esse instructa, cujus musculos petit eorumque motui praeest nervus facialis (1).

No vimus quoque, proboscidem elephantis, tanquam organon tactui inserviens et simul egregie motorium, ramos insignes accipere, tum a nervo trigemino, tum a nervo faciali provenientes (2); Nec non mystaces *Lutrae marinae*, *Phocae* aliorumque animalium non solum tactui inservire, sed et simul moveri, atque unicuique indaganti etiam patebit, tot ramulos nervi facialis vibrisfarum bulbos petere una cum ramulis, a nervo trigemino provenientiibus, quot bulbi inveniuntur (3).

Ex hac denique nervi facialis functione movendi omnis exurgit explicatio, quare, post inflammationem glandularum maxillarium et inde productam compressionem in nervum facialem, tam frequenter paralysis musculorum faciei oboriatur.

Hanc tamen nervi facialis actionem movendi ita intelligendam putamus, ut omnes quoscunque faciei motus, sive respiratorios, sive eos, quibus animi pathemata exprimuntur, aliosque plures huic nervo tribuamus; quanta enim conamina saepe

(1) Cfr. Desmoulinus, l. c. p. 706.

(2) Cfr. Bell, l. c. p. 397 et 402.

(3) Cfr. Bell, *Exposition du système naturel des nerfs*, p. 55. in Nota. Hujus argumenti egregia inveniuntur praeparata *Lutrae marinae* et *Phocae vitulinae* in splendidissimo museo viri clarissimi G. Vrolik.

musculi faciei instituant in pleuritide graviore, peripneumonia, vel aliâ quacunque organorum thoracorum læsione, ut et in ipso mortis agone ad respirationem labefactatam et fere impeditam hac ratione coadjuvandam? memorat nempe Desmoulins (1) observationem feminæ cujusdam, destructione nervi facialis in uno latere laborantis; in qua scilicet, quum in agone mortis versabatur, horridæ convulsiones observabantur in latere faciei sano, quum e contra in faciei latere, cujus nervus destructus erat, ne levisimus quidem motus conspiciebatur. In cuniculis quoque morientibus protinus tollebantur faciei convulsiones, simul ac nervus fuerat dissectus.

Monendum vero, hujus nervi efficaciam non prorsus voluntati subjectam esse, sed etiam nonnunquam involuntaria ratione posse exeri, prouti scilicet iidem labiorum nariumque motus respiratoril observentur durante somno profundo et in hominibus apoplexiâ correptis.

Quo ad motus faciei, quibus animi adfectus exprimuntur, nihil quoque obstat, quo minus et hos a nervo faciali perfici statuamus; etenim abunde notum est, omnia animalia, quæ, præ cæteris, animi pathemata in facie ostendere solent, eo pluribus nervi facialis ramulis gaudere, simulque multiplicem secum invicem subire anastomosis, quo fit, ut evidentius

1811-1812. 1813-1814. 1815-1816. 1817-1818. 1819-1820. 1821-1822. 1823-1824. 1825-1826. 1827-1828. 1829-1830. 1831-1832. 1833-1834. 1835-1836. 1837-1838. 1839-1840. 1841-1842. 1843-1844. 1845-1846. 1847-1848. 1849-1850. 1851-1852. 1853-1854. 1855-1856. 1857-1858. 1859-1860. 1861-1862. 1863-1864. 1865-1866. 1867-1868. 1869-1870. 1871-1872. 1873-1874. 1875-1876. 1877-1878. 1879-1880. 1881-1882. 1883-1884. 1885-1886. 1887-1888. 1889-1890. 1891-1892. 1893-1894. 1895-1896. 1897-1898. 1899-1900. 1901-1902. 1903-1904. 1905-1906. 1907-1908. 1909-1910. 1911-1912. 1913-1914. 1915-1916. 1917-1918. 1919-1920. 1921-1922. 1923-1924. 1925-1926. 1927-1928. 1929-1930. 1931-1932. 1933-1934. 1935-1936. 1937-1938. 1939-1940. 1941-1942. 1943-1944. 1945-1946. 1947-1948. 1949-1950. 1951-1952. 1953-1954. 1955-1956. 1957-1958. 1959-1960. 1961-1962. 1963-1964. 1965-1966. 1967-1968. 1969-1970. 1971-1972. 1973-1974. 1975-1976. 1977-1978. 1979-1980. 1981-1982. 1983-1984. 1985-1986. 1987-1988. 1989-1990. 1991-1992. 1993-1994. 1995-1996. 1997-1998. 1999-2000. 2001-2002. 2003-2004. 2005-2006. 2007-2008. 2009-2010. 2011-2012. 2013-2014. 2015-2016. 2017-2018. 2019-2020. 2021-2022. 2023-2024. 2025-2026. 2027-2028. 2029-2030. 2031-2032. 2033-2034. 2035-2036. 2037-2038. 2039-2040. 2041-2042. 2043-2044. 2045-2046. 2047-2048. 2049-2050. 2051-2052. 2053-2054. 2055-2056. 2057-2058. 2059-2060. 2061-2062. 2063-2064. 2065-2066. 2067-2068. 2069-2070. 2071-2072. 2073-2074. 2075-2076. 2077-2078. 2079-2080. 2081-2082. 2083-2084. 2085-2086. 2087-2088. 2089-2090. 2091-2092. 2093-2094. 2095-2096. 2097-2098. 2099-2100. 2101-2102. 2103-2104. 2105-2106. 2107-2108. 2109-2110. 2111-2112. 2113-2114. 2115-2116. 2117-2118. 2119-2120. 2121-2122. 2123-2124. 2125-2126. 2127-2128. 2129-2130. 2131-2132. 2133-2134. 2135-2136. 2137-2138. 2139-2140. 2141-2142. 2143-2144. 2145-2146. 2147-2148. 2149-2150. 2151-2152. 2153-2154. 2155-2156. 2157-2158. 2159-2160. 2161-2162. 2163-2164. 2165-2166. 2167-2168. 2169-2170. 2171-2172. 2173-2174. 2175-2176. 2177-2178. 2179-2180. 2181-2182. 2183-2184. 2185-2186. 2187-2188. 2189-2190. 2191-2192. 2193-2194. 2195-2196. 2197-2198. 2199-2200. 2201-2202. 2203-2204. 2205-2206. 2207-2208. 2209-2210. 2211-2212. 2213-2214. 2215-2216. 2217-2218. 2219-2220. 2221-2222. 2223-2224. 2225-2226. 2227-2228. 2229-2230. 2231-2232. 2233-2234. 2235-2236. 2237-2238. 2239-2240. 2241-2242. 2243-2244. 2245-2246. 2247-2248. 2249-2250. 2251-2252. 2253-2254. 2255-2256. 2257-2258. 2259-2260. 2261-2262. 2263-2264. 2265-2266. 2267-2268. 2269-2270. 2271-2272. 2273-2274. 2275-2276. 2277-2278. 2279-2280. 2281-2282. 2283-2284. 2285-2286. 2287-2288. 2289-2290. 2291-2292. 2293-2294. 2295-2296. 2297-2298. 2299-2300. 2301-2302. 2303-2304. 2305-2306. 2307-2308. 2309-2310. 2311-2312. 2313-2314. 2315-2316. 2317-2318. 2319-2320. 2321-2322. 2323-2324. 2325-2326. 2327-2328. 2329-2330. 2331-2332. 2333-2334. 2335-2336. 2337-2338. 2339-2340. 2341-2342. 2343-2344. 2345-2346. 2347-2348. 2349-2350. 2351-2352. 2353-2354. 2355-2356. 2357-2358. 2359-2360. 2361-2362. 2363-2364. 2365-2366. 2367-2368. 2369-2370. 2371-2372. 2373-2374. 2375-2376. 2377-2378. 2379-2380. 2381-2382. 2383-2384. 2385-2386. 2387-2388. 2389-2390. 2391-2392. 2393-2394. 2395-2396. 2397-2398. 2399-2400. 2401-2402. 2403-2404. 2405-2406. 2407-2408. 2409-2410. 2411-2412. 2413-2414. 2415-2416. 2417-2418. 2419-2420. 2421-2422. 2423-2424. 2425-2426. 2427-2428. 2429-2430. 2431-2432. 2433-2434. 2435-2436. 2437-2438. 2439-2440. 2441-2442. 2443-2444. 2445-2446. 2447-2448. 2449-2450. 2451-2452. 2453-2454. 2455-2456. 2457-2458. 2459-2460. 2461-2462. 2463-2464. 2465-2466. 2467-2468. 2469-2470. 2471-2472. 2473-2474. 2475-2476. 2477-2478. 2479-2480. 2481-2482. 2483-2484. 2485-2486. 2487-2488. 2489-2490. 2491-2492. 2493-2494. 2495-2496. 2497-2498. 2499-2500. 2501-2502. 2503-2504. 2505-2506. 2507-2508. 2509-2510. 2511-2512. 2513-2514. 2515-2516. 2517-2518. 2519-2520. 2521-2522. 2523-2524. 2525-2526. 2527-2528. 2529-2530. 2531-2532. 2533-2534. 2535-2536. 2537-2538. 2539-2540. 2541-2542. 2543-2544. 2545-2546. 2547-2548. 2549-2550. 2551-2552. 2553-2554. 2555-2556. 2557-2558. 2559-2560. 2561-2562. 2563-2564. 2565-2566. 2567-2568. 2569-2570. 2571-2572. 2573-2574. 2575-2576. 2577-2578. 2579-2580. 2581-2582. 2583-2584. 2585-2586. 2587-2588. 2589-2590. 2591-2592. 2593-2594. 2595-2596. 2597-2598. 2599-2600. 2601-2602. 2603-2604. 2605-2606. 2607-2608. 2609-2610. 2611-2612. 2613-2614. 2615-2616. 2617-2618. 2619-2620. 2621-2622. 2623-2624. 2625-2626. 2627-2628. 2629-2630. 2631-2632. 2633-2634. 2635-2636. 2637-2638. 2639-2640. 2641-2642. 2643-2644. 2645-2646. 2647-2648. 2649-2650. 2651-2652. 2653-2654. 2655-2656. 2657-2658. 2659-2660. 2661-2662. 2663-2664. 2665-2666. 2667-2668. 2669-2670. 2671-2672. 2673-2674. 2675-2676. 2677-2678. 2679-2680. 2681-2682. 2683-2684. 2685-2686. 2687-2688. 2689-2690. 2691-2692. 2693-2694. 2695-2696. 2697-2698. 2699-2700. 2701-2702. 2703-2704. 2705-2706. 2707-2708. 2709-2710. 2711-2712. 2713-2714. 2715-2716. 2717-2718. 2719-2720. 2721-2722. 2723-2724. 2725-2726. 2727-2728. 2729-2730. 2731-2732. 2733-2734. 2735-2736. 2737-2738. 2739-2740. 2741-2742. 2743-2744. 2745-2746. 2747-2748. 2749-2750. 2751-2752. 2753-2754. 2755-2756. 2757-2758. 2759-2760. 2761-2762. 2763-2764. 2765-2766. 2767-2768. 2769-2770. 2771-2772. 2773-2774. 2775-2776. 2777-2778. 2779-2780. 2781-2782. 2783-2784. 2785-2786. 2787-2788. 2789-2790. 2791-2792. 2793-2794. 2795-2796. 2797-2798. 2799-2800. 2801-2802. 2803-2804. 2805-2806. 2807-2808. 2809-2810. 2811-2812. 2813-2814. 2815-2816. 2817-2818. 2819-2820. 2821-2822. 2823-2824. 2825-2826. 2827-2828. 2829-2830. 2831-2832. 2833-2834. 2835-2836. 2837-2838. 2839-2840. 2841-2842. 2843-2844. 2845-2846. 2847-2848. 2849-2850. 2851-2852. 2853-2854. 2855-2856. 2857-2858. 2859-2860. 2861-2862. 2863-2864. 2865-2866. 2867-2868. 2869-2870. 2871-2872. 2873-2874. 2875-2876. 2877-2878. 2879-2880. 2881-2882. 2883-2884. 2885-2886. 2887-2888. 2889-2890. 2891-2892. 2893-2894. 2895-2896. 2897-2898. 2899-2900. 2901-2902. 2903-2904. 2905-2906. 2907-2908. 2909-2910. 2911-2912. 2913-2914. 2915-2916. 2917-2918. 2919-2920. 2921-2922. 2923-2924. 2925-2926. 2927-2928. 2929-2930. 2931-2932. 2933-2934. 2935-2936. 2937-2938. 2939-2940. 2941-2942. 2943-2944. 2945-2946. 2947-2948. 2949-2950. 2951-2952. 2953-2954. 2955-2956. 2957-2958. 2959-2960. 2961-2962. 2963-2964. 2965-2966. 2967-2968. 2969-2970. 2971-2972. 2973-2974. 2975-2976. 2977-2978. 2979-2980. 2981-2982. 2983-2984. 2985-2986. 2987-2988. 2989-2990. 2991-2992. 2993-2994. 2995-2996. 2997-2998. 2999-3000. 3001-3002. 3003-3004. 3005-3006. 3007-3008. 3009-3010. 3011-3012. 3013-3014. 3015-3016. 3017-3018. 3019-3020. 3021-3022. 3023-3024. 3025-3026. 3027-3028. 3029-3030. 3031-3032. 3033-3034. 3035-3036. 3037-3038. 3039-3040. 3041-3042. 3043-3044. 3045-3046. 3047-3048. 3049-3050. 3051-3052. 3053-3054. 3055-3056. 3057-3058. 3059-3060. 3061-3062. 3063-3064. 3065-3066. 3067-3068. 3069-3070. 3071-3072. 3073-3074. 3075-3076. 3077-3078. 3079-3080. 3081-3082. 3083-3084. 3085-3086. 3087-3088. 3089-3090. 3091-3092. 3093-3094. 3095-3096. 3097-3098. 3099-3100. 3101-3102. 3103-3104. 3105-3106. 3107-3108. 3109-3110. 3111-3112. 3113-3114. 3115-3116. 3117-3118. 3119-3120. 3121-3122. 3123-3124. 3125-3126. 3127-3128. 3129-3130. 3131-3132. 3133-3134. 3135-3136. 3137-3138. 3139-3140. 3141-3142. 3143-3144. 3145-3146. 3147-3148. 3149-3150. 3151-3152. 3153-3154. 3155-3156. 3157-3158. 3159-3160. 3161-3162. 3163-3164. 3165-3166. 3167-3168. 3169-3170. 3171-3172. 3173-3174. 3175-3176. 3177-3178. 3179-3180. 3181-3182. 3183-3184. 3185-3186. 3187-3188. 3189-3190. 3191-3192. 3193-3194. 3195-3196. 3197-3198. 3199-3200. 3201-3202. 3203-3204. 3205-3206. 3207-3208. 3209-3210. 3211-3212. 3213-3214. 3215-3216. 3217-3218. 3219-3220. 3221-3222. 3223-3224. 3225-3226. 3227-3228. 3229-3230. 3231-3232. 3233-3234. 3235-3236. 3237-3238. 3239-3240. 3241-3242. 3243-3244. 3245-3246. 3247-3248. 3249-3250. 3251-3252. 3253-3254. 3255-3256. 3257-3258. 3259-3260. 3261-3262. 3263-3264. 3265-3266. 3267-3268. 3269-3270. 3271-3272. 3273-3274. 3275-3276. 3277-3278. 3279-3280. 3281-3282. 3283-3284. 3285-3286. 3287-3288. 3289-3290. 3291-3292. 3293-3294. 3295-3296. 3297-3298. 3299-3300. 3301-3302. 3303-3304. 3305-3306. 3307-3308. 3309-3310. 3311-3312. 3313-3314. 3315-3316. 3317-3318. 3319-3320. 3321-3322. 3323-3324. 3325-3326. 3327-3328. 3329-3330. 3331-3332. 3333-3334. 3335-3336. 3337-3338. 3339-3340. 3341-3342. 3343-3344. 3345-3346. 3347-3348. 3349-3350. 3351-3352. 3353-3354. 3355-3356. 3357-3358. 3359-3360. 3361-3362. 3363-3364. 3365-3366. 3367-3368. 3369-3370. 3371-3372. 3373-3374. 3375-3376. 3377-3378. 3379-3380. 3381-3382. 3383-3384. 3385-3386. 3387-3388. 3389-3390. 3391-3392. 3393-3394. 3395-3396. 3397-3398. 3399-3400. 3401-3402. 3403-3404. 3405-3406. 3407-3408. 3409-3410. 3411-3412. 3413-3414. 3415-3416. 3417-3418. 3419-3420. 3421-3422. 3423-3424. 3425-3426. 3427-3428. 3429-3430. 3431-3432. 3433-3434. 3435-3436. 3437-3438. 3439-3440. 3441-3442. 3443-3444. 3445-3446. 3447-3448. 3449-3450. 3451-3452. 3453-3454. 3455-3456. 3457-3458. 3459-3460. 3461-3462. 3463-3464. 3465-3466. 3467-3468. 3469-3470. 3471-3472. 3473-3474. 3475-3476. 3477-3478. 3479-3480. 3481-3482. 3483-3484. 3485-3486. 3487-3488. 3489-3490. 3491-3492. 3493-3494. 3495-3496. 3497-3498. 3499-3500. 3501-3502. 3503-3504. 3505-3506. 3507-3508. 3509-3510. 3511-3512. 3513-3514. 3515-3516. 3517-3518. 3519-3520. 3521-3522. 3523-3524. 3525-3526. 3527-3528. 3529-3530. 3531-3532. 3533-3534. 3535-3536. 3537-3538. 3539-3540. 3541-3542. 3543-3544. 3545-3546. 3547-3548. 3549-3550. 3551-3552. 3553-3554. 3555-3556. 3557-3558. 3559-3560. 3561-3562. 3563-3564. 3565-3566. 3567-3568. 3569-3570. 3571-3572. 3573-3574. 3575-3576. 3577-3578. 3579-3580. 3581-3582. 3583-3584. 3585-3586. 3587-3588. 3589-3590. 3591-3592. 3593-3594. 3595-3596. 3597-3598. 3599-3600. 3601-3602. 3603-3604. 3605-3606. 3607-3608. 3609-3610. 3611-3612. 3613-3614. 3615-3616. 3617-3618. 3619-3620. 3621-3622. 3623-3624. 3625-3626. 3627-3628. 3629-3630. 3631-3632. 3633-3634. 3635-3636. 3637-3638. 3639-3640. 3641-3642. 3643-3644. 3645-3646. 3647-3648. 3649-3650. 3651-3652. 3653-3654. 3655-3656. 3657-3658. 3659-3660. 3661-3662. 3663-3664. 3665-3666. 3667-3668. 3669-3670. 3671-3672. 3673-3674. 3675-3676. 3677-3678. 3679-3680. 3681-3682. 3683-3684. 3685-3686. 3687-3688. 3689-3690. 3691-3692. 3693-3694. 3695-3696. 3697-3698. 3699-3700. 3701-3702. 3703-3704. 3705-3706. 3707-3708. 3709-3710. 3711-3712. 3713-3714. 3715-3716. 3717-3718. 3719-3720. 3721-3722. 3723-3724. 3725-3726. 3727-3728. 3729-3730. 3731-3732. 3733-3734. 3735-3736. 3737-3738. 3739-3740. 3741-3742. 3743-3744. 3745-3746. 3747-3748. 3749-3750. 3751-3752. 3753-3754. 3755-3756. 3757-3758. 3759-3760. 3761-3762. 3763-3764. 3765-3766. 3767-3768. 3769-3770. 3771-3772. 3773-3774. 3775-3776. 3777-3778. 3779-3780. 3781-3782. 3783-3784. 3785-3786. 3787-3788. 3789-3790. 3791-3792. 3793-3794. 3795-3796. 3797-3798. 3799-3800. 3801-3802. 3803-3804. 3805-3806. 3807-3808. 3809-3810. 3811-3812. 3813-3814. 3815-3816. 3817-3818. 3819-3820. 3821-3822. 3823-3824. 3825-3826. 3827-3828. 3829-3830. 3831-3832. 3833-3834. 3835-3836. 3837-3838. 3839-3840. 3841-3842. 3843-3844. 3845-3846. 3847-3848. 3849-3850. 3851-3852. 3853-3854. 3855-3856. 3857-3858. 3859-3860. 3861-3862. 3863-3864. 3865-3866. 3867-3868. 3869-3870. 3871-3872. 3873-3874. 3875-3876. 3877-3878. 3879-3880. 3881-3882. 3883-3884. 3885-3886. 3887-3888. 3889-3890. 3891-3892. 3893-3894. 3895-3896. 3897-3898. 3899-3900. 3901-3902. 3903-3904. 3905-3906. 3907-3908. 3909-3910. 3911-3912. 3913-3914. 3915-3916. 3917-3918. 3919-3920. 3921-3922. 3923-3924. 3925-3926. 3927-3928. 3929-3930. 3931-3932. 3933-3934. 3935-3936. 3937-3938. 3939-3940. 3941-3942. 3943-3944. 3945-3946. 3947-3948. 3949-3950. 3951-3952. 3953-3954. 3955-395

vultum mutare valeant: exemplo nobis sint *Simiae*; nulla sane animalia tam proxime homini accedunt, tum convenientiâ fabricae ipsius faciei, tum et alacritate phyfiognomica, sed et nulla quoque dantur animalia, quae homini tam proxime accedunt, quo ad ramorum nervi facialis copiam innumeramque eorum anastomofin, quam *Simiae*. Hinc igitur nervi facialis sectio in *simia* efficit, ut nulla amplius pathemata in facie exprimantur, relictâ licet totius faciei sensibilitate: hinc quoque in *Camelo*, *Equo*, *Elephante* aliisque labia majorem copiam ramorum, a nervo faciali provenientium, habent, quoniam labiis non solum appetitui atque siti fiat satis, sed praeterea haec animalia labiis et amorem et terrorem et iram indicare soleant (1).

Quis porro ignoret, quantum facies, quantum oculi mutantur, quantum labia moveantur, si canis quempiam, per longum jam temporis spatium absentem, iterum gratetur reducem, quae omnia adfectuum signa mox evanescent post nervi facialis sectionem; hinc in cane hilari, secto unius lateris nervo faciali, omnia hujus lateris gaudii signa extinguuntur (2): hinc denique in cane pugnante, post nervi facialis sectionem, nulla aderit labiorum contractio, neque et aures posteriora versus tra-

(1) Cfr. Desmoulins, l. c. p. 764 sq.

(2) Cfr. Bell, l. c. p. 400.

hientur, eodem licet cum furore in hostem irruere observetur (1). Talia quoque phaenomena in felibus conspiciuntur, in quibus tamen et illud singulare est, quod post sectionem nervi facialis simul ista facultas deleatur, sonum illum peculiarem edendi, quem deterriti aut profecuti edere solent.

Nec minus cum hisce convenit Bellii illa observatio de duobus aegris, quorum alteri, inter operandum, ramum nervi facialis dissecuit, qui abijt ad angulum oris, quo facto labia sibilandi facultatem amiserant; alter vero, ulcerationem ante aurem passus, facultatem amiserat ridendi, imo sub sternutatione hujus lateris faciei motus nullus observabatur (2).

Aves, uti jam supra monuimus, faciem immobilem gerentes, etiam in facie nervo moventem destituuntur; dantur tamen quaedam species, quae nervo nostro motus gaudent, qui tamen in hisce ad regionem cervicalem descendit atque efficit, ut hoc in loco iram annuntiare valeant: hinc itaque *Phasianus gallus* (masculus), durante pugna, erectione plumarum cervicalium iram indicat; secto autem nervo faciali, plumae non amplius eriguntur,

(1) Cfr. Bell, l. c. p. 401.

(2) Cfr. Bell, l. c. Plura alia exempla pathologica paralyseos musculorum faciei, adfectionem nervi facialis infecutae, refert J. Shaw apud Magendie, l. c. Tom. II, N°. 2, p. 136.

tur, licet ipse in pugna haudquaquam minorem ostendat ardorem (1).

Neque opus est verbis, quum hujus veritatis testimonia tam egregia inveniantur; unicuique enim, cui Carnivora, uti *Leones* aliaque, observandi fuit occasio atque locus, innotuit, quam horrendum spectaculum, erectis jubis et capillis cervicalibus, haec animalia, prae caeteris ostendere possint, neque amplius hanc rem mirabimur, si attendamus ad diversam in carnivoris nervi facialis distributionem. In his scilicet rami nervi hujus valde insignes descendunt in cervicem et collum, quales vero in aliis, v. c. ruminantibus, neutiquam inveniuntur.

Nervo itaque faciali, *per se* non sensibili, illud incumbere officium, ut omnes quoscunque faciei motus dirigat, ex praecedentibus concludere possumus.

(1) Cfr. *Annales des sciences Nat.* Tom. VIII, p. 252 sqq. J. Shaw apud Magendie, l. c. Tom. II, N°. 1, p. 80 et 86.

C A P U T IV.

DE RADICIBUS NERVORUM SPINALIUM.

Magendii experimenta (1).

§ I.

I. Celebris huius naturae scrutator in canibus sex hebdomadam, denudatâ medulla spinali, dissectâque durâ meninge, radices superiores nervorum sacralium et lumbarium forfice dissecuit, quo facto partes vicinae omnem amiserant sensibilitatem.

II. Dissectis nervorum spinalium radicibus inferioribus eo in loco, quo duram meningem perforant, observavit partium vicinarum paralyfin musculorumque relaxationem, salvâ tamen omni sensibilitate.

III.

(1) Cfr. Magendie, l. c. Tom. II, n°. 3, p. 276. n°. 4, p. 366. Meckel, *Deutsches Archiv*, 1823, p. 113 et 132 sqq.

III. Difectis radicibus nervorum spinalium superioribus et inferioribus, omnes perierunt motus omnisque sensibilitas. Ejusmodi experimenta faepius a Magendio instituta sunt in variis animalium speciebus, atque observationes memoratas egregie comprobarunt non solum, verum etiam demonstrarunt, sectionis effectum prorsus eundem esse, sive haec in corporis parte antica, sive in postica fuerit instituta.

IV. Postingestam Nucem Vomicam dissecuit Magendie radices nervorum spinalium superiores, et nihilominus tamen motus convulsivi nuce vomica producti aequae graves conspiciebantur in partibus sectioni vicinis, ac in omni alia corporis parte, imo eadem violentia observabantur, ac si nulla radicum sectio fuisset instituta.

Abscisis vero radicibus nervorum cruralium inferioribus in uno latere, pedis hujus lateris subito sequebatur quies, atque musculorum relaxatio, nullusque, ne levisimus quidem, motus in hoc pede amplius observabatur, reliquis licet corporis partibus gravissimis convulsionibus afflictis.

V. Irritationem radicum superiorum nervorum spinalium sequebantur evidentia doloris signa; dolores autem multo vehementiores percipiebantur, ubi locus ipsius medullae spinalis, ex quo radix ortum ducit, tangebatur, nec non hac radicum superiorum irritatione producebantur agitationes musculorum vicinorum convulsivae, quae imprimis

augebantur, irritato ipsius medullae spinalis loco (1).

Irritatione radicum inferiorum institutâ, fortiter et convulsivè contrahebantur musculi adjacentes, vix autem doloris signa conspiciebantur; utraque radicum serie stimulo Galvanico tentata; musculorum contractiones provocabantur, quae tamen multo fortiores et perfectiores conspiciebantur, si stimulus Galvanicus radicibus inferioribus appliceretur.

* VI. In cane contumaci neque facile tractando (2), denudatâ medulla spinali in regione lumbari, dissecuit Magendie radices nervorum spi-

na-

(1) Haud mirum est, post irritationem partium sensilium motûs indicia oboriri; etenim laesâ vel irritatâ aliquâ corporis parte, incitatio haec ad cerebrum deferitur, unde doloris notio; quo fit, ut jussu voluntatis, vel etiam nonnunquam quasi involuntariâ ratione in actum ducantur partes non solum vicinae, verum etiam remotissimae, quales vero motus non amplius observantur, intercepta doloris ad cerebrum via: quotidiana nimirum docet observatio, pulvisculum in oculo illapsum palpebrarum excitare nictationes frequentissimas, non quoniam corpusculum heterogeneum nervi facialis ramulos stimulat, quos insensiles vidimus, neque ideo, quod quinti paris rami palpebras moveant, sed id circo, quod doloris notione ope *nervi sentientis* ad cerebrum delata, inde *N. facialis* instituatur reactio.

(2) Duo haecce experimenta per asterico insignita, ab Amico quodam acceperam, qui ipse Magendium vivisectiones instituentem observaverât, prolataque experimenta annotaverat. Duo ejusmodi experimenta sequenti quoque addidimus capiti, eaque tamen eodem signo notanda curavimus.

nalium superiores unius tantum lateris, cujus lateris extremitas posterior omnem suam amisit sensibilitatem, ita ut neque hujus punctio, neque scissura, neque ipsa cutis detractio, ullum dolorem produxerit; quum vero irritata quacunque alia corporis parte, canis sese fortiter defenderet, facultas movendi pedem insensilem integra remansit; sibi enim relictus canis motus instituebat solitos.

* VII. Dissectis in latere opposito ejusdem animalis radicibus inferioribus omnis hujus lateris pedis evanuit motus, paralytice nimirum pes dependebat et passively protrahebatur, integrâ tamen hujus pedis sensibilitate; punctâ nempe extremitate paralytica, valdequam irascebatur animal.

Huc quoque pertinet Bellii observatio (1): denudatâ scilicet medullâ spinali, remotaque durâ meninge, irritavit radices nervorum spinalium inferiores, quam irritationem sequebantur musculorum vicinorum motus convulsivi, quales vero non conspiciebantur post irritationem radicum superiorum.

§ 2.

Cum hisce Magendii Bellii que experimentis

(1) Cfr. Ch. Bell, *Idea of a new anatomy of the brain*, 1809, P. W. Lund, l. c. p. 295. Bell. *Exposition du système naturel des nerfs*, p. 17. sq. et p. 22 sq.

pro maxima parte ea conveniunt, quae Schöps instituisse legimus (1).

I. In Cuniculo, denudatâ medullâ spinali, in regione dorsali posteriori totaque lumbari praescindebantur radices superiores; hanc sectionem evidentiâ doloris signa insequerantur, quae autem multo graviora observabantur, tactâ ipsâ columnâ medullari.

II. Vellicatio et compressio radicum inferiorum doloris quoque signa atque contractiones musculorum gravissimas produerunt. Post ultimam Cuniculi expirationem, irritatis radicibus inferioribus, motus musculares adhuc excitari poterant, quum vero radices superiores nullam amplius irritationis perceptionem ostendebant.

III. In columba secuit Schöps, in regione sacrali et lumbari, radices superiores lateris dextri, lateris vero finistri radices superiores et inferiores simul; hanc sectionem phaenomena sequebantur simillima iis, quae in duobus praecedentibus experimentis annotavimus.

Monet autem Schöps utramque extremitatem aliquem sensibilitatis gradum retinuisse, nec non in cauda integrum fuisse et motum et sensibilitatem (2).

S. 3.

(1) Cfr. Meckel, *Archiv für Anatomie und Physiologie*, 1827, n°. 3, p. 404 sqq.

(2) Nec mirum; radices enim nervorum, qui partem medull-

§ 3.

Vidimus itaque ex praecedentibus, omnia experimenta in eo convenire, quod radices nervorum superiores sensibilitatem diffundant, inferiores vero motui inserviant musculorum; remanet autem quaestio, utrum radices inferiores, praeter vim movendi, etiam polleant sensibilitate, quod imprimis Schöps suis experimentis docere videtur (1), an vero haec radicum inferiorum sensibilitas pendeat ab irritatione aliarum quoque partium. Posterior sententia praeferranda videtur, quoniam imprimis observationibus pathologicis, infra memorandis, evictum habemus, et motum et sensibilitatem separatim posse deleri, quod certe observari non potuisset, si utraque nervorum radix efficaciam motus et simul sensibilitate pollerent.

Ut autem hujus rei veritas certior esset, in canem et

dullae spinalis ultimam constituunt, dissecari non potuerunt, propter canalis sacralis angustiam; propterque peculiarem horum nervorum directionem sibi invicem ferme parallelam, unde facilis motus et sensibilitatis explicatio, qui in columbae caudā erant relictī: quod autem attinet ad relictam in utroque pede aliquam sensibilitatem, eam oriri ab imperfecta radicum dissectione, admodum verosimile est, imprimis quoniam auctor post mortem columbae se non certiore reddidit de partibus dissectis, quae sane sectionis comparatio cum effectu operae quidem pretium fuisset.

(1) Cfr. Supra § 2, Experiment. III.

et Cuniculo adultioribus experimenta repetere; mecum constitui, atque Magendii experimenta egregio modo habui comprobata; irritatio nimirum radicum superiorum dolores vehementes; imo clamores excitavit: harum autem sectio sensibilitatis omnia phaenomena delevit, quod certe locum habere non potuisset, si radices anticae, adhuc dum illaefae, etiam gauderent sensibilitate.

Post sectionem radicum superiorum irritatae imo compressae sunt radices inferiores, atque earum functio *unice movens* mihi egregie patuit; etenim muscoli vicini vehementer convellebantur; clamores autem nullos, neque ulla doloris signa animalia dederunt, si modo caute atque omnium prudentia evitarentur partes vicinae: cultello enim vel leviter attacta parte laterali medullae spinalis seu radice sentiente vicina, vehementer clamabant animalia, imprimis canes. Evidenti igitur argumento, utramque radicem *diversas* agere partes, nec non sensibilitatem radicum inferiorum haud manifestam esse, sed unice pendere a partibus sensilibus simul irritatis.

§. 4.

Conclusio.

Ex dictis igitur patuit, utriusque radice nervorum spinalium actionem vere distinctam esse, radices scilicet inferiores, sive anticae vim moven-

tem producere, superiores five posticas vero partibus concedere sensibilitatem.

Hancce quoque utriusque radice functionem diversam et separatam egregie comprobarunt observationes plures pathologicae; etenim non desunt aegrorum exempla, qui unius lateris sensibilitate deperdita laborabant, salvo tamen ejus lateris omni motu voluntario (1). Huc quoque pertinet casus hominis cujusdam (2), qui, jam a prima juventute cyphosi laborans, nulla inde evidentiâ expertus erat incommoda ad annum aetatis usque trigesimum quartum; hoc autem tempore, lapsu ab alto in partem columnae vertebralis adfectam, amisit facultatem movendi extremitates superiores, quae rigidae et contortae observabantur, integrâ tamen omni harum partium sensibilitate.

Emortuo autem aegro, anno aetatis suae quadragésimo quarto, sectio cadaveris de medullâ spinali docuit,

1°. Medullam spinalem, a foramine occipitali magno ad nervum cervicalem quartum, sanam.

2°. Medullae spinalis duas tertias partes inferiores in regione dorsali itidem sanas.

3° Inter hos vero terminos omnem medullam spi-

(1) Cfr. Bulletin *des annonces et nouvelles*, 1823, p. 209, *Journal Universel, des Sciences Médicales*, Tom. 28, 189.

(2) Cfr. l. c. Tom. 87, p. 37. M. Rullier, apud Magendie, l. c. Tom. 3, n°. 2, p. 173 199.

spinalem morbose adfectam esse, ad longitudinem sex vel septem pollicum; haec scilicet medullae spinalis pars adeo mollis erat et quasi diffuens, ut dura meninx tantummodo humore videretur impleta: radices anticae nervorum, qui plexus brachiales efformabant, ligamentorum instar, erant commutatae, dum radices posticae materia medullari fibrosa gaudebant, ex quarum naturali conditione extremitatum superiorum intacta sensibilitas facile explicatur, ast vero harum paralyfis jure merito degeneratis radicibus anterioribus tribuenda videtur.

Huc quoque multum facit observatio, a Doct. Collard communicata (1); aeger scilicet quidam adeo extremitatum inferiorum paralyfi laborabat, integrâ tamen earum sensibilitate, ut per septem annos illas movere non potuerit, sedibus quoque uti et urina simul involuntarie semper diffluentibus: post mortem observavit auctor, columnas medullae spinalis anticae nervorumque radices, anticae degeneratas et emollitas, columnas autem atque radices posticas prorsus sanas.

Neque minoris argumenti aestimetur Serresii observatio de homine, completâ membrorum inferiorum atque vesicae urinariae paralyfi laborante, illaesa tamen eorum sensibilitate (2).

Post

(1) Cfr. M. Royer Collard apud Magendie, l. c. Tom. III, n°. 2. p. 157.

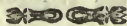
(2) Cfr. M. Royer, l. c. Tom. V, n°. 3, p. 254.

Post mortem patuit, radices nervorum spinalium ut et medullae columnas anticas in regione dorsali emollitas esse, partemque durae meningis anticam omnino fungosam.

Ex omnibus itaque his intelligimus, radices nervorum spinalium inferiores sive anticas *moyentes* esse, non sensiles; radices superiores sive posticas vero *sensiles* esse et non moyentes (1).

Quod autem attinet ad ea, quae de radicibus nervorum spinalium potulit Bellingerius, hujus auctoris opinio talis mihi visa est, ut certe separato capite tractari mereatur; quum autem in definienda utriusque radicis functione praecipue quoque mentionem fecerit Bellingerius de ipsa medulla spinali, nec non scriptores, experimentorum habitâ ratione, haud secum invicem convenient, videamus primo, quid de medullae spinalis functione censendum sit, ut dein Bellingerii sententiam de medulla spinali nervisque ex ea prodeuntibus examini submittamus.

(1) Conferantur porro Viri Doct. Velpeau, *Observations sur une maladie de la moëlle epinière, tendant à démontrer l'isolement des fonctions des racines sensitives et motrices des nerfs.* apud Magendie, l. c. Tom. VI, n°. 2. p. . 138 sqq.

CAPUT V.

DE COLUMNIS MEDULLAE SPINALIS.

§ I.

Quemadmodum in describenda Medullae spinalis fabrica jam valde inter se discrepant scriptores, ita quoque de hujus organi functione non omnes prorsus conveniunt.

Quoad ejus fabricam, nostro quidem sufficit proposito, si ex mente Bichati (1), Gal-
lii (2) nec non Laurenceti (3), Medullae spinali quatuor columnas, duas scilicet anticas
sive abdominales, totidemque posticas sive dor-
fa-

(1) Cfr. *Anatomie descriptive*, Tom. III, p. 129.

(2) Cfr. *Anatomie du Cerveau*, Tom. I, p. 56 et 62.

(3) Laurencet sese semper, in hominibus adultis, quatuor columnas invenisse, testatur. Cfr. *Revue Medicale*, 1825, p.

fales tribuamus (1). Quoad cognitionem usûs hujus Organi, hancce indefesis Magendii imprimis Belliique laboribus acceptam referimus.

I. Etenim denudatâ a Magendio (2), medullâ spinali, et prudenter irritatis hujus organi columnis superioribus, evidentia dolorum signa observabantur; columnae vero inferiores irritatae dolorum indicia vix ac ne vix quidem monstrabant: hanc autem columnarum superiorum sensibilitatem adeo exquisitam testatur Magendie, ut pars medullae spinalis superior, integumentis licet adhuc involuta, ne levisime quidem tangi potuerit, quin gravissimi inde oborirentur dolores.

* II. In Cuniculo acu irritavit noster Auctor medullae spinalis columnas superiores in regione lumbari, atque clamoribus et contorsionibus dolores suos gravissimos indicavit animal: acu autem irritatis columnis inferioribus, nulla observabantur dolorum vel sensibilitatis signa, sed quidem musculorum contractiones.

* III. Jam in Cuniculo denudavit partem medullae spinalis cervicalem, atque eadem ratione, quâ in praecedenti experimento, inquisivit in columnas superiores et inferiores eodem cum eventu.

Hu-

(1) Monendum, nos columnas medullae spinalis *anticas* et *posticas* denominasse, quoties de homine, *inferiores* et *superiores* vero, quoties de animalibus sermonem instituimus.

(2) Cfr. Magendie, l. c. Tom. III, N°. 2, p. 153.

Hujus loci quoque est Bellii observatio (1); hic enim irritatione columnarum superiorum dolores excitavit gravissimos, nullos autem dolores productos vidit irritatione columnarum inferiorum.

Exinde itaque Bell et Magendie concluderunt, eandem utilitatem praestare utramque medullae spinalis partem, ac de radicibus nervorum praecedenti capite observavimus, scilicet columnas inferiores motui inservire, superiores vero praeesse sensibilitati.

Haec autem experimenta ulteriori submisit examini vir ornatissimus Schöps (2), eo tamen cum successu, ut in aliam plane de columnarum functione discesferit sententiam. Hujus itaque experimenta sequenti paragrapho enarranda veniunt.

§ 2.

I. In Columba adultiori, secta columnam inferiori dextram, pes dexter paralyticus factus est, nitebatur Columba pede sinistrorū atque ala dextram; dextri tamen pedis sensibilitas integra observabatur. Facultas autem movendi pedem non rediit

(1) Cfr. Ch. Bell, *Exposition du système naturel des nerfs*, p. 22 sq.

(2) Cfr. Meckel, *Archiv für Anatomie und Physiol.* 1827, N°. 3, p. 393 sqq.

diit ante mortem, quam sequenti die subiit animal (1).

II. In Cuniculo dissectis utraque columna inferiori, omnes extremitatum posteriorum motus erant deleti, sub ipsa sectione musculorum convulsiones conspiciebantur, sed per biduum illaesa harum extremitatum sensibilitas observata est; hisce enim leviter punctis, prae dolore clamabat cuniculus, quaeque sensibilitas etiam ad mortem usque illaesa deprehendebatur. Motus autem utriusque pedis non restituti sunt, neque et horum sensibilitas ullum passa est decrementum. Haec itaque optime Magendii Bellique experimenta confirmant.

III. In Columba, remotis arcibus vertebrarum duarum lumbarium, subjacens medulla denudata conspiciebatur; pedes rite movebantur, atque naturalis iis erat sensibilitas, quae illaeram adhuc medullam spinalem probavit: jam scalpello Schöps incidit (2) columnam medullae spinalis dextram superiorem; quo factò pes dexteræ cursui institutio non amplius erat aptus, sensibilitas quidem in utroque pede remanserat, attamen haec in pede dextro aliquomodo debilitata videbatur (3); com-

(1) Cfr. l. c. p. 402 sq.

(2) Cfr. l. c. p. 393 sqq.

(3) Undenam haec pedis dextri sensibilitas, quae remansit? num rite dissecta fuit omnis columna superior dextra, an pro parte tantum? Cadaveris sectio illud solvere potuisset, hanc tamen apud citatum Auctorem frustra quaerimus.

pressis enim pedis dextri digitis, columba, quasi dolore adfecta, pedem retrahebat, imo alas movebat: levior autem pedis dextri compressio nulla sensibilitatis signa ostendit neque alarum motus produxit. Sequenti die facultas movendi pedem dextrum admodum erat restituta, ut columba, licet claudicans, tamen absque alarum auxilio currere poterit. Die tertio facultas utrumque pedem movendi valde erat labefactata, nec non phalanges digitorum rigidae et extensae conspiciebantur, quae autem phaenomena producebantur medulla spinali, mechanica ratione compressa, qua sublata conditione, motus pedis sinistri omnes redierunt, nec non motus pedis quoque dextri licet valdequam debilitati iterum observabantur.

IV. In Columba laesionem (*Verletzung*) instituit Schöps columnae inferioris dextrae, curvâ ac chirurgicâ, qua laesione peracta, facultas movendi pedem dextrum diminuta erat, attamen currere adhuc potuit animal (1).

Laesio autem, toto latere (columna superiore et inferiore): medullae spinalis dextro, motus utrius-

que

(1) Hic propter neglectam cadaveris sectionem incerti sumus, utrum laesio, curvâ ac peracta, omnem columnam inferiorem dextram destruxerit, an *pro parte* tantum. Posterior opinio omnem veri speciem prae se gerit, conferantur modo experimentum I et II hujus paragraphi, quae hujus opinionis veritatem comprobant.

que pedis voluntarii perierunt (1); columba namque alis innitens pedes ambos protraxit, sensibilitas in utroque pede non erat extincta, *simo*, compressis digitis, pedes movit columba, atque per fortiolem pressionem alas, uti credidit *Schöps*, prae dolore movit (2). Die sequenti nulla aderant symptomata facultatis movendi pedes aliquomodo recuperatae.

V. In Columba porro dissecuit columnam superiorem dextram atque finistram in regione lumbari, uterque pes non amplius motus voluntarios instituere valebat, aderant tamen in utroque pede evidentiā sensibilitatis indicia (3); etenim pedem fortiter compressum retraxit columba, leviori tamen pres-

(1) Undenam illa etiam pedis sinistri paralytis post laesionem tantum columnae inferioris et superioris dextrae? An a columna inferiore sinistra simul destructa? Viderur quidem. — Dubia haec accurata cadaveris sectione illustrari potuissent, quae tamen non instituta est.

(2) Hic etiam in dubio versamur, sectione cadaveris unice tollendo, cur, destructā columnā superiore et inferiore dextrā, quod fecisse se putavit *Schöps*, in pede tamen dextro adhuc relicta sit sensibilitas.

(3) Nonne dependit haec relicta in utroque pede sensibilitas a columnarum superiorum dissectione haud perfecta? Cadaveris sectio altitudinem dissectionis columnarum indicare potuisset. Illud saltem ex nostris experimentis, paragraphis VI et VII memorandis, evictum habemus, neque motum, neque sensibilitatem prorsus posse deleri, si minima etiam columnarum pars cultro non dissecta fuerit.

pressione pedes non movebat: die sequenti columbam pedibus stare observavit Auctor, quos in initio sub corpore suo extenderat animal.

VI. In Cuniculo dissectis utraque columna superiore, extremitates posteriores quasi paralyticae reddebantur, sensibilitas autem non omnis perit (1); compressis enim quamvis leviter pedibus paralyticis, prae dolore clamabat cuniculus.

Idem illud experimentum in columbâ instituit eodem cum eventu: monet tamen Schöps, die tertio post operationem facultatem movendi pedes non solum rediisse, verum etiam animal pedibus incedere potuisse.

VII. In Columbâ juniore, *incisa* regionis lumbaris columnâ superiore dextrâ, pes dexter sub cursu protrahebatur, cujus quoque sensibilitas diminuta observabatur; motus autem et sensibilitas pedis sinistri erant naturales: secuit nunc noster Auctor etiam columnam inferiorem dextram, symptomata autem in pede dextro non mutabantur, sed sinistri pedis quoque sensibilitas et motus aliquo modo debilitati erant (2).

Sectâ deinde columnâ inferiori sinistrâ, statim pes sinister omnem motum amisit; signa autem sensibilitatis in utroque pede remanserant (3).

Sec-

(1) Cfr. quae diximus ad Experimentum III et V in nota (3).

(2) Cfr. quae diximus ad Experimentum IV in nota (1).

(3) Sensibilitas in pede sinistro relicta facile explicatur ex

Secta denique etiam columnâ superiore sinistra, totam quantam medullam spinalem dissectam *credidit* Schöps; uterque pes paralyticus erat, sed in iis sensibilitatis signa per 3 dies adhuc observavit; pedes enim, fortiter compressi, movebantur (1).

VIII. In Columba, et Cuniculo dissecuit utramque columnam superiorem, intactis columnis inferioribus, quo facto omnes extremitatum posteriorum motus jam evanuerunt, antequam sensibilitatis decrementum potuit observare.

In alia Columba, laesis columnis superioribus, post 14 dies facultas eundi sensim restituebatur.

§ 3. Intacta columnâ superiore sinistra: causa autem, cur etiam in pede dextro adhuc vigeret sensibilitas; post sectionem columnae inferioris et superioris dextrae, autopsiâ cadaveris illustrari potuisset, quam tamen desideramus. Haec itaque explicanda videtur a columnâ superiore dextra non plane dissecta, quoniam, perfecte dissectis columnis, ut motus et sensibilitas pereant, necesse est.

(1) Hic iterum habemus exemplum, ipsam sectionem, qualem sibi proposuerat Observator, scopo haudquaquam respondisse; etenim ex plurimis experimentis nobis persuasum est, perfecte dissectâ medullâ spinali, et motum et sensibilitatem partium ita deleri, ut extremitatum posteriorum vel ipsa amputatio institui queat, absque ullis doloris vel sensibilitatis signis. In memorato itaque experimento aut medulla spinalis non plane dissecta fuit, aut radicibus nervorum spinalium, supra locum dissectionis provenientes, et ad extremitates posteriores tendentibus, harum sensibilitas et motus, qui adhuc praesto erant, tribui debent, ni

§ 3.

Ex hisce Experimentis concludit Schöps (1),

I. Omnes quatuor medullae spinalis columnas sensibilitate pollere, quia, sectâ columnâ vel superiore vel inferiore, unâ tantum harum illaesa, sensibilitas partium posteriorum remansit (1).

II. Sectionem columnae sive superioris sive inferioris delere partium motus, quoniam in unâ tantum columnâ integrâ relictâ vis nervea sufficiens ad movendum non remanet (3).

III. Sensibilitatem vero integram remanere post unius columnae sectionem, sive haec fuerit superior sive inferior, quia sensibilitas minori vi nervea indiget, quam ad motus ciendos requiritur (4).

IV. Post sectionem columnarum inferiorum vim nerveam moventem majus detrimentum capere, quam post sectionem columnarum superiorum: dissectis enim columnis superioribus lente redit movendi facultas (5), quod non accidit post columnarum inferiorum sectionem (6).

V.

(1) Cfr. l. c. p. 412: 414.

(2) Cfr. § 2, Experimenta I, II, III, V, VI.

(3) Cfr. Experimenta citata.

(4) Cfr. Experimenta citata.

(5) Cfr. Experimenta III, V, VI, VIII.

(6) Cfr. Experimenta I et II.

V. Columnas denique superiores atque inferiores habere et sensibilitatem et simul vim moventem, hancque majorem esse in columnis inferioribus, illam vero majorem in columnis medullae spinalis [superioribus].

Haec Schöpsii conclusio sequentibus nititur argumentis :

- 1°. Sectio columnarum superiorum sensibilitatem debilitat (1).
- 2°. Post sectionem columnarum inferiorum sensibilitas major remanet, quam post sectionem columnarum superiorum (2).
- 3°. Sectio columnarum superiorum delere solet extremitatum motus, qui tamen dein reviviscunt (3).
- 4°. Post sectionem columnarum inferiorum omnes pereunt motus (4).

§ 4.

Quod autem ad memorata experimenta attinet, pleraque non omni eâ curâ fuisse instituta, quam ipsius quaestionis gravitas atque momentum postularunt, ad singulum experimentum jam monuimus; etenim post mortem animalium, neglectâ

(1) Cfr. § 2, Experimenta III VII.

(2) Cfr. Experimenta I, II, III, VII.

(3) Cfr. Experimenta III, V, VI, VIII.

(4) Cfr. Experimenta I et II.

prorsus; comparatione sectionem inter interque ejus effectum, non aliter potuit, quin Schöps, sectionis naturae atque directionis, quarum perfecta cognitio in talibus experimentis summi omnino momenti est, incertus, ex incertis experimentis conclusionem certam derivare haud potuerit: unicuique nimirum, qui vivisectionibus operam dederit, fatis superque notum est, talia experimenta instituere arduum esse opus atque valde difficile, in quibus licet omnis adhibeatur prudentia, saepe tamen variis causis et impedimentis frustrantur observatores, quapropter dubia, inter operandum oborta, unice demum accuratâ cadaveris sectione possumt illustrari; hanc itaque nostrum auctorem omnino neglexisse admodum dolemus, prouti multa dubia, quae passim indicavimus, certe hac ratione clariora fuissent reddita.

Quod si vero ipsam de columnarum functione conclusionem, ex experimentis petitam, perscrutemur, facile patebit, eam quoque haud ab omni parte veram esse; etenim si utraque columnarum series et motu polleret et simul sensibilitate, etiam post columnarum inferiorum dissectionem, illaesis superioribus, licet debiles, *aliqui* tamen motus conspici debuissent, quales vero Schöps haudquaquam observavit (1). Neque magis de relicta sensibilitate post columnarum superiorum sec-

tio-

(1) Cfr. § 2, Experimenta I et II.

tionem constitisse, utrum scilicet haec servaretur columnis inferioribus, an vero columnis superioribus haud perfecte disfectis, supra jam monuimus (1): hisce porro addatur, quod opinio a Schöps prolata, de mixta columnarum functione, et *analogiae* et *observationibus pathologicis* omnino opposita, deprehendatur, quemadmodum postea videbimus.

Ne tamen haec experimenta *omni* utilitate habeamus destituta; ex iis enim evictum est, sectionem columnarum inferiorum ita delere partium motus, ut dein haud redintegrentur; sectionem vero columnarum superiorum per aliquod tempus extremitatum motus impedire, qui tamen postea redeunt.

§ 5.

Quae cum ita essent, quaestionem hanc de columnarum medullae spinalis utilitate denuo examini subjiendam esse censui, ideoque multa experimenta maximam, qua potui, prudentiam et circumspectionem instituenda excogitavi, quorum praecipua tamen sequentibus §§ vestro Viri clarissimi! iudicio submittere mihi liceat: quod, autem attinet ad animalium genera, in quibus capta sunt experimenta, haud columbas adhibui, quoniam in iis, propter profundioris columnae vertebralis situm

(1) Cfr. Experiment. III, V, VI. *Minimoque*, s. 2. 10 (1)

tum, musculis undique altius cinctae, nec non ob medullae fabricam subtiliorem, ipsa inquisitio pluribus obnoxia est incommodis.

In canibus vero et cuniculis junioribus, 5 vel 6 hebdomadam, res melius cedit: in cuniculis inquisitio illa non valde difficilis est, propterea, quod haec animalia minori vel obtusiori sensibilitate praedita videntur, namque, durante sectione, sive cutis, sive musculorum, sive arcuum vertebrarum, plerumque non clamant, sed satis tranquilla manent, dum canes validos clamores non solum edunt, verum, propter dolores, valdequam contorquentur: canalis autem vertebralis in canibus amplior deprehenditur, atque dura meninx majorem humoris serosi quantitatem continet, quam quidem in cuniculis, quibus efficitur, ut non solum facilius, absque ulla medullae spinalis laesione, in canibus tolerantur arcus vertebrarum, sed, propter tumidam magis in hisce animalibus duram meningem, etiam haec melius dissecari possit, ad denudandam medullam spinalem sine ulla hujus organi laesione.

Quo ad methodum, sequentem elegi: dissecatis integumentis communibus, atque musculis cultro a vertebrarum arcubus remotis, forfex sat firma inter arcum vertebralem unum alterumve introducit, atque hac ratione, dissecando arcus vertebrales, pars satis magna medullae spinalis denudari potest. Cavendum tamen, ne, durante operatione, forfex, inter medullam et arcus vertebrales posita,

propter animalium motus, subito in ipsam medullam spinalem immittatur, quo infortunio, quod mihi quater accidit, et labor perditur et simul omnis conclusio manca evadit. Illud tantum adhuc obiter moneo, Magendii observationem, de motu medullae spinalis *adscendente* sub expiratione, *descendente* vero sub inspiratione (1), etiam nostris experimentis confirmatam fuisse, nec non medullae spinalis dissectione fere semper partium posteriorum temperaturam fuisse diminutam.

§ 6.

I. In cuniculo denudatâ medullâ spinali regionis dorsalis, nec non stylo tenui argenteo inter vertebrarum corpora et ipsam medullam prudenter transversim immisso, haec paululum elevata est; cultello nunc valde tenui et acuto utramque columnam inferiorem dissecui (2): sub sectione harum columnarum nulla doloris signa, sed quidem graves musculorum vicinorum motus conspiciebantur.

Post hanc dissectionem membra posteriora plane erant paralytica, quando scilicet motus instituebat cuniculus, passim protrahebantur, salvâ tamen

(1) Cfr. Magendie, l. c. Tom. II, n°. 2, p. 200.

(2) In meis experimentis semper utramque columnarum feriem simul dissecui, ideo, quod difficillime, saltem durante vitâ, columnae dextrae et sinistrae limites definiantur.

men eorum sensibilitate; compressis enim pedum posteriorum digitis, semper pedibus anticis aufugere conabatur, nonnunquam clamabat animal, pedes autem posteriores compressos non retraxit.

Vixit per 24 horas, sine ulla conditionis mutatione; aperto cadavere, columnae inferiores prorsus dissectae apparebant, illaesae vero superiores.

II. In cuniculo utramque dissecui columnam inferiorem in regione dorsali media, sub hac sectione graves musculorum vicinorum convulsiones observabantur, nulla autem doloris signa nullamque edidit vocem animal: sensim penitus dissecta utraque columna inferiori, musculorum convulsiones cessabant, sed simul ac cultelli acies partem inferiorem columnarum superiorum attigisset, validos clamores edidit animal, musculos tamen extremitatum posteriorum haud movebat, licet, praedolore, pedibus anticis aufugere conaretur.

Hac sectione extremitates posteriores paralyticae factae sunt, illaesa earum sensibilitate: compressis enim pedis paralytici digitis, dolores percepit animal, pedem vero ipsum non retraxit.

Aperto cadavere, columnae inferiores rite dissectae conspiciebantur, illaesae vero superiores.

III. In cane denudata medulla spinali, stylo tenui argenteo irritatae sunt hujus organi partes laterales; clamores edidit animal, atque contorsiones

nes instituebat ad effugiendum: irritatis columnis inferioribus, musculi vicini fortiter commovebantur, attamen nulli inde dolores percipiebantur.

Irritavi nunc in eadem regione eodemque stylo columnas superiores, quo facto canis vehementer ululabat; pedes, tum anticos, tum posticos simul, fortiter ad effugiendum movebat. — Non mirum, canem, dolores tam atroces percipientem, pedes commovisse, licet horum motuum causa proxima a columnis superioribus haud dependeat (1); hujus veritas ut pateret,

IV. In eodem cane dissecui columnas inferiores regionis dorsalis mediae, quâ ratione extremitates posteriores paralyticae factae sunt, quae tamen sensibilitatem retinuerunt; irritatis jam, quoquo loco, columnis superioribus, validos clamores edidit animal, simulque pedes anticos ad effugiendum movit, posticis omnino quietis, ideo, quod columnarum inferiorum cum cerebro commercium sectione erat sublatum.

Dissectis dein etiam columnis superioribus, tota quanta medulla in duas partes divisa est; punctis nunc acu columnis superioribus, pone locum dissectionis, nulla motus vel sensibilitatis indicia conspiciebantur; punctis ejusdem medullae partis columnis inferioribus, musculi commovebantur, quique motus, irritatione harum columnarum produc-

(1) Conferantur ea, quae diximus ad Caput IV, § 1, Exper.

ti, saepe numero adhuc observabantur post ultimam animalis expirationem.

Idem illud experimentum, in cuniculo institutum, eundem habuit effectum.

Ex praecedentibus itaque experimentis apertum est, columnarum inferiorum sectionem extremitatum posteriorum delere motus, atque harum columnarum sensibilitatem, si quâ gaudeant, haudquaquam tamen manifestam esse, ut et extremitatum posteriorum sensibilitatem sectione columnarum inferiorum neutiquam deleri: porro exinde etiam illud patet, licet columnae superiores integrae fuerint, has tamen nihil contulisse ad extremitatum posteriorum motus. Hujus rei veritatem sequens experimentum ulterius demonstrat.

V. In duobus canibus denudata est medulla spinalis regionis dorsalis mediae: sibi nunc relictis animalibus, omnia naturalia observabantur; facile enim, quaque versus, currebant, jacebant, lac vaccinum bibebant.

Dissecui nunc in utroque cane columnas inferiores, quo facto, membra posteriora paralytica facta sunt, quae tamen sensibilitatem servarunt.

Hoc tempore, utrique cani dedi grana sex pulveris nucis Vomicae, cum lacte mixtae; post horae circiter quadrantem convulsiones vehemētissimae in utroque cane incipiebant, quae tamen solummodo in musculis partium anticarum observabantur, quique valde rigidi deprehendebantur,
dum

dum vero musculi extremitatum posteriorum quieti erant, atque relaxati: sensibilitas quoque aucta videbatur, quoniam, leviter digito presâ aliquâ parte sive colli, sive extremitatum anticarum, partes hae protinus rigescebant.

Punctis cultri apice medullae spinalis columnis superioribus, fortius adhuc convellebantur extremitates anticae, posticis e contrario haudquaquam commotis.

Harum autem convulsionum vehementiâ sensim incremente, aliquid inexpectatum accidit; in digitis scilicet pedis posterioris sinistri unius tantum canis motus, licet leviores, observabantur, tam flexorum, quam extensorum.

Quum autem per horam $1\frac{1}{2}$ adhuc viverent, semper tamen violenter commotis partibus anticis, ne facie quidem exceptâ, utrumque canem, compresso larynge, suffocavi: sub agone mortis omnes musculi partium anticarum vehementissime convellebantur, quietis vero et relaxatis semper extremitatibus posticis, si tantum motus illi leviores excipiantur digitorum pedis sinistri, qui in uno cane apparuerunt.

Sectio cadaveris docuit, alterius canis columnas inferiores rite dissectas fuisse, alterius vero tantum columnam inferiorem dextram dissectam, non penitus dissectâ columnâ inferiori sinistra, quippe hujus columnae aliqua pars lateralis erat illaesa: hinc itaque etiam omnis exurgit explicatio, cur,

salvâ aliquâ parte columnae inferioris sinistrae, motus illi, in digitis pedis sinistri, observati sunt. Inexpectata igitur haec observatio experimentorum nostrorum veritatem luce clarius confirmat.

Ex dictis itaque constat, columnas superiores unice sensibilitati praeesse, haudquaquam vero motui; etenim si verum esset, mixtam omnino columnis superioribus tribuendam esse functionem, certe in praecedenti experimento, hisce integris, earum vi motoriam etiam aliquomodo, post ingestam nucem vomicam, commoveri debuissent extremitates posteriores, imprimis quoniam simul evictum habemus, partium motus profus haud posse deleri, si aliquae fibrae motoriae, non rite dissectae, superstites sint.

§ 7.

Cognitâ nunc diversarum columnarum functione revera distinctâ, jam finem operi, adeo crudeli, imposuisssem, nisi adhuc quaestio superesset, cur, post sectionem columnarum superiorum, extremitates posteriores etiam non amplius moveantur (1).

Experimenta itaque illa repetita sunt, atque ea, quae hac de re observaverat Schöps, non sine magnâ admiratione confirmata habui, scilicet sec-
tio-

(1) Cfr. Hujus capituli § 2. Experiment. V, VI, VII, VIII.

tionem columnarum superiorum non solum delere sensibilitatem extremitatum posteriorum, verum etiam efficere, ut hae non amplius moveantur.

Viderat autem Schöps, facultatem movendi extremitates posteriores post aliquod temporis spatium restitutam (1); illud tamen observare ipse non potui, forsitan ideo, quod animalia, in quibus experimenta haec de industria institui, quaeque omnia intra 24 horarum spatium jam moriebantur, vitam non satis diu protraxerint.

Ut itaque pateret, quibusnam causis haec phaenomena essent tribuenda, sequentia experimenta instituta sunt.

VI. In quatuor canibus denudavi medullam spinalem regionis dorsalis mediae, quâ peractâ, animalia rite sese movebant, currebant atque illaefam adhuc sensibilitatem indicabant. Dissecui nunc columnas superiores sub valido animalium ejulatu et corporis contorsionibus: post sectionem hanc extremitates posteriores non solum omnem amiserant sensibilitatem, ita ut neque harum punctione, neque alia quacunque laesione, ullo modo adficerentur; verum etiam pedes posteriores non amplius movebantur; in uno tantum cane utriusque pedis motus leviores inordinati nonnunquam conspiciebantur. — Sub hac itaque conditione extremitates posteriores motus voluntarios peragere non

(1) Cfr. Cujus capituli, § 2, Experiment. III, V, VI, VIII.

non potuerunt; ut autem constaret, utrum motus involuntarios perficerent, ideoque num adhuc vigeret energia movens, quatuor hisce canibus dedi grana sex pulv. nucis vomicae: post viginti minutorum spatium, simul ac nux vomica agere inciperet, atque convulsiones, a voluntate non amplius pendentis, crearet, muscoli totius corporis, ne iis caudae quidem exceptis, vehementer convellebantur, ita quidem, ut columnarum superiorum sectione convulsiones extremitatum posteriorum neque mitigatae sint, neque diminutae, quippe quae per tres et quatuor horas, tum in posteriori corporis parte, tum in antica, eadem cum vehementia perdurarunt. — Apertis cadaveribus, columnae superiores rite dissectae apparebant, illae vero inferiores.

VII. Idem hoc experimentum, in duobus cuniculis institutum, eundem praebuit effectum, namque etiam in his sectio columnarum superiorum convulsiones extremitatum, quae ad mortem usque observabantur, neque leviores reddidit, neque numero pauciores: in cuniculis tamen citius post nucis vomicae usum convulsiones oborbantur, neque etiam tam diu vitam protraxerunt, quam quidem canes.

VIII. Cani et cuniculo, denudata medulla spinali, grana sex pulv. nucis vomicae dedi; post decem minuta in cuniculo, post viginti quinque in cane, totius corporis convulsiones

oboriebantur vehementissimae: dissectae sunt sub hac conditione columnae superiores, nullam tamen inde phaenomenorum mutationem observare potui, extremitatibus, tum posticis, tum anticis, aequè graviter, ad mortem usque, convulsis.

In cuniculo tamen post sectionem columnarum superiorum, pro parvo temporis spatio spasmi filebant, mox tamen eadem cum violentiâ redierunt. — Cadaveris sectio columnas superiores omnino dissecatas, illaefas inferiores docuit.

Hinc itaque, ni fallor, concludere possumus, sectionem columnarum superiorum, licet extremitatum motus voluntarios impediat, earum tamen movendi facultatem haud delere.

Restat igitur, ut inquiramus, undenam pendeat horum motuum impedimentum, quod sectione columnarum superiorum producitur.

§ 8.

Supra jam monuimus, in cuniculo sectione columnarum superiorum, pro aliquo temporis spatio, convulsiones sublatas fuisse, licet tamen mox redierint; haec itaque motus impediti phaenomena animo volventi mihi non prorsus improbabile videbatur, ea pressioni in columnas inferiores, sectione columnarum superiorum inductae, omnino esse tribuenda; hujus autem opinionis veritatem ut detegerem, sequens experimentum institui.

IX. In cane et cuniculo denudatâ medullâ spinali regionis dorsalis mediae, cultri acie non dissecui columnas superiores, sed eas tantummodo modice compressi, quo facto, statim extremitates quasi paralyticae factae sunt, hae scilicet protrahebantur, neque motus solitos peragere valebant, earum vero sensibilitas, licet valde diminuta, non tamen omnis sublata erat.

Facultas autem movendi extremitates posteriores non ita deleta erat, quin pes, forcipe compressus, prae dolore, aliquomodo retraheretur; fortius etiam compresso pede posteriori, anticis pedibus animalia aufugere conabantur.

Hisce itaque omnibus rite perspectis, non prorsus improbable videtur, pressionem in columnas inferiores, productam sectione columnarum superiorum, causam esse, cur motus extremitatum posteriorum per aliquod tempus impediuntur (1); ex cuius itaque pressionis effectu, sensim sensimque sublato, etiam phaenomena explicanda videntur de recuperatâ dein, quam Schöps observavit, facultate movendi.

(1) Hisce accedit, quod in quatuor experimentis, in quibus, sub remotione arcuum vertebraliū, forfex infortunate in medullam spinalem imprimebatur, et in cuius columnis superioribus tantum levior aderat laesio, pedes semper quasi paralytici facti sint, dum vero obtusio remaneret sensibilitatem, quaeque symptomata etiam a columnis inferioribus simul compressis mihi pendere videntur.

veni extremitates posteriores, quibus tamen experimentis, a Schöps observatis, non multum confidere possumus, quoniam cadaveris sectione omnino destituta sunt.

„ At ” dicat quis, „ quare motus convulsi-
 „ sivi, nuce vomica producti, citius hunc pres-
 „ sionis effectum vincere possint, quam motus
 „ soliti naturales, qui tantum post longius
 „ vel brevius temporis spatium restituti narra-
 „ tur? ”

Hic autem attendere debemus ad ipsius motus naturam; etenim vehementissima illa systematis nervosi actio, motus producens violentos spasticos, facilius et citius impedimentum illud evincere valet, quam actio mitior motuum naturalium; fatendum tamen, hic fortasse etiam plurimum facere, ad motus voluntarios impediendos, sensibilitatis extinctionem, sectione columnarum superiorum productam, quo fieri potest, ut, hac deperditâ, motus voluntarii rite peragi nequeant: post sectionem scilicet columnarum superiorum extremitates posteriores amittunt sensibilitatem, quo fit, ut animal earum non amplius sit conscium; sequitur itaque, animal partes haudquaquam movere, de quarum praesentia nullam habet notionem, licet tamen contractionis facultas in musculis remaneat, uti ex motibus inordinatis, post sectionem columnarum superiorum adhuc productis, ut et ex spasmodis post ingestam nucem vomicam patet.

Ex nostris itaque experimentis sequentia colligimus:

- 1°. Columnas medullae spinalis inferiores organa esse unice motui destinata, easque manifestam sensibilitatem haud praeditas esse.
- 2°. Columnas superiores sensiles esse, non vero motui inservire.
- 3°. Sectionem columnarum superiorum impedire extremitatum posteriorum motus, propter productam in columnas inferiores pressionem, praecipue vero propter deletam, quae omnino requiritur, harum partium sensibilitatem.

§ 9.

Conclusio.

Quae si omnia perpendamus, nihil obstat, quin columnis inferioribus vim moventem tribuamus, superioribus vero sensibilitatem, imprimis quoniam hujus rei veritatem et analogiam et observationibus pathologicis egregie habemus confirmatam.

Quo ad analogiam:

I. Novimus scilicet, cutim eximie sensilem esse, non tamen per se moveri; motus enim, qui in cute plurimorum animalium observantur, unice producuntur panniculo carnoso subjacente, quo homo

tan-

tantum et simia destituuntur (1), dum vero systema musculorum miram motuum agilitatem indicat, simul cum obtusiori sensibilitate (2).

II. Differt quoque variorum nervorum functio, prouti ex parte antica vel postica systematis cerebro — spinalis proveniunt; hinc nervi hypoglossi, faciales, abducentes, masticatorii (portiones minores) atque oculi motorii motui praesunt; hinc accessorii et trigemini (portiones majores) sensibilitatem diffundunt; hinc alii, inter utrumque litem provenientes, functionem mixtam habere videntur, uti glosso-pharyngei et vagi (3).

III. Radices antiquas nervorum spinalium vidimus motui infervire, sensibilitati vero posteriores; difficillima jam foret quaestio, cur et quomodo radix polleret functione separata, mixta vero columna, e qua eadem radix proficiscitur (4).

His itaque simul sumtis, patet, diversas systematis nervosi partes diversas quoque et separatas praestare functiones.

Quo

(1) Cfr. G. Bakker, l. c. I, p. 24. In homine et simia tamen hujus panniculi carnosii typus observatur in musculo platysma myoide.

(2) Cfr. G. Bakker, l. c. II, p. 99, sq.

(3) Cfr. G. Bakker, l. c. II, p. 106, 111.

(4) Hujus quaestionis difficultas etiam increscit, si medulla spinalis habeatur nervorum additamentum, atque post habitam analogiae rationem nervum spinalem inter interque ipsam medullam. Cf. G. Bakker, l. c. II. p. 63 et 65.

Quo ad observationes pathologicas, etiam his se-
paratam et diversam columnarum functionem gau-
demus comprobatam; equus scilicet (1) claudi-
catione extremitatum posteriorum laborabat, quae
adeo increvit, ut post paucos dies non amplius
incedere valeret, sed decideret, deleta prorsus fa-
cultate sese iterum elevandi: extremitates poste-
riores dein paralyticae factae sunt, attamen om-
nem retinuerant sensibilitatem. Emortuo equo et
aperta thecâ vertebrali, columnae inferiores in
regione dorsali emollitae deprehendebantur, sanae
vero superiores.

Hic quoque plurimum faciunt observationes il-
lae, quae praecedenti capite jam memoravimus (2),
sunt tamen innumerae aliae, quae columnarum
anticarum functionem moventem, posticarum vero
sensibilitatem demonstrant: varia nimirum prostant
exempla hominum, totius corporis paralyti labo-
rantium, in quibus tamen per omne corpus na-
turalis vigeat sensibilitas (3). Neque et ab al-
tera parte defuerunt aegrorum exempla, in qui-
bus omnis exstincta erat partium sensibilitas, mo-
tu

(1) Cfr. *Bulletin, des Sciences Medic. May, 1824, p. 7.*
Journal de Medicine Vet. I. p. 28.

(2) Cfr. Caput IV, § 4.

(3) Cfr. *Med. Chirurg. Zeit. 1824, I. band, p. 158.* *Bul-
letin des Sciences Med. n°. 7, p. 219, anni 1828,*

tu licet integro (1): ita casum memorat Bell (2) aegri cujusdam, cujus latus finistrum omnium motuum voluntariorum expers erat, salvâ tamen ejusdem lateris sensibilitate, quum verò latus dextrum, licet plane insensibile, rite movebatur.

Quod si porro recentissimum illud Ollivierii opus intueamur (3), tot casus ibi collectos videmus, ut de diversa et separata columnarum functione dubitare amplius nequeamus; memorat enim egregius auctor (4), se comminutionem partis anticae vertebrae dorsalis duodecimae observasse, quae, propter compressas columnas anticas, completam induxit paralyfin partium inferiorum, quae tamen legitimam sensibilitatem retinuerant.

In aliis aegris partium inferiorum, naturali quamvis sensibilitate gaudentium, completa paralyfis infecuta est columnarum anticarum emolliationem, quum e contra posteriores sanae deprehendebantur (5).

In alio denique aegro sensibilitas crurum extincta erat, salvâ movendi facultate, post compressionem antero-lateralem vertebrae duodecimae.

(1) Cfr. *Revue Medic.*, 1824, p. 449.

(2) Cfr. Ch. Bell, *Exposition du système naturel des nerfs*, p. 24.

(3) Cfr. C. P. Ollivier, *Traité de la moëlle épinière*, 1827, 2 Vol. 8°.

(4) Cfr. l. c. Tom. I. p. 289. sqq.

(5) Casus hi reperiuntur l. c. Tom. II, p. 616, 671, 676, 745.

pressionem columnarum posteriorum, sacco, hydatidibus pleno, productam (1).

Plurima alia apud nostrum Auctorem prostant exempla (2), quae omnia enarrare nimis longum foret, allata tamen, ni fallor, jam sufficiunt ad probandum, *columnas medullae spinalis anticas* five *inferiores* unice *moventes* esse, *posteriores* vero five *superiores* tantum esse *senfiles*.

(1) Cfr. l. c. Tom. II, p. 803.

(2) Haec leguntur l. c. Tom. I, p. 293, 308, 402, 431 et Tom. II, 457, 464, 471, 641, 694. Cfr. etiam Froiep, *Notizen*, XXIV. p. 217 sqq. Et *Bijdragen tot de Natuurk. Wetensch.* Deel IV, n°. 4, p. 209.

CAPUT VI.

BELLINGERII DE COLUMNARUM MEDULLAE
SPINALIS NEC NON DE UTRIUSQUE RA-
DICIS NERVORUM SPINALIUM FUNC-
TIONE SENTENTIA (1).

§ I.

Misfis iis, quae Bellingerius de colum-
narum et radicum fabricâ protulit, quum propo-
sita quaestionis mens anatomicam disquisitionem
haudquaquam spectare videatur, solummodo ea per-
tractabimus, quae ad harum partium Physiologiam
attinent.

Vidimus praecedenti capite, partem medullae
spi-

(1) Cfr. *Acta regia scient. Acad. Taurin.* Vol. 28. *Ex-
cerpta hujus inveniuntur in Froriep notizen*, X Band,
N°. 12. In *Revue Medicale*, 1825, Mars, p. 429. In *Med. Chi-
rurg. Zezt.* 1825, Tom. III, p. 232, et IV, p. 321.

spinalis dorsalem sensilem esse, moventem vero partem abdominalem: singularem tamen, valdopere complicatam, atque iis, quae supra observavimus, plane oppositam opinionem de columnarum et radicum functione fovet *Bellingarius*, statuens,

I. Materiae medullae spinalis internae, pultariae, illud incumbere officium, ut sensibilitatis fontem sistat, omnem vero energiam moventem unice proficisci a materie fibrosa (1).

II. Columnas et radices anticas vim exercere flectentem et abducentem, columnis et radicibus posticis vero unice effici partium extensionem et attractionem (2).

III. Medullam spinalem nervorumque radices etiam functionibus organicis inservire v. c. circulationi, assimilationi, nutritioni, absorptioni, exhalationi, simulque caloris animalis productioni (3).

De singulis hisce videamus.

§ 2.

Quo ad sensibilitatis sedem, quam in materie pultaria inveniri credit *Bellingarius*, hancce sententiam gravibus laborare difficultatibus, vix est, quod moneam; etenim materiem pultariam, sive in

ce-

(1) Cfr. *Revue Medic.* 1. c. p. 434.

(2) Cfr. *Revue Medic.* 1. c. p. 435.

(3) Cfr. *Revue Medic.* 1. c. p. 434.

cerebro, five in gangliis, five in medulla fpinali, prorsus infensilem esse, innumerae docent observationes: stylus nimirum in materiem pultariam centralem medullae fpinalis immisus nulla sensibilitatis signa excitavit (1). Hinc explicatu difficilima quaestio exurgeret, quomodo materia pultaria, ipsa infensibilis, aliis partibus sensibilitatem impertiret.

Nititur haec Bellingerii de materiei pultariae sensibilitate opinio sequentibus argumentis:

1°. In senectute copiam materiae pultariae diminui aserit, et hinc explicat, quare senes minori sensibilitate gaudeant, quam adulti (2).

2°. Majorem in homine dari materiae pultariae internae copiam, quam in animalibus, arguit, et exinde etiam majorem hominum sensibilitatem explicat (3).

Hisce autem opponitur, quod in senectute non solum diminuatur materia pultaria, verum etiam ipsa materies fibrosa, imo Chausard et Desmoulinis docuerunt, in senectute medullam fpinalem nervorumque compagem duriolem fieri et majorem habere cohaesionem, quae medullae nervorumque conditio certe plurimum conferre videtur ad minorem

(1) Cfr. Magendie, l. c. Tom. III, N° 2, p. 154.

(2) Cfr. C. P. Ollivier, l. c. Tom. I, p. 99.

(3) Cfr. l. c.

rem illam sensibilitatem, quae in senibus observatur (1). Quo ad alterum argumentum, etiam in homine eminent systema centrale prae systemate nervorum, in animalibus vero contrarium obtinet; hinc, si ad materiei pultariae functionem, infra exponendam, attendamus, facile intelligimus, cur, aucto in homine systemate centrali, ibi etiam major materiei pultariae copia requiratur.

Hanc quoque Bellingerii sententiam ulterius comprobare conatus est Ollivier (2), dicens, „ a materie pultariâ internâ revera partium sensibilitatem redundare, quoniam medullae spinalis „ inflammatio semper incipit a parte pultaria internâ cum formicationis sensu (*fourmillement*) „ et rigiditate partium, quod fieri non posset, „ si materies pultaria omni destitueretur sensibilitate.” Hic autem monendum est, saepissime conditione morbosâ excitari partium sensibilitatem, quae in statu sano nulla videbatur, uti ex inflammatione ossium, ligamentorum ut et viscerum morbis patet, quae, in statu sano, nullam sensibilitatem ostendunt; hisce addatur, quod, licet verum esse queat, omnem spinitidem semper incipere a materie pultariâ internâ (3), illud tamen quoque evic-

(1) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II, p. 720. *Journal de Physique*, Juin., 1820.

(2) Cfr. C. P. Ollivier, l. c. Tom. I, p. 103.

(3) Quod equidem haud credo.

evictum sit, hanc vix adfici, quin et simul corripatur materies fibrosa, pultariam undique arcte cingens.

Longe aliam vero materiei pultariae tribuimus functionem, eam tanquam matricem materiei fibrosae considerantes; materies enim pultaria jam ante fibrosam existit non solum (1), verum etiam illa, prae fibrosâ, sanguine scatet (2). Hisce accedit, quod ubivis materiei pultariae materiei fibrosae quantitas augeatur; hinc, ubi materia fibrosa gangliis egreditur, uti corpore restiformi, protuberantiâ annulari, colliculis et corporibus striatis, semper ejus copia admodum aucta conspicitur (3): hisce addatur, quod, quo major materiei pultariae adfit copia, eo quoque major materiae fibrosae quantitas inveniatur.

Hinc itaque omnis exfurgit explicatio, quare illa medullae spinalis loca, e quibus radices nervorum extremitatum superiorum et inferiorum proveniunt, majus volumen acquirant, quoniam ibi major, quam in ullo alio medullae loco, reperitur materiei pultariae copia (4).

Praeter hanc, etiam alia, eaque gravissima, materiei pultariae incumbit utilitas, organi nimirum

(1) Cfr. Clar. G. Bakker, l. c. Tom. II, p. 7, 46 sqq.

(2) Cfr. Idem, l. c. Tom. II, p. 11.

(3) Cfr. Idem, l. c. Tom. II, p. 26 sqq. p. 46.

(4) Cfr. Idem, l. c. pag. 17.

rum *separantis* munere fungenti (1). Ganglia scilicet, quae ex hac materie constant, omnem communicationem cum sensorio communi impediunt, hinc, quò plura in systemate adsunt ganglia, eo certius ejus actio a voluntatis imperio subtrahitur; hinc totum systema vitae vegetativae sive organicae systemati nervo animali prorsus subduceretur, nisi illud et nervis cerebralibus et spinalibus esset conjunctum. Hanc etiam ob causam in cerebro, in medulla spinali, imo in ipsis nervis, materia pultaria invenitur.

Novimus enim, rerum externarum incitationes, nervorum ope, per columnas medullae spinalis posticas deferri ad Encephalon, et ex eo, vel jussu voluntatis, vel etiam sine illo, per columnas anticas descendere reactionem; ne autem utrumque conductionis genus secum invicem confluat, cautum est materie pultaria, in medullae nervorumque centro deposita, fibrasque sentientes a moventibus separante (2).

Quo ad energiam moventem, longe quoque abest, quin hanc, per omnem materiem fibrosam diffusam, Bellingero concedamus; certo enim certius tum experimentis, tum etiam observationibus pathologicis (3) constat, columnas medullae spi-

na-

(1) Cfr. Idem, l. c. p. 85.

(2) Cfr. Idem, l. c. p. 91: 103.

(3) Cfr. supra Caput V.

nalis posticas sensibilitati praeesse, columnis anticis vero omnes motus esse tribuendos; evidenti igitur documento, duplex esse materiae fibrosae officium, prouti scilicet haec et sensibilitate polleat et organon simul exhibeat motum ducens.

Ex dictis itaque patet, duplicem in medulla spinali materiae nerveae dari speciem, quarum altera *fibrosa*, altera *pultaria* est, nec non utramque materiem duplici et vere diverso fungi officio: columnae nimirum medullae spinalis posticae, quae secundum **Laurencet** ad encephalon adscendentes, *fibras convergentes* constituunt, sensibilitati praesunt: columnae vero anticae, quae tanquam *fibras divergentes* considerandae sunt, organon exhibent motum dirigens. (1).

Materies e contrario medullae spinalis pultaria interna, neque sensilis est, neque ab eâ partium sensibilitas dependet, sed matricem agit materiae fibrosae non solum, sed et simul organon fistit *separans*, quo fibrae moventes a sentientibus separantur et forsitan quoque latus dextrum a sinistro sejungitur (2).

§ 3.

Quo ad functionem, quam columnis medullae spinalis, nervorumque radicibus tribuit **Bellin-**
ge-

(1) Cfr. **G. Bakker**, l. c. Tom. II, p. 40.

(2) Cfr. **Idem**, l. c. p. 103.

gerius, hac in re haud felicior fuisse videtur, quam in determinanda sensibilitatis sede; etenim, secundum Bellingerii sententiam, columnae et radices anticae vi pollent flectente et abducente, columnae autem atque radices posticae vi extendente et adducente (1), ideoque columnae et radices anticae musculorum flexorum et abductorum contractiones moderantur, musculi vero extensores et adductores imperio columnarum et radicum posticarum obediunt.

Hacce Bellingerii opinio sequentibus nititur argumentis; dicit enim, „ in hominibus columnas „ medullae spinalis posticas ideo magis evolutas „ esse, quam anticas, quoniam musculi extenso- „ res majori vi indigent, ad corpus erectum tenen- „ dum, nec non eandem ob causam in Bobus co- „ lumnas superiores in regione cervicali majorem ac- „ cepisse evolutionem, quam inferiores, quoniam „ eo in loco major energia nervea requiritur, ad „ caput sustinendum et erigendum;” hisce addi- „ dit, „ in Avibus, quarum columnae inferiores „ in „ universum majores conspiciuntur, nihilominus ta- „ men in regione sacrali columnas superiores, „ prae „ inferioribus, incrementum accipere, quoniam, „ durante statu et incesu, musculi extensores vim „ nerveam majorem expostulant (2).”

Quod

(1) Cfr. *Revue Medic.*, l. c. p. 435 sqq.

(2) Cfr. *Revue Medic.*, l. c. p. 432 et 436 sq.

Quod autem attinet ad memorata argumenta, quibus suam de columnarum et radicum functione hypothesin confirmare studet, Bellingerius, licet eorum veritatem neque comprobare, neque in dubium vocare valeamus, prouti sufficienti experientia destituti, quoniam variorum animalium medullam spinalem secum invicem sedulo comparare mihi non contigit (1), illa tamen haud tanta putamus, quin aliis argumentis Bellingerii sententiam facile refutari posse, judicemus. Verum enim est, quod in Bobus et Equis, in eo loco, quo trunci nervorum extremitatum anticarum et posticarum proveniunt, radices inferiores $\frac{1}{3}$ parte majores conspiciuntur, quam superiores (2), non ideo, quoniam iis in locis plures motus perficiuntur musculis flexoribus et abductoribus, sed propterea, quod ibi major vis nervea movens requiratur ad omnes quoscunque motus perficiendos. Quod si porro ad radicem, quae nervos spinales in homine efformant, conditionem attendamus, statim patebit, radices anticarum, in regione lumbali et sacrali, posticis multo majores esse (3), utramque radicem in regione dorsali sibi

res-

(1) In Cuniculis et Canibus columnae inferiores et superiores aut sibi respondent, aut saltem voluminis discrimen haud evidens est.

(2) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II, p. 783.

(3) Cfr. Idem, l. c. Tom. II, p. 494 et 773.

respondere, dum vero radices posticae, quae nervos brachiales constituunt, radices anticas majori evolutione antecellere dicuntur (1). Hinc itaque, si vera foret Bellingerii sententia, in regione lumbari et sacrali vigere deberet flexio, sed unicuique, artis anatomicae etiam parum perito, innotuit, quantam vim musculi extensores, in regione pelveos siti, exercent ad totum corpus erectum servandum.

Sin, ab altera parte, ad nervorum brachialium radices posticas magis evolutas attendamus, ex mente Bellingerii statuendum esset, ibi, prae aliis motibus, extensionem frequentiore esse, quam tamen satis superque constat, siue numerum musculorum flexorum cum numero extensorum comparemus, siue officia, quae extremitatibus superioribus in homine incumbunt, perscrutemur, plurimos harum motus omnino ad flexionem esse reducendos, ad quam opinionem etiam accedere gaudeo Desmoulins (2).

Ex dictis itaque vidimus, in omnibus locis, in quibus plurimi reperiuntur musculi, et in quibus idcirco major energia movens requiritur, etiam

(1) Cfr. P. A. Béclard, *Elements d'Anat. Générale*, Anno 1828, p. 611.

(2) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II, p. 772. Alit enim „les mouvemens des bras les plus énergiques se font dans le sens de flexion.”

nervorum radices anticas five inferiores majorem accipere evolutionem; hinc igitur sequitur, radicibus nervorum brachialium posticis magis evolutis aliam omnino utilitatem incumbere: quod si itaque attendamus, in brachiorum extremis tactus organon suam fixisse sedem, non amplius mirabimur, nervos, qui plexum brachialem constituunt, radicibus posticis sensilibus magis evolutis gaudere, quam alii nervi, qui cum partibus tantum solitam sensibilitatem communicant.

Haec quoque Bellingerii de radicum et columnarum functione theoria, anatome comparatâ ulterius refutatur; in *Piscibus* enim et *Serpentibus* una tantum radix, eaque abdominalis, quae et motui et sensibilitati, licet obtusiori, praeest, nervum spinalem efformat, ideoque in iis animalibus, ex mente Bellingerii, tantummodo conspicerentur motus flexorii, quod veritati tamen contrarium est, quippe quae quam maxime corpus erigere et extendere valent (1).

Neque minus Bellingerii sententiae obstant experimenta atque observationes pathologicae supra jam memoratae (2); etenim, post sectionem vel destructionem columnarum et radicum anticarum five inferiorum, omnes perierunt motus, quum ta-

men;

(1) Cfr. Desmoulins, l. c. Tom. II, p. 479, 774, 781.

(2) Cfr. Caput IV et V,

men, si Bellingerii vera foret hypothesis, tantum vis musculorum flexorum et abductorum deleta esse debuisset, salva functione musculorum extensorum et adductorum.

Quae si omnia perpendamus, statuere licet, ne-
tquam dari nervos, variis motuum speciebus se-
paratim destinatos, sed eandem profus efficaciam
nerveam omnibus musculis impertiri; omnium
enim musculorum contractiones, quibus unice mu-
tatur partium situs, sive musculi hi fuerint flexo-
res, sive extensores, sive adductores, sive abduc-
tores, omnes eadem ratione perficiuntur, eandem-
que sequuntur legem, neque et rarum est, varios
hosce musculos ab uno eodemque nervo suos ac-
cipere ramos.

Meliori itaque ratione, ni fallor, variae hae mo-
tuum species explicandae veniunt ex osium direc-
tione, articularumque conformatione, nec non ex
ratione, qua musculi osibus inferuntur, ideoque
e causa vere mechanica.

§ 4.

Quod si porro ea, quae protulit Bellinge-
rius, attentâ mente prosequamur, protinus appa-
rebit, ea, quae antea statuerat, mox ab eo ipso
infirmari: etenim ad suam de columnarum et radi-
cum functione sententiam ulterius probandam symp-
tomata citat, quae, secundum Bellingerium,

in

in opisthotono et emprostotono observantur, quibus examini subjectis, ad miram certe ducitur conclusionem, scilicet:

1°. Efficaciam columnarum et radicum posticarum corporis partes superiores *extendere* et *abducere*; partes vero corporis inferiores *flexere* et *adducere*, simulque vesicae urinariae sphincterem relaxare, ani autem sphincterem contrahere.

2°. Columnarum et radicum anticarum efficaciam *flexi* et *adduci* trunci partes superiores, *extendi* vero et *abduci* partes inferiores, simulque vesicae urinariae sphincterem contrahi, ani e contrario sphincterem relaxari (1).

Haec igitur non solum cum iis, quae antea jam statuerat (2), certare deprehenduntur, verum etiam, si haec vera essent, columnarum et radicum natura, miro modo, ita mutari deberet, ut pars columnarum et radicum superior functiones praestaret prorsus contrarias iis, quae in parte inferiori locum habent. Ad hanc autem Bellingerrii hypothefin refutandam solummodo in animum revocanda sunt ea, quae Capite IV et V observavimus; iis enim evictum est, non solum e columnis et radicibus anticis omnes quoscun-

(1) Cfr. *Revue Medic.* l. c. p. 438.

(2) Cfr. hujus Capituli §. 1, et §. 3.

quæ motus proficisci, a posticis vero unice sensibilitatem, verum etiam illud demonstratum habemus, columnarum et radicum dissectionem vel destructionem, sive hæc locum habuerit in regione cervicali, sive in dorsali, sive denique in lumbari, eundem semper præstitisse effectum, scilicet eam aut omnes motus, aut omnem sensibilitatem pesum dedisse.

§ 5.

Meliori jure statuit Bellingerius, columnas medullæ spinalis laterales (1), nervorumque radices functiones quoque organicas gubernare, quemadmodum nutritionem, circulationem, exhalationem atque calorem animale, argumentis usus anatomicis et physiologicis; columnas enim laterales, quo ad magnitudinem, in omni medullæ spinalis regione sibi similes esse, et in homine et animalibus maximum acquirere incrementum arguit, quodque cum hominum et animalium majori nutritionis momento congruere adferit.

Praeterea statuit, formam medullæ spinalis un-

(1) Praeter columnas anticas et posticas, duas admittit Bellingerius laterales, e quibus utraque nervorum radix etiam filamenta accipere illi videtur. Cfr. *Revue Medic.* l. c. p. 432.

dulatam (1) columnis lateralibus competere, atque ex hac formâ, gangliis analogâ, functionem illis columnis organicam tribuit: hisce addidit, nervum glosso-pharyngæum atque Vagum, quos unice vitæ organicæ addictos putat (2), ex columnarum lateralium parte superiore provenire; unde concludit, columnas has functionibus præesse organicis.

Verum enim vero, licet functiones, quas medullæ spinali nervisque tribuit Bellingerius, haudquaquam denegare velimus, de argumentis tamen, quibus usus est Auctor, monendum, argumentorum vim, quæ ex medullæ spinalis structurâ petita sunt, difficile a nobis posse dijudicari, quoniam, in hujus organi fabrica describenda, tam multum discrepant scriptores (3).

Quod autem attinet ad ultimum argumentum, ex functione nervorum glosso-pharyngæi et vagi petitum, illam conclusionem haud veram esse, contendimus; nervus enim glosso-pharyngæus omnino est nervus *vitæ animalis*, neque minori jure ad hanc classem pertinet nervi vagi pars illa, quæ e medulla oblongatâ provenit: portio nimirum nervi vagi superior functionibus inservit volun-

(1) Cfr. G. Bakker, l. c. Tom. II, p. 14 et 17.

(2) „*Qui ne servent, qu'à la vie intérieure.*” Cfr. *Revue Médic.* l. c. p. 434.

(3) Cfr. G. Bakker, l. c. Tom II, p. 13 fqq.

luntariis, quemadmodum voci et deglutioni, imo stimulata haec portio convulsiones fuscitat, quum pars ejus tantum inferior, ceu nervus vitae Organicae, pulmonum, cordis et ventriculi functiones moderetur (1).

Ex horum itaque nervorum origine et natura ad functiones columnarum lateralium organicas concludere haud potuit Bellingerius.

Misis itaque de argumentorum gravitate disputationibus, videamus, quatenus circulatio, nutritio, exhalatio, et calor animalis a medullâ nervisque spinalibus dependeant.

§ 6.

Duplex imprimis in corpore humano est functionum genus, cui duplex itidem et diversum respondet systema nerveum: novimus enim, omnes functiones animales ejusdem nominis systemate nerveo moderari, nutritioni vero, circulationi aliisque functionibus, quae ad vitam organicam referuntur, praeesse systema sympathicum (2); hujus quidem rei veritatem docent monstra: prostant enim infantum exempla, qui, licet cerebro et medullâ spinali destituerentur, systemate tamen sympathico gau-

(1) Cfr. M. A. Lenhossek, *Physiologia Medicinalis*, Tom. II, p. 192.

(2) Cfr. G. Bakker, l. c. Tom. II, p. 79.

gaudebant, ideoque satis bene nutriti in lucem prodierunt.

- Novimus porro, alicujus organi solito majus incrementum vulgo fieri cum alterius organi detrimento, eidemque huic legi utrumque systema nerveum atque functiones inde pendentes obnoxia esse videmus; observantur saepe numero homines, in quibus systema vitae animalis summum perfectionis culmen attigit, quique ideo ingenii acumine atque solertiâ eminent, suppressis functionibus organicis, quum e contra in stupidis functiones organicae, uti nutritio aliaque plures optime et saepe ultra modum perficiuntur, labefactatis functionibus mentalibus. Sic etiam Anglus quidam, studiis nimis deditus, emaciatum et tenue corpus secum gerebat, sed, deinceps amentia, studiorum causa, correptus, corpus obesum adeptus est; huic addatur, quod in somno placido, sopita atque quiescente vita animali, corpus optime nutriatur ejusque augeatur pondus. Hinc saepius sane videmus homines, somno longiori deditos, obesos fieri: neque et alia defunt documenta systematis sympathici, praecipue in Idiotis, insigniter aucti, simul cum atrophia systematis cerebro-spinalis (1).

Ex dictis itaque patet, diversa haec systemata nervea diversam quoque praestare efficaciam, alterum

(1) Cfr. Hufeland, Journal 1820, parte 5, p. 118.

rum scilicet functiones animales, alterum organicas moderari.

Ne autem utrumque systema omnino separatum habeamus, vetat systema Organicum, vario modo cum nervis cerebralibus et spinalibus conjunctum: hinc animi pathemata, licet tantum systema nerveum animale adficiant, vix quoque magnam exercent in functiones organicas; hinc ab altera etiam parte variarum viscerum morbi atque dolores partium, alioquin insensibilium, ad sensorium commune deferuntur (1).

§ 7.

Quae cum vera sint, ultro liquet, non facile adfieri alterum systema nerveum, quin functiones, altero systemate productae, simul patiantur, nec non alterum systema alterius efficaciam quam maxime indigere ad partium, imprimis externarum, et a centro systematis organici remotarum, conformationem et conservationem rite moderandam (2): ex experimentis nimirum, praecedenti Capite allatis, constitit, sectione medullae spinalis partium temperaturam valdopere diminui; sic etiam ex Tre-

vira-

(1) Cfr. G. Bakker, l. c. Tom. II, p. 82.

(2) Hanc enim ob rem vasis extremitatum prospiciunt plexus e vita animali, brachiales nempe et Ischiadici. Cfr. l. c. p. 79.

virani experimentis patuit (1), dari ipsius sanguinis motum proprium, qui non cordis impulsu producitur, quique tamen per se circulationi haud sufficit, et imprimis medullae spinalis nervorumque efficaciam moderatur.

Licet autem non omnis circulatio unice dependeat a medulla spinali nervisque ex ea prodeuntibus, quemadmodum experimenta Florensi nec non virorum Clarissimorum Vrolik et Thysen egregie docuerunt (2), certo certius tamen systema spinale magnam exercet in sanguinis circuitum efficaciam imprimis systematis Capillaris (3); hinc enim explicari debet, quod membra paralytica non solum sensibilitatem et motum amittere soleant, sed in iis etiam, post aliquod temporis spatium, impediatur circulatio, imo quod ipsa extabescant: fatendum tamen, quod in membris paralyticis ad circulationem et nutritionem labefactandam vel impediendam simul quoque multum efficere videatur perpetua partium quies, qua fit, ut minor sanguinis copia, quam in statu naturali, ad partes illas de-

(1) Cfr. *Vermischte Schriften*, Tom. I, p. 109: 116

(2) Cfr. *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen*, Vol. III, N°. 1, p. 84 sqq. *verzameld door* H. C. van Hall, W. Vrolik et G. J. Mulder. Cfr. porro Treviranus, l. c. Cfr. Florens, *recherches experimentales sur les propriétés et les fonctions du système nerveux*, Paris 1824, p. 187 sqq.

(3) Cfr. Florens, l. c.

deceratur, nec non ipse sanguis per vasa rite circulare nequeat; hinc enim membra luxata, oculus coecus ejusque nervi, atque aurium muscoli, amissa harum partium debita functione, extabescunt; dum vero Funambulorum, et Saltatorum, crura, Cantoris larynx nec non Gladiatorum et Fabri ferrarii brachia quam maxime evoluta deprehenduntur.

Ex dictis itaque sequitur, systema spinale quoque circulationi, nutritioni aliisque systematis Capillaris functionibus omnino praeesse simulque magnam vim habere in calorem animale, qui et a respiratione et a debito harum functionum processu dependet.

§. 8.

Hanc quoque medullae nervorumque spinalium vim in partium conformationem, circulationem et nutritionem egregie exposuit vir Clar. Schroeder van der Kolk (1): duobus nimirum ovium monstris cultro subjectis, sequentia observavit.

„ In utroque, ” sic ait vir Clarissimus, „ medulla spinalis et nervi ex illa ducti ad ultimam vertebram dorsalem terminabantur, quae vertebra prorsus clausa medullae finem imposuit; caput

„ cae-

(1) Cfr. *Observationes Anatomico-Pathologicae et Practicae Argumenti, Fasc. 1, P. 9.*

„ caeterum et thorax et intestina sana erant. In
 „ altero monstro pelvis cum duabus vertebrae lum-
 „ baribus aderat, quarum cavum alia medulla spi-
 „ nalis, cum superiore parte non cohaerens, op-
 „ plebat, ex qua iterum nervi Ischiadici et cru-
 „ rales proficiscebantur; in hoc specimine ossa,
 „ musculi et vasa pedum bene erant conformata:
 „ in altero vero specimine pelveos exiguum rudi-
 „ mentum aderat sine ulla medulla vel nervis ex
 „ ea ductis, et licet pedes adessent, tamen ossa
 „ potius rudimenta ossium nondum formata dici
 „ poterant, neque musculi, neque nervi in pedi-
 „ bus aderant, sed potius telae cellulosae rubrae
 „ et sanguineae rudis compages illorum locum oc-
 „ cupabat; quod argumento est, deficientibus ner-
 „ vis, partes non rite formari potuisse” (1).

Hisce omnibus addidit Auctor Clarissimus tres
 casus paralyseos extremitatum inferiorum (2), in
 quibus evidenter nutritionis impeditae documenta
 aderant; nervi enim Crurales et Ischiadici ipsi
 tenuiores facti erant, in pede magna musculorum
 observabatur emaciatio, ipsa pinguedo coloris alie-
 ni

(1) Plura ejusmodi exempla prostant, quibus hujus systema-
 tis nervi efficaciam in organorum formationem luculenter ha-
 bemus expositam. Cfr. Tiedeman, *Zeitschrift für die Phy-
 siologie*, 2da Band 1 Hest. Le Gallois, *experiences sur la
 principe de la vie. Annales des sciences nat.*, Tom. XII, p.
 5 sq.

(2) Cfr. Clar. Schroeder van der Kolk, l. c. p. 7 sq.

ni albidioris deprehendebatur, vasa imprimis arteriosa non solum multo angustiora, sed et ossificata conspiciebantur, licet per reliquum corpus hujus ossificationis vestigia haud observarentur.

In alio casu inter tunicam arteriarum internam et muscularem materies spissa effusa erat; in alio denique casu musculis partis corporis superioris naturalis erat conditio, mox autem sub vertebrâ prima lumbari longissimus dorsi, musculi interspinales, omnesque pedum musculi colorem pallidorem degeneratum, pinguedinis instar flavescen-tem, monstrarunt, evidenti igitur argumento, sublata vi nervea, etiam nutritionem harum partium omnino fuisse persum datam atque alienatam.

Hisce denique accedunt experimenta, quibus omnino evictum est, omnem partium inflammationem, suppurationem, atque vulnerum conglutinationem etiam nervis moderari spinalibus (1); hinc enim exsurgit explicatio, quare, impedita actione nervea, vulnerum haud sequatur nec inflammatio, nec suppuratio, nec conglutinatio; quare animi pathemata tam frequenter suppurationem benignam in malignam ichorosam convertant, quippe quod, turbata horum nervorum actione, etiam illa secretio degeneretur, quae phaenomena egregiis argumentis fusius exposuit Clar. van der Kolk (2).

Quae-

(1) Cfr. Clar. v. d. Kolk, l. c. p. 14: 18.

(2) Cfr. Idem l. c. p. 37: 41.

Quae si omnia colligamus, concludere licet, medullam spinalem nervosque ex eâ prodeuntes non solum partium motui et sensibilitati inservire, verum etiam circulationem, calorem animale, omnesque vasorum Capillarium functiones moderari.

§ 9.

Corollarium, ex omnibus disputatis petitur.

1°. Nervus primi paris sensibilitate generali destituitur, naribus tamen sensibilitatem *olfactoriam* tribuit.

2°. Nervus trigeminus ex una tantum portione, eâque *majori* constat; ab ejus ramulis omnis sensuum capitis, nec non ipsius faciei sensibilitas generalis pendet; sensuum nervum fistit adjutorium; organorum etiam, quae petit nervus quinti paris, nutritionem gubernat; ramus lingualis nervum vere gustatorium exhibet.

3°. Portio minor distinctus est nervus, ad nervum trigeminum, sive portionem majorem, haud

haudquaquam pertinet, sed nervus musculorum masticationis vere motorius habendus est.

4°. A nervo Faciali omnes quicunque faciei motus pendent; per se insensibilis est, et ex nervis vicinis sentientibus ejus sensibilitatis phaenomena explicanda sunt.

5°. Radices nervorum spinalium et columnae medullae spinalis anticae unice motui; radices et columnae posticae unice sensibilitati praefunt.

6°. Vis flectendi et abducendi non quaerenda est in radicibus nervorum et columnis medullae spinalis anticis, neque vis extendendi et adducendi in posticis; sed diversae hae motuum species explicantur ex osium directione, articulorum conditione, ideoque e causa mechanica.

7°. Systema spinale veram efficaciam exercet in circulationem, nutritionem, absorptionem, secretionem,

nem, calorem animale, verbo in omnes
vaforum capillarum functiones.

His itaque jam ad finem perductis, accipiatis
quaeso Viri Clarissimi! ea, quae ad propositam
a Facultate vestra quaestionem respondenda ha-
bebam, quaeque vestrum iudicio submittere con-
stitui, sperans fore ut ea, quae vires meas su-
perarunt, si fieri queat, benevolo et indulgenti
animo condonetis.

„*Natura nihil frustra fecit, nec quidquam
neglexit.*”

De vi et effectu caloris animalis in
actione nervorum et musculorum
et in actione glandularum
et in actione organorum
generis humani in partibus
various et diversis
hinc inde et ex omnibus
partibus et conditionibus
et in actione
et in actione

De vi et effectu caloris animalis in
actione nervorum et musculorum
et in actione glandularum
et in actione organorum
generis humani in partibus
various et diversis
hinc inde et ex omnibus
partibus et conditionibus
et in actione
et in actione

A P P E N D I X,

CAPITI Vº. ADJUNGENDA (1).

§ I.

Licet ex argumentis, praecedenti capite allatis, nullum amplius dubium remaneat de columnarum medullae spinalis functione diversa, sequentia tamen experimenta docebunt, conclusiones ex vivisectionibus summam omnino cum prudentia esse derivandas, nonnullaque experimenta, primo intuitu, dubia et sibi invicem prorsus opposita videri posse, quae non, nisi accuratissimam phaenomeno-

rum

(1) Ipsa commentatione Facultatis Medicae judicio sublata et praemio jam ornata, experimenta ad medullae spinalis naturam fusius indagandam et exponendam ulterius profecutus sum, quorum phaenomena, prouti adhucdum incognita, nostrae commentationi omnino inferenda putavit Facultas.

rum comparatione cum causis, solvi et explicari possunt.

Quis enim a priori crederet, quis cogitaret, extremitates posticas, *semel convulsas*, continuo adhuc spasms posse convelli, dissectis licet *dein* columnis inferioribus moventibus, imo dissecta tota quantâ medulla spinali? Rem tamen ita sese vere habere, ex sequentibus patebit.

§ 2.

I. Tres canes, adsumtis VIII granis pulveris *nucis vomicae*, convulsionibus adficiebantur, quae omnes corporis musculos vehementer corripiebant, postquam haec animalia per aliquod tempus, sibi relicta fuerant, columnas inferiores rite dissecui (1). Quis jam, hac peracta operatione, extremitates posticas quietas et relaxatas mecum non expectasset? Eventus tamen expectationi haud respondit; extremitates quippe posticae semper eadem fere cum vehementia, qua anticae, ad mortem usque convellebantur.

Au-

(1) Ut taediosa evitetur, ad singulum experimentum, repetitio, monemus, in omnibus his experimentis medullam spinalem atque duram meningem *semel* dissectas fuisse, ut nulla conjunctio remaneret inter partes dissectas: porro sectio semper instituta est in parte columnae vertebralis media. Canes, in quibus experimenta capta sunt, vitam agebant 8: 12 hebdomadam.

Autopsia cadaveris columnas inferiores profus dissectas monstravit.

Quod si jam ex his experimentis concludatur, conductionem horum motuum convulsivorum columnis medullae superioribus, adhuc integris, quasque *unice sensiles* probavimus, tribuendam esse, ista conclusio foret falsissima: attendamus modo ad sequentia experimenta.

II. Post usum VIII granorum pulveris *nucis vomicae* tres canes vehementibus corripiebantur convulsionibus, quae postquam per aliquod temporis spatium duraverant, *totam medullam*, (columnas superiores et inferiores simul) dissecui: post hanc sectionem extremitates posticae eadem ratione, qua anticae, commoveri pergebant.

III. Quatuor canes, ingestis VIII granis pulveris *nucis vomicae*, per omne corpus vehementi ratione convellebantur: postquam convulsionem illam per aliquod tempus duraverant, medullam spinalem non tantum dissecui, verum etiam medullae partem, $\frac{3}{4}$ et $\frac{1}{2}$ poll. magnitudinis, sustuli. Hac itaque ratione utrumque medullae dissectae extremum probe a se invicem erant remota, et ne dura quidem meninge amplius juncta. At! nihilominus tamen pedes posticae aequae graviter concutiebantur ac anticae.

§ 3.

Horum autem phaenomenorum singularium ratio non profus inexplicabilis habenda est; etenim non eodem redire videtur, utrum columnarum inferiorum, vel totius medullae sectio *post*, an vero *ante* nucis vomicae deglutitionem et convulsionum eruptionem instituat: *dissectis* nimirum *prius columnis inferioribus*, extremitates tantum anticae convellebantur, quietis profus posticis (1); quum vero, *prius adsumto veneno*, et *obortis jam musculorum spasmis*, sectio columnarum inferiorum, vel etiam totius medullae, convulsiones extremitatum posticarum neque mitigavit, neque numero pauciores reddidit (2). Ut autem haec phaenomena solve-
re valeamus, ad sequentia attendere oportet.

Medullae spinali, quae alteram systematis nervosi partem *centralem* constituit, propria quoque agendi facultas adscribenda videtur (3); pro hac enim sententia quaedam pugnare videntur:

1°. Medulla spinalis citius incrementum capit quam

(1) Cfr. Cap. V, § 6, Experim. V.

(2) Cfr. hujus appendicis § 2, Experim. I, II, III.

(3) Per hanc autem medullae spinalis proprietatem *illam* intelligimus energiam moventem, sibi jam ab origine innatam, qua quidem *ipsa* motus exercere valet, eosque tamen inordinatos, quae vero energia movens in statu sano sensorio communi subiecta est, atque mentis imperio gubernatur.

quam encephalon; in foetu nimirum trium mensium medulla nervis jam instructa est spinalibus, utroque cerebri hemisphaerio tantum saccum fere cavum referentibus (1). Medulla spinalis igitur, separatim formata, propria vi innata pollere videtur.

2°. Motus involuntarii et inordinati, qui in anencephalis sunt observati.

3°. Motus illi leviores et inordinati, in animalium cauda aliquando adhuc observati, dissectâ licet prorsus medulla (2).

4°. Ipsa denique systematis spinalis, tanquam *organi centralis*, dignitas.

§ 4.

Jam itaque conclusio non prorsus temeraria videbitur, qua statuimus, medullam spinalem suam et sibi propriam exhibere agendi facultatem, qua fit, ut, semel morbose incitatâ columnarum inferiorum energiâ movente, columnae hae reagere pergant, licet a sensorio communi, sectionis ope, probe fuerint separatae. Atque ex hac columnarum inferiorum natura pro maxima parte explicanda videtur observatio, *dissectionem columna-*

(1) Cfr G. Bakker, l. c. Tom. II. pag. 160.

(2) Cfr. *Append. § 5*, Experim. IV et V.

rum inferiorum, imo etiam *totius medullae*, haudquaquam tollere convulsiones extremitatum posteriorum (1); regula nimirum illa generalis *remotionem causarum et impeditam conductionem simul tollere effectus*, licet univérse vigeat, in plerisque tamen adfectionibus nervosis non valet, quoniam causa adfectionis nervosae diu jam remota esse potest, haud mutatis tamen et imminutis adfectionis primariae symptomatibus.

§ 5.

Hisce jam peractis, inversam quoque periclitandi methodum non inutilem duxi, qua scilicet, *primum* dissecatâ medullâ spinali, *dein magna* nucis vomicae quantitas animalibus suppeditata est, ut etiam ab hac parte experimentorum phaenomena observarentur. Hanc quoque explorandi rationem sua utilitate non destitutam fuisse, sequentia docebunt.

IV. In duobus canibus dissecui medullam spinalem; post hanc sectionem extremitates posticae prorsus insensiles et paralyticae factae sunt; cauda tantum, in hoc et sequenti experimento, nonnunquam leviter et inordinate movebatur, quae tamen mox paralytica etiam facta est: sub
hac

(1) Cfr. *Append.* § 2, *Experim.* I, II, III.

hac conditione animalibus propinata sunt grana XX pulveris *nucis vomicae*, cum lacte mixtae. Post triginta quinque minuta, primum partes anticae corporis, mox etiam posticae convulsionibus adficiebantur, quae, tum in antica tum in postica corporis parte, ad mortem usque, eadem fere cum vehementia, perdurarunt.

V. In tribus canibus dissecta est medulla spinalis duobus in locis, ut hac ratione pars medullae (fere $\frac{1}{2}$ poll. magnitudinis), libera facta, tolli potuerit; hac sublata, utrumque medullae extremum, ad $\frac{1}{2}$ poll. distantiam, erat sejunctum, ne sanguinis quidem coagulo interjacente. Sub hac conditione caries adsumferunt grana XX pulveris *nucis vomicae*, cum lacte mixtae: post 25 minutorum spatium primum corporis partes anticae, mox vero quoque posticae spasmis adficiebantur, qui, ad mortem usque, omnes corporis musculos agitarunt. Autopsia cadaveris medullam nullibi inflammatam sed albidam et naturalem ostendit.

Haecce experimenta, saepe numero repetita, eadem semper phaenomena ostenderunt, ita ut de facti veritate neutiquam dubitemus: hujus autem rei explicationem difficiliorem profiteamur; queritur enim:

1°. Quomodo, separata et divisa prorsus medulla, extremitates posticae, jam relaxatae,

K

tae,

tae, *dein* convelli queant spasmis *nuce vomica* productis (1)?

2°. Cur, adhibitis post dissectionem columnarum inferiorum granis VI pulveris *nucis vomicae*, extremitates posticae paralyticae manserint (2)? quum contra, ingestâ hujus *dosi majori*, (*granis XX*), neque medullae spinalis sectio, neque partis intermediae remotio, aliquid contulerint ad spasmos extremitatum posticarum vel impediendos vel mitigandos (3).

§ 6.

Causa primae quaestionis ex duplici fonte redundare posse mihi videbatur:

a. Vel pendent phaenomena a *sanguine*, *nuce vomica inquinato* et ad partem medullae spinalis dissectae posticam, arteriolis nutritibus delato, quo fieri potest, ut, recepto stimulo sanguinis venenati, in actum ducatur pars illa medullae spinalis, quae a sensorio communi caeteroquin bene separata est.

b. Vel convulsiones, quibus plectuntur extremitates

(1) Cfr. *Appendix*, § 5, Experim. IV et V.

(2) Cfr. *Supra* Cap. V, § 35, Experim. V.

(3) Cfr. *Appendix*, § 5, Experim. IV et V.

mitates posticae, post usum *nucis vomicae*, dissecta licet prius medulla, pendere possunt a *conjunctione* nervorum spinalium inter semet ipsos, aut ab horum conjunctione cum nervis sympathicis magnis, *ramulorum communicantium* ope (1), quo accidere potest, ut hac viâ adfectio spasmodica deferatur ad partem medullae dissectam, vel ad nervos, infra sectionem, e medulla prodeuntes.

Ut autem rite distingueretur, utrum *sanguinis inquinata conditio*, an vero *catena* nervorum spinalium *communicans*, tanquam causa phaenomeni esset agnoscenda, sequentia experimenta instituenta excogitavi (2).

§ 7.

VI. In duobus canibus dissecta est medulla spinalis; jam grana XX pulveris *nucis vomicae*, cum carne mixtae, *siccâ formâ*, ingesta sunt: post horas $2\frac{1}{2}$ vehementer convellebantur primo extremi-

(1) Hi enim nervos spinales superiores cum inferioribus jungunt, dum etiam a singulo nervo spinali ramulus communicans dimittitur ad nervum sympathicum magnum, quapropter catenam nerveam constituunt, nullibi interruptam.

(2) Chemica sanguinis analysi hinc non multum lucis spargere potest, quoniam nullum existit *reagens specificum* ad *nucem vomicam* ejusve principium *strychninum* detegendum.

mitates anticae, mox vero etiam posticae. Remotis nunc arcibus vertebrarum lumbarium, medulla spinalis, a vertebra dorsali nona ad caudam equinam usque, ablata est, et eo ipso momento omnis spastica conditio extremitatum posticarum erat resoluta, et ad mortem usque ita manebat, integrâ licet post hanc operationem cœtenâ nervorum communicante.

VII. In duobus canibus dissecta est medulla spinalis; dein ingesta sunt, *siccâ formâ*, grana XX pulveris *nucis vomicae*, cum carne mixtae. Post horas circiter tres primo extremitates anticae convulsionibus adficiebantur, mox etiam posticae; quum hae convulsionem per aliquod tempus duraverant, stilo ferreo medullae spinalis pars postica ad sacrum usque destructa est, protinus cesstantibus extremitatum posticarum convulsionibus. Monendum, sub ipsius stili ferrei agitationibus in medulla, extremitates posticas fortius etiam convulsas fuisse.

VIII. In duobus canibus primum dissecta est medulla spinalis, dein pars medullae, a vertebra dorsali nona ad caudam equinam usque, remota est; jam ingestis granis XX pulveris *nucis vomicae*, cum lacte mixtae, post horae circiter dimidiam vehementes observabantur convulsionem extremitatum anticarum, quietis et relaxatis semper posticis.

IX. In duobus canibus dissecta est medulla spinalis

nalis et destructa dein stilo ferreo medulla spinalis, a vertebra dorsali nona ad sacrum usque; sub ipsa destructione extremitates posticae ut et cauda fortiter et inordinate movebantur, post destructionem autem paralyticae erant. Jam ingesta sunt grana XX pulveris *nucis vomicae*, cum lacte mixtae; post triginta fere minutorum spatium extremitates anticae convulsionibus plectebantur, quietis semper posticis, quae relaxatae et haud commotae ad mortem usque observabantur.

§ 5.

Ex his igitur sequitur, integram conditionem catenae nervulorum communicantium nihil contulisse ad morbosos *nucis vomicae* effectus, sive in medullae partem dissectam, sive in nervos extremitatum posticarum, deferendos, qua propter ex hac causa quaestio proposita explicari non potest. Restat igitur, ut in *sanguine venenato* et arteriolis nutrientibus ad medullae partem abscisam delato ponamus causam, cur, post dissectam medullam et post ingestam dein *magnam* *nucis vomicae* quantitatem, extremitates posticae aequae ac anticae spasmis adficiantur (1). Hanc saltem opi-

nio-

(1) Cfr. Append. § 5. Experim. IV et V.

nionem non arbitrariam esse, ex sequentibus ulterius patebit.

Ingestâ nuce vomicâ, convulsionum eruptio post longum satis temporis spatium observatur (1); spasmi igitur post peractam demum absorptionem oboriuntur.

Canes famelici, in quibus absorptionis vis et efficacia optime viget ad vires corporis, longâ indiciâ fractas, restaurandas, citius veneno ingesto adficiuntur, quam alii, aliquot horas ante venenum ingestum cibo bene nutriti.

Porro et illud utique notatu dignum est, nucem vomicam, cum lacte propinatam, longe citius praestitisse effectum, quam cum carne sicca formâ ingestam (2); in priori enim casu noxia materies statim jam vasis absorbentibus fuscipi et in humorum alveum transmitti potest, quum contra venenum, carne sicca involutum, et absque masticatione avide deglutitum, primum succo gastrico, magnâ copiâ jam fecernendo, emolliri et dein solvi debet, ut tandem absorberi queat.

Hisce addantur observata, ex quibus innotuit, venena, aquâ aliove vehiculo soluta, duodecies citius exserere effectus, quam siccâ formâ propina-

(1) Post horae scilicet dimidiâ, imo post duas et tres horas. Cfr. Append. § 5, Experim. IV et V. § 7, Experim. VI, VII, VIII, IX.

(2) Cfr. Append. § 7, Experim. VI, VII, VIII, IX.

nata (1), atque ingestum Opium, dissectis licet antea ventriculi nervis, eadem ratione suos praestitisse effectus, ac si nervi non dissecti fuissent (2): sed et plura alia documenta adsunt, quibus nostra prolata opinio ulterius comprobatur; solutio enim nucis vomicae aquosa, directe, per venam jugularem, cum sanguine mixta, vel vulneribus applicita atque in vesicam urinariam immisita, et sic, *absorptionis ope*, in humorum alveum introducta, citius vel serius convulsiones produxit, ne sectione quidem medullae spinalis, pone foramen occipitale magnum, ullo modo impediendas aut mitigandas (3).

§ 9.

Ex hac igitur cognitione etiam explicatur altera, quae remanet, quaestio, cur scilicet granum VI pulveris nucis vomicae extremitates posticas, post medullae sectionem paralyticas, haud adfecerint (4), commotis vero et convulsis iisdem extremitatibus, antea probe solutis et relaxatis, post usum granorum XX nucis vomicae (5); omnis enim

(1) Cfr. Lund, l. c. pag. 102.

(2) Cfr. Lund, l. c. pag. 103.

(3) Cfr. M. Orfila, *Traité des poisons, ou Toxicologie générale*, Tom. II, pag. 352 sqq. (Edit. ult.)

(4) Cfr. supra, Cap. V, § 35. Experim. V.

(5) Cfr. Append. § 5, Experim. IV et V.

enim discriminis ratio a *majori minorive* ingesta dosi derivanda videtur: vero simile nimirum est, sanguinem hac minori dosi non satis fuisse inquinatum, qua propter sanguis non sat fortiter adficere potuit partem illam exiguam medullae spinalis, quae a sensorio communi erat separata.

§ 10.

Tandem ex nostris experimentis simul illud evictum habemus, venena, quae in sensibilitatem et energiam moventem agunt, (uti nux vomica aliaque), non ita directe nervos, sed praecipue medullam spinalem aggredi; destructio nimirum vel remotio medullae spinalis simul et quidem subito sustulit spasticam conditionem extremitatum posticarum, paullo ante vehementer commotarum, integris licet harum nervis atque haud interrupto nervulorum communicantium inter se commercio (1).

Porro destructio vel remotio medullae spinalis, ante ingestam nucem vomicam, impetus spasmodicos extremitatum posticarum impedivit (2).

Ut autem hujus rei veritas ulterius pateret, in duobus canibus dissecti sunt utriusque nervi extremitatum posticarum, cruales nempe et ischia-

dici,

(1) Cfr. Append. § 7, Experim. VI et VII.

(2) Cfr. l. c. Experim. VIII et IX.

dici, hi in incisura ischiadica majori, illi in regione inguinali sub ligamento Fallopii: jam ingesta est drachma una pulveris nucis vomicae cum lacte; post 25 minuta musculi corporis antici ut et cauda horridis convulsionibus afficiebantur, relaxatis semper cruribus sub articulatione genu; femora aliquando leviter movebantur, et quidem propterea, quoniam, dissectis nervis cruralibus et ischiadicis, prope illorum exitum e pelvi, musculi iliaci interni, Psoae majores et minores aliique, prouti in ipso abdomine nervos non dissectos accipientes, paralytici facti non erant (1). Paralytica autem *crurum* conditio, et quae supra attulimus, (2) sufficere videntur ad demonstrandum, imprimis medullam spinalem, motuum muscularium organon centrale, nuce vomica affici, non ita directe nervos. Huic optime convenit, quod in animalibus, arsenico aliove veneno extinctis, tantum medulla spinalis venefica reperitur, innocuis reliquis corporis emortui partibus, ita quidem, ut deglutitio hujus medullae in aliis animalibus evidentiâ veneficii symptomata inducat (3).

§ II.

(1) Phaenomena, memoratis analoga, infecuta sunt, si nervi erant ligati.

(2) Cfr. etiam Append. § 7. Experim, VIII et IX.

(3) Cfr. Lund, l. c. pag. 112.

§ II.

Conclusio.

Quod si omnia, quae in hacce appendice attulimus, animo volvamus, sequentia inde colligenda veniunt.

1°. Medulla spinalis propriam et sibi innatam possidet energiam, qua fit, ut haec, *semel* nuxvomica incitata, musculos convulsive movere *pergat*, licet dein profus fuerit dissecta (1).

2°. Hinc, si inquiratur in columnarum motuum functionem, dissectio instituat *ante* venenum ingestum, atque dosis veneni exhibendi fit *modica*, ne ad falsas ducamur conclusiones.

3°. Nuxvomica absorptionis viâ in sanguinem deducitur, atque circulationis ope systema nervosum adficit (2).

4°. Nuxvomica non directe in nervos agere videtur, sed praecipue in medullam spinalem; ex qua, tanquam ex foco, morbosa conditio ad ipsius nervos dimittitur (3).

5°. Hinc medulla spinalis organon centrale est et princeps motuum muscularium.

(1) Cfr. Append. § 2, 3, 4.

(2) Cfr. ibidem, § 8.

(3) Cfr. ibidem, § 10.

E R R A T A.

<i>Pag.</i>	<i>lin.</i>	<i>pro</i>	<i>evendenti</i>	<i>lege</i>	<i>evidenti</i>
—	16	—	Magendie	—	Magendie
—	16	—	aut	—	ast
—	18	—	trigimini	—	trigemini
—	19	—	Experiment:	—	experiment:
—	19	—	dolo	—	doleo
—	20	—	organan	—	organon
—	21	—	Magendi	—	Magendie
—	23	—	fidelissimo	—	fidelissimo,
—	24	—	alicujusque	—	alicujus
—	26	—	econtrario	—	e contrario
—	35	—	fenfibilitate	—	fenfibilitate
—	41	—	§. 20	—	§. 11.
—	45	—	eumdenque	—	eundemque
—	46	—	<i>fenfibilitatis</i>	—	<i>fenfibilitatis</i>
—	53	—	<i>nervi</i>	—	<i>nervi</i>
—	59	—	<i>Venetico</i>	—	<i>Venatico</i>
—	59	—	confpicuae	—	confpicue
—	59	—	fuit	—	fut
—	65	—	econtrario	—	e contrario
—	66	—	tectum	—	tectus
—	70	—	<i>die</i>	—	<i>das</i>
—	76	—	difectis	—	disfectis
—	77	—	per asterico	—	asterico
—	79	—	produerunt	—	produxerunt
—	81	—	phoenomena.	—	phaenomena
—	84	—	potulit	—	protulit
—	90	—	VI et VII.	—	6 et 7.
—	93	—	(1)	—	(2)
—	95	—	quibus	—	quibus,
—	104	—	<i>Cujus</i>	—	<i>Hujus</i>
—	123	—	<i>font</i>	—	<i>font</i>
—	145	—	queritur	—	quaeritur.

F R A T A

145	—	145	—	145	—
143	—	143	—	143	—
104	—	104	—	104	—
92	—	92	—	92	—
93	—	93	—	93	—
90	—	90	—	90	—
84	—	84	—	84	—
81	—	81	—	81	—
79	—	79	—	79	—
77	—	77	—	77	—
76	—	76	—	76	—
70	—	70	—	70	—
66	—	66	—	66	—
65	—	65	—	65	—
59	—	59	—	59	—
59	—	59	—	59	—
59	—	59	—	59	—
53	—	53	—	53	—
46	—	46	—	46	—
45	—	45	—	45	—
41	—	41	—	41	—
35	—	35	—	35	—
26	—	26	—	26	—
24	—	24	—	24	—
23	—	23	—	23	—
21	—	21	—	21	—
20	—	20	—	20	—
19	—	19	—	19	—
18	—	18	—	18	—
16	—	16	—	16	—
16	—	16	—	16	—

UNIVERSITATIS
LITTERARUM
IN REGIA ACADEMIA SCIENTIARUM
ET LITT. PETRO-POLITANAE
RESPONSIO
COMMENTATIO
QUESTIONEM LITERARIAM
DE
SOLVENDIS

PHILOSOPHICAM THEORETICAM ET
PLATONIS PHAEDONE.

*Disputatio de Platoni, Phaedone, qua
conferuntur doctrinae eius cum
quae ab aliis philosophis, praesertim cum
Aristotele, de immortalitate animae
sunt traditae, quae ab aliis
philosophis profertur, quibus sunt
adductae quae de huius argumentatione in
Phaedone philosophiae et mathematicae, etc.*

Quae auctore suo Arnoldo Janovio
Catholico de huius argumentatione
praesertim de huius sententia, etc.
auctore repudiat, etc.

COMMENTATIO

DE

PLATONIS PHAEBOE.

ISAÄCI DE VULLER,

IN ACAD. RHENO-TRAJECT. PHIL. THEOR.

ET LITT. HUM. CAND.

R E S P O N S I O

A D

QUAESTIONEM LITERARIAM

AB ORDINE

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITE-
RARUM HUMANIORUM PROPOSITAM;

„ *Disputatio de Platonis Phaedone, qua primum sermones Socratis cum amicis breviter, sed tamen apte et ex dialogi ratione, enarrentur: tum petantur inde et explicantur, quae ad animi immortalitatem probandam prolata sunt argumenta: tandem quae sit eorum argumentorum in Philosophia theoretica vis et auctoritas, efficiatur.*”

Quae, pariter atque Arnoldi Jani van Beeck Calkoen de hoc argumento disputatio, praemio digna judicata, sortibus jactis, aureum reportavit nummum.

ISAACI DE VULLER,
IN ANNO. RHEMO-IMPENSORII. PNEOR.
ET LITT. HUM. CAND.

R E S P O N S I O

A D

QUESTIIONEM LITERARIAM

AB ORDINE

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITTE-
RARUM HUMANIARUM PROPOSITAM;

Disputatio de Platoni's Iohanne, qua etiam
Rhetoricæ doctrina cum arte breviter, sed tam
agile et ac diserte tractatur, et in
tanta parte et copiositate, quae ad hunc
talem præparandum profusè sunt argumenta;
tamquam quae sit eorum argumentum in Philo-
sophia theoretica viri et doctissimi, etiam.

Quae, pariter atque Arnoldi Jahn van Beck
Calken de hoc argumento disputatio,
praesens digna iudicis, fortibus facti,
artem reportavit munus.

P R A E F A T I O.

Quaestio, a vobis, viri Clarissimi, hoc anno proposita, continuo me allieuit ad scribendum, sed deterruit inde simul. Sciebam enim quot et quantae difficultates essent superandae iuveni in Platonis sacris ἀμυήτω καὶ ἀτελέστῳ; fructum vero cogitans, qui ex ipsius tractatione redundaret, vix me continere potui, quo minus quid possem periclitarer. Quocirca, quod de se Phaedo apud Platonem (1) ait, ἀτεχνῶς ἄτοπόν τι μοι πάθος παρήν, ὁμοῦ καὶ τις ἀήθης κρᾶσις ἀπό τε τῆς ἡδονῆς συγκεκραμένη καὶ τῆς λύπης. Erat tamen quod, rationibus subductis, me ad tentandum invitaret: cui ego eo facilius indulgendum existimavi, quo certius Vos sciebam pro quaestioni gravitate scriptionem meam legendo dijudicandoque benivolentiā esse profecuturos, nec vero aegre lituros, si Xenophonteum illud in eam conveniret: ἐμφαίνεται τι αὐτοῖς νεαρόν, ὃ κατηγορεῖ τὴν ὀλιγοετίαν. (2)

In ratione investiganda, quam in tractanda hacce quaestione sequeremur, non multum laboravimus. Praemonitis enim quibusdam, tamquam in introitu, cum de Socrate tum de Platone ipsiusque, in quo totus noster versatur sermo, Phaedone, quaestioni divisionem, quippe pertractationi aptissimam, integram servandam duximus, ita ut primum

(1) Phaedone ed. Wytt. p. 5.

(2) Xenoph. Cyrop. I. 4. 3.

sermone Socratis cum amicis breviter sed tamen apte et ex dialogi ratione enarrarentur, deinde peterentur inde et explicarentur quae ad animi immortalitatem probandam prolata sunt argumenta, tandem quae sit eorum argumentorum in philosophia theoretica vis et auctoritas efficeretur; quam postremam partem ita dirimendam putavi, ut minus rationem haberem caeterorum philosophorum vel hos inter et Platonem comparisonem instituerem. Licet enim facile largiamur ad rem illustrandam nil magis valere quam comparationes, tamen ut rite has instituas, plura requirantur necesse est, quae tamquam subacta habeas.

Scriptores quod attinet, quos in opusculo hocce conficiendo consului, non tam multis usus sum quam paucis illis, qui iidem essent optimi universe praestare ratus, de lumine ipsius Phaedonis nostrum lumen accendere, quippe de summi Wyttenbachii sententia fons sit petendus non rivuli (1), quem cum, ut ejusdem est sententia, quam maxime intercluderent compendia (2), ita ab his, quoad ejus licuit, abstinendum visum fuit.

Num autem ratio, quam secutus sum, recte se habeat, et, si recte se habet, num eam sim assecutus, Vestrum jam est, Viri Clarissimi, dijudicare, mihi ad opus aggrediendum.

(1) Initia Phil. Plat. auctore cl. Heusdio P. I. pag. 8.

(2) l. l. quocum loco cf. Wyttenb. Opp. T. I. p. 123. T. II. p. 13, Heusd. Init. phil. Plat. I. pag. 171.

CAPUT PRIMUM.

I N T R O I T U S .

Bellis confectis Persicis, quae vis est bellorum patriae vindicandae causa et pro libertate susceptorum atque peractorum, omnia, quaecumque pulcri venustique studium referrent, Athenis tamquam Graeciae θεᾶτρω laete et effloruerunt et invaluerunt mirifice. Ut caeteros taceam, qui in hocce genere exstiterunt palmarii, sophistae sunt qui hujus laudis sociis prope suo jure adscribi mereantur. Eloquentiam enim cum philosophia conjungendo, Athenienses universe pulchri studio imbuendo, id assecuti sunt, ut Socrati adeo, quique de hujus schola exstiterunt, viam munisse dicantur. Haec ut sint vera, non falso tamen in vituperium incurrerunt eo, quod Athenienses magis delectare, quam emendare studuerunt, sapientiae non veritatem sed fictam speciem tradiderunt. Talis cum esset status Athenarum, venit tamquam a coelo demissus Socrates, qui

qui sophistarum fastum retudit atque exagitavit, homines, qui se ad suam disciplinam applicarent, ab opinionis inanitate ad scientiae veritatem revocavit, admonuitque ut se ipsos nosse discerent, ne ultra humani ingenii vires sapere conarentur, et, si in aliqua re proficere vellent, periti esse potius quam *videri* studerent (1). Ita, auctore Socrate, philosophia a θεωρία ad πράξιν deducta est, deque iis, quae hominem quam proxime attingunt, de vita et moribus, rebus bonis et malis quaerere est coacta (2), quo non *utilius* tantum, ut vulgo putatur, hominumque vitae accommodatius, sed reapse *sublimius* esse coepit philosophiae propositum (3). Num autem recte sese habeat (4), „coelestia vel procul esse a nostra cognitione remota, vel si maxime cognita sint, nihil tamen ad bene vivendum conferre” (5), non est quod hoc lo-

CO

- (1) Wyttenb. Op. T. I. p. 98.
 (2) Xenoph. Memor. I. 1. 16.
 (3) Cl. Heusd. In phil. Plat. I. p. 53.
 (4) Non recte sese habere auctor est Moses Mendelsohnus in libro cui titulus Phaedon, p. 3.
 (5) Cicer. Quaest. Acad. I. 4. Quae Varro hoc capite de Socrate disputat lectu sunt dignissima, uti et ea quae usque ad c. 10. traduntur quibusque doctrina Platonis universe exponitur, collatis iis, quae habentur de Rep. I. 10. ubi Africanus „Quo etiam sapienterem, inquit, Socratem soleo iudicare, qui omnem ejusmodi curam deposuerit; eaque quae de natura quaererentur, aut majora quam hominum ratio consequi possent, aut nihil omnino ad vitam hominum atinere dixerit.”

co quaeramus. Univerſe animadvertere juvat eandem, auctore Socrate, philoſophiam ſubiſſe commutationem quam, auctore Polybio, ſubiit historia.

Ratio, qua Socrates in ſermonibus, quibus fere uſus eſt, quae animo habuit inſita, cum aliis communicaverit, erat plane *Socratica* (1) et tantum abeſt, ut ſolummodo quaestionibus et reſponſionibus, uti vulgaris eſt error, contineatur, ut potius Socrati unice ſit propria putanda, temporibusque, quibus vixit, quam maxime accommodata; inprimis autem eam opponebat ſophiſtis (2), quo et iſtud magnam partem pertinet quod ubique fere prae ſe ferebat: *ſe nihil ſcire niſi id ipſum*. Sermones, e quibus ratio haecce Socratica optime percipi potest, uti et tota Socratis philoſophia popularis, germanos memoriae prodidiſſe

(1) Cf. Xenoph. Oeconom. c. 19. „Αρα, ὦ Ἰσχύμαχε, ἡ ἐρώτησις διδασκαλία ἐſτί; ἄρτι γὰρ δὴ, ἔφην ἐγὼ, καταμανθάνω, ἢ με ἐπρωτήſας ἕκαστα. ἄγων γὰρ με, δι' ὧν ἐγὼ ἐπίſταμαι, καὶ ὅμοια τούτοις ἐπιδεικνύς, ἃ οὐκ ἐνόμιζον ἐπίſτασθαι, ἀνακείβεις, οἶμαι, ὡς καὶ ταῦτα ἐπίſταμαι.”

(2) Cf. Diſputatio, quae reperitur in Opere, cui titulus: „Verhandelingen rakende den natuurlijken en geopenbaarden Godsdienſt, uitgegeven door Teylers Godgeleerd Genootſchap,” D. IV. p. 463, maxime Heeren Ideën Vol. VI. p. 362. verſ. Belg., cujus verba digniſſima ſane ſunt, quae apponantur. Sunt haec: „Gelijk Philippus eenen Demosthenes te voorſchijn riep, zoo de Sophiſten eenen Socrates.”

putandus est Xenophon in *Memorabilibus Socraticis* (1), atque ex iis ita profecit Plato, ut artem illis adhiberet (2) et ita dialogos conscriberet, in quibus Socrates nisi materia, uti apud Xenophontem, certe forma occurrit et ratione; spirat, movetur, agit, legentem animat et in actionis societatem inducit (3). Hujus discriminis si causam quaerimus, animadvertendum videtur, Xenophontem magis fuisse historicum, Platonem vero poetam. Sed haec mittamus; multo magis nos jam ii morantur qui statuunt, Socratem et Platonem toto coelo a se invicem esse diversos; quibus ita videtur respondendum: Platonem, quae a magistro acceperat tantummodo excoluisse et ad majorem perfectionem adduxisse, quaeque generis humani est progressio ad maturitatem, longius *solummodo* processisse. Omnino Plato, quamvis simplicitatem Socraticam (4) jungat cum Pythagorica sublimitate, poetarum elegantiam cum dialecticorum subtilitate, hoc tamen tenet ad extremum, tamquam notam characteristicam, ut sit Socraticus qui verum exquirat maxi-

me

(1) Vid. Valckenarii Adnotat. in Xen. Mem. pag. 315 ed. Schneideri.

(2) Vid. Cl. Heusd. l. l. p. 171.

(3) Wyttenb. Opusc. I. p. 262.

(4) De simplicitate Socratica Cf. Iselin, Ueber die geschichte der Menschheit, B. III. H. 16.

me (1). Quocirca haec opinio non minus videtur rejicienda, quam eorum, qui Platonem quaecumque ab aliis defumferit, haec omnia et congesse in unum et conflasse perhibent (2); aliorum hoc est, non Platonis, cujus ingenium velut spiritus omnia animat et alit.

Quodsi quaerimus quibus rationibus Plato vel magistrum Socratem vel Aristotelem discipulum vel quemcumque alium, qui cum ipso comparandus videatur, hos inquam sive superaverit sive ab iis superatus sit, male quaerimus. Talia enim ingenia ponderare, uti nullius est hominis, ita ab eo abstinendum maxime est juveni, cui vix primis labiis, quod dicitur, litterarum sacra attigisse contigit. Si vero quaeras, quibus nominibus ab hoc utroque Plato sit distinguendus, reponendum videatur, quemadmodum Socrates et Aristoteles singuli a patre aliquid profecerunt, quod deinceps in ipsorum philosophiam vim haberet maximam, alter pulchri studium (3), observandi studium

(1) Heusd. l. l. p. 68.

(2) Brucker, Hist. Phil. T. I. p. 664.

(3) Eo refertur quod in Phaedro p. 279 B a Diis precatur: *ὦ Φίλε Πάν κ. τ. λ.* imo in Sympos. 177 D. *οὐδὲν ἄλλο* se ferebat *ἐπίστασθαι ἢ τὰ ἐρωτικά* quae cum eo quam proxime sunt conjuncta. Inde ducenda quae in ejus philosophia et nomine et re plane esset nova *καλοκαγαθία*, nos dicemus, *pulchrum morale*. Quinam de Socratis sententia sit *καλο-*

dium alter, eadem igitur ratione Platonem etiam aliquid habuisse tamquam singulare et plane suum, poëticam dico facultatem (1), qua non tantum ad dialogos conficiendos, uti vulgo putatur, sed ad philosophiam etiam, quam his exhibuit, profecit maxime. Vidit scilicet profam philosophiae orationem nimio intervallo a poëseos similitudine avulsam propius denuo ad eam revocandam esse philosophiamque cum ipsa doctrinarum sit pulcherrima (2) non nisi naturali via i. e. pulchritudinis commendatione in hominum ingenia se insinuare posse; quae ratio multo magis videtur probanda quam ratio eorum philosophorum, qui morum praecepta ita tradunt hominibus ut nudis et corpore solutis animis: et, ni fallor, hinc est ducendum quod Plato

καγαθός, patet inprimis ex Theaeteti p. 185 E, ubi, cum Theaetetus Socrati egregie satisfecisset respondendo et singulares sane probasset ingenii animique dotes, Socrates „ *καλὸς γὰρ*, inquit, *εἶ, ὦ Θεαίτητε, καὶ οὐχ, ὡς ἔλεγε Θεόδωρος, αἰσχρὸς. ὁ γὰρ καλῶς λέγων, καλὸς τε καὶ καγαθός.*

(1) Hac de re adeundus idem Heeren. Idd. V. VI. p. 366 et 367, cujus haec videntur citanda: „ In hem drukte het dichterlijke karakter der Grieken zich wijsgeerig uit” et quae plura monet. De vi poëseos in Platonis philosophiam classicus est locus in opere cui titulus: „ Oordeelkundige beschouwing van de stelsels van zedekunde der beroemdste wijsgeeren enz.” auctore Garvio, p. 29.

(2) Ruhnkenius eam vocat: „ doctrinarum omnium dominam ac reginam.” Op. T. I. p. 90.

a Panætio apud Ciceronem „Homerus philosophorum” (1) a Wyttenbachio autem „aliquis inter profæ scriptores Hômerus” vocatus sit (2). Si forte sint, qui hæc et Platonem poëtas a bene constituta civitate excludisse, non secum invicem conciliari posse putent, festive phos referellisse videtur, de sententia ipsius Platonis, summus Wyttenbachius. Quocirca nullus dubito ipsius verba hic apponere: „Si quis, inquit, ad aegrotum accedens salivam ei moveat commemorandis laudandisque cibus iis, quorum usus ei medicus interdixerit, nonne ut homicidam pestemque eum abigamus? Atque hæc profecto causa fuit cur philosophi poëtas a bene constituta civitate excluderent.” (3)

Philosophia Platonis, in quam divisionem sponte recurrerunt recentiores, est tripartita (4). Continetur autem disquisitione de pulchro, de vero et de justo. Is autem in his omnibus, sive pulchrum tractaret, quod fecit in dialogis Erôticis, sive verum, quod fecit in Eleaticis, sive bonum et justum, quod fecit Phaedone et maxime Πολιτικά, in his igitur omnibus sic est versatus, ut, quod magistro sane debebat Socrati, in monito illo Apollinis

(1) Cic. Tusc. Quæst. I. 32.

(2) Vita Dav. Ruhnk. p. 55 Op. Vol. I. p. 372.

(3) Wyttenb. Op. V. I. p. 152. coll. Heusd. l. I. p. 141.

(4) Heusd. l. I. p. 71.

linis *γυνῶνι σεαυτὸν*, tamquam *ἄρμυνηριῶ* manserit. Luculentissimum hujus rei documentum praeber nobis, de quo jam videtur dicendum, dialogus Phaedon. Quae enim in hoc dialogo disputantur de metempsychosi (1) videarumque aeternitate, quaeque non Socrati sed Platoni videntur attribuenda, de his non ita nude, et simpliciter posuit sententiam, sed earum causas ex ipsa natura animi explicare studuit. *ἄρμυνηριῶ* *ἄρμυνηριῶ* *ἄρμυνηριῶ*

In dialogis Platonis haud sane minimum tenet locum hicce Phaedon: quod non ita temere a me esse pronuntiatum, probat cum argumentum, quod in eo tractatur, quoque nil hominem propius attingit, tum primariae quae in eo inducitur persona, Socrates, isque eo vitae tempore, quo verba a quovis etiam alio prolata animo maxime manent infixa, tum vero, quod minime est negligendum, ratio quae haec omnia tamquam in dramate oculis inproponuntur.

De tempore, quo scriptus sit hicce dialogus, non plane constat; Wyttenbachijs (2) eum a Platone juniore adhuc scriptum esse censet, praeter alia et stiliam hoc etiam indicio utens quod pro vector aetate terram non in medio esse nec immotam manere, sed circum mundi polum versari statuit in Timaeo; at vero ordo qui in Phaedro desideratur

(1) Heusd. I. I. p. 78.

(2) In Annot. in Plat. Phaed. p. 298.

in Phaedone autem uti et in Symposio perfectus est; fere; Pythagóreorum sublimitas, quam spiritali hęc dialogus ejusque juvenili aetate non ita capax fuit, et philosophia boni et justi, quam eo uti et maxime Πολιτικά tradidit, suadent hunc dialogum ab eo proveciore jam aetate fuisse confectum. Jos. Scaliger (1) Phaedonem dialogum quartum primae tetralogiae fuisse constat. Quamquam non negamus, hoc Platonem dialogos subinvicem invicem junxisse, uti v. c. Theaetetum, Sophistam, Politicum, quae unius sunt colloquii dramata, et tamen hujusmodi tetralogias haud cogitasse videtur Plato, nec idcirco dialogorum divisio in tetralogias posteriori aetate restituebunda. Quidquid est, hoc extra omne dubium est remotum, et eis conscribendo, uti et Apologiam et Critonem primariam praebuisse opportunitatem mortem Socratis, cujus dolor eo erat acrior, cum poena, quam subierat, esset injusta. Sic item factum, ut Xenophon Memorabilia sua conscriberet Socratis, quae ejus apologiam rite vocaveris (2). Accusationis capita, quae in hujus operis

III-

(1) Ad Varron. de L. L. VI. p. 72.

(2) Vid. Valckenarius l. l. p. 314 qui verba citat quae ipse Xenophon scribit in Epist. XV. p. 38, 10. „δοκεῖ χρῆναι ἡμᾶς συγγράφειν, ἃ κατὰ εἶπεν ἄνθρωπος καὶ ἐπραξεν καὶ αὐτὴ ἀπολογία γένοιτο ἂν αὐτοῦ βελτίστη εἰς τὸ νῦν τε καὶ εἰς τὸ ἕπειτα.“

ingresu continuo tradit Xenophon, quippe satis nota, non memoranda videntur; observandum vero, tantum abesse ut haec tamquam causae condemnationis sint habendae ut contra praetextus dici mereantur. Causa latebat in ipsius veritatis studio, quo ductus contraxit sibi odia sophistarum aliorumque, politicorum imprimis sive oratorum, quibus inutile erat reliquos cives nimium sapere: qui, cum rationibus nil efficere possent, eum in plebis invidiam vocarunt, et, quod apud eam plurimum valet, innovatae religionis crimine eum arcesiverunt. Caeterum eo etiam in odium incurrit, quod triginta tyrannis sese opposuerat. Haec pluribus jam persequi non licet: illud unum non reticendum, me, quod magis Socratis mortem cogito, eo maxime induci, ut firmiter mihi habeam persuasum, in morte subeunda talem se spectandum praebuisse Socratem, quocum minus recte vel Theramenes (1) vel Cato (2) comparari possint. In illo

enim

(1) Judicium de hoc viro existat in animadvers. ad Disputat. quae inscribitur: *Socrates als burger beschouwd*, (door) Mr. J. Luzac inde a p. 237-243 ubi et ipse ille locus e Tusc. Quaest. I. 40. quem nos cogitavimus, citatur.

(2) Cic. Tusc. Quaest. I. 30. Catonis *αὐτοχρησία*, quam perperam laudat Cicero, merito reprehenditur a D. Augustino in L. I. De Civ. Dei c. 18. vid. Cic. de Off. I. 31. et Facciol. ad eum l. coll. iis quae inveniuntur in Op. cui titulus: J. F. Hebert *Uitgelezenne Verhandelingen D. V. p. 150.*

enim quid fere aliud admireris, nisi quod vir scilicet *clarus* non miserabiliter diem obierit et extremo luserit spiritu? De Catone fatendum omnino eum pro patria vixisse; quid vero de eo dicam, quod mortem sibi ipse conscivit et patriae salutem suae postposuit? In Socrate longe alia res est, qui, quod sane boni est civis, utve nos loquimur, hominis, uti vixit pro patria, ita et mortem pro ea subiit?

In omni re literaria id mihi semper visum est maximum, sed simul difficillimum, singulis attribueret quae singulis competunt. Ita Phaedonem mihi legenti oborta est quaestio, quid tandem Socrati quid Platoni esset tribuendum in hocce dialogo.

Noveram aliquos eosque haud paucos (1), qui rationibus adducti plura subinde in eo Socrati deneganda, a Platone autem ficta existimarent; meum si quaeris iudicium, comparandis secum invicem iis, quae cum apud Xenophontem invenirem in opere saepius, laudato tum apud Ciceronem, qui optime sane de his rebus iudicare poterat, quippe cui innotuerint plura Socraticorum scripta, quae

ae-

(1) Diog. Laert. v. c. III. 35 ad eumque Menagium, Bruck. I. 563, 658, Mosheim ad Cudworth I. p. 184 quibus addatur Jer. de Bosch in Disp. quae reperitur in opere cui titulus: *Verh. rakende den nat. en geopenbaarden Gods.*, uitgeg. door Teyl. Godgel. Gen. D. IV. p. 323.

aetatem non tulerunt (1), his igitur secum invicem comparandis, ex istis difficultatibus me ita expediendum putavi, ut lubens equidem calculum meum adjicerem sententiae Wytttenbachii statuentis : „ Quare, ut facile concedo, Platonem in Phaedone multas tribuisse Socrati argumentorum conclusiones, quae a Socratis ingenio abhorrerent, veluti eas, quae a metempsychosi et ab idearum aeternitate ductae sunt: ita minime iis assentior qui omnia in illo dialogo, ficta nil ejusmodi a Socrate ultimo vitae die disputatum esse putant.” (2)

Haec, Viri Clarissimi, praemonenda videbantur. Quamvis enim firmiter teneremus, monitum Platonis vel maxime ad nos pertinere: *πλεῖτον γὰρ πού, οἶμαι, βέλτερον ἐστίν, εἰάν τις χρῆται μὴ ὀρθῶς ὀρθῶν πράγματι, ἢ εἰάν ἐξ·* i. e. *plus enim mali est, si quis re non bene utitur, quam si eam omnino non attingit* (3), tamen committere non potuimus, quin haec praeluderemus, ne scilicet illotis, quod dicitur, manibus, ad opus accederemus.

(1) In prima Tusculana maxime c. 29, 30, 41, quocum cf. Wytttenb. Op, V. II. p. 567 et 568.

(2) l. l. p. 563.

(3) In Euthydem. p. 218 F.

CAPUT SECUNDUM.

DIALOGI ENARRATIO.

In dialogo, quem jam breviter enarrare oportet, uti ex inscriptione ipse patet, primas agit partes Phaedon. Hic enim, pro arctissima ipsius cum Socrate et Platone necessitudine, Echecrati (1) et aliis narrat Philiunte quid ultimo vitae die in carcere a Socrate et praesentibus amicis dictum actumque sit. Sed age e dialogi ratione continuo

(1) De Phaedone vid. Groen van Prinsterer Protopog. Platon. p. 53, deque Echecrate Wytenb. in Annot. in Plat. Phaed. p. 110 et Groen van Pr. op. cit. p. 66 sqq. qui pag. 64 de ratione, qua factum, ut Simmiam et Ceбетem, Philolai auditores, cum Socrate loquentes fecerit Plato, vere monuit. „Nimirum, inquit, cum Plato opinionem suam argumentis ex intima Pythagoreorum doctrina depromptis probaturus esset, eos inducendos judicavit, qui, quamvis leviter tantum ipsam tetigissent et diligentiore explicationem desiderarent, tamen de immortalitatis probabilitate aliquid certe suspicarentur.”

nuo sermones tradantur, quos maxime cum Cebete et Simmia Thebanis miscuerit Socrates.

Praemonitis igitur quibusdam, quae silentio praeterire iuvat, Socrates, vixdum vinculis solutus, cum alia, tum haec inducitur loquens: „Quam mira, o viri, res esse videtur quam vocant homines voluptatem; quam mire sese habet ad dolorem ejus contrarium; eo quod simul et una homini adesse nolunt, si vero quis alterum sequatur et capiat, et alterum capere semper fere cogitur, quasi ex eodem vertice sint ambo connexa. Aesopum credo, si istud animadvertisset, fabulam fuisse facturum: Deum aliquem, cum voluptatem et dolorem ex discordia in concordiam redigere vellet at non posset, eorum vertices in idem connexuisse, ut si quis alterum arripuisset, is alterum quoque necessario traheret. Veluti ego, cui modo ex vinculo crus dolebat, nunc solutus voluptatem percipio.” (1) Haecce Socratis dicta

Cebeti non poterant non in memoriam revocare, quod nuper ex eo quaesierat Evenus poeta, quid scilicet rei esset quod Socrates, plane praeter consuetudinem, sub ipsum vitae exitum in carminis modum ligasset Aesopi fabulas et hymnum in Apollinem; ad quam quaestionem ita respondet Socrates, ut se ab omni ἀντιτέχνου specie liber-

(1) Cf. Phaed. ed. Wyttenb. p. 7.

berum vindicet, animi religione solvendi causa solummodo eo adductus appareat. In antecedente enim vita saepius ipsi obtigit ejusmodi somnium, quo his verbis appellaretur: o Socrates, fac et tracta musicam! Hoc igitur somnium, philosophiam quippe habens summam musicam, idem facere arbitrabatur, ac facere solent ii, qui currentes, ut currant hortari pergunt i. e. adhortari et insuper hortari ad ei rei operam navandam, in qua jam dudum vitae tabernacula posuerat.

Judicio autem jam facto, et per festum Deliacum mortis termino producto, tandem suspicatus est, num hance *δημώδη μουσικὴν* vulgarem musicam i. e. *poësin* Deus significaret. „ Ita, inquit, primum in honorem ejus Dei, cujus nunc festum agitur, carmen composui: deinde cogitans, poëtam debere, si poëta futurus esset, fabulas componere et non orationes, et me fabularum peritum et artificem non esse, propterea fabularum Aesopi, quae mihi in promptu erant, quasque sciebam, harum eas, in quas primum incidere, versibus conscripsi. Haec Cebes, refer Eveno, et valere jube, atque consule, ut, si probe sapit, me sequatur. Abeo autem hodie; ita enim Atheniensibus visum est.” (1)

Simmius vero, qui cum Eveno nonnihil fami-

mi-

(1) l. l. p. 9.

miliaritatis contraxerat, eum minime secuturum putabat, quod secus videbatur Socrati, quia, ita reponit, neque Evenus neque alius quisquam, philosophi nomine non indignus, mori recusabit; ipse tamen se non interficiet; hoc enim nefas esse dicunt. (1) Haecce duo primo obtutu secum invicem repugnantia, Socrates, a Cebete rogatus, ita in concentum redigit, ut primum quidem, quam ob causam sibi manus inferre nefas putetur, eum certiore faciat. Rationes, quas affert, duplices sunt. Rem vero ab initio repetamus. „Fortasse, inquit, mirum tibi videbitur hoc (mortem) solum aliorum omnium (negotiorum) simplex esse, neque umquam accidere homini, prouti alia *negotia* nonnumquam et quibusdam *hominibus bene vel male accidunt*, ut melius ei sit vivere quam mori: hominibus autem, quibus melius est mori, non fas esse sibi ipsis hoc beneficium conferre, sed alium expectandum esse beneficii hujus effectorem, mirabile fortasse.” (2) Sed ratio ex interiore philosophia desumpta, nos homines in corpore tanquam in carcere esse inclusos, ex quo effugere non liceat” et magni videtur esse momenti neque intellectu facilis; verumtamen et id mihi, o Cebes, recte dici

(1) l. et p. l. Pro οὐ μὲν ἴσως cum Wyttenb. legendum censemus: οὐ μὲντοι ἴσως In annot. in Phaed. p. 129.

(2) l. l. p. 10. Auctore eodem Wyttenb. legimus βέλτιον ζῆν ἢ τεθνάναι in annot. p. 132.

ci videtur, nempe „ Deos esse, qui nostri curam gerant, eorumque nos homines ministros et servos esse.” Quare, ut tu servum, qui se ipse, tuo injusfu, interficere velit, aegre feras, et, quoad ejus fieri possit, punias, ita credibile est, non prius decere se ipsum interficere, quam Deus abeundi necessitatem nobis immiserit, veluti eam, quam nunc mihi immisit.

Socrates vixdum tacuerat, quin ecce Cebes alium movet scrupulum. Cum enim Deus curam gerat hominum, nosque ipsius sumus ministri et servi, nullo modo assequi potest, qua ratione id recte sese habeat: philosophos mortem aequo ferre animo et plane floccifacere; in stultos quidem id cadere concedit, minime autem in philosophos, qui tanquam prudentissimi, semper apud eum qui sit melior esse cupiunt. Quibus uti et illis, quae ad Cebetis causam stabiliendam addiderat Simmias, cum se peti animadverteret Socrates, lubentissimus ad defensionem accessit; lubentissimus inquam, nam omnino committere non potuit, quin id veritatis studium, quo per totam vitam ipse erat ductus, in aliis approbaret maxime. At audiamus jam Socratem coram amicis causam dicentem: „ Nisi, inquit, o Simmia atque Cebes, me migraturum putarem, primum quidem ad Deos sapientissimos et optimos (1) deinde ad homines de-

func-

(1) l. l. p. 12. Hunc locum recolecti legendam videbatur

functos, his, qui hic sunt, meliores, injuste agerem non aegre ferens mortem. Nunc vero hoc teneatis velim, sperare me ad viros bonos iturum, quamquam ne hoc quidem nimis affirmo. Me autem ad optimos dominos, Deos, venturum, hoc vero, si quid aliud, summa asseveratione contendo; quapropter sortem meam minime conqueror: quin bono sum animo speroque, superesse aliquid his, qui defuncti sunt, atque, ut jam diu dicitur, multo melius bonis fore quam malis. Videntur enim, pergit, homines vulgo ignorare philosophiam nil aliud esse nisi praeparationem meditationemque mortis (1).

Defensionis capita huc redeunt: mors est animi a corpore solutio, jam philosophus quaecumque ad corpus pertinent, voluptates, divitias, vestes pretiosas aliaque ejusmodi nihili ducit; relictoque corpore animi tantum curam gerit. Unica porro, cui studet philosophus, est sapientia; huic autem omni modo corpus est impedimento, quia sensibus nihil accurate ac sincere percipitur atque tum maxime, quid sit verum, intelligitur, cum a corpore animus sevocetur, utpote sensibus, cupiditatibus aliisque e corpore surgentibus turbis

mi-
 παρὰ θεοῦ ἄλλως τε σοφοῦς καὶ ἀγαθοῦς, vel delcto
 σοφοῦς ἄλλως τε καὶ ἀγαθοῦς; illam lectionem verten-
 do expressimus.

(1) l. l. pag. 13.

minime impredientibus: justitia autem, pulchritudo, honestas et quaecumque sunt. insuper abstracta omnia quae essentiam habent, a mutatione, interitu aut ortu aliena non corporis ope sed sola mente cernuntur. Huic studio vacare nos corpus non finit, quippe quod morbis, alimentorum quae-
rendorum, necessitate, bellis, seditionibus aliisque ex ejus cura oriundis incommodis, a studio sapientiae semper nos avocet. Apparet porro hinc animum a corpore, quoad ejus licet, separatum verum imprimis cernere, adeoque post mortem maximam nobis obtingere sapientiam: philosophi proinde est, in hac etiam vita, quoad ejus fieri potest, a corpore animum sejungere. Sapientem denique et philosophum virtute oportet esse praeditum: virtus autem, quae vero nomine ita dicitur, nemini potest contingere, nisi qui animum profus sejungat a corpore; fortitudine enim is demum vera est instructus, qui a rebus extra se positis nihil plane metuit: temperantia vero, quae vulgo ita vocatur, quod nequaquam se prosternit libidinibus, sed illas parvi habet modestiamque fervat, nonne et his duntaxat convenit, qui corpus despiciunt maxime, atque in philosophia vivunt? (1) Verae virtutes animum ab omnibus pravis affectionibus,

om-

(1) l. l. p. 20. Meam sententiam proferre si licet, vel dederem $\sigma\omega\phi\rho\sigma\acute{\upsilon}\nu\eta\upsilon$ vel pro sequente $\tau\delta$ legendum $\sigma\epsilon\sigma\eta\sigma\epsilon\mu$ $\tau\delta$. Sententia eodem redit.

omnibusque, quae ad corpus pertinent, cupiditatibus purgant. Cum itaque philosophus in id per omnem vitam maxime incumbat, ut animum avocet a corpore; mortis esse commentationem philosophiam apparet: ac proinde tantum abest, ut aegre mortem ferat, ut nihil potius sit ei morte jucundius. (1)

Hac defensione finita et simul probata, dubitare se adhuc objicit Cebes, an post mortem animus sit superstes ac vim et intelligentiam habeat: neque sub ipsum discessum ex corpore, veluti vento, dissipetur et tamquam fumus evanescat; id enim ut sibi persuadeant, haud facile homines adduci. Cui dubitationi digne ut succurreret, ad vetustam confugit traditionem, qua defunctorum hominum animi non aliunde nisi ab inferis venire, et in corpora nascentia ingredi, ac, veluti circulo, ex inferis ad superos, et a superis vicissim ad inferos circumire dicantur (2). In explicanda autem hacce sententia deinceps ita verfatur, ut primum ostendat: contraria fieri ex contrariis, veluti pulchrum ex turpi, justum ex injusto, ex minori majus et contra, cum non minus in hominibus quam caeteris omnibus, quae generationem habent, inque tota rerum natura haec constanter observetur lex: contraria non aliunde oriri quam ex contrariis.

Tum

(1) l. l. p. 22.

(2) l. l. p. 23.

Tum illud adjungit inter duo contraria duas obtinere generationes five progressionés, ab altero quidem in alterum, atque in alterum vicissim ab altero, veluti inter majus atque minus medium obtinent incrementum et decrementum: dicimusque id quidem crescere, illud vero decrescere. His cum ad reliquam disputationem viam sibi munisset Socrates, pulcherrimo sane transitu orationem continuavit docens: copulationem, uti a dialecticis vocatur, disjunctorum: vitam et mortem, eodem contineri vinculo, quo somnum et vigiliam. Quemadmodum enim e somno fit vigilia et contra, atque his duo intermedii sunt status, obdormiscere nimirum et expergisci, ita vitam et mortem eadem plane ratione sibi invicem succedere: ac, ut quis vivat, necesse esse eum permeet statum, quem vocamus *nasci*: et ut quis mortuus sit, necessario eum permeandum statum, quem vocamus *mori*.

Itaque, inquit, hoc nobis constare videtur: viventes ex mortuis fieri nihilominus, quam mortuos ex viventibus. Quod cum ita sit, sufficientem conjecturam hinc haberi, animos mortuorum necessario alicubi esse, unde iterum revertantur (1). Nisi enim, pergit, o Cebes, continue altera vicissim alteris redderentur, quasi quodam circulo remeantia, sed directa quaedam progressio foret, dun-

(1) l. l. p. 26.

duntaxat ex altero in ejus oppositum, neque rursus reflecterentur in alterum, facerentque regressum: omnia tandem, mihi crede, eandem subirent figuram atque affectionem, fierique cessarent. Vultu si in somnum caderetur quidem, ab eo vero in vigiliam numquam resurgeretur, minime te latet, omnia tandem eo deventura, ut fabula Endymionis nugae esse videantur, et nusquam appareat, cum caetera quoque universa somno similiter opprimantur. Proinde si confunderentur quidem omnia, numquam vero discernerentur, Anaxagorae illud repente contingeret: universa videlicet esse simul. Eadem ratione, o amice Cebes, si, quaecumque vitam acceperint, moriantur, mortua vero cum fuerint, mortua relinquantur, neque iterum reviviscant, an non necessarium est omnino: cuncta demum interiisse, nihilque vivere? Nam si ex aliis quidem viventia fierent, postea vero perirent, quid obstaret, quominus in interitum cuncta consumerentur? (1)

Quae jam Socrates pro animorum immortalitate disseruerat, tantum aberat ut a Cebete impugnerentur, ut ea confirmaret potius, argumento adducto, quo id evidentius pateret. Quale illud sit, paucis accipe; quod *discere* vocamus, nihil aliud est quam *recordari*; videre est illud maxime in iis, qui recta ratione de rebus incognitis

figu-

(1) l. l. p. 27.

figuris v. c. geometricis interrogati, ita respondent, ut perspicuum sit, eos rerum earum notiones jam antea animo involutas tenuisse. Quod luculentius etiam patebit, si, auctore Socrate, qui Ceбетis suscipit disputationem, animadverterimus, nos non tantum in rebus corporeis sed intelligibilibus etiam et abstractis, uti dicuntur, ex unius in alterius rei cogitationem deferri. Posterius ut probe hoc addit: nos, quamvis res aequales toto coelo differant ab ipsa notione universalis aequalitatis, illis tamen percipiendis ipsius aequalis cognitionem reputando accepisse (1), simile hoc illis sit an dissimile, haud magnopere interesse. Nam si quis rem quamdam contemplatus, hac contemplatione aliam reputet, sive haec illi similis sit, sive dissimilis, necesse esse, ut hujus rei recorderetur. Interjectis jam quibusdam, quibus id efficitur, undenam et quonam tempore non minus notionem istam universalem aequalitatis quam caetera omnia, quae essentiae nomine insignimus, perceperimus, hanc demonstrationis partem ita concludit: necesse est, animum nostrum essentiae instar prius etiam, quam nasceremur, existisse; quae si exstiterit, frustra utique hic sermo dictus esset. An non ita se res habet, atque aequae necesse est,

an-

(1) l. l. p. 30. Cf. Cl. Heusd. Spec. Critic. in Plat. p. 19 ubi hic locus illustratur et restituitur legendo, αὐτοῦ ἀνάμνησιν γεγονέναι, pro κὺτὸ ἀν: κ. τ. λ.

antequam nasceremur, cum hancce tum nostros existisse animos, et vero, nisi essentia existerit, neque animos? (1)

His egregie sane disputatis, et Cebet et Simmiae ejus, quod erat demonstrandum, non nisi dimidium, videbatur absolutum, nimirum: animum fuisse antequam corpus nasceretur. Ut autem animus e corpore egrediens subsistere possit, et non veluti fumus evanescat, illud adhuc restare dubium, si modo finem suum demonstratio sit habitura. At vero, reponit Socrates, finem demonstratio jam habet, si modo velitis et id, quod modo probatum est, et illud, quod ante concesseramus, omne videlicet vivens ex mortuo fieri, in unum connexere (2). Quo concesso, animi corporisque naturam paulo accuratius excutit Socrates, ne scilicet interior uniuscujusque animus, ejusque pars puerilis et irrationalis inani nos percutiat mortis terrore. At orationis filum tanquam ducem sequamur: Rerum, quae adsunt, duo sunt genera, alterum compositum, simplex alterum. Quodcumque est compositum, solutioni et interitui est obnoxium: simplex contra dirimi nullo modo ac dissipari potest: quodcumque porro idem semper sibi que simile manet, id simplex esse ac

com-

(1) l. i. p. 33 et 34. Cf. omnino Wyttenb. in Annot. in Phaed. p. 191. ubi hic locus plane turbatus restituitur.

(2) l. i. p. 35. Cf. idem Wyttenb. in Annot. p. 192.

compositionis expertis concedendum. Sunt autem ipsum honestum, pulchrum, aequale, utpote uniformia mutationis omnis expertia, semperque eadem: ea contra, in quibus est pulchritudo, aequalitas, honestas, homines nempe, equi, aliaque ejusmodi omnia, mutabilia: cum cerni, sensibusque queant percipi, illa contra sensibus non sint obvia; quaecumque sub sensus cadunt, mutabilia et interitui obnoxia; quae vero omnem sensum fugiunt, esse mutationis expertia et sempiterna, jure concluditur. Jam autem animus noster inter ea, quae sensibus nequeunt percipi, est referendus: idem praeterea, quoties sensuum ministerio in rem aliquam inquit, in errorem abripitur, vagatur et perturbatur (1); a corpore contra sese subducens, soloque intellectu utens, utpote ad ea, quae sunt sempiterna, sese, tamquam sibi cognata, convertens, cum iisque versans, ab omni errore remotam certam rerum cognitionem adipiscitur, ideoque simplicis ac perennis naturae est habendus. Porro animus imperat, corpus obedit: animus domini partes habet, corpus servi; ut hinc quoque intelligi possit, utra sit praestantior diviniorque natura, animine an corporis. Animus igitur ubi purus e corpore discedit, nihilque eorum, quae pertinent ad corpus, secum aufert, quod fit rite philosophando, mortemque semper meditando, ad

sui

(1) l. l. p. 38.

fui similem naturam divinam accedit, ibique omni felicitatis genere fruitur. Quicumque contra animus, corporeis cupiditatibus et affectionibus pollutus, hinc discedit, eum trahi semper ad corpus circaque illud haerere, unde mortuorum oriuntur circa sepulchra apparitiones, et, cum jungi iterum corpori nitatur, eorum alligari animalium corporibus, quibuscum maxima ei intercescit morum similitudo, necesse est (1); ut impudici, gulosi in asinorum; injusti, crudeles in luporum aut accipitrum corpora transeant.

In Deorum vero genus nulli fas est pervenire, praeterquam ei, qui discendi cupiditate flagrans et philosophatus est et purus penitus decessit (2); et haec ipsa est causa, quod philosophi, qui vero nomine ita dicuntur, temperantes sint et fortes, pro viribus maxime abstineant a voluptatibus, cupiditatibus, doloribus, timoribus, judicantes his maxime animum a corpore devinciri, quia scilicet omnis voluptas atque dolor, quasi clavum tenens, animum corpori affigit ac annectit efficitque corporeum, ut jam eadem, quae corpus, vera esse opinetur. „Horum igitur, ut ipsius iterum Socratis verbis haecce concludamus, tranquillitati studens, sequens ratiocinationem, semperque in hacce

ver-

(1) l. 1. p. 41.

(2) l. 1. p. 42. Lectionem, quam secuti sumus, suppeditat Wyttenb. in Annot. p. 217.

versans, ipsum verum, divinum certumque inda-
gans, atque ipsa nutritus, philosophi animus quam-
diu vivat, ita et vivendum censet, seque ubi de-
cesferit et ad sibi cognatum, vel simile quiddam
pervenerit, humanis liberatum iri malis." (1)

„ Ex tali profecto nutritione, et quum haec
tractaverit, non est verendum, o Simmia et Ce-
bes, ne timeat, ne distractus in discesfu a qui-
busdam ventis dispersus ac difflatus evadat, nec
quidquam amplius usquam sit."

Quod unusquisque nostrum experiri solet ut, si
quid vel auditu vel visu perceperit vel ipse etiam

CO-

I. I. p. 45. Quid sit λογισμὸς docet Wyttenb. in Annot.
p. 200. Pro θεωμένη in mentem venit legere θεωμένη. Utra
lectio sit praefenda nescio, illud scio venari fere usur-
pari apud Graecos de rebus bonis ac jucundis, uti auctor es,
cl. Heusd. I. I. p. 88; tum in ipso nostro Phaedone haec domi-
natur sententia nos ὀρέγεσθαι τοῦ ὄντος, θεωρεῖν ἕκαστον
τῶν ὄντων, τοῦ ὄντος esse θήραν p. 16. init. et fin. p. 17. ad
q. 1. cf. Wyttenb. in Annot. p. 155; ἀληθείαν autem et quae
sunt similia non cerni, testis est idem Phaedon p. 15 et 37. Nos
non fugit p. 17. fin. haberi θεωτέον αὐτὰ τὰ πράγματα;
sed hic locus in censum venire non potest, quia additur
αὐτῇ τῇ ψυχῇ. Caeterum verba καὶ ὑπ' ἐκείνου referen-
da videntur ad praecedens λογισμῶ, et ἀπηλλάχθαι vertimus
quasi scriptum esset ἀπαλλάχθαι. Verba quod adinet
quae jam sequuntur ἐκ δὲ τῆς κ. τ. λ. duritiem, quae iis
sine dubio inest, cum Wyttenb. sic lenias legendo ἐκ δὲ τῆς
τοιαύτης τροφῆς, ταῦτά τ' ἐπιτηδεύσασα, οὐδὲν δεῖνδον
μὴ φοβηθῆ κ. τ. λ. in Annot. p. 222.

C

cogitaverit quod moveat ac teneat, tum aliquamdiu mentem habeat defixam, et linguam, ut ita dicam, contentam; idem, finita disputatione, quam modo enarravimus, spectandum nobis praebuit Plato. Quid mirum igitur et Cebetem et Simmiam, quibus id item curae erat, ne molesti essent, non nisi aegre et interjecto tempore, a Socrate eo esse adductos, ut, qua in re disputatio adhuc laborare videretur, declararent? Sed ut enarratoris partes agere pergamus et brevitatem, quoad ejus liceat, fervemus, age, in breve nobis contrahat Socrates, quae fufius, et comparatione instituta, opposuerant Cebes et Simmias. Illud unum praemonendum: dubitationes, quas hi protulerant, eam prae se ferre probabilitatis speciem, ut tantum non omnes, Socratem enim excipio, animos desponderent. Quos cum sanasset et quasi fugientes atque victos ad pugnam revocasset (1), docendo maxime, *μισολογίαν* aequae esse reprobendam ac *μισανθρωπίαν* (2), ita ad disputationem rediit Socrates. (3)

Simmias quidem, inquit, ni fallor, diffidit ac metuit: ne animus, quamvis divinius pulchriorque corpore, prius tamen, utpote harmoniae instar habendus, intereat: Cebes autem mihi visus est

con-

(1) l. l. p. 53.

(2) l. l. p. 54 et 55.

(3) l. l. p. 57.

concedere, diuturniorem esse animum corpore; sed scire posse neminem, ne, cum multa saepius consumserit corpora, tandem quandoque postremum relinquens corpus, ipse quoque pereat, et illud ipsum sit mors, animi interitus, quandoquidem omne corpus numquam desinit interire.”

Intellecto igitur et concessio quid tandem esset de quo disputaretur, Simmiae objectionem ita confutare aggressus est. „Necesse est, hospes Thebane, alia jam probes quam supra probasti: disciplinam scilicet esse reminiscenciam, ideoque necessario consequi, alicubi fuisse animum, priusquam corpore clauderetur (1), si in hacce opinione permaneris: harmoniam videlicet esse compositum quoddam; animum vero harmoniam quamdam ex his, quae per corpus intensa sint, constitutam. Numquam enim te ipsum probabis dicentem: prius esse harmoniam quam illa, ex quibus ipsam componi oporteat. Non licebit igitur per concessa id affirmare: te nullo modo haec probaturum, quando dicis, animum quidem esse prius quam in humanam speciem corpusque deveniret; eum autem ex his quae nondum sunt, constitui. (2)

Itaque cum constaret Simmiae sermonem *περὶ*
ἁρμονίας

(1) Cf. ea quae disputata sunt a Cebete maxime autem a Socrate inde a pag. 27-33. h. dial.

(2) l. l. p. 58. coll. Wyttenb. in Annot. p. 242. pro ταῦτα
recipiente ταῦτα.

ἁρμονίας non esse *ξυμφών*, quod sane decebat, ut festive animadvertit Socrates, eum nondum misfum facit, sed insuper ostendit, permultum abesse, ut harmonia in contrarium moveatur, aut sonet, aut quidquam aliud edat partibus suis adversum: tum, harmoniam, si magis plusque temperetur, si modo id admittat, magis plusque esse harmoniam; sin vero minus atque perpaucum, minus perpaucumque similiter. Animum vero quod adinet, hunc docet, ne minima quidem in re, alium alio vel magis vel plus, aut contra hoc ipsum esse, quod vocatur animus (1), tum alium esse bonum i. e. mentem habere ac virtutem, alium contra habere dementiam ac pravitatem et esse malum. Porro, magis ut pateat quam ridicula eorum sit opinio, qui animum harmoniam esse volunt, ex ipforum persona absurdissima quaeque profert; et, vel equidem fallor, vel omnia haecce egregie valent ad rationem cognoscendam Socraticam, qua adversariorum opiniones magis proponerentur et explicarentur quam quidem, ut saepius obtinuit, obscurarentur et, quamvis nondum perspecta, reflexerentur, h. e. οὐ φιλοσόφως ἔχειν, ἀλλ' ὥσπερ οἱ πάνυ ἀπαιδευτοὶ, φιλοεικώς. Ut autem eo redeam, unde digressus sum, animadvertendum, opiniones istas,

(1) l. l. p. 59. Cum Heusd., viro cl., haud dubie legendum: ἑτέραν ἑτέρας ψυχὴν ψυχῆς expuncto μᾶλλον post σμικρότατον l. l. p. 22.

istas, quas perstringit, his maxime contineri: virtus est consonantia, vitium dissonantia, bonus animus est consonans, et habet in se, cum ipse sit *ἀρμονία*, aliam *ἀρμονίαν* et contra. Animus porro, qui neque magis neque minus est harmonia, neque magis neque minus est consonans vel temperatus, atque, hoc concesso, harmoniae aequae particeps; et quas plures affert, e quibus illud efficit: omnes omnium animalium animas similiter esse bonas. Hisce auditis, num mirum nobis videri potest οὐδ' ὀπωστῖοῦν placuisse Simmiae: animum esse harmoniam (1)? Quae his succedunt, ad

(1) I. I. p. 61. In toto hocce capite expediendo multum sudavi, nam, quae erant enarranda, primum videbantur intelligenda; et vero quid hisce sibi voluerit Plato, assequi non poteram. Tandem, multis frustra tentatis, lux oborta est. Cum enim, quae habentur p. 60. inde a verbis Ἀλλὰ προωμολόγηται — Τὴν δέγεις interpolatoris manum redolere, et, hisce ejectis, oratio optime procedere videretur, ita hoc mihi sumere ausus sum. Quod autem dixi de interpolatoris manu, hunc maxime odorari licet in verbis τοῦτο δ' ἔστι τὸ ὁμολόγημα κ. τ. λ. quippe non tantum hoc non sit ὁμολόγημα at contra paulo ante a Simmia hoc sit concessum: harmoniam aliam magis vel minus esse harmoniam quam aliam p. 59. Ciceronem, qui πολλῶν est ἀντιθέσις ἕλλων ad Platonicæ disciplinae rationem rite percipiendam, imprimis ubi de Socrate sermo est, h. l. testem citasse juvat. Hic igitur, qui cum Socrate et Platone vixisset sibi videbatur, uti ipse fatetur Acad. IV. 23. „ Harmoniam autem, inquit Tusc. Quaest. I. 18., ex intervallis sonorum nosse possumus; quorum varia compositio

ad ulterius discrimen notandum pertinent, quod harmoniam inter et animum intercedit, huncce enim dominari, corporis affectibus repugnare, omnia ducere, non sequi, quod longe aliter obtinet in harmonia.

Hisce ita digito tantummodo monstratis, jam ad postremam, quam contra Socratem vel animi potius immortalitatem movit Cebes, accessuri sumus dubitationem. Cum autem una in paucis sit gravissima, non abs re visum est, iterum summam eam referentem audire Socratem.

„Demonstrandum, inquit, censet, o Cebes, animum nostrum neque interitui obnoxium neque mortalem esse, nisi philosophus magna cum fiducia existimans, melius sibi multo futurum quam in alia vita, in qua, quum vixisset, obierat, insipienter et stolide in morte sit confisurus. Ostendere autem, validum quiddam esse animum atque divinum et ante ortum etiam nostrum fuisse, nihil id impedire ais, quominus haec omnia immortalitatem quidem non arguant, sed duntaxat, animum

tio etiam harmonias efficit plures; membrorum vero situs et figura corporis vacans animo quam possit harmoniam efficere non video.” De ratione, quemadmodum h. l. exstat, ex alterius persona loquendi sive disputandi, animadvertendum: eam maxime locum habere in familiari sermone, qui, cum dominetur fere in dialogis et epistolis, ita mirum nobis videri non potest, cum Platonem tum Horatium, alterum in dialogis, in epistolis alterum, eam subinde adhibuisse.

num et esse diuturnum multaque ante fuisse se-
cula novisfeque et egisse permulta, nihil tamen
magis esse immortalem, immo hanc ipsam in hu-
manum corpus ingressionem, quasi morbum quem-
dam, interitus ejus esse initium. Nihil autem dif-
ferre ais, utrum semel in corpus veniat an fac-
pius, ut non unusquisque mortem timeat; con-
sentaneum enim esse metuere, nisi quis stultus sit,
ei, qui nec sciat, nec rationem reddere possit,
animum esse immortalem: huic igitur consenta-
neum esse metuere, ne animus defatigatus hanc
vitam vivat et tandem in illa sic dicta morte pe-
reat." (1)

Socrates, antequam rem aggredieretur ipsam, tam-
quam prologo ita sibi munit viam: „haud leve
quiddam, inquit, requiris, o Cebes. Omnino enim
oportet generationis corruptionisque causam per-
tractare. Ego igitur, si vis, ea tibi, quae mihi eve-
nerunt, enarrabo. Juvenis, ita narrare incipit,
cum essem, multam physicis impendi operam, san-
guisne an aër aut ignis intelligendi nobis causa
esset; an e cerebro sensus omnes, memoria et opi-
nio originem ducerent, de coelo praeterea et terra
studiose inquirens: sed occoecari me magis quam
lumine veri perfundi, quin et, quae scire antea
me putabam, me dediscere animadverti. Crescere
enim

(1) l. l. p. 63. Cf. Wytttenb. in Annot. p. 252. e cujus lec-
tione et versione nos profecimus.

enim aliquid et fieri majus si quid ei adjiceretur, cum mihi persuaderem: fallum id esse intellexi, si quidem fieri duo, dum unum additur uni, non posse perspexi. Unitates namque, quamdiu sunt seorsim, non sunt duo; et ideo fieri duo, quod altera alteri admovetur, non capiebam; cum praefertim dividendo unum, duo quoque fiant. Id quod maxime secum invicem videtur pugnare. De ortu igitur rerum et interitu nihil profus me certi habere in animum induxi.

In Anaxagorae autem perveniens notitiam (1), „mentem disponere omnia ac ordinare” affirmantis, putansque, rerum omnium fabricam consilio sapienti causisque iri explicatum, mire me fensi delusum, ubi aërem, aquam, aliasque ejusmodi naturas ad reddendam de singulis rationem adhiberi, praetermissa mente, intellexi. (2)

Hac spe ita dejectus, simulque posse me in rebus physicis certiores invenire causam desperans, alia statui via incedere, atque ad illa *πολυθρύλλητα* (3) *ideas* sive *notiones universales* recedere. Cum igitur, esse aliquam pulchritudinem, mag.

(1) l. l. p. 66.

(2) In Anaxagora h. l. illud maxime carpere videtur Socrates quod non distinguebat inter causam et opportunitatem, ut ipse dicit: quod non poterat *διελέσθαι ὅτι ἄλλο μὲν τι ἐστὶ τὸ αἴτιον τῷ ὄντι, ἄλλο δ' ἐκεῖνο, ἄνευ οὗ τὸ αἴτιον οὐκ ἂν ποτ' εἶη αἰτίον* l. l. p. 68.

(3) l. l. p. 70.

magnitudinem, bonitatem, praeter id pulchrum, magnum, bonum animadverterem, quod in rebus sensu perceptis est obvium; ex illis omnium esse causas repetendas mihi persuasi: ut, si, quare pulchrum sit quippiam, quaeratur, non colore florido, sed pulchritudinis illius participatione, esse pulchrum; eodemque modo magna, magnitudinis, exigua, exiguitatis, multa, multitudinis participatione talia esse, et sic de reliquis istiusmodi cunctis, simpliciter et sine arte, fortasse etiam stolidè, statuam (1). Nihil enim tam certum affirmaverim, quam pulchro pulchra omnia esse pulchra.

Pròinde opinor non solum magnitudinem ipsam numquam velle magnam simul parvamque esse; verum etiam neque hanc, quae in nobis est, magnitudinem umquam recipere parvitatem, neque superari velle: verum alterum de duobus accidere: aut fugit et decedit, veniente contrario, scilicet parvitate: aut, quum venerit contrarium, perit expectans et suscipiens parvitatem, nec tamen aliud vult esse quam quod fuerat; quemadmodum ego, cum susceperim sustinuerimque parvitatem et non aliter sim quam fueram, idem hicce parvus sum. Illud autem quum magnum esset, non sustinuit parvum esse; similiter

(1) l. et p. II. Pro ἀτεχνῶς cum Wyttēnb. legendum videtur

ἀτέχνως in Annot. p. 265.

ter etiam quod in nobis est parvum, numquam vult magnum aut fieri aut esse; neque aliud quidquam contrariorum simul contrarium et fieri et esse; sed aut abit aut perit, cum adventat contrarium, quamdiu etiam est, quod fuerat (1). Ne vero quis objiciat cum hisce minime facere, quae supra admisimus et defendimus adeo, contraria nimirum non aliunde fieri quam ex contrariis; animadvertendum, discrepantiam in iis obtinere summam. Tunc enim dicebatur, ex contraria re rem contrariam fieri (2): nunc vero, contrarium ipsum sibi contrarium fieri numquam; neque quod in nobis, neque quod in natura contrarium est. Tunc de his, quae habent contraria, dicebamus, haec illorum cognominè appellantes: at nunc de illis ipsis loquimur, quae his insunt quorumve praesentia cognomen habent ea, quae nominantur: illa vero ipsa dicimus numquam velle mutuam inter se generationem suscipere.

Itaque, pergit Socrates, hacce oppositione soluta, animadvertendum videtur; illud, quod modo dixi, aequè valere in minus universalibus ac universalioribus; nisi non tantum *ἀντὶ τὸ εἶδος* *universalius* idem semper postulet nomen; sed et aliud

(1) l. i. p. 74. Ut pateat quamnam rationem in hocce loco explicando simus secuti, adeas quae so Wyttenb. in Annot. p. 174. et 175.

(2) l. i. p. 24.

aliud quiddam, quod illud quidem non est, sed semper ipsius habet μορφήν quasi *communione* (1). Rem exemplo illustrabo: extra omne dubium constat τὰ ἑνὰ *impar* v. c. semper idem postulare nomen; vide jam quid in ternario obtineat. Nonne tibi videtur, hunc et sui ipsius nomine semper nuncupandum esse et simul nomine imparis, quamvis non idem sit quod ternarius? Verumtamen ita natura comparatus est et ternarius et quinarius, et omnis altera dimidia pars numerorum, scilicet imparium, ut, quamvis non idem sit quod impar, semper tamen eorum quivis sit impar. Contemplare ergo quid velim; est autem hujusmodi: videntur non solum ipsa inter se contraria sese invicem non recipere; verum etiam quaecumque talia sunt, ut, licet contraria inter se non sint, semper tamen contraria possideant, numquam recipere speciem illam, quae ipsi speciei, quam in se habent, contraria sit; sed, hac adveniente, aut perire protinus, aut abire. Annon dicemus tria et prius interitura, et aliud quodvis pasfura, quam fustineant, ut, quatenus tria sunt, paria fiant? Hoc ergo teneas: ternionem esse imparem, ac non recipere parem, quamvis non contrarium. Jam ut intelligas quid ex hisce omnibus efficiam, hoc age, Animus, quidquid occupat, semper ad illud vitam affert, vitae contraria est mors, animus vero

con-

(1) l. l. p. 75. Vid. Wyttenb. in Annot. p. 274. l. l. (2)

contrarium ejus, quod semper adducit, subibit numquam, quemadmodum ex superioribus est concessum. Quid igitur? quod non suscipit mortem est immortale, atqui ergo animus, cum mortem non suscipiat, est immortalis. (1)

Praeterea si, quod est immortale, interire nequit, fieri non potest, ut animus in morte pereat. Mortem enim, uti ex superioribus constat, non suscipiet, neque interibit, quemadmodum ternio numquam, ut diximus, par erit neque rursus impar par. At dicat forte aliquis, quid impedit, quominus ipsum impar, par quidem non fiat, adveniente pari, uti concessum est; attamen, eo dissoluto, par pro ipso succedat? Ita dicenti negare non possemus illud esse destructum; impar enim non est indissolubile, quippe, si hoc esset concessum, facile obtineremus, accedente pari, impar et ternionem abire. Jam vero de immortali, si nobis id constat, quod est immortale, esse etiam interitus expertus, animus, praeterquam quod immortalis est, etiam interitus expertus fit. Sed cum omnes homines et Dii adeo, in eo consentiant, necesse est, animum esse et immortalem et interitus expertum. (2)

Quae jam sequuntur, ut sponte patet, aliorum spectant, eaque si in compendii formam

(1) l. l. p. 78. et 79.

(2) l. l. p. 80.

redigere vellem, frustra fortasse tentarem. Quocirca hisce, quae maxime ad nostrum propositum facere videbantur, breviter, et, ut spero, simul apte et ex dialogi ratione enarratis, acquiescendum duxi. Cum autem, quae in hoc dialogo tradit Phaedon, omnia fere referantur ad Socratem, morti proximum, hoc unum mihi concedatur ut in huncce accommodem, quod in Antonium de ipsius avo dixit Cicero (1): „ Acerbissimum ejus diem supremum malim, quam L. Cinnae dominatum. ”

(1) Orat. Philippica I. 14.

000000

CAPUT TERTIUM.

ARGUMENTORUM RECENSIO ET EXPLICATIO.

§. I.

*Quae e Phaedone argumenta petuntur ad animi
probendam immortalitatem.*

ARGUMENTUM PRIMUM.

Philosophorum vita nil aliud est quam commentatio mortis, i. e. philosophi nil aliud student nisi mori et mortuum esse. (1) Mors est animi a corpore solutio, cujus meditationem jure sibi vindicant philosophi, quia prae caeteris omnibus
hoc

(1) Phaed. p. 13. In Graecis habetur ἀποβύσκειν τε καὶ τεθνάναι quorum prius est transitus ex vita in statum mortui, vid. Wyttēnb. in Annot. p. 144 et Auct. ibi citt. inpr. Davis. ad Cic. Tusc. Quaest. I. 8.

hoc maxime curant ut, misso corpore ejusque cultu, quoad ejus licet, ad animum se convertant atque hunc ab omni commercio cum corpore liberum praestent. Philosophos ita recte agere, hujus rei rationes sunt in promptu. Nam, cum philosophus nil habeat majus quam ut ratiocinetur, ipsa mentis cogitatione utatur, sapientiam consequatur atque justitiam quaeque his sunt similia; ita in hacce indagazione avocatur, turbatur, impeditur adeo corpore; quippe quod ita est comparatum, ut omnium omnino malorum fons sit habendus et prae illo ne sapere quidem umquam quidquam possimus. Quid igitur? Huic malo ut justam adhibeamus medelam, animus omni virtute, temperantia, justitia, fortitudine et prudentia tamquam καθάρσει sive καθαρμῶ est purgandus et ab omni corporis communione liberandus. Hoc si fecerimus, probabile est fore ut animus post hanc vitam demum vires explicet suas, ad virtutis veritatisque finem contendat et cum Diis habitet. (1)

ARGUMENTUM SECUNDUM.

Defunctorum hominum animi sunt in Orco. Hoc egregie sane dictum a nemine in dubium vocari potest, qui id sibi habet persuasum, viventes non

aliun-

(1) l. l. inde a pag. 13-22.

aliunde fieri quam e mortuis. In eo igitur cum omnis argumentationis vis sit posita, non alienum videtur paulo accuratius disquirere, quatenus recte se habeat, ex mortuis fieri viventes.

In tota rerum natura hoc instar legis est habendum, contraria non aliunde fieri quam e contrariis, veluti e majori fit minus et majus e minori caet. Ut autem e majori fiat minus et majus e minori, necesse est hoc prius permeet statum, quem vocamus *incrementum*, uti contra e majori minus fieri non potest nisi permeaverit statum, quem vocamus *decrementum*, dicimusque alterum quidem *crescere*, alterum vero *decrescere*. Quae eadem ratio in omnibus rebus contrariis obtinet, ut scilicet duas intermedias habeant sive generationes sive progresiones. Jam vero eadem necessitate conjunctae sunt *vita* et *mors*, tamquam sibi invicem contrariae, fiunt ex se invicem, habentque duas generationes *nasci* nimirum et *mori*; unde id consequitur, ex vivis non minus fieri mortuos quam e mortuis vivos.

Porro si, quaecumque vitam acceperint, moriantur, mortua vero cum fuerint, mortua relinquuntur, neque iterum reviviscant, necessarium est omnino, cuncta demum interire, nihilque vivere. Nam si ex aliis quidem viventia fierent, postea vero perirent, quid obstaret, quominus in interitum cuncta consumerentur? Ex quibus omnibus illud jure efficias, ex mortuis fieri viventes,

tes, defunctorumque hominum animos superesse, ita ut bonis melius, malis vero pejus sit. (1).

ARGUMENTUM TERTIUM.

Discere nihil est aliud nisi recordari. Patet hoc in illis, qui recta ratione de rebus incognitis, figuris & v. c. geometricis, interrogati, ita respondent, ut perspicuum sit: eos rerum earum notiones jam antea animo involutas tenuisse. Magis autem patebit, si animadverterimus; nos non tantum in rebus corporeis, sed intelligibilibus etiam, in abstractis, uti vocantur, ex unius in alterius rei cogitationem deferri. Hoc ita locum habere, docet experientia quotidiana. Amantibus enim, cum lyram aut vestem aut quidvis aliud ex his adspiciant, quibus uti eorum amasii consueverunt, hoc evenire solet, ut et lyram agnoscant et simul mente formam recolant amasii, cujus erat lyra. Quod attinet res intelligibiles, constat, nos, quamvis res aequales toto coelo differant ab ipsa notione universalis aequalitatis, illis tamen percipiendis ipsius aequalis cognitionem reputando accepisse, si sive hoc illis sit simile, an dissimile. Sed undenam et quonam tempore hausimus notionem istam universalem aequalitatis? Non sane, uti res aequales, quae

(1) l. 1. inde a pag. 23 - 27. Cf. Alexander Aphrodis. Comment. in Aristot. Topica II. p. 89.

que sensibus patent, in hacce vita. Ante enim, quam inciperemus videre aut audire aliisque uti sensibus, oportuit nos aequalis ipsius scientiam possedissee, videlicet quid ipsum sit: si modo aequalia haec, quae sensibus subjacent, ad ipsum adeo relaturi simus, ut judicemus, an niti quidem haec omnia talia, quale ipsum est, evadere, verumtamen deteriora relinqui. Quid igitur? Necessesse est, antequam nasceremur, ipsius aequalis, omnisque essentiae scientiam jam tenuisse, discere nihil aliud esse nisi recordari, et ante ortum nostrum animos nostros aeque fuisse ac omnem

glav. (1) ARGUMENTUM QUARTUM.

Omnium, quae adsunt, rerum iduo habentur genera, alterum compositum, simplex, alterum: illud dividitur, prouti compositum erat, contrarium obtinet in simplice. Alterum semper idem manet, continenter mutatur alterum. Mutatione v. c. carent ideae, uti contra res individuae ejus sunt participes: compositum sensibus patet, simplex sola ratiocinatione cogitationis percipitur. Jam vero nostri altera pars nihil aliud est quam corpus, altera autem animus: visibile enim corpus, invisibilis contra animus;

con-

(1) l. l. inde a pag. 27 - 34.

constanter idem manet animus, continenter mutatur corpus. Uti corpus nos trahit ad fluxa quaeque et polluta, ita ad pura eaque aeterna ducit nos animus. Corpus servit et obedit, imperat contra et dominatur animus. Ex quibus omnibus id recte colligas, ipsi divino, immortali, intelligibili, uniformi, indissolubili, semper eodem modo et secundum eadem se ipsum habenti, animum esse simillimum: humano vero, mortali, nec intelligibili, multiformi, dissolubili, numquam eodem modo se habenti, simillimum esse corpus. Itaque, cum haec omni dubitatione sint majora, corpori convenit, ut brevi solvatur, animo contra, ut omnino sit indissolubilis; ita tamen, ut post corporis mortem, quocumque quisque iverit, iverit secundum similitudinem consuetudinis, et in Deorum genus is demum perveniat, qui doctrinae studiosus, philosophia innutritus et plane purus abeat. (1)

ARGUMENTUM QUINTUM.

Cum homo sit ita constitutus, ut comparando maxime ad verum perveniat, multisque hic scrupulus inhaereat, ut putent, animum non nisi harmoniam esse habendam, non inopportuno videtur paulo accuratius discrimen notare, quod ani-

mo

(1) l. l. inde a pag. 36-45.

mo cum harmonia intercedit, ut ita ejus naturam excutiamus et, hoc facto, immortalitatis fidem nobis vel imminuamus vel confirmemus.

Animus igitur, aequè atque ipsius essentia, prius fuit, quam in humanam speciem corpusque veniret; harmonia autem, tamquam compositum quoddam, non prius existit, quam illa adessent, ex quibus ipsam componi oportebat. Animus alius non magis est animus, quam alius; harmonia contra alia magis est harmonia, quam alia. Animus corpori praeest, saepissimeque cupiditatibus ejus et libidinibus adversatur; harmonia vero sevis, ut ita dicam, partes agit, ac semper sequitur instrumentum, in quo reperiatur, ita ut numquam in contrarium moveatur aut sonet aut quidquam aliud edat partibus suis adversum.

Ex hisce, breviter tantummodo memoratis, satis superque apparere videtur, animum inter et harmoniam summum obtinere discrimen. Quod autem dicunt animum esse harmoniam, nullum habet sensum. Cum enim constet, alium quidem habere mentem virtutemque, atque esse bonum, alium vero dementiam et pravitatem, malumque esse, de eorum sententia, necesse est contrarium verum sit: omnes nimirum animalium omnium animas similiter esse bonas, si quidem animae pariter a natura hoc ipsum habent, ut sint animae. Quocirca, ut mittamus istos male feriatos philosophos, minus recte dicitur: animum esse harmoniam; hoc enim

probando, ut apparet, neque Homero, divino poetae, neque nobis ipsis consentiremus (1).

A R G U M E N T U M S E X T U M .

Causam indagans, qua quidque fieret, in ejus indagatione multum frustra laboravi; tandem vero, more solito, ad Ideas recurrenti, mihi accidit, ut, causa cognita, simul rationes acquirerem, quae valeant ad animi probandam immortalitatem.

Cum enim animis sit infixum, esse ipsum pulchrum, ipsum bonum, ipsum magnum, adesse omnino aeterna rerum exemplaria, misis caeteris causis, horum communionem sive participationem tamquam causam pono, qua res singulares, pulchrae v. c. bonae et magnae, tales sint, quales habentur; ut, si, quare pulchrum sit quippiam, quaeratur, nihil tam certum affirmaverim, quam ipso pulchro pulchra omnia esse pulchra. Jam vero, causa perspecta, in hisce ita versari perrexi ut statuerem, contrarium numquam sibi velle contrarium aut esse aut fieri. Ut autem pateat, hoc aequè valere in rebus singularibus atque in ideis, animadvertendum, non solum magnitudinem ipsam, numquam velle magnam simul parvamque esse; verum

rum

(1) l. l. inde a pag. 57-62.

rum etiam neque hanc, quae in nobis est, magnitudinem unquam recipere parvitatem, neque superari velle: verum alterum de duobus accidere: aut fugit et decedit, veniente contrario, scilicet parvitate: aut, quum venerit contrarium, perit expectans et suscipiens parvitatem, nec tamen aliud vult esse, quam quod fuerat.

Praeterea, ut hisce generibus tertium adjungamus, videntur mihi non solum ipsa inter se contraria sese invicem non recipere; verum etiam, quaecumque talia sunt, ut, licet contraria inter se non sint, semper tamen contraria possideant, numquam recipere speciem illam, quae ipsi speciei, quam in se habent, contraria sit: sed, hac adveniente, aut perire protinus, aut abire. Quocirca, uti ternio est impar, ac non recipit parem, quamvis non contrarium, ita animus est immortalis neque suscipit mortem. Nam, quidquid occupat animus, semper ad illud vitam affert, vitae contraria est mors; animus vero contrarium ejus, quod semper adducit, subibit numquam, quemadmodum ex superioribus constat. Quid igitur? quod non suscipit mortem, est immortale; atqui ergo animus, cum mortem non suscipiat, est immortalis, imo insuper interitus expers, si quidem verum est, quod nemo dubitat, quod sit immortale, esse etiam expers interitus (1).

§. 2.

(1) L. l. inde a pag. 70 - 80.

§. 2.

*Animadversiones, quae valeant ad explicanda,
quae ad animi immortalitatem proban-
dam prolata sunt, argumenta.*

Argumenta, quibus in nostro dialogo usus est, Plato ad animi probandam immortalitatem, in duo maxime redigi possunt capita. Sunt enim vel a summi Numinis virtutibus desumpta, vel ex animi natura petita (1). Illa ratio, ut sponte patet, habenda est antiquior, cum nulla omnino gens tam fit immanis, cujus mentem non imbuerit Deorum opinio (2), „ nemoque tam rudis, tam feris moribus, quin oculos suos in coelum tollens, tamen nesciat, cujus Dei providentia regatur hoc omne, quod cernitur, aliquam tamen esse intelligat, ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione; nec posse fieri, quin id, quod mirabili ratione constat, consilio majori aliquo sit instructum.” (3) Alteram autem quod adinet rationem, quamvis verum sit, inhaerere in mentibus, quasi saeculorum quoddam augurium futurorum, tamen, ut animo videas arimum, animique tibi perspectam habeas

(1) Wyttenb. Op. T. II. p. 661. Cf. Lect. Quinque, p. 14.

(2) Cf. Cic. Tusc. Quaest. I. 13.

(3) Lact. I. D. I. C. 2. §. 5.

naturam, requiritur aetas multo et provecior et maturior. Causa hujus rei est in promptu. Invitante enim tota rerum natura, facile eo adducimur, ut arbitremur, adesse vim et naturam divinam. In animi vero natura cum indaganda tum cognoscenda, continuo avocamur et turbamur omniumque re, quae sensibus patet. Itaque apud Graecos jam multi fuerunt philosophi, antequam existeret Socrates, qui, missis caeteris, animum explorabat maxime. Quid mirum igitur prioris generis argumenta jam ante Thaletem fuisse tractata, posterioris vero nonnisi succesu temporis esse inventa? (1)

Quodsi fontem adire velimus, e quibus sua hausit Plato, adeundi sunt Ionici, Pythagoraei, Eleatici, et, ut caeteros taceam, poetae numero bene multi. Cum autem Ionicorum plerique vel poetice vel nihil scripserint, admodum difficile est, accurate eorum placita explorare; magis constat de Pythagoraeis, maxima quaeque iis debuisse Platonem, placitum v. c. de metempsychofi et de *μάθησι* tamquam *ἀνάμνησι*; quorum illud, quamvis in posterum, auctore Pythagora, colorem duxerit ex poetarum, imprimis Homeri, metamorphosis, petitum videtur ab Aegyptiis et Indis (2). Tum, quod in Phaedone occurrit,

mum

(1) Wyttenb. T. II. Opusc. p. 661.

(2) Cf. Disp., quae inscribitur: *Verh. van een ongenoemd Schryver*, saepius I. p. 475.

num corpore solutum adhuc certo loco et domicilio uti, et res externas percipere, poenasque luere, cujus opinionis documenta exstant partim apud poëtas et Theologos, partim apud Pythagoreos (1). Et haec de fonte, e quo sua hauserit Plato, attigisse sufficiat. Ante vero quam ad reliqua persequenda pergamus, haud importunum videtur breviter disquirere, quid Ideis intellexerit Plato, et undenam earum doctrina verosimiliter sit repetenda. Quod quominus faceremus, committere non potuimus, quia cum rationibus immortalitatis quam arctissime illae cōhaerent.

Locus igitur Platonis, qui est de Ideis, pertinet ad eam philosophiae partem, quae sibi subjectum habet *verum* (2), easque, auctore Cicerone, ita est amplexatus, ut in his quiddam divinum esse diceret (3). Plato autem ideas vocat, ex quibus omnia, quaecumque videmus, fiunt, et, ad quas cuncta formantur. Idea est eorum, quae natura fiunt, exemplar aeternum (4), atque, tamquam simplex et uniusmodi, sola cernitur mente et, tamquam omnis concretionis expers, vocatur *εἶσα ἀσώματος*. Ideis inprimis significavit τὸ καλόν, τὸ ἀγαθόν, τὸ δίκαιον, τὸ ὄσιον; in scriptis vero, uti in nostro Phaedone, (5) eas confudit cum notio-

ni-

(1) Wytttenb. Op. T. II. p. 514 coll. Heusd. l. l. p. 79.

(2) Heusd. l. l. p. 71.

(3) Acad. Quaest. I. 9.

(4) Seneca Ep. LVIII.

(5) p. 77.

nibus, uti dicuntur, universalibus, τῷ ἀσπίῳ v. c. sed distinxit satis accurate in sublimi mytho Socratis, qui in Phaedro exstat. Arcem hujus doctrinae continet dialogus, qui inscribitur Parmenides. Quod autem hicce dialogus Parmenides sit inscriptus, forte ita sese habet.

Parmenides, omnium longe gravisimus, inter doctrinam eorum, qui a Platone et antiquis vulgo dicti sunt οἱ βρόντες Φιλόσοφοι (1), priorumque Eleaticorum, in quibus fuere, qui contrarium statuerent, omnia non fluere sed stare, mediam quamdam tenuit viam, atque fasus fere incerta esse permulta, hoc contendit, quae maxime essent universa, haec habenda esse tamquam ὄντα. Ex hujus igitur doctrina cum Plato multa profecerit ad placita explicanda de ideis, mirum nobis videri non potest eum dialogum conscripsisse, qui a Parmenide nomen habet (2).

At

(1) Vid. omnino Plato Theaet. p. 179 E. sqq. qui locus classicus est de iis philosophis; deque Parmenidis sententia, praeter doctissimum de Geer in Diatribe in Pol. Plat. principia p. 13, Theaet. p. 130. E. Recensio et dijudicatio ipsorum placiti habetur l. l. inde a pag. 181. C — 183. B. Quam magnifice autem Socrates, apud Platonem, de Parmenide existimaverit, patet ex iis, quae occurrunt l. l. p. 183. E. Parmenides enim, inquit, μοι φαίνεται τὸ τοῦ Ὀμήρου, αἰδοῖός τε μοι ἅμα δεινός τε. συμπροσέμιξα γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ, πάνυ νέος, πάνυ πρῶτον καὶ μοι ἐφάνη βάθος τὸ ἔχειν παντάπασιν γενναῖον.

(2) De ideis vid. Wytttenb. in annot. p. 269 coll. Davif.

in

At vero hoc non ita dictum velim, quasi in doctrina explicanda de ideis Parmenidi major laus sit tribuenda, quam Platoni. Fateor, quam ille iniit viam, hic ulterius persecutus est, sed, uti in caeteris omnibus, ita et hac in re Graecum se praestitit hominem. Profecit quidem, sed ita profecit, ut ipsius manu omnia et novo et proprio colore prodirent. Recentiore aetate, cum omnia critica diligentia cum excuterentur tum dijudicarentur, hoc extra omne dubium positum est: Platonem, loco illustrando, qui est de ideis, immortalem sibi conciliasse gloriam, Kantioque adeo ansam praebuisse, ut optime mereretur de philosophia (1).

Quandoquidem harum animadversionum hoc est consilium, ut argumenta, a Platone pro animi immortalitate prolata, suo habeantur loco, operae pretium esse videtur, de munere philosophiae et de ratione, qua sibi informaverit Plato philosophum, pauca adhuc in medium proferre. Uti enim, de Platonis sententia, philosophia tantummodo duce, ad immortalitatis persuasionem pervenitur, ita, ut hoc assequatur, non nisi philosopho contingere licet.

Philosophia apud Platonem, qua late patet, maxime

in Cic. Tusc. Quaest. I. 24. maxime autem Cic. Acad. Quaest. I. 8. uti et de Geer l. I. p. 76 sqq.

(1) Vid. P. van Hemert, *Magazijn voor de Crit. Wijsg.* III. D. 1ste Stuk, pag. 80.

me agit de vero, unice exquirat τὸ ὄν, id quod *est* non esse *videtur*. Hoc ita verum est, ut haec ratio non tantum universe dominetur in ejus philosophia, sed in fabulis adeo. Pulchre enim, ut habetur apud Olympiodorum (1), imitantur veritatem, insunt iis communes notiones, quae, quamvis adhuc implicitae, necdum explicitae, tamen nos tacitae admonent, tamquam perpetuo micantes venae (2). Inde fortasse repetendum, quod fabulas ejusmodi fere ordiatur introitu, quo dicat, se non fabulam sed verum referre (3). Philosophia autem quam maxime est distinguenda a sapientia, quemadmodum enim Deo tantum competit sapientia, ita ejus studio ducitur homo (4); at, cum sit insatiabile,

(1) Cod. I. p. 125. De universa Platonis philosophia conf. Cic. Acad. IV. 42.: „Omitto illa, inquit, quae relicta jam videntur, et Herillum, qui in cognitione et scientia summum bonum ponit: qui cum Zenonis auditor esset, vides quantum ab eo dissenferit, et quam non multum a Platone.”

(2) In Graecis habetur αἱ κοιναὶ ἔννοιαι σφύζουσαι ἀδιαφθάρτως. Vid. Wytttenb. in annot. p. 288, ubi et locus Olympiodori invenitur, modo a nobis citatus, et Plato de Rep. p. 477. A.

(3) Hoc facit Plato in Gorgia p. 312 E. et de Rep. p. 513 F. uti testis est idem Wytttenb. Op. T. II p. 592.

(4) Cf. cl. Heusd. l. l. p. 49. Discrimen *sapientiae* et studii *sapientiae* i. e. *philosophiae* expressere jam Graeci traditione de Tripode aureo, quae exstat apud Valerium Maximum IV. 1. „A piscatoribus, inquit, in Milesia regione vermiculum trahentibus, quidam jactum emerat. Extracta deinde magni pon-

pitè, sicut in arce, posuit: et duas ei partes parere voluit, iram et cupiditatem, quas locis suis, iram in pectore, cupiditatem subter praecordia locavit (1). Jam ex istis partibus praestantissimam *rationem* tribuebat philosopho, reliquarum vero, magisque cum corpore junctarum, meliorem *iram* magistratibus et ministris civitatis, deterioreni denique plebi (2). Uti autem pro diversis mentis facultatibus alii alia consecretantur et consequuntur, ita optime hac in re versatur philosophus. Nam, tamquam rationis particeps, non honorum et magistratum est studiosus vel pecuniae est deditus, sed doctrinae unice studet. Quod studium cum in hisce vitae angustiis expleri non possit, ita mori cupit: tum enim, inquit philosophi, puri immunesque sensum corporisque dementiae, cum talibus, ut consentaneum est, erimus, ipsique per nosmetipfos omne cognoscemus purum et sincerum: id autem esse verum videtur. Impuro enim purum attingere non licitum est. (3)

No-

(1) Cic. Tusc. Quaest. I. 10. *Ira* h. l. est animi vis sive impetus Graece *ὄργος*, qui alterutri harum facultatum se adungere solet. Hanc facultatem, qua quis velle et agere potest, nomine ab ipso excogitato, Hemsterhusius vocavit *velleitatem*. Cf. Doct. Ootema in Comment. de meritis F. Hemsterh. in tract. phil. p. 99.

(2) Cf. Wyttenb. in Annot. p. 166. Aliam rationem inquit Plato Rep. II. uti fusius docet de Geer, in Diacr. in Pol. Pl. princ. p. 148.

(3) Cf. cl. Heusd. l. l. p. 83.

Notio philosophi rite ut percipiatur, operae pretium est adire Ciceronem (1), atque rationem conferre, qua sibi informaverit virum, qui idem sit bonus et beatus, et (idcirco etiam philosophus. Primum, inquit, ingenio eximio sit, necesse est; tardis enim mentibus virtus non facile comitatur: deinde ad investigandam veritatem studio incitato: ex quo triplex ille animi fetus existet; unus in cognitione rerum positus et in explicatione naturae; alter in descriptione expetendarum fugiendarumve rerum; tertius in judicando quid cuique rei sit consequens, quid repugnans: in quo inest omnis cum subtilitas discernendi, tum veritas judicandi. rel. Discrimen, quod philosophum Pythagoraeum inter ac Ciceronianum et Platoniumve intercedit, idem docet Cicero (2). Cum enim philosophus, de Pythagorae sententia, tantummodo spectet in vita nihil sibi adquirens, non agat (3), ita alter iste sapiens transeat ad rempublicam tuendam: quid eo, pergit Cicero, possit esse praestantius, cum prudentia utilitatem civium cernat, justitia nihil in suam domum inde derivet, reliquis utatur tot tam variisque virtutibus? Omnino ratio Theoretica universe obtinet in Pytha-

80-

(1) Tusculanae Quaestiones, lib. IV. cap. 1. §. 1. p. 104.

(2) l. l. V. §. 1.

(3) l. l. V. §. 1.

goraeis, uti Practica in Socraticis (1). Philosophia Pythagorae est doctrina morum, philosophia Platonis est philosophia veri (2). Metempsychosis vel, uti Wyttenbachius (3) dicere mavult, μετα-
 ενσωμάτωσις alia est apud Pythagoram, apud Platonem alia, uti supra me monere memini (4); tum ὁμοίωσις τῷ Θεῷ, summum philosophiae moralis propositum, quam commendat sive Pythagoras sive Pythagoreus aliquis (5), a Platonica (6) ita est diversa, ut vel ex hac pateat Pythagoram sacerdotis, philosophi autem, qui vero nomine ita dicitur, personam sustinuisse Platonem. Ὁμοίωσις enim, de hujus sententia, non tantum est δίκαιον καὶ ὄσιον γενέσθαι, sed δίκαιον καὶ ὄσιον μετὰ Φρονήσεως γενέσθαι, neque huc aliquis pervenit, nisi qui per philosophiam a rebus futilibus et caducis ad divinas et aeternas conversus sit.

His animadversis, huic descriptioni parti finem sumus imposituri; plura adhuc restare, quae notatu sint dignissima et necessaria simul, nemo me magis videt. Ita v. c. haud immerito quispiam

illius-

(1) Vid. Barthelemy, *Voyage du jeune Anacharsis en Grece*, Tom. VI. Cap. LXXV. initio.

(2) Vid. Heusd. l. l. p. 76. sqq.

(3) In Annot. p. 210.

(4) P. 14.

(5) In Carmine: Χρυσῶν ἔπη, quod exstat in Poëtis Gnom. Brunckii, p. 107.

(6) Vid. Theaet. p. 176. B.

illustranda putet placita de pristino statu et de disciplina, tamquam recordatione. Sed quandoquidem illa maxime a philosopho poetica ratione et multis verbis sunt explicita; atque idcirco non nisi poetice et fusa oratione facile tradi posse videntur, ita, ut brevitati consuleremus neque praeter vires aliquid fusciperemus, haec omittenda putavimus; quod eo magis nobis licet, quia lubenter iis adquiescimus, quae de hoc argumento habentur in Init. Phil. Plat. Auct. cl. Heusdio 1. 1. inde a pag. 75-95.

CAPUT QUARTUM.

ARGUMENTORUM DIJUDICATIO.

§. I.

ARGUMENTUM PRIMUM.

De hoc argumento saepe multumque disputatum, ita ut, quid de eo existimandum sit, dubius fere haereas; celebritatemque nactum est inprimis placito, quod continet: animum sevocandum esse a corpore, quia cum in Neo-Platonicos tum Christianos vim exercuit maximam. Nos autem, tamquam aequi iudices, illud maxime acturi sumus, ut in hoc, quemadmodum et in reliquis, appareat, quid probandum, quid minus, quidve etiam videatur restringendum.

Si quaerimus, quatenus recte se habeat: animum sevocandum esse a corpore, in utramque partem

hac

hac de re disputari posse videtur. Quamvis enim, quod Plato pro animi a corpore solutione affert, magnam prae se ferat probabilitatis speciem, tamen hujus argumentationis veritas multis nominibus videtur circumscribenda; quia,

I. quod corpori tribuit, immoderato ejus cultui, ejus abufui videtur attribuendum.

II. Animus a corpore sevocari nequit, quandoquidem hoc aequae atque animus ad nostram pertinet personam, et animus sine corpore vim suam exferere non valet.

III. Ut ad veritatem pervenias, corpus non tantum non est inutile, sed necessarium adeo, imo in exquirendo vero animum adjuvat quam efficacissime. Locus in Platonis philosophia uberrimus sunt ideae, cumque eo, quod est, arctissime sunt conjunctae. Jam vero, nisi adsit phantasia (1), nisi adsit corpus, sine quo haec ne cogitari quidem potest, quomodo quispiam eas umquam concipere queat, equidem me non videre profiteor; et, quod contendit Plato, nullis omnino sensibus fidem esse habendam, animum quippe turbantibus, nullo modo probari potest. Sunt enim sensus, maximeque visus et auditus, quibus optima quaeque

(1) Phantasia, quae sensuum est vicaria, quid corpori debeat, patet ex nostro: *verbeeldingskracht*, quod vocabulum optime vim declarat, quae imagines animo repraesentat; quamque late pateat, docet Scholze in opere, cui titulus: *Menschkunde met betrekking tot de Ziel*, St. I. pag. 134. et 135.

que debemus (1). His si careremus, neque musica aures mulcere animumque flectere, neque adspectabilis natura nos ad immortalitatis spem excitare posset. Quis est, qui quaestiones physicorum exterminandas putet? Cum consideratio contemplatioque naturae animorum ingeniorumque naturale quoddam quasi sit pabulum. Erigimur; pergit Cicero (2), elatiores fieri videmur; humana despiciamus; cogitantesque supera atque coelestia, haec nostra, ut exigua et minima, contemnimus, indagatio ipsa rerum tum maximarum, tum etiam occultissimarum, habet oblectationem, si vero aliquid occurreret, quod verisimile videatur; humanissima completur animus voluptate.

Praeterea malorum fons non unice quaerendus in corpore; adsunt etiam, quorum origo ex animo videtur repetenda. Nimium v. c. honoris studium *Φιλοτιμίαν*, quam Euripides vere exhibet *ὡς ἀλεθριωτάτην καὶ κακίστην δαίμονα τοῖς χρωμένοις* (3), nemo sanae mentis compos corpori attribuendam putet (4); et, ut recte animadvertit Tiedemann, meditates non id agunt, ut mentem separent a corpore, sed, ut quae e sensibus tam externis

quam

(1) Vid. Schulze, Op. Cit. St. I. pag. 78, 79, 84 et 85. Wyttenb. *Præcepta Philosophiae Logicae*, p. 59. ac Plato de Rep., p. 357. C. et 367. C.

(2) Acad. IV. 41.

(3) Plut. Sulla, p. 453. B. coll. Eurip. Phoen. vs. 537.

(4) Moses Mendelssohn, l. I. p. 106.

quam internis hauserant, ea colligant, et animo contemplantur. Unde, ni fallor, fatis superque patet, Platonem nimis univérse statuisse: animum sevocandum esse a corpore, et, in hoc reprehendendo, non fatis illud tenuisse, quod nos dicimus: abusus non tollit usum. Cff. quae de hoc argumento disputantur a Tiedemanno, Dialog. Plat. Arg. expos. et illustr. p. 22. et 23. et a Gotlebero, Arg. rel. in Opere, cui titulus: Acta Nova Eruditorum Lips. Ai. 1769. T. LXXXVII. p. 58. Vid. Moses Mendelsohn, vers. Belg. Phedon: inde a pag. 71-79. qui, quod pace philosophi elegantissimi et subtilissimi dixerim, Platonis argumento nimiam tribuisse videtur vim et auctoritatem.

§. 2. ARGUMENTUM SECUNDUM.

Hujus argumenti vim et auctoritatem in philosophia theoretica si rite constituere velimus, animadvertendum tria in eo potissimum occurrere capita, quae id probent, viventes non aliunde fieri quam e mortuis:

I. In tota rerum natura haec dominatur lex: contraria non aliunde fieri, quam e contrariis.

II. In omnibus rebus contrariis duae locum habent, sive generationes sive progresiones.

III.

III. Eadem necessitate conjunctae sunt vita et mors, ita ut e vivis non minus fiant mortui, quam e vivi e mortuis.

Haec argumentatio minus recte procedit; quia,

I. *e contrariis fieri contraria*, non experientia modo non docet, sed ratio quoque falsum esse et absurdum demonstrat; si quidem sibi invicem contraria sunt, non quae videntur, sed quae revera sunt contraria. Ita Moses Mendelsohn l. c. l. p. 97. (1) ipse animadvertit. ex *esse* numquam fieri posse τὸ *non esse*, quandoquidem tantopere a se invicem sunt diversa, ut naturali via ex altero alterum numquam fieri possit.

II. Exempla, quae a Platone afferuntur, talia sunt, quibuscum nullo modo comparari possint *vita* et *mors*. Hae enim, tanquam *res* et *nihilum*, sibi invicem sunt contrariae. At vero majus et minus, velox et tardum, firmum et infirmum atque calor et frigus, non nisi mera sunt comparativa, et, si dico, quod majus fit, id ex minori fieri majus, velox ex tardo fieri, firmum ex infirmo, calorem ex frigore, et contra ex majore minus, ex firmo infirmum, ex veloci tardum, ex calore frigus, non id dico: contraria fieri ex contrariis, sed simpliciter, locum habere vel incrementum vel decrementum. Nonnihil probabilitatis prae se fert comparatio vitae et mortis cum vigilia et somno,

(1) Cf. Ejusdem *kleine philosophische-Schriften*, p. 199.

licet, quid in ea sit reprehendendum facile invenias. Nam, si quis dormiens mortuus sit, is sane a somno ad vigiliam redire nequit; uti contra ex vigilia in somnum transire non potest, quicumque vigilans de vita deceserit; quod obtinere deberet, si et hac in re Platonis argumentatio procederet. Præterea, secundum Platonis sententiam, hoc etiam consequitur: hominem parvum injustumque antea fuisse magnum et justum; et vero, ut exemplis, ab ipso allatis, vis quaedam accedat et auctoritas, hoc probandum: alternis semper locum habere incrementum et decrementum. At experientia communis contrariam nos docet. Homo v. c. tantum abest, ut vicissim magnus fiat ac parvus, ut contra, postquam magnitudinis fastigium attigit, moriatur, neque idcirco rursus parvus fiat. Tandem, quod addit, huic argumento ut novum adjungatur robur, nimirum: si generatio haberet viam directam, non in orbem, i. e. si omnes vivi continuo in mortem abirent, neque flexu viae ex morte in vitam redirent, tunc totam paulatim naturam moriundo consumptum iri, et somno veternoque iri oppressum multo graviore quam, qui in fabula celebratur, Endymionem: id, inquam, mihi non probatur; nam verum quidem est, omnia mortem habituram, si nulla morti succederet vita; falsum autem, nihil in vita iri relictum, nisi mortui reviviscant, cum fieri possit, ut aliunde viventes, quam ex mortuis, procreentur; et sine dubio

hanc

hanc rationem non admiffet Plato, fi illud habuiffet perfectum: adefe in rerum natura vim quamdam procreatricem, qua rerum formæ pereunt, res vero ipfæ ita permanent, ut abolitionis nullum inveniatur exemplum. Natura igitur, quæ fui ipfa eſt conſervatrix, mortem quidem fert individuis, fed nova continuo ſubſtituit ita ut, licet partes mutantur, ipfa tamen ſemper integra eademque maneat.

Hiſce animadverſis, liquido, ni fallor, conſtat, vim et auctoritatem hujus argumenti ad animi probandam immortalitatem eſſe perexiguam, ut fatiſ demirari non poſſimus, Platonem, præclarum ſane philoſophum, verborum ambiguitatibus tantum tribuiſſe, quantum eum revera tribuiſſe hoc argumentum demonſtrat. Vid. Tiedem. l. 1. p. 23. et 24. Gotleber, l. 1. p. 59. et 60. ubi docte de hoc argumento diſputatur. Moſes Mendelſohn item hoc argumentum videtur rejeciſſe, quippe ab ipſo ita fit informatum et converſum, ut prorfus aliud appareat l. 1. p. 81. ſeqq. coll. iis, quæ de hoc argumento diſputat in Append. p. 197. Hujus philoſophi argumentationem cum Platonica confuſiſſe videtur Wytttenb. Op. T. II. p. 588. Lect. Quinq. p. 111 et 112, uti univerſe Wytttenbachius plus ſemel hæc nota notandus eſt, quod Wolfiana, Germanica omnino, in antiqua, quod ad philoſophiam, tranſtulit; de hoc argumento item egit G. Ploucquet Comment. Philoſoph. Select. diſp. XXV. p. 557. §. 51.

§. 3.

ARGUMENTUM TERTIUM.

Argumentum, in quo jam versamur, maxime inclaruit doctrina, quam continet, de ideis innatis. Haec doctrina, cum antiquo tum recentiore aevo et antistites et adversarios habuit, numero multos atque ingenio praecellosos. Uti enim inter antiquos contra Platonem disputarunt Peripatetici, Epicurei et Stoici, ita, recentiore aetate, adversus Lockium (1) Platonis defendit sententiam Leibnitius.

Argumenti autem capita, quae maxime sub examen videntur vocanda, duplicia sunt:

- I. Discere nihil est aliud quam recordari.
- II. Animi nostri ante ortum nostrum aequae fuerunt, ac notiones universales omnisque *ὄντα*.

Fortasse sit quispiam, qui haec, tamquam Platone indigna, rejiciat et improbet; at ne ita existimemus, neque nostram cogitandi rationem in Platonem transferamus. Hic enim hominem credebat sic in hanc terram venisse, ut superioris cujusdam

(1) Vide ejus Opus princeps: de Intellectu Humano: quo primum refutat Platonis et Cartesii doctrinam de ideis innatis; deinde probat intellectum humanum instar esse tabulae rase, nil in eo esse, nisi quod extrinsecus sit illatum. Tum vero summa diligentia exquirat, quomodo per sensus notiones oriatur, atque intellectus in judicando procedat.

dam vitae memoriam retineret, quae instauranda videbatur ipsi docendo, ut proficeret ita ad cognoscenda pulchra, bona, justa omnia, quae jam ante fuerat contemplatus. Platonem hac in re aberrasse a vero, non minus Platoni, quam universae antiquitati attribuendum videtur, cum post praeclaram Moshemji dissertationem, de Creatione ex nihilo, maxime §. 15., id nobis sit persuasum: philosophos antiquos ignorasse plane creationem ex nihilo. Apud Platonem Deus occurrit, non tanquam creator, sed tanquam effector, qui figuli instar, ideas tamen, maxime ideam τοῦ ἀγαθοῦ, intuens, materiam sive ὑλὴν informaverit; quodque in narratione Mosaica, pariter cum simplicitatis tum sublimitatis, dictum occurrit: *Esto lux, adfuit lux*, frustra quaesieris apud Platonem. Hoc perspecto, Platoni suus constabit honos, tantumque abest, ut, quod in hoc argumento mirum nobis accidit, habeamus absurdum, ut contra unum in paucis Platonis probe acumen ingenii; at vero ejus valorem in philosophia theoretica constituere si velimus, fatendum omnino, quamvis acutum, tamen non omni exceptione esse majus.

Nam, quod attinet: discere nihil aliud esse, nisi recordari, etsi non absurdum sit dicere, notiones jam adesse in animo, easque legibus quibusdam excitari; longe tamen probabilius est statuere, vim modo facultatemque notionum percipiendarum animo inditam esse. Quapropter, si quam cognitionem rerum, non a doctrina aliorum profectam,

strare potuit. Quandoquidem, cum notiones istae universales nihil sint aliud, quam modus, quo verifatur in rebus singulis sibi repraesentandis animus, accurate descriptus, non est quod dubitemus, quin notiones, quas dicimus, universales ex ipsa animi natura, viribusque ipsi inditis oriri queant. Quibus animadversis, mirum nobis videri non potest: hoc argumentum ne attigisse quidem Mendelsfohnium in argumentorum recensione, quae valeant ad animi probandam immortalitatem. Caeterum plura de eo legg. apud Ploucquet l. l. p. 557 §. 50. Tiedem. l. l. p. 25 et 26 et Gotleb. l. l. p. 61 sqq. Wytténb. Op. T. II. p. 589.

§. 4.

ARGUMENTUM QUARTUM.

Hoc argumento Plato animi immortalitatem ex ipsius natura eaque simplice probatum ivit; quod ut primus fecisse videtur, ita omnibus, qui post eum vixerunt, philosophis, faces hac in re prae-tulisse existimandus est. Aristoteles v. c. Platonis vestigia sequens, de Dei disferens natura, animum partibus omnibus carere, dedita opera, demonstra-vit. Recentiores quod attinet, satis notum est, eos de animi natura vel immortalitate vix scripsisse, quin ex ejus simplicitate maxima quaeque et ducerentur et efficerentur. At vero quando dico,

primum fuisse Platonem, qui animi simplicitatis rationem haberet, non id dico, eandem significasse cum Platonem tum recentiores. Contrarium enim docuere et probarunt Gotleb. l. l. p. 66 sqq. et Tiedem. l. l. p. 27, sed simpliciter id dico, eum rationes attulisse, quibus perfequendis, posterum rem ab ipso, non dico inchoatam, sed promotam, perficerent et profligarent. Platoni an posteris hac in re major laus sit tribuenda, difficile est statuere. Nam dubium videri posset, cui major sit honos habendus, qui invenerit et intraverit viam, an qui naviter fortiterque sit persecutus. Nos, his missis, ad propositum veniamus.

Argumentum igitur eò maxime valet, ut ostendatur:

I. Omnium, quae adsunt, rerum duò haberi genera, alterum compositum, simplex alterum, ita a se invicem distantia ut eorum munera prorsus sibi sint contraria.

II. Comparatione instituta, patere, animum esse simplicem, corpus contra compositum. Ipsi enim divino, immortalis, intelligibili, uniformi, indissolubili, semper eodem modo et secundum eadem seipsum habenti, animum esse simillimum: humano vero, mortali, nec intelligibili, multiformi, dissolubili, numquam eodem modo se habenti, corpus. Itaque:

III. Corpori convenire, ut brevi solvatur, animo contra ut omnino sit indissolubilis. Quae autem

tem sequuntur, de consulto omisimus, quippe non tam immortalitatem spectent, quam discrimen, quod post mortem philosophis aliisque hominum generibus intercedat. De vi hujus argumenti dignus est, qui legatur Olympiod. l. l. ad S. XXVI.

Ejus auctoritatem quod attinet, nemo hodieque facile in dubium vocabit, animum esse simplicem, nec morte corporis disfolvi. Si vero quis sit qui dubitet, legat opus Reimari, quod inscribitur: *Voornaamste Waarheden enz. Hoofdst. VI. en X.* Tralles de Immaterialitate et Immortalitate animae, passim, tum, qui multorum instar est habendus, Moses Mendels. l. l. p. 129, 142 sqq. imprimis pag. 147, 158, 171. et in Append. 206. rel. e quo sua hausit, ut ipse profitetur, Wyttenb. Inst. Metaph. p. 125 rel. Mos. Mendels. Kleine Phil. Schr. p. 176 et 179; quocirca hoc tamquam certum habentes: animum esse simplicem, nec morte corporis disfolvi, id unice exquiremus, num ratio, qua id demonstratur, recte se habeat.

Quod igitur primum dicit: omnium, quae ad sunt, rerum duo haberi genera, eaque contraria, alterum compositum, simplex alterum, hujus divisionis veritatem restringunt Stoici, negant Epicurei et ex recentioribus, qui vocantur, Materialistae. Et sane in promptu est reprehensio. Nam compositum sensibus corporis percipimus, incompositum non item: nec ulla est idonea ratio, quare potius statuamus esse, quam non esse genus re-

rum simplicium: nec verum est, omni generi aliud esse contrarium genus, uti docte et accurate probavit Wyttenb. ante Phaed. p. XXXVII. Neque magis defendi potest ratio, qua, ex animi invisibilitate, ejus simplicitatem conficere voluit. Animo quidem convenit invisibilitas; sed quod a nullo cerni postet, inde non efficitur, illum esse simplicem. Quis enim ignorat, aërem et aethere[m] etiam esse invisibiles, et mutari tamen posse, nec semper per se manere, ideoque non esse simplices? Quidquidem mutatur, nec semper per se manet, id simplex non esse jure conceditur. Universe animus, quamvis sensibus nequeat percipi, non ideo tamen idem semperque sibi similis manet, neque simplex est, cum multa, e partibus conflata, nostris non sint sensibus obvia. Vid. Tiedem. 1. 1. p. 29.

Deinde, quod addit: uti corpus nos trahit ad fluxa quaeque et polluta, ita ad pura eaque aeterna ducere nos animus, concedendum omnino, haec mirifice facere ad animi probandam praestantiam. Sed ex hac per se animi neque simplicitas neque immortalitas evinci potest. Cogitari enim potest, Deum, rem quamvis excellentissimam, per summam illam potentiam, qua omnia a se condita destruere valet, iterum in nihilum redigere posse. Num vero e divina sit sapientia ejusmodi quid facere, longe alia quaestio est, quae in indaganda hac re minime praetermitti debebat; et, si quae vis ar-
gu-

gumenti est in illa ratione pro nostra re, illa non ex animi praestantia, sed e sapientia divina ducenda est. Hanc argumentationem igitur potius imperfectam et nondum absolutam dicam, satis superque, philosophiam veterum valde mancam esse, probantem. Tandem de imperio, quo animus moderatur corpus, eadem, quae diximus, valere videntur: indicium item est naturae praestantioris; demonstrationis autem vim habet nullam, praesertim cum saepissime corpori contra obedire animum experiendo discamus. Cf. Tiedem. l. l. p. 28 et 29. et Goleb. l. l. inde a p. 64—75.

Hujus ergo disputationis summa huc redire videtur: Plato recte statuit, animum esse simplicem, ipsique divino, immortalis, intelligibili, uniformi, indissolubili, semper eodem modo et secundum eadem seipsum habenti, eum esse simillimum, itaque consequi, ut omnino sit indissolubilis; haec, inquam, Plato recte statuit, quamvis argumenta, quibus nituntur, minus videantur probanda, imo, tamquam argumenta, rejicienda.

§. 5.

ARGUMENTUM QUINTUM.

Hujus argumenti magna sane vis est et auctoritas in philosophia theoretica, ejusque praestantia cernitur vel inde, quod eadem fere dicuntur

a philosophis recentioribus contra eos, qui animum a corpore non differre contendunt. Palmaria sane ratione argumentum et explicuit et insidum usum convertit Mendelsohnus, docens: corporis essentiam unice constare qualitate partium et modo compositionis; animum autem sive harmoniam sive corpus esse non posse, cum cogitatio, in qua animi *ὄψις* maxime versatur, effici nequeat aut modo compositionis, aut contineri singulis partibus, aut effici denique motu l. l. p. 129 seq. maxime 133 et 144 coll. iis, quae habentur in append. p. 205 sqq.

In tota argumentatione id unice videtur reprobandum: animum aeque atque ipsius essentiam prius fuisse, quam in humanam speciem corpusque deveniret. Hoc enim, e Pythagorica ratione ductum, falsis quibusdam nititur opinionibus sive principis, uti recte monet Goleb. l. l. p. 54 coll. iis, quae supra me animadvertere memini p. 56. Reliqua disputatio aeque atque ipsius initium, quod modo recensuimus, eo maxime valet, ut ostendatur, animum non esse harmoniam. Cujus argumenti valor univérse a nemine videtur in dubium vocandus, si quidem quae continet capita veri speciem prae se ferant, et tamquam vera confirmentur a testibus locupletissimis. Ita ea et illustrat et explicat Ploucquet l. l. p. 542 §. 2. §. 3. pag. 543 §. 5. pag. 545 §. 12 et pag. 550. §. 21, Mendelsohn l. l. p. 147. Animum alium non magis

esse animum quam alium, probavit l. l. p. 155. Wyttenb. T. II. p. 590. et Tiedem. l. l. p. 31 quorum ille, ni fallor, argumentum Platonicum non integrum tradidit, cf. Wyttenb. l. l. p. 586. sed ita, quemadmodum, partim saltem, invenitur explicitum a Mendelsohno.

§. 6.

ARGUMENTUM SEXTUM.

Hoc argumento Plato pro subtilitate, qua valebat, animi immortalitatem ratione arithmetica conficere voluit. Demonstrat enim eodem modo, quo ternio est impar ac non recipit parem, quamvis non contrarium, ita et animum esse immortalem neque fuscipere mortem. Sed totum argumentum, quoad nostrum spectat propositum, verbo videtur notandum. Contrarium numquam sibi vult contrarium aut esse aut fieri; quod ut pateat, hoc aequale dicit in rebus singularibus atque in ideis. Constare enim, non solum magnitudinem ipsam numquam velle magnam simul parvamque esse; verum etiam neque hanc, quae in nobis est, magnitudinem unquam recipere parvitatem, neque superari velle: sed alterum de duobus accidere, aut fugit et decedit, veniente contrario, scilicet parvitate; aut, quum venerit contrarium, perit expectans et sus-

cipiens parvitatem, nec tamen aliud vult esse, quam quod fuerat. Tum, hisce generibus tertium adjungens, hoc addit: videntur non solum ipsa inter se contraria sese invicem non recipere, verum etiam quaecunque talia sunt, ut, licet contraria inter se non sint, semper tamen contraria possideant, numquam recipere speciem illam, quae ipsi speciei, quam in se habent, contraria sit, sed, hac adveniente, aut perire protinus aut abire. Quocirca, uti ternio est impar ac non recipit parem, quamvis non contrarium, ita animus est immortalis neque suscipit mortem. Nam quidquid occupat animus, semper ad illud vitam affert, vitae contraria est mors, animus vero contrarium ejus, quod semper adducit, subibit numquam, quemadmodum ex superioribus constat. Quid igitur? Quod non suscipit mortem, est immortale; atqui ergo animus, cum mortem non suscipiat, est immortalis.

Tiedemanno, qui solus, quod scio, argumentum rite dijudicat, haec argumentatio minime procedere videtur. Verum omnino est, inquit, secum pugnantia inesse simul in eodem, adeoque et contrarium ejus, quod semper alicui est adjunctum, inesse in hoc, quamdiu adest alterum, non posse; at, quod valde huic est affine, numquam succedere in ejus locum contrarium posse, minime hinc efficitur: dyas, quamdiu est dyas, transire in numerum imparem nequit, addita tamen unitate perit dyas, et prodit numerus impar ternarius. Animus

igitur, qui semper secum affert vitam, quamdiu est animus, mortis omnino est expers; at semper eum esse animum, Plato non demonstravit, adeoque totum corrumpit argumentum l. 1. p. 36. *Meam sententiam proferre si licet, disputatio eatenus salva esse videtur; quatenus verum est, vitam esse aliquid, sive rem; mortem contra nihilum: adeoque, quantumvis rem minuas, semper eodem intervallo a nihilo distare vitam, uti monet Wyttenb. Op. T. II. p. 588 et probat Mendel. l. 1; in sui Phaedonis dial. primo. Caeteroquin profiteor, neutiquam mihi placere eos, qui animi immortalitatem ratione arithmetica conficere studeant: imo hanc rationem non magis probo, quam eorum, qui, si rogantur, qui factum ut in Oriente fere polygamia, in Europa contra monogamia obtinuerit? ad rationem confugiunt arithmetica, causamque hujus rei unice inde repetunt, quod in Oriente plures fere feminae quam viri, in Europa contra plures viri quam feminae nasci solent, quod vitium admittit adeo historicorum *Φιλοσοφώτατος* Montesquivius in opere, quod inscribitur: *de causis legum* (1); vimque et auctoritatem in philosophia theoretica hujus argumenti magni non esse habendam, vel exinde efficio, quod illud ne attigit quidem Mendelsohnus, quod pro subtilitate, qua valebat, et pro acumine, quo pollebat, extra dubium non fecisset, nisi Plato hac*

(1) Lib. XVI. Cap. IV.

in re enuntiationum affinitate se decipi passus fuisset. Argumentum ei substituit, quod, uti gravitate et veritate est insigne, facile nos movet omnibusque persuadet, ductum illud cum e perfecti studio, quod homini innatum est, tum a summi numinis virtutibus, quae maxime cernuntur bonitate, sapientia et iustitia, quas, nisi animorum sit immortalitas, minime constare posse, abunde probat in opere saepius l. Dial. III. maxime p. 158, 162, 165, 169, 171. deque summi numinis virtutibus classica sunt loca, pag. 181 et 187. Sed hujus loci non est comparationem instituere Platonem inter et Mendelsohnium. Hoc faciendo, facile efficeremus verum esse, quod dicit Tullius (1): „recentissima quaeque esse correcta et emendata maxime.” Quod tamen non ita dictum velim, quasi Mendelsohno postponam Platonem. Alio tempore vivebat Mendelsohnus, alio Plato; alia erat religio, quam impugnabat Plato, alia, quae et in Mendelsohnium, quamvis Judaeum, vim habuit maximam; religio Christiana, quae talis est, ut cum vera philosophia amice conspiret. Graecorum philosophia, quamvis purioris cujusdam religionis instar sit habenda, tamen eo asurgere non potuit, quo facile nos adducit religio Christiana. Praeceptum v. c. quod haec nobis tradit: Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν. (2),

(1) Acad. Quaest. I. 4.

(2) Matth. XXII. vs. 39. et Marc. XII. vs. 31.

tantum abest, ut innotuerit Graecis, ut contra, septem sapientium sapientissimus, Solon in votis habuerit:

εἶναι δὲ γλυκὺν ᾧδε φίλοις, ἐχθροῖσι δὲ πικρὸν
τοῖσι μὲν αἰδοῖον, τοῖσι δὲ δεινὸν ἰδεῖν. (1)

ac Socrates, de ipsius Apollinis oraculo totius Graeciae σοφώτατος καὶ δικαιοτάτος, summis eum cumulaverit laudibus, ὅς ἂν φθάνη τοὺς μὲν πολέμους κακῶς ποιῶν, τοὺς δὲ φίλους εὐεργετῶν. (2)

Forte mirum cui accidat nos, in argumentis pro animi immortalitate cum recensendis tum dijudicandis, ea Platonis argumenta, quae ex proprietatibus divinis et ex appetitionibus quibusdam nobilissimis, quae numquam fatiari possint, derivantur, tantum non praeteriisse, praesertim cum singulatim fere notentur a Wyttenbachio T. II. Op. p. 588, 589 et 590. Si peccavi, sciens peccavi. Cum enim ab ipso Platone justo brevius sint proposita, et loca (3), eo spectantia, talia sint, ut, quid his sibi

(1) Vidd. Brunckii Poëtae Gnomici pag. 74. vs. 5.

(2) Vid. Xenophon Mem. Socratis II. 3, 14. et II. 6, 35. collato Platone de Rep. p. 332 A et 335 A.

(3) Loca attulit et dijudicavit Gottleber. I. I. p. 55 et 56.

voluerit, dubius fere haereas; verens ne his alienum sensum tribuerem et plura inde elicerem, quam ipse Plato voluisset, fatius duxi ea non illustrare, sed significare, et magis attingere quam pertractare.

Hisce ita pro viribus nostris disputatis, huic qualicumque tandem scriptioni finem imponamus; illud unum monendum superest: me ex quaestione a vobis, Viri Clarissimi, proposita, cum ad suavitatem tum ad utilitatem eum percepisse fructum, ut, licet alius verosimiliter palmam praeripiat, equidem tamen non habeam, cur temporis, huic scriptioni impensi, me poeniteat;

Καλὸς γὰρ ὁ ἀγὼν καὶ τῇ ψυχῇ

ὁ λόγος πάντως χρήσιμος.

PLUTARCHUS.

W. J. VAN DER BEEK, HALLEREN,
DE WEG VAN DE WEGEN, DEEL 1, 1884.
LIT. NO. 10, DE WEGEN.

COMMENTATIO
COMMENTATIO

DE QUATIONE LITURGIA

DE

PLATONIS PHAEDONE.

COMMENTARIO

DI

PLATONIS PHAEDONE.

A. J. VAN BEECK CALKOEN,

IN ACAD. RHENO-TRAJECT. PHIL. THEOR.

LITT. HUM. ET JURIS CAND.

C O M M E N T A T I O

D E

QUAESTIONE LITERARIA

A B O R D I N E

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERA-
RUM HUMANIORUM PROPOSITA,

QUA R E Q U I R I T U R :

„ Disputatio de Platonis Phaedone, qua primum
„ sermones Socratis cum amicis breviter, sed
„ tamen apte et ex dialogi ratione, enarrentur,
„ tum petantur inde et explicentur, quae ad
„ animi immortalitatem probandam prolata sunt
„ argumenta: tandem quae sit eorum argumen-
„ torum in Philosophia theoretica vis et aucto-
„ ritas, efficiatur.”

A. J. VAN BEECK CALKONEN,

IN AGGREGATIONE RHEINO-TRAJECT. PHIL. THEOR.

ART. HUM. ET JURIS CAND.

COMMENTATIO

DE

QUESTIONIBUS LITTERARIIS

A. B. G. D. I. N. E.

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITTERARIAE

PRINCIPALIS PROPOSITIO

DE A. B. G. D. I. N. E.

... Philosophiae Theoreticae et Litterariae
... Principalis Propositio
... A. B. G. D. I. N. E.
... Philosophiae Theoreticae et Litterariae
... Principalis Propositio
... A. B. G. D. I. N. E.

P R A E F A T I O.

Quaestionis propositae, tum etiam ipsius hujusce scriptiunculae ratio postulare videtur, ut verbo moneam, quo modo in ea elaboranda sim versatus.

Primum hoc est. Perlecta quaestione tam exiguam apud me deprehendebam scribendi facultatem, ut, si tribus capitibus singularibus commentatio esset disponenda, quae tribus quaestionis partibus responderent, vix ingratisimum lectoribus vitarem vitium, molestas dico argumentorum repetitiones, quae brevius in parte priori, fusius vero in duabus posterioribus fuissent exponenda: quod profecto majorem, quam quae mea est, dictionis requireret varietatem et elegantiam. Haud igitur ineptum putavi, si, dialogi adhibita forma, primum inducerem Marcum, Licinio amico scriptionem praelegentem, qua primae quaestionis parti satisfaceret: deinde juvenes istos de argumentis, in Phaedone obviis, ita disquirentes proponerem, ut Marcus Platonem explicaret atque propugnaret, Licinius vero dubitandi afferret rationes. Sic enim
facil-

facillime inanis repetitionis periculum vitari posse sperabam.

Tum et aliud monendum, quod subtimide fateor: sed tamen est dicendum. Scilicet prae reliquis ad scribendum me incitavit studium explorandi, quid meae valerent vires in tanto negotio, quidque ipse diligenter legendo Phaedone efficere possem. Quo consilio ductus, primum Latino sermone scriptis expressi Platonis dialogum, ne forte incautius legentem disputationis acumina laterent: dein vero toties librum relegi, donec probabiliter mihi ipsius rationem perspexisse viderer. Quo facto cum ad crisin transeundum esset, ita potissimum in hac re sum versatus, ut Socratis Platonici argumentis, quantum fieri posset, accuratissime expositis, mox dispicerem num juste sibi consonarent, atque legitima ratione ex suis hypothefibus deducta essent ratiocinia, et sic quidem prae ceteris in examen vocarem formam atque seriem argumentorum. Illud vero, quod dixi, proprio ut ajunt Marte aggressus sum. Etenim probe mihi conscius eram, interdum necessaria alterutrum esse eligendum, sive, ut virium periculum faciens mihi que confusus paucula de meo colligerem, sive, ut, aliorum auctoritate ductus, non meam, sed aliorum de Phaedone sententiam exponerem. Videbam enim in philosophis praesertim disquisitionibus fieri aliter non posse, quin tiro artis expertus, si aliorum opiniones de re incognita indagare velit, priusquam ipse aliquan-

quantulum suam sententiam meditando constituerit, adhaereat doctis magistris, quorum vestigia legit, atque ita nesciat tandem, quid sibi videatur, quidque ipse valeat ratiocinandi facultate. Haec animo tenens, philosophos, qui plurimi de Phaedone egerunt fere non adii, verum assiduo labore et meditatione iterum iterumque dialogum recolui; ubi vero auctoris mentem mihi assecutus viderer, disciplinae fundamentis, antea praeceptorum institutione librorumque lectione in me jactis, innixus, ad crisin accessi, et sic uberrima cum mea voluptate sensim procedens, meam qualemcunque tandem opinionem scriptis mandavi. Fateor, in scriptore, doctum librum in lucem emittente, haud ferenda hujusmodi esset arrogantia, quasi in doctrina quadam elaboranda quidquam probabiliter praestari posset nisi ab eo, qui aliorum scripta et cogitationes in auxilium vocaverit: verum in commentatione Academica, qualis haec est, alia res esse videtur. Nam profecto non videntur Viri Amplissimi ludum huncce Academicum tironibus aperiendo illud voluisse, ut doctas elicerent humanique generis eruditioni profuturas disertationes, sed unice exercitationis acuedique iudicii praebuisse oportunitatem ipsi tironi scribenti saluberrimam. Quidquid vero sit, si hocce meum opusculum insigniter quantum distat ab eruditionis specie, atque ita, si doctrinae ipsius spectes commodum, longe forsitan postponendum est probabili syllogae effatorum a doctis praesertim

Ger-

Germanis enunciatorum, teneant aequi iudices, non segnities esse tribuendum aut irridendae superbiae, quod adscribendum est studio, juveni vix eripiendo, periclitandi, quid ipse absque aliorum auxilio efficere possit.

[The following text is extremely faint and illegible, appearing to be a continuation of the preface or a separate section of the work.]

I.

Licinius. Salvus sis Marce: quid agitur? *Marcus.* Quis venit? Heus, tunc es! Salve Licini: adventum laetor. *L.* Sperabam: sed vereor ne paulo maturius adsum: mihi quidem jam arcum laxavit Apollo: tu vero omnis in labore esse videris. Igitur vale: mox redibo. *M.* Imo mane mi bone! hujus diei pensum absolvi, majusculum fere quam quotidianum: eo igitur jucundior erit amica confabulatio. *L.* Itaque si jubes bene est: non hodie hoc primum erit si a studiis te avocem. Sed quid hoc est quod animadverto? fenestras femiclaufas? libri plures aperti? videris mihi insolitum quid moliri. Siccine disertationis confcribendae amoenissimum opus aggredieris? *M.* Alia res est. — Verum haec mittamus: nihil est. *L.* Quid hoc? nihil? *M.* Si nimium urges, dicendum erit. Est autem de eo laborum genere quod occulte, sub noctem, clanculum homines per-

perfici amat. — L. Jam suspicor quid agatur. At Marce! κοίνα τὰ τῶν Φιλῶν: noli quidquam mihi celare. M. Dicam igitur. Sed, nosti, alta silentia. — L. Ohe! aeterna si fors velit, modo dicas. M. Animum mihi advertit quaestio literaria in Academia Trajectina proposita de Platonis Phaedone: tantopere enim placuit argumentum, ut mox virium periculum esse faciendum constituerem. Sed vereor, ne risum tibi moveam, tenuis grandia ausus. L. Non meum est amicos ridere generosa tentantes: res tibi felix faustaque sit. At vero, quaestio illa quomodo sese habet? non enim legi, quantum memini. M. Si lubet praelegam: quaeritur *disputatio de Platonis Phaedone, qua primum sermones Socratis cum amicis breviter, sed tamen apte et ex dialogi ratione, enarrentur: tum petantur inde et explicentur, quae ad animi immortalitatem probandam prolata sunt argumenta: tandem quae sit eorum argumentorum in Philosophia theoretica vis et auctoritas, efficiatur.* Sed mi Licini! quandoquidem extorfisti, quod ultro forsitan non fuisset confessus, vicissim abs te postulo, ut consiliis mihi et iudicio praesto sis. L. Toto ex animo amici munere hac in re fungar: sed Phaedonem non legi, certe non ita ut promptum de eo quidquam habeam paratumque: non igitur video, quid magno opere tibi prodesse possim. M. Plus quam quidem opinaris: sciendum enim est, me primam quaestionis partem jam absolvisse, atque in se-

cun-

cunda parte versari, quae argumentorum in Phaedone pro immortalitate allatorum, expositionem postulat: quod igitur tibi desit ad Platonis notitiam accuratiorem, equidem pro viribus supplere conabor, sive narrando sive praelegendo Socratis effata: tu vero mihi optatissimum feres auxilium in tertia disquisitionis parte tractanda, qua singulorum argumentorum vis in Philosophia theoretica erit efficienda. L. Itaque si hoc velis ut primum exposito a te Platonis argumento, mox de eo inter nos dispiciamus, lubentissime illud agam: duplicem enim fructum inde percipiam: alterum ut tibi amicum me praestem; alterum vero ut nimis sopitam Phaedonis excitem recordationem. Ad rem itaque accedamus, mi bone! atque nisi alia sentias, primum age praelegas quod jam scriptis a te mandatum esse video. Sed quaeso ante memores quid in priori illa parte agendum sit? M. Primum hoc est: sermones Socratis cum amicis breviter, sed tamen apte et ex dialogi ratione, enarrentur. L. Quorsum istud? Quaestionis fateor rationem non perspicio: videatur enim abundare tota haec narratio, neque magnopere in censum venire, cum proprie de veritate argumentorum sit disquirendum: non cortice nobis, sed nuce opus est. M. Quamvis mi Licini! ab aliis talia praedicari audiverim, omnium minime a te hujusmodi quidquam expectassem, qui Phaedonem et alia ni fallor Platonica legeris. L. Si quidem meliora docere possis,

sis, docilem me habebis discipulum. M. Mea certe erit culpa, si minus tibi persuadeam, Platonis philosophiam non esse compendiis, quae vocantur, sed solum ex ipso limpido fonte hauriendam esse: atque idem illud quod corticis nomine appellas, fucci etimenti esse plenum. Nam adeo hoc verum est, ut excellentissimi ad unum omnes in Graeca philosophia viri praedicent, neminem nisi qui Platonis scripta diurna nocturnaue manu versaverit, ad probabilem ipsius intellectum posse pervenire. Neque, credo, eo tam ingenti opus est eruditione ut aliquantum intelligamus, quid causae sit, cur illud in Platonica philosophia praes aliis verum sit. Nostris enim diebus haec ratio fervari solet, ut serie argumentorum a principio deducta, systema aliquod proponatur veritatum vel recens inventarum vel novo ordine dispositarum: quae series, si scite contracta sit in syllogen, eum semper afferet fructum, ut auctoris doctrina inde probabiliter addiscatur.

L. Hoc cene igitur vituperandum, quod summae semper laudi equidem duxi nostrae philosophandi rationi?

M. Imo perquam laudandum: sed alia Platonis erat ratio. Cum enim vir magnus ita de Philosophia sentiret, eam non scientiam ipsam esse, sed sapientiae amorem, non ipsam rerum divinarum humanarumque cognitionem, sed studium cognoscendi, et vero duces quae viam in disquirendo

monstret, facile quisque agnoscit quanti intersit nostra, ut non solum ab aliis accipiamus, quid ille disputando constituerit, sed multo etiam potius ipsi comites in hac veritatis indagazione, viam cognoscamus et sequamur quam philosophando est ingresus. Igitur Plato, hanc, quam dixi, veram philosophiam existimans, non ordine quodam systematico disposuit seriem veritatum quas sibi invenisse videbatur: synthesis enim doctrinae sive placitorum seriei convenit: sed viam monstravit quam secutus est ut discendi amor satisfaceret: humanae naturae convenienter in hominum animis exquisivit scientiae fontem uberrimum: atque mentis viribus usus, venationem, ut ait, pulcri cuiusvis et veri et boni instituit, quam solam ipsius philosophiam dicamus. Tu vero Licini! dic mihi num quid magis a synthetica placitorum dispositione remotum excogitare possis? L. Fateor me pridem haec neglexisse, quae tamen non ita recondita videantur: ipsa enim *φιλοσοφίας* vox designat ejus notionem quam proposuisti.

M. Sponte autem intelligimus quae nativa esset futura ratio quam in hac venatione servaret: prouti enim synthesis convenit exprimendae veritati inventae, ita hujus perquisitioni propria est analysis, quam adhibuit Plato. Scilicet infatiabili cognoscendi studio ductus ita procescit, ut secernendo et disjungendo res quascumque in iudicium vocatas ab omni accessione purgaret, et sic demum ten-
de-

deret versus nudae veritatis aspectum. Exemplo, ni fallor commode hac in re utar, sumto ab eo quod in dignoscendis rebus corporeis obtinet: quid enim si pictam tabulam e longinquo vel de repente adspicias? primo obtutu confusa et incongrua omnia: mox ubi accuratius varias imagines, colores, lineamenta se creveris, suoque loco agnoveris, clara fiunt omnia et distincta, atque suavissimo pulchrae picturae aspectu laetaris. Eandem discernendi rationem servavit Plato. Quae cum ita sint Licini! quid mirandum, si nativae huic philosophiae eam adhibuerit veritatis indagandae rationem quae eadem cum homine nata est, sermones dico, qui Socratici audiunt, hominis cum homine, amici cum amico confabulationes, quibus certe nihil est accommodatius ad excitandas et acuendas animi facultates, praesertim ad instituentam analyticam illam, de qua sermo est, rerum contemplationem? L. Lux mihi in hisce tenebris oboritur: sed perge mi bone! nisi tae deat. M. Licet igitur verum sit, argumenta et hypotheses a Platone constitutas, breviter contractas probabiliter posse proponi, vides tamen mecum, quam parum illud sufficiat ad declarandam interiorum ejus philosophiam: nam ita in dialogis procedere solet, ut ab initio videatur ipse nescire quaenam sua sit de re tractanda opinio: nonnumquam adeo post longam disputationem nihil constituat, sed legentium solertiae relinquat quid ex

variis argumentis probabilius videatur. Tum etiam, quod cuique vel uno lecto dialogo patet, saepissime sermones a disquisitione primarii argumenti deflectunt in varia omnia, quae quidem plurimum faciunt ad philosophi mentem perspiciendam, sed tamen ad strictam demonstrationem minus pertinent. Quum igitur haec sit Platonicae philosophiae ratio, qualem breviter quasi e longinquo significavi, non dubito, quin mecum sentias, Platonem esse legendum, si iuste ipsius philosophiam assequi velis.

L. Marce! non committam in posterum, ut tam indignis modis calumnier quaestionem, cuius rationem, pessime antea perspectam, jam nunc suspicari incepi. M. Laetor tui gratia. Sed simul tenendum est, me non nisi graviores et quasi necessarias memorasse causas, quibus Platonis accurata lectio commendatur. Mitto enim voluptatem quam inde percipimus, mitto persuasionis vim efficacissimam. Poëtico enim et sublimi sermone ita capimur, ut, nisi disputationis acumen omnia dubia profligaverit, generosa tamen et pulcri cujusvis bonique amatissima viri oratio in sui atque humani generis admirationem et caritatem nos abripiat, et, quod oculis nondum pleno sole ostendit, exquisitis saltem imaginibus magna cum probabilitate commendet.

Verum, o bone, metuo ne praeter morem fiam verbosior, amatorum instar quibus nihil acceptius

est quam ut amatae laudes efferant. Nos igitur ad Phaedonem accedamus, cujus brevem descriptionem scriptis mandatam tibi praelegam. Nosti autem dialogi rationem; inducitur enim a Platone Phaedon narrans Echecrati sermones uos Socrates in carcere cum amicis habuit, eò die quo sumto veneno obiit, jubente Atheniensium iudicio isto famosissimo. L. Memini, Marce, tum et mirifice legenti placuisse. M. Nec mirum, o bone; habet enim prae ceteris dialogus noster, quo legentium animos alliciat teneatque. Nam, quae solet maxime homines capere, dramatica ratio, tam egregie a Platone in hoc opere conscribendo fuit adhibita, ut nihil perfectius cogitari possit. Scilicet quod in aliis dialogis reprehendimus, ut nativos sermonum fines excedant, atque potius interrogationum et responsionum seriem, quam confabulantium fermocinationem exhibeant; prouti hoc animadvertimus in decem de Republica libris, in Phaedone certe locum non habet. In hoc omnia conveniunt naturae, et sermones referuntur quibus ipsi nobis interesse videamur: praesertim si secundam dialogi partem spectamus, quae absolvitur ipsius Phaedonis narratione. Summa enim simplicitate confabulatio ducitur ab argumentis e praesente Socratis conditione desumptis, atque sensim paulatimque ad alia deflectit et alia, donec tandem ad primariam perducatur disquisitionem, quae totius dialogi caput est et fundamentum. Variarum

inducuntur personae tum loquentes tum et agentes: non enim verba tantum enarrat Phaedon et ratiocinia, verum etiam actus personarum et motus vividis coloribus depingit: ita vero inducuntur, ut singulae suam habeant indolem et morum characterem, quam per omnem dialogum egregie fervent. Vide enim Socratem, cuius sermo, habitus, motus omnis philosophum spirat *λογικὸν ὄν*: vide Critonem, curam et sollicitudinis plenum amorem ubivis exprimentem: vide Simmiam et Cebetem, veritatis studio ductos integerrimo: vide Apollodorum, reliquos qui tam praeclare a Phaedone singuli describuntur, ut lecto dialogo omnium indolem perspexisse et veluti familiaritatem cum iis contraxisse videamur (2). Quod si insuper reputes sermonem, a Platone florente aetate conscriptum, divina prorsus styli dicendique gratia splendere, mirandum certe non est, omni aevo Phaedonem inter praestantissima antiquitatis monumenta fuisse habitum. L. Gratissimam excitas palmarii operis recordationem: neque aliud quidquam mihi acceptius erit, quam ut citissime ad ipsum dialogum accedas. M. Igitur praelegam.

Inducitur a Platone Phaedon Eleus, rogatus ab Echecrate Phliasio, Socratis sermones extremo vitae tempore habitos, atque ipsum magni viri obitum enarrans. Praevio enim breviori collo-

quo, quo Phaedo amicum facit certiore de causa ob quam diu post dictam sententiam venenum sumferit Socrates, atque in scenam veluti dramaticis transfert lectores, sic fere reliqua narrare pergit. Ultimo eo die, quo venenum bibit Socrates, mane jam ad carceris foras convenerant ipsius amici, quos inter Crito, Cebes, Simmias, ipse etiam Phaeton: qui mox ad eum admissi vinculis solutum vident, et luctu Xantippae excipiuntur. Quam ubi domum duci curavit Socrates, placide refedit, et simul cum hilaritate quadam crus compedibus liberatum terens, mirum, imo stultum est, inquit, quod homines gratum appellare solent; ita enim cum eo, quod ingratum dicunt, est conjunctum, et a se invicem pendent utraque, ut merito Aesopus, si rem cogitasset, fabula eam exposuisset, quasi Deus, quum eorum inter se certamen tollere non potuisset, verticibus illa secum colligasset: quod idem jam mihi quoque visum est, quum dolori quem e compedibus sentiebat crus, mox voluptas subsequi videatur." Aesopum cum memoraret Socrates, meminit Cebes ipsum in carcere versantem Aesopicas fabulas ligato sermone exposuisse, hoc vero cum aliis tum imprimis Eueno cuidam, qui idem poëseos genus tractabat, mirum esse visum: sese autem nescire fatetur quid istis sit respondendum. Quod cum audivisset Socrates, reponit, non novum quid et a priori vita

di-

diversum sese egisse: scilicet per totam vitam a daemone instigatum ad musicam excolendam, omnium praeclarissimam se tractasse musicam, ipsam Philosophiam: nunc vero, somniis denuo excitatum, quo magis justa iis omni ratione faceret, popularem quoque illam musicam in carcere factitasse, atque fabulas Aesopicas, quas memoriter in promptu haberet, versibus composuisse: nèque igitur illud se voluisse ut Eveno fieret aemulus, sed potius eum hortari, ut aequo illud animo sine invidia ferat, sui que imitetur exemplum, mortem placide et bona cum spe operientis. Tum Simmias, „o Socrates, nullo modo, inquit, ultro tibi obtemperabit Evenus, quantum equidem hominem cognovi.” Cui suo more leniter respondens Socrates: „cum Evenus, inquit, si philosophus sit, tum etiam unusquisque praeclaro hocce studio imbutus ultro et lubenter in orbem me secuturus est. Attamen, non ipsi manus inferet violentas. Non enim licere ajunt.” Cum nobile illud placitum tetigisset Socrates, misso Eveno fabulisque Aesopicis, continuo in illam partem sermones vertuntur, et prorsus Socratica ratione agitur quaestio, cur tandem illicitum sit, se ipsum interficere. Mirum scilicet accidere possit, inquit Socrates, cum alia negotia varia sint, sive bona sive mala, pro vario tempore et loco, item pro variis, hominibus, quibus accidant, solam mortem esse simplex aliquid et semper omnibus bonum:

et tamen non licere hominibus, ut sibi ipsis hac in ore benefactores existant. Paradoxon vero hocce ita solvit et explicat, ut e mysteriis ostendat, hominem, cum a Diis in hac terra tanquam custodia quadam sit constitutus, minime decere, ut suo arbitratu inde aufugiat: praesertim ideo non decere, quia boni Dii in hac vita nostrum curam habent nostrique sunt domini. Solutionem vero retorquet Cebes, e Socratis verbis colligens, non simplex et semper bonum quid esse mortem, sed multo magis sapienti non expetendam, cum stultissimi fit, aufugere ab optimo domino absque omni eo quod sibi sit optimum. Assentiuntur reliqui auditores Cebetis reprehensioni, quam adeo Simmias in ipsum Socratem tendere animadvertit, quippe bono animo amicos et optimos in hac vita rectores et dominos linquentem. Procedit igitur reus Socrates coram tribunali amicorum eo consilio, ut propriam causam agendo, ipsis persuadeat, optimaque spei faciat participes, esse illic, quo post mortem eundem est, alios bonos rectores et amicos: esse omnino aliquid mortuis, optimum bonis at malis pessimum. Argumenti autem, quo causam vindicat, summa eo redit, ut demonstretur ex ipso homini innato studio veritatem contemplandi et cognoscendi, bonum philosopho prae omnibus expetendum esse mortem. Namque (quod postea latius exponendum) ducitur homo inexplebili cognoscendi studio, cui tamen numquam satis.

Arg. 1.

tisfiet dum in corpore vivat: sed tum demum si corporis vinculo liberatus, sola mente ipsas res contemplari coeperit. Philosophi igitur, utpote veritatis amatoris, exercitium in eo consistit, ut, quoad ejus fieri possit, animum a corpore sevocet, quod quidem nihil aliud est, nisi mortis exercitatio: mors enim est animi a corpore dissolutio. Quae si vera sunt, ridiculum esset, si philosophus homo mortem quasi malum aliquod metueret: nam re vera, quod dictum est, omnis ejus exercitatio est in purgatione animi a corporis allectamentis et cupiditatibus: quae purgatio sola virtus est dicenda. Non igitur, prouti reliqui homines, fortiter mortem opperiet metu majoris cujusdam mali incitatus, neque etiam temperantiam colet, quo melius aliis sibi magis exoptatis se tradat libidinibus: sed veram exercebit virtutem, fortitudinem, temperantiam, justitiam, qualem jubet prudentia, spreto omnibus sensuum affectibus: et sic quidem prudentia duce ad virtutem informatus, accedente morte evolabit pura mente ad Deorum et veritatis gratisimum adspectum, nec mutuet quod summum sibi bonum esse cognovit. Cum igitur nihil per omnem vitam a se omisum esse fateatur, quo magis veram hanc virtutem excolendo purum a corpore sejungeret animum, amicis comprobatum esse confidet, se bona cum spe bonos rectores atque amicos in hoc orbe relinquere, atque me-

ri.

rito post mortem amoris satietatem et alios bonos rectores atque familiares expectare.

Postquam dicendi finem fecisset Socrates, animadvertit Cebes, pulcre quidem dictum esse, verum illud quod homines metuere solent, obitare, ne animus per mortem spiritus instar dispargatur et esse desinat: iccirco probandum esse, quod sane multa consolatione et fide opus habet, de mortui hominis animum superesse, et facultates atque intellectum servare.

Et hoc quidem venustissimo sermonum nexu perveniunt tandem ad primariam dialogi quaestionem, quae est *de immortalitate animi*. Rogatus itaque Socrates, incipit confabulationem cujus ratio breviter exponenda est hunc in modum. Suo more (quod infra testatur) disputationi hypotheseos praemittit, quam primum exponit et rationibus firmat, ut secundum hanc, ipsam de qua agitur quaestionem absolvat. Hypothesis est, contraria gigni ex contrariis: hanc vero, argumentis probatam, ad immortalitatem animi demonstrandam transfert. Quae ubi variis interrogationibus et responsionibus peracta essent, dialecticae suae praeceptis convenienter ostendit Socrates, non solum ipsam hypotheseos veram esse, sed et consonare consequentias inde ducendas: nisi enim obtineret, ut contraria e contrariis gignerentur, sponte inde ducenda esset consequentia, brevi omnem natu-

Arg. 3.

ram

ram in somnum et torporem delapsuram esse, inque statum concretionis, qualem statuerat Anaxagoras. Tum etiam animadvertit Cebes, egregie disputatis convenire aliud nobilissimum Socraticae philosophiae placitum, de disciplina tanquam recordatione scientiae in vita quadam anteriore acquisitae. Susceptis vero Cebetis partibus, ipse Socrates elegantissima ratione hanc suam opinionem amicis proponit: et vero tanta cum arte hanc disputationis partem disposuit Plato, ut ipse Simmias congrue respondendo ad propositas interrogationes, iisdem iis responsis videatur probare thesios Socraticae veritatem. Placet vehementer disputationis exitus, cum reliquis, tum in primis Simmiae: nec mirum: cum enim nitatur ultimi, quod memoratum est, argumenti veritas, in existentia idearum, et cognatione animi ac familiaritate cum vera illa essentia, fieri aliter non poterat, quin magnopere animos allecicaret tam sublimis nostri generis natura et origo: verum simul observant Simmias et Cebes, hoc ipso dimidium tantum ejus quod quaerebatur probatum esse, cum superfit pristinus metus, ne animus, licet etiam longe ante vitam humanam extiterit, morte tamen dispergatur ac pereat. Egregie Socrates statim ad praecedentia amicos revocans, ostendit, ipsis consentientibus non dimidium sed totum fuisse comprobatum, assumpta utraque *γένεσις* ex vita in mortem et contra: cum profecto necesse sit ut alicubi existant animi, si qui-

quidem postea in viventis conditionem reverti velint.”

Licinius. Bene monuit Socrates, mi Marce, nec video, quo tandem pacto ita temere rejiciant dramaticae personae quod modo probatum fuerat: nam hoc loco sine probatione repudiant argumentum, in quod paulo ante consenserant omnes, ubi stabant contraria gigni ex contrariis. Talis ἀνακολούθεια vix ferenda videtur in opere philosophico.

Marcus. Ni fallor, Licini, ex nativa Platonici dialogi ratione, toto caelo a recentioris aevi scripto philosophico diversi, explicandum est, quod a te vituperari video. Scilicet Platonis erat consilium, ut Socratica disquisitione ex ipso homine scientiam eliceret: eamque ob causam tales induxit homines secum confabulantes, quales inter se disceptare solent: quod tam egregie perfecit, ut dialogi ipsius exhibere videantur anthropologiae uberrimam institutionem, et legentes veluti introducere in reconditos animi humani recessus. Inde vero sponte fieri potest ut in dialogis aliquando desideretur nonnihil ad concinnum argumentationis decursum, quod nostro jam loco reprehendis. Nam ea saepe solet esse fermocinantium ratio, ut postremis adversarii verbis inhaerentes, totius disputationis nexum minus curare videantur. Sed dicta magis illustrantur inspecto ipso dialogo.

Socrates igitur observat, apud amicos, licet in priorem disputationis hypothesein consenserint,

ni-

nihilò tamen minus remansisse metum ne forte inconsideratius fuerint assensu in tanta quaestione; quod etiam fatetur Cebes agnoscendo, in se forte inhabitare puerum meticulosum, animi difflationem quasi spectrum aliquod timentem. Et profecto, si in reliquis affectibus hoc verum est, metus certe unius demonstrationis ope non ita facile expelli potest: atque solent fere homines eo difficilius plene confidere argumentorum veritati, quo majoris eorum interfit res de qua dubitant. Optimus vero Socrates, hanc nostri generis infirmitatem perspiciens, humanissimi incantatoris fuscipit partes, ut novis argumentis prioribus subiiciendis, animis expellat puerulum metuentem, plenamque fidem faciat amicis.

Novum quod ad plenam probationem affert momentum, petitur ex ipsa animi natura. Quippe cum metus superesset, ne morte dispergeretur animus, primum animadvertit Socrates, omnem dispersionem sive dissolutionem necessario requirere ut compositum sit negotium dissolvendum: quibus praemisissis ad animum transit, atque simplicem et indissolubilem ipsius naturam esse demonstrat: praesertim ex eo quod cognatus sit et similis immutabili idearum naturae, uti postea latius erit explicandum. Sed paulo fusius memoranda est egregia virtutis commendatio, quam ex hypothese nostra deducit Socrates: quae quidem tanto et venustae orationis et simplicis veritatis decore nitet, ut continuo in
prae-

Platonis venerationem abripiat lectorem. Proponit igitur Socrates exercitationem, in qua omnis philosophi vita versatur, tanquam purgationem eum in modum, ut qui recte vivere et post mortem in beatorum regiones abire velit, quantum possit maxime animum avocare debeat a corpore faevisque libidinibus. Verum huic illive mirum forte accidat, Platonem nostro iterum loco usurpare sermonem, quem late in dialogi initio extenderat, atque otiosa videatur haec repetitio. Sed ni fallor magna ipsius est ad persuasionem vis et efficacia. Si enim attente utriusque loci spectemus rationem, instituta comparatione apparebit, non inanem hanc esse repetitionem, verum multo magis hoc ipso theseos veritatem probari, quod ab omni parte investigata sibimetipso consonet egregie. Utriusque vero loci differentia haec est. In primordio dialogi primum late fuit disputatum de scopo et fine vitae philosophi hominis, tum maxime de ratione scientiae, quae sola hominem beat. Sic vero producit haec disquisitio, ut vel parum intelligenti appareat, mentis animique purgationem veram esse virtutem, tum etiam solam hanc animi purgationem ad veri contemplationem et scientiam prodesse. Ibi igitur principium est in ipsa natura scientiae impuris non tangendae. Nostro vero loco haec purgationis commendatio subicitur disputationi de ipsa animi natura, qua quidem demonstratum erat, simplicem hunc esse et divinum,

veraeque essentiae cognatum atque familiarem : corpus contra tam diversae esse naturae , ut nisi ab eo quantum possis maxime animum sevocaveris , continuo sit incidendum in gravissimos errores et turbas , atque omne illud quod mortalibus miserum sit et ab animi nativa indole alienum . Hoc igitur loco , animum esse purgandum , persuadet amicis , argumentis ex ipsa humani animi natura petitis (3). Sed liceat carptim egregiae orationis praecipua loca referre . Quoniam tam praeclara est animo affinitas ipsi simplici divinaeque essentiae , multum profecto abest ut hic morte dissipetur , sed multo potius dicendum , si quidem per vitam nihil ultro cum corpore corporeisque rebus mutabilibus haberit commune , sed in semetipsum atque veritatis contemplationem se receperit , ad immutabilia et visu non percipienda ipsum post mortem reverti et , quod mysteriis ferebatur , per reliquum tempus inter Deos versari . Sin autem animus inquinatus et pollutus a corpore separetur , dum nihil egerit per totam vitam nisi ut corpori obtemperaret , utque ipse corporeus factus sensibus tantum externis indulgeret , perosus quodcumque pura mente et philosophia tantum est attingendum , non potest talis animus sincerus et integer a corpore divelli , quippe quod multa cura ipsi cognatum sit factum . Propter pondus igitur non ascendit in regiones invisibiles quas timet , sed circum tumulos oberat , speciem sui visibilem ostendens donec proprio

motu alii corpori rursus injungatur. Namque quod supra erat significatum, ad Deorum genus migrare nulli concessum est, nisi qui cognoscendi amore flagrans verae philosophiae operam dederit, atque purus a corpore discedat. Philosophus igitur obtemperabit philosophiae, quae spretis corporis blandimentis decoros informat et masculos animos, mentemque ad invisibilia et vera, ad ipsos Deos et, quidvis sibi cognatum extollit.

Quae cum dixisset Socrates, sanctum subortum est silentium, donec tandem vir egregius Simmiam et Cebetem inter se demissa voce loquentes animadvertens, ipsos rogat ne velint quidquam sibi occultum habere, si quidem de disputatis dubitent: reponunt illi, jam pridem se disputantem interpellare voluisse, veritos verò esse, ne turbam moverent in tanta calamitate versanti. Quibus ita respondet ille: nihil amabilius: verba enim magni animi venerandam referunt tranquillitatem cum hilaritate conjunctam: nihil enim verendum esse ait, ne molestius quam cygni mortis adspectum ferat, neve iis vaticinatione sit inferior, eidem quippe cui et illi Deo facer et addictus, excolendâ per totam vitam praeclarissimâ musicâ: a se igitur exquirendum esse quod scire velint, quamdiu finant Atheniensium Undecimviri. Tum Simmias, strenue illud tenens, a disputationibus recedendum non esse, priusquam, omni parte perlustrata quaestione, ipsa veritas vel saltem profligatu difficillimum

mum ratiocinium inventum sit, hoc modo dubi-
 tandi rationem proponit: fieri posse, ait, ut di-
 vinus et simplex sit animus, sed idem quoque af-
 firmari de harmonia, tum etiam hanc praestantia
 sua lyram longe superare: neque tamen ideo mi-
 nus harmoniam istam divinam post lyram nasci at-
 que ante eam perire. Eundem itaque superesse
 metum de vita animi, praesertim si verum sit (quod
 Parmenides et Zeno Eleates volebant) ipsum simi-
 lem esse harmoniae ex variarum corporis partium
 concentu quodam natae per intensiorem et laxa-
 tionem siccitatis et humoris, caloris et frigo-
 ris: unde necessario sequeretur ipsum animum so-
 lutis corporis partibus dissolvi. Post eum Cebes
 rogatus sententiam aperit. Fatetur scilicet non so-
 lum (quod etiam Simmias agnoverat) animum mul-
 tum praestare corpori, verum etiam longaeviorem
 esse et firmiorem: neque tamen eo satis probari
 immortalitatem. Quo melius rem illustret, elegan-
 ti utitur exemplo veteri textore defuncto. Si
 enim dicamus ideo animum esse immortalem, quia
 multo praestantior est corpore, eodem jure affir-
 mandum sit, veterem textorem demortuum non
 periisse, hujusque rei argumentum habeatur, ves-
 tem quam texerat atque gesserat superesse. Nam
 profecto, homo praestantia longe superat vestem.
 Verum non ita est: sed contra dicendum est, tex-
 torem veterem multa quidem vestimenta texuisse
 atque trivisse, sed tandem post haec, quae pluri-

ma fuerant, ipsum periisse, superstitute ultimo quod mortis tempore gerebat. Atque idem rationum de animo, quamvis dignitate longe antecellente, valere videtur. Igitur dicamus unumquemque animum plura corpora terere, praesertim si diu vivat, atque semper reficere eadem (4): sed tandem accedente morte ipsum perire, ultimo superstitute corpore, quod tum demum brevi putrescit, nullis quippe animi viribus refectum. Quod si etiam (sic pergit Cebes) concedamus, tantam naturam vim inesse animo, ut non uni sed pluribus corporibus hoc modo innascatur, atque saepius mortuus saepius in alia rursus corpora intret, hoc ipso nondum probamus eum generationibus hisce non defatigari, atque tandem extrema quadam morte non penitus perire: hoc vero num extrema mors sit futura quae jam instet, nemini notum esse potest: quocirca pristinus superest metus, ne morte accedente prorsus extinguiamur, nisi absolute demonstretur, animum omnino esse immortalem atque interitus expertem.

Ingratum in modum Simmiae et Cebetis orationes affecerant audientium animos: quae enim paulo ante verissime a Socrate disputata existimaverant, derepente turbata videbant et profligata, ita quidem, ut non solum dictis fidem negarent, verum etiam iis, quae in posterum essent dicenda, animadvertentes, quam inepti essent sermonum iudices. Quae cum dixisset, narrantem Phaedonem

interpellat Echecrates commune sibi cum Socratis auditoribus fatum lugens, quod tam subito tanta spe decidisset: praesertim ideo quoniam magnam probabilitatem habebat Simmiae illud, animum esse harmoniam. Novis itaque argumentis opus esse videt, quibus demonstretur animum non una cum corpore perire. Et, nisi fallor, Licini, efficacissime in hoc disputationis loco Phaedonis narratio interrumpitur, ubi omnes spe destituti in Socratem convertunt oculos: ipsi enim nos inter legendum dolemus, optimos viros frustra omnem operam intendisse, et nihil probatum habere, praeter solam humanae rationis imbecillitatem. Et vero simul apud nos mirifice studium excitatur e Phaedone percipiendi, qualem in hoc casu se praestiterit Socrates: atque novo veluti ardore instigati in disputantium coetum revertimur.

L. Profecto mirabilem in modum placuit orationis inversio. Sed Marce, priusquam legendo procedas, liceat tecum communicare quod hoc quoque loco paulisper offendit. Non enim, si rite sermonis rationem cepi, tam desperatae disputantium res esse videntur, quam ipsi quidem volunt. Nam licet concedam, Simmiae argumentum evertere Socratis orationem, quum aliam atque hic asumat animi naturam, non tamen video, quo nomine tantopere eos movere potuerit Cebetis *εἴκων*, qui parum efficere videatur, si cogi-

temus, antea fuisse probatum a Socrate, simplicem esse animum omnemque simplicem naturam esse dissolutionis et mortis expertem.

M. Intelligo quid velis, ideo potissimum, quia idem et mihi primum legenti in mentem venit. Existimabam enim Cebetem nihil agere, nisi prius falsam demonstraret hypothesin, qua Socrates animi simplicitatem et immortalitatem probaverat. Re vera tamen simplici nexu sermones cohaerent. Docuerat enim Socrates idearum simplicem et invisibilem naturam, atque similitudinem et familiaritatem, quae inter has et animum nostrum intercedit, praesertim ut excelsam animi naturam inde demonstraret: quod si hunc disputationis veluti tenorem animadvertas, facile simul agnoscas, quam ingrate Socratis auditores necessario affecerit Cebetis oratio, qua affirmaret nihil impedire, quo minus animus sit dignitate excellens et divinus, et tamen mortalis. Siccine rite omnia procedunt? L. Jam video quorsum tendant sermones: igitur licebit procedere.

M. „, Socrates, uti in reliquis admirabilis, ita hinc sane in animis nostris sui venerationem excitat. Penitus enim nos commovet Phaedonis oratio, narrantis quam benevole et amanter juvenum sermones exceperit, deinde quam acute senserit quem in modum ipsorum animi essent affecti, denique quam plene eos sanaverit et quasi fugientes victosque revocaverit. Novo itaque ardore instauratus dialogus, novo
item

item lumine splendet. Vivida enim et dramatica Platonis expositione in medium disputantium coetum perducti, pictura potius quam frigentibus verbis suavissimam hanc dialogi partem expressuri videamur. Quocirca breviter sermonis rationem ostendere farius erit. Igitur Socrates probe perspicuus, quantum dubiis propositis labefactata esset amicorum fiducia, primum rationi ipsos suae conciliare aggreditur. Scilicet, cavendum esse dicit ne fiant *sermonum* osores, eadem ratione qua et hominum osores existere solent. Prouti enim is, qui sine hominis cognitione hominibus utitur, saepius ab iis deceptum se videt, et tandem omnes odio habere incipit, sic etiam, qui sine ratiocinandi arte sermonibus fidem adjungit, saepissime ab iis in errorem inducitur, ac tandem praecclarum quid se egisse autumat, si disputando effecerit, nihil omnino esse certum aut verum. Cavendum vero, inquit, ne dicamus nullum sermonem esse sanum; verum potius nos metipso sanos nondum existimemus, at fortiter ad id operam esse navandam. Sed videor, (sic pergit), minus philosopha ratione hac in re versari, eorum more qui de veritate sermonis certare amant: verum illud inter hos atque me interest, quod isti nihil curantes qualis revera sit res de qua disputant, illud unice agant, ut suam sententiam auditoribus obtrudant: ego contra, cum de veritate sermonum dicam, minus vobis quam quidem mi-

hi ipsi persuadere enitar, vera me loqui. Vos igitur parum curantes Socratem, sed eo magis ipsam veritatem, si aliquid vobis dicere videar, assentiamini: sin minus, omni opera impugnete, caventes ne ardore abreptus me ipsum atque vos decipiam, atque apud instar relicto aculeo a vobis decedam. Ita accinctus ad rem accedit. Praemisit enim brevi argumentorum, quibus usi fuerant adversarii, repetitione, ad superiorem disputationis partem a Socrate revocantur: uterque vero Simmias et Cebes fatentur prae omnibus firmum sibi videri placitum, disciplinam esse recordationem: quae quidem hypothese probata, brevi corrumpit Simmiae objectio, animum harmoniam esse constituentis. Facile enim ostendit Socrates, assumpto priore, animum necessario ante corporis natales extitisse; posteriore vero probato, non nisi cum ipso corpore ipsum gigni potuisse animum: utrumque simul verum esse non posse atque eligendum esse utrum praestare videatur. Electio autem in promptu erat hospiti Thebano: cum enim argumentum, quo contenditur animum esse harmoniam, sine praevia demonstratione, secundum opinionem aliquam et speciem verisimilitudinis obvenisset, quae sane facillime in errores inducere solet: alterum vero ex firma assumptione, a naturali quippe hominis conditione, ex ipsa cognitionis et scientiae ratione desumpta, justo ratiocinio fuisset probatum, ultro sibi persuasum habebat nec sibi nec

nec alii fidem esse habendam, animum harmoniam esse existimanti. Sed ulterius tendit Socrates: namque parum eo contentus quod Simmiam refellisset, probata hypothese contraria, ita procedit deinceps, ut ex ipsa animi natura absolute et in univ^{er}sum demonstret absurdam esse istam de harmonia opinionem. Sed haec postea explicatius. Profligata jam Simmiae sententia, Cebetis opinionem: *Ομηρικῶς ἔγγυς ἰδὲν* aggreditur. Summa hujus eo credit, exinde quod animus sit longaevus et divinus imo diu ante corpus extiterit, minime tamen ipsius immortalitatem probari, sed potius videri primum in corpus ingressum quasi morbum, aerumnarum et mortis ipsi esse initium: quocirca in univ^{er}sum esse probandum, animum sua natura nec morti neque interitui esse subjectum. Proposita quaestione, aliquantum secum rem reputat Socrates: tandem vero, non tenue est, inquit, negotium, quod quaeris, o Cebes! nam in univ^{er}sum erit explorandum, quatenam sit causa cur aliquid sit vel esse definit (6). Si autem vobis amicis placeat, enarrabo, qua ratione ipse in hac disquisitione versatus sim." Incipit hic gravissima ad Socraticae et Platonicae philosophiae intelligentiam narratio, qua luculenter exponitur, quam generose et sapienter sui aevi hominibus obviam iverit Socrates, qui Sophistarum spinis intricati omnia vana et incerta, nullum jus, nullum bonum esse arbitrarentur. Narrat ille, se juvenem tanquam praeclarum quid appetivisse,

ut

ut omnium rerum causam cognosceret, atque intelligeret cur et quomodo varia incrementa et decrementsa in rebus gignantur, verbo, quaenam sit singulis rebus causa ob quam tales existant: quaesivisse v. c. quare et quomodo nutriantur corpora viventia? quomodo operetur ipsa ratio nostra? quam ob causam alia res alia major sit dicenda? similia infinita. Ita vero se obcaecatum tradidit hisce pervestigationibus, ut tandem nihil profusus sciens, sibi ignorare videretur utrum cibus sit per quem increseat corpus humanum: multo magis unde fiat ut octo v. c. plura sint decem. Nec mirum profecto, si spectemus perverfam philosophandi rationem, quae Socratis tempore invaluerat, cujusque species h. l. adumbratur. Sensim enim eo procesferant hominum inquirendi studia, ut pro solita nostri generis superbia, non modo omnia cognoscere et scire, sed et subtiliter disferendo ad totius naturae notitiam se pervenire posse arbitrarentur: nam prae reliquis haec τῶν πάντων φύσις, hujus mundi ortus, motus, variaeque causae existendi Sophistas homines alliciebat. (eff. *Xen. Mem.* I. i. 15.) Quum vero satis arroganter existimarent disceptationibus et ratiocinandi facultati ubivis aditum patere, sponte in vitia delapsi sunt perniciosissima: neque animadvertunt quam parum conveniat, verba, saepius perverse aut profus non intellecta et definita, adhibere instar formularum mathematicarum. Inde enim fiebat,

bat, quod Plato ait, (*Rep.* V. 4. 454.) ut non discernentes rerum species, sed κατ' αὐτὸ τὸ ἔνομα sectantes disceptationem, potius inter se certare quam philosophas disquisitiones, instituire viderentur Sophistae: inde etiam fiebat, ut tandem ἀντιλογιστῆς defatigati homines fierent μισολόγοι, nec quidquam certum aut verum esse, vel saltem inveniri posse opinarentur: vel etiam nugis contenti, absurda quaevis pro veris amplecterentur. Perversa autem haec philosophandi ratio ex nostro etiam loco cognoscitur. Quod enim dixi, universales in causa omnium rerum investiganda leges exquirebant Sophistae: sed quoniam vocabula hanc in rem abhibebant instar notarum algebraicarum, fieri non poterat, quin turpiter aberrarent: sic ut exemplo rem illustrem, quaerebant causam quae faciat ut 10 sint majora quam 8. dicebant vero, $10 > 8$; τῷ 10 apposita sunt 2: est igitur *appositio*, τῷ 2 = *causa cur majus*. Quod si probasset adversarius, brevi concedendum erat misero homini, 8 esse > 10 : nam $8 = 6 + 2$. *appositio* vero τῷ 2 = *causa cur majus*: igitur $(6 + 2) > 10$. Similiter etiam in duode et causa per quam existat, atque in reliquis multis nugabantur: quod pluribus exponere non attinet. Causa enim erroris facile perspicitur, et expedita erit totius loci Platonici sententia, modo teneamus, quod observatum est, in omnibus hujusmodi disputationibus, non ad ipsam rem de qua sermo est,

sed

fed ad vocabula unice attendi, nec rite ante
 distincta et definita. Sed nos ad Socratem re-
 vertamur. Dubius ille haerens in disquisitione,
 ecce Anaxagoram audit e libro quodam praelegen-
 tem atque affirmantem, causam se invenisse om-
 nium rerum, *mentem*, quae omnia ordinaret optima
 ratione. Placet continuo philosophi sententia, jam-
 que expectat, brevi se resciturum qua neces-
 sitate mens illa mundum composuerit et qua ra-
 tione optimum sit singulis rebus ut hoc, non alio,
 modo sese habeant: verbo, quale sit singulis sum-
 mum omnibusque commune istud bonum, secun-
 dum quod mens omnia ordinavit. Magna itaque
 cum spe pretiosum sibi librum parat et quantocius
 perlegit, at vero brevi frustra se sperasse animad-
 vertit. Videt enim, bonum virum grandia profes-
 sum, mente nihil uti in exponenda totius universi
 causa, sed aërem memorare, aquas, alias hujus-
 modi facetias: aequè quidem inepte, ac si con-
 tenderet Socratem mente omnia peragere; cum ve-
 ro illud demonstrare vellet, causas memoraret mem-
 bra, musculos, reliqua: vel etiam causam cur
 in carcere resedeat Socrates, in curium (flexione
 exquireret, omittens quod vere causa dicendum
 est, ipsum scilicet optimum sibi existimare ut hic
 remaneat, neque Critoni fugam paranti obtempe-
 ret: — parum cogitantem, se hac ratione quidvis
 aliud praeter veram quam statuerat causam, ipsum
 summum et commune bonum mentemque divinam,
 tan-

tanquam causam agnoscere. Igitur alieno auxilio destitutum, alteram se navigationem suscepisse tradit, cujus descriptionem hic subjicimus. Existimabat Socrates, sui aevi homines eadem ratione hac in re versari, ac si non adhibito aquae, aliusve negotii imagines referentis auxilio, deficientem solem contemplari vellent: similiter enim atque his oculos, ita et illis mentem obcaecari, quum singulis suis sensibus ipsas res (*ὄντως οὐσας*) earumque causas indagare aggre-
diantur. Aliam itaque viam quaerendam esse videbat vir magnus, quae, si recte sum suspicatus, haec est. Doctissimi sophistae, sensuum experientia ducti, eaque unice freti in disquisitionibus philologis, existimabant tum quidem ad veritatis scientiam se perventuros, si modo diligenter res quas videbant, corpora viventia, variasque eorum partes, tum etiam aërem, reliqua phaenomena observarent; et sic ipsis oculis veritatem adspicere viderentur. Socrates vero intelligebat ipsam veram naturam atque essentiam in variis istis phaenomenis positam non esse, quoniam ipsum verum simplex et unum est, atque ideo diversum a rebus quae sensibus percipiuntur incongruis et nunquam sibi similibus: praeterea multarum rerum notitiam se habere animadvertibat, quae sensibus nullo modo percipi possunt, quo ipsum pulcrum, verum, justum referenda sunt, et ipsa quoque, de qua jam agimus, causa existendi, singulis rebus adscribenda: unde facile colligendum, necessario illis mentem

obcaecari qui oculis ipsis contemplari studeant negotia, quorum nulla perceptio est sensibus externis. Quaerenda igitur sunt, ut ait ipse propositam fervans imaginem, quaerenda sunt specula, quorum ope haec contemplatio instituat, ad eundem sunt sermones (λόγοι) in quibus expressam cernimus veritatem, cujus nudus aspectus animum fulgore caecat. Est enim in animo alius quidam internus sensus, rationem dico, quae sermonibus instituendis, spreto sensuum externorum auxilio, ad ipsam veritatem propius accedit, quaeque verbis exprimit earum rerum imagines quas sincerus quondam animus pure et a sensuum ludico vacans intuitus est: haec ratio proprium est animi ὄργανον, et veluti oculus quo utitur in contemplatione rerum sensibus non percipiendarum. Sed, misa imagine, quae eo tantum valet ut declaretur fatigari atque in errores delabi qui sensibus externis intueantur negotia sensu externo non percipienda, dialecticam adhibendam esse videbat simplicem, cujus ope tutissime sermones instituerentur, cujus ratio ejusmodi est. In antecessum assumendam statuebat hypothesein quam omnium reperisset firmissimam, quo magis ad hanc caetera referret, eam in modum, ut quae huic convenirent vera, quae discreparent, falsa haberet: neque prius rejiciendam opinabatur hypothesein, quam docuisset adversarius repugnantia ex ea manare. Sin vero, ait, hoc modo labefactata sit, alia ipsi
erit

erit, subjicienda ex magis universalibus defunta; donec tandem ad summam et maximè universalem escenderis: sic enim vitabis eorum vitium, qui inepte omnia turbant et commiscent, et tamen mirificè sibi placent.

Hac autem tuta ratione ad causae investigationem accedit. Primum enim hypothefin constituit, in quam vehementer assentientes habet auditores, esse aliquid ipsum pulchrum, bonum, reliquas ideas: atque huic aliam adjungit, quae statuit, causam ob quam certae rei certam quandam adscribamus appellationem sive qualitatem, esse in praesentia ideae sive in communiōne, qualicunq̄ tandem modo haec rei accesserit. Duplex vero hypothefis in unum contracta haec est. Sunt rerum ideae, quarum accessio singulis rebus causa est, ut sint tales quales sunt. Quibus constitutis, secundum dialecticae suae normam, varias consequentias ex hypothefi derivandas explorat, num sibi convenient et consonent: et firmiter eam amplectens, infinitis *ἐντιλογισῶν* in quas sui aevi homines erant delapsi, finem imponit. Tum vero ad *γένεσιν* et *Φθορὰν* disputata refert. Quum enim immutata sit naturae necessitas, ut nulla unquam res eodem tempore sibi contrarium quid esse possit, concludit Socrates, hanc quidem firmam esse legem, ut nulla unquam contraria idea simul cum sibi contraria in eandem rem convenire possit: hanc igitur universam *γένεσεως* et *Φθορᾶς* esse legem, ut

Arg. 7.

res quævis accipiat qualitatem (fiat id quod est) si idea hujusmodi ipsi accedat, utque contrariam ideam non recipiat quamdiu talis existere pergat: pereat vero, et talis existere desinat quam primum contraria ipsi idea accesserit. Quæ cum ita disfereret, quidam ex auditoribus loquentem interpellens: „ per Deos, inquit, nonne paulo ante diversum quid agnovimus, ubi constituebamus omne contrarium ex sibi contrario gigni? (Arg. 2.) Videatur enim huic repugnare quod jam nunc affirmatum est, ipsa contraria se invicem non recipere? Facile vero Socrates diversam utriusque argumenti rationem ostendit. In prioribus enim dictum erat de rebus, quatenus diversas qualitates recipiunt: jam vero de ipsis iis contrariis qualitatibus quæ variis rebus adscribuntur: in prioribus probatum erat, omnem mutationem, si locum habeat, semper fieri a contrario in contrarium: sed hoc loco monstratur, ipsam contrariam qualitatem non posse in contrariam abire. Sedatis igitur animis, in viam redeunt, atque hypothesein supra memoratam deinceps ad quaestionem de immortalitate applicant, prouti infra videbimus.

Hisce autem e longinquo veluti iter monstravi quod in disquisitione fervavit Plato, eo potissimum consilio ut vinculum indicarem quo varii sermones inter se sunt colligati: quæ vero plura in Phaedone disferit Socrates ad quaestionem ipsam

non

non pertinent : quare consultum habui verbo-
tantum ea memorare. Igitur Socrates verae phi-
losophiae finem, honestatem dico vitaeque integri-
tatem spectans, sublimi epologo disputata in com-
munem sui atque amicorum convertit utilitatem.
Si enim, inquit, verum est animum morte non
extingui, quis est, qui non videat quam plenum
periculi sit ipsius curam non habere : nam profec-
to miseria atque aerumnis liberari non poterit ani-
mus, nisi qui optimus factus sit atque prudentis-
simus, quandoquidem nudus in orcum proficisci-
tur, et nihil secum habens nisi disciplinam et in-
stitutionem, cui vivus operam navavit. (Cf. *Gorg.*
312.) Sunt vero haec quae unice nocent vel pro-
funt in itinere quod illuc est. Qui enim sapiens
didicit animum a corpore sejungere, placide se-
quitur daemonem viae ducem, quippe gnarus fu-
turae beatitudinis : cujus vero animus *σωματοειδής*
est factus, multa demum vi et nolens a corpore
divulsus, in locum sibi destinatum abripitur : ju-
dicum autem instituta disquisitione, singulis varii
pro meritis loci in universo assignantur, ubi in
posterum degant. Ab amicis rogatus, insuper hisce
adjungit terrae mandique descriptionem tanquam
μύθον, quo varias regiones subterraneas, tum et
in ipsa superficie et superioribus tractibus sitas,
describit. Explicatus vero locus est a Wyt.
Disp. de immort. an. Opusc. II. p. 323. neque
ulteriore indiget commentatione.

Sed

Sed verbo adscribere liceat quod maxime interlegendum animum adverterit. Redit eo tota huius universi descriptio, ut ostendatur varios esse tractus cum superiores tum inferiores: hos quidem impuros, crasso aëre circumfusos, nihil quidquam cum sincera et nativa animi conditione commune habentes, a vero et divino quovis remotissimos: illos vero puros, aethereos, in quibus si altissime adscenderis, Deus ipse omnisque veritas adspiciuntur, in quibus vivit demum animus et agit suae naturae convenienter. Fuit autem in poetica hac descriptione quod mirum in modum placeret legenti. Sponte enim in memoriam redibant quae superiore parte disputaverat Socrates, ut puram honestamque vitam amicis commendaret, ubi ait, neminem nisi rite philosophatum et pure abeuntem ad Deos proficisci. Quae quidem, vide quam egregie proposita fabula illustrentur atque exponantur. Crasus enim corporisque foridibus et libidinibus inquinatus animus, non potest sese extollere in superiores regiones quae solae beatum faciunt, sed tardus et corporeus deorsum detruditur in regionem cui familiaris est factus, taetram istam et miseram. Puro vero, et per philosophiam rite ad veritatis contemplationem informato animo, quam primum corporis claustris sit liberatus, via patet in pulcerrimam et aetheream illam regionem, quam nemo juste describat: spectaculum enim hoc est beatorum. Quod

itaque supra verbis et ratiocinio, idem hoc loco picta veluti tabula oculis proponit et ad intimos cujusque sensus perducit. Socrates vero postquam hanc suam de mundo opinionem enunciauerat, orationi finem imponit, enixe amicos hortans, ut a corpore ejusque munditie omnique apparatu et cupiditatibus abstineant, proprioque ornatu animum informant, prudentia et omni virtute, et sic quidem placide mortem exspectent.

Denique Plato sermonibus subjungit simplicem illam et nobilem Socratis morientis commemorationem, quo dramatis exitus exhibetur. Saepius locum relegi, tentavi etiam num quid meo sermone breviter eum referre possem. Verum, cum ne Mendelsfohnus quidem egregia versione Platoniam dictionis venustatem plene expresserit, quid mea posset compendiosa descriptio! Mihi quidem simplex haec Platonis narratio omnium, quae ad demonstrandam animi immortalitatem afferuntur, argumentorum visum est efficacissimum: et vero sancta, nimia forte, veneratione in legendo Socratem sum profecutus, qui in ipso mortis articulo nihil quidquam a solita fortitudine et tranquillitate recedens, ipsa sua morte probaret atque humano generi commendaret disciplinam, purissimae vitae beatissimaeque mortis magistram.

Haec habui, Licini, quae scriptis mandanda censerem ad declarandam Platonici Phaedonis rationem.

tionem, quibus satisfiat primae parti quaestionis
 propositae. Jam vero, nisi taceat stare promissis,
 iterum oro, ut in dijudicandis placitis opem feras:
 nosti enim, *σὺν τε δὲ ἐρχομένω* *Licinius.*

Comitem me habebis, Marce, si non facundum Ulys-
 sis instar, at fidum atque amicum. Sed tu quo-
 que promissi memento: tuum enim erit argumenta
 summam in scriptione memorata, fusius expone-
 re, ne forte meam potius, quam Platonis senten-
 tiam in examen vocando, inepte omnia commis-
 ceam.

II.

Marcus. Priusquam ad ipsam Socratis demon- Arg. 1:
P. 12-22.
(Ed. Wytt.)
strationem, quae proprie habenda est, accedamus, memorandus est orationis veluti introitus, a quo principium habent sermones insequentis. Recordaris enim Socratem, ab amicis rogatum, primum iis persuadere, mortem non esse metuendam mali, cujusdam instar, sed philosopho potius expectandam tanquam bonum: hoc usus argumento, quod nemo in hac vita pervenire possit ad eam, cui naturâ destinatus videtur, felicitatem: vides vero, immortalitatem eo non probari sed hypotheseos instar assumi, quod idem etiam animadvertunt Socratis auditores, qui merito objiciunt, pulcre quidem dictum esse, sed nihil eo demonstrari, nisi antea de immortalitate constet. Et tamen non negligendum est dialogi hocce exordium. Nam ipsa ratio, qua de finibus vitae humanae disserit, multum valet ad firmandam immortalitatis fiduciam.

Licinius. Te praelegente maximam partem me latuit vis argumenti quam significas. Apertius dicendum quod sentis. M. Igitur sine ut totum tibi argumentum continua oratione exponam, quo expeditius nostra instituat contemplatio. Omnis oratio Socratis infervit probandae thesi, hominem natum esse et informatum ad veritatis adfectum et cognitionem, quae sola beatum facit: neque tamen in hac vita terrestri studio huic innato satisfacere posse. Placitum autem sic accipe. Probatione non indiget, homini inesse studium cognoscendi flagrantissimum; maxime si philosophus sit: philosophus enim nihil habet antiquius, nisi ut erroribus liberatus, certum quid et verum teneat. Verum eam cernimus humanae naturae rationem, ut quamdiu animus in corpore vivat, nusquam hunc amorem fatiare possit. Veritas enim quam tanto ardore prosequitur, non est in rebus corporeis quae sensibus externis percipiuntur, quippe quae mutabiles vario tempore variae apparent: sed extra has est in ideis quae veritatem omnem continent, nec tamen ullo corporis sensu percipi possunt, sed sincera demum et pura mente cognoscuntur. Hominis vero ea est natura, ut animus corpori devinctus non possit solus et sincerus per se quidquam contemplari: nulla enim alia est via per quam novas acquirat notitias nisi per sensus corporis externos; et quotiescunque pura mente et ratiocinio nudam veritatem exquirere

rere studeat, continuo affectibus, faevis libidinibus sensuumque ludicro in omnes inducitur errores, et re vera nil certi in hac vita dignoscit. Efficit inde Socrates, alterutrum necesse esse, ut homo vel numquam satisfaciat studio cognoscendi, in quo omnis est beatitudo: vel post mortem ei satisfaciat, ubi animus a corpore liberatus, sincerus ad veritatem accesserit. Et Socrates quidem, quod dixi, hoc ratiocinio utitur, quo magis amicis persuadeat, *bene* sibi esse futurum, postquam animus a corpore fuerit sejunctus, assumpta sine probatione immortalitatis hypothese. Vides vero, Licini, insigniter eandem hoc ipso firmari: nam profecto, si veritatis cognitio sit finis et summa felicitas nobis proposita, necesse quidem est, ut concedamus, esse aliquem statum, quo hanc attingere liceat. Vidimus in hoc, quo jam vivimus, statu illud fieri non posse: veritas enim sensuum et corporis, in quo vivimus, ope non adspicitur. Igitur jure exspectamus alium statum, quo studiis nostris fatisfiat, nisi malis contendere solum hominem ad miseriam esse natum. L. Magnam fateor probabilitatem habet argumentum propositum: probationis vero ratio ab opinionibus nostri aevi perquam discrepat. Nam si quid video, omnis ejus vis posita est in placito Platonis de ideis istis, quae sensibus non adspiciuntur, unde probatur hominem, dum in corpore vivat, nil certi scire, ideoque verae felicitatis esse expertem.

Haec sane argumentatio nostris hominibus et mihi etiam illustratione indigere videatur. Ideae enim quid proprie sunt? M. Non tenue est, quod quaeris, negotium: sed veniam mihi expeto ut in locum magis opportunum hanc disquisitionem differre liceat. Nam qualiscunque tandem sit Platonis de ideis sententia, illud certe quod earum ope nostro loco probatur, hominem duci amore cognoscendi in hac vita non explendo, a nemine in dubium vocatur. L. Bene mones: igitur praeunte Platone hanc firmam assumamus thesin, omnem nostram beatitudinem in eo consistere, ut studium expleamus omnibus innatum, quo trahimur versus omne illud, quod verum certumque est, tum etiam, felicitatem hancce omnibus expetitam, nemini in hac vita plenam concedi. Libenter hoc concedo optimo Platoni. M. Redeamus igitur, unde digressi sumus: si haec vera sunt, uti sunt, utrum videatur eligendum in dilemmate proposito: dicasne, hominem frustra generosis studiis a natura informatum, ad miseriam esse natum? an vero aliam esse vitam futuram in qua amoris satietate fruatur? alterutrum enim necesse est. L. Profecto, Marce, impiam esse video priorem illam divinaeque clementiae repugnantem sententiam. Nam misso eo, quod parum videatur totius naturae Auctoris sapientiae convenire, frustra hominum animis indidisse felicitatis purae appetitus, quorum nulla esset futura satietas: quis tandem mor-

talium affirmare audeat, tantam fuisse divinae providentiae atrociam in conformando genere humano, ut quanto quis magis rectae rationis naturaeque pectori infixam legem pie sectaretur, tanto quoque magis studia in se excitari sentiret numquam explenda? Quocirca dicendum videtur, argumentum hocce tam egregie cum intimo hominis sensu convenire, ut nisi omnibus numeris absolutam praebeat demonstrationem, mirifice tamen valeat ad fidem atque persuasionem excitandam. Sed Marce, potius ad ipsam Platonis probationem transeamus. Vehementer enim explicatius audire desidero quod modo summatim fuit descriptum.

M. Igitur ausculta. Verum ante omnia Ciceronis praecepti memores, definiamus, qualem Plato habuerit animi immortalitatem. Duo ad eam requiruntur, alterum, ut esse pergat, alterum, ut vim cogitationis sui que conscientiam retineat animus: (p. 23.) quae si utraque rite fuerint constituta, immortalitas sufficienter demonstrata erit. His praemisissis, videamus, quod priore loco venit.

Ferebatur in Graecia vetus quidam Orphicorum *μῦθος*, mortuos esse in orco, atque inde ^{Arg. 2.} p. 23-26. rursus in vitam redire: quis si verum esset, necesse simul erat ut *essent* ibi animi. Huic *μῦθος* convenienter Socrates thesin sibi sumit probandam, vivos fieri ex mortuis. L. Arduum sane negotium! nam praeter opinionem est dictum. M. Videatur forsan, sed audi reliqua. Scilicet probata

bata erit thesis, si rite de eo constet, non solum in homine nascente hoc verum esse, quod contrarium fiat ex contrario, verum etiam hanc esse universam naturae legem, unicuique generationi sive mutationi praefinitam. L. Quid hoc? Marce. M. Simplicissimum est negotium: nam certe omnibus notum est, nullam rem *feri* illud ipsum quod jam est, sed aliud quid fuisse, priusquam fieret quod nunc est: sic v. c. nulla res fit magna quae magna jam est, sed ex parva demum magna fit, et sic porro. Jam vero, observamus omnem hujusmodi mutationem, quam Plato dixit *γένεσιν*, fieri a contrario in contrarium, i. e. mediam inter duo extrema sibi opposita, qualia sunt magnum, parvum, similia. Unde videatur legitima ducenda conclusio, unamquamque status mutationem necessario requirere, ut res antea fuerit in alio statu in contrariam partem diverso. Tum et aliam legem invenit noster mutationibus praefinitam: cum enim omnis mutatio fiat inter duo extrema, duplicem item cernimus motum, qui est vel a magno versus parvum, quo casu obtinet decrementum, vel contra a parvo versus magnum, et erit incrementum. Fit igitur res illud quod prius non erat, a contrario versus contrarium per graduum intermediorum successionem. L. Quomodo vero haec ad animi immortalitatem transferenda? M. Dicam. Elegans hunc in finem adhibet exemplum hominis expergiscentis et vigilantis. Qui enim

enim vigilat, antea fuit in contraria dormientis conditione: vigilans vero factus est, transeus per intermediam expurgandi conditionem: contra qui transit in dormientis conditionem, antea debuit vigilasse et obdormuisse. Eadem ratione de vivendi et moriendi conditionibus judicare oportet. Omnem enim transitum in aliquam conditionem praecedere debet contraria conditio: mors vitae est contraria: igitur qui vivus fieri velit, antea mortuus esse debuit: contra qui mori et mortuus esse velit, antea vixisse debuit.

L. Mira profecto cum sagacitate argumentum invenit Plato: et tamen nescio quomodo, non magnopere persuadet. Anceps enim est negotium, vitae tranquillitatem uni committere syllogismo cui eodem mihi jure contrarium opponere videar. Dic enim o bone! τὸ εἶναι estne contrarium τῷ μὴ εἶναι? M. Est omnino. L. Itaque secundum normam propositam dicendum, τὸ εἶναι extitisse ἐκ τοῦ μὴ εἶναι, atque animum, cum jam existat, necessario antea non extitisse. M. Ni fallor simplex Platonis placitum nondum plene perspectum habes. Probe enim tenendum, philosophum hinc spectare varias in rerum natura mutationes, atque unice sermonem esse de γένεσι five transitu rei ex uno in alterum statum: neque igitur cogitasse transitum, quem voluisti, e nihilo in existentiam. Ait enim se spectare earum rerum γένεσεις, quae contrarium sibi statum five conditionem habeant:

in istis vero, si mutationem subeant, illud fieri secundum legem supra positam. Jam vero *esse e non esse* non sunt sibi contrariae conditiones sive modi existendi, neque ullam habent intermediam graduum successione: semper enim immenso inter se distant intervallo: neque ideo adversus Platonis ratiocinium excitari possunt. Teneamus igitur, quod voluit Plato, omnem *γένεσιν* si fiat, necessario fieri ex illa conditione quae contraria existit praesenti in quam transit res. Sic, cum re vera sit conditio quaedam quam *mortem* vocamus, et alia huic contraria *vita*, lex, de qua agimus, applicanda erit quotiescunque hominem in mortis vel vitae conditionem transire videamus. Probabilior quoque fit haec Platonis sententia, si quidem in mentem revocemus, qualem judicaverit ille vitae et mortis statum. Est enim vita conjunctio corporis et animi, mors vero eorum dissolutio: nascitur itaque homo et vivere (vulgari sensu) incipit, quam primum animus corpori injungatur, moritur vero si separatio obtineat. Quocirca animus in generationibus hisce non mutatur, sed modo cum corpore, modo sine eo existere pergit. Tum etiam notandum, ideam *mortis* minime secum conjunctam habere *interitus* ideam, sed unice designare qualemcunque conditionem oppositam ei quod nos *vivere* vocamus. Statuit itaque noster mutuam esse generationem a vita in mortem, et contra: et vero naturae necessitate mor-

mortuos in vitam redire, neque igitur existentiae terminum habere. L. Grandia ausus est Plato, verum haec necessitas unde potissimum colligitur?

M. Ex eo, mi bone, quod contemnendum Arg. 3.
P. 25, 27.
non videtur, quia ceteroquin brevi omne genus vitae particeps extingueretur. Nisi enim haec esset naturae vis, ut mutuae essent hae generationes, sed mortua omnia morte aeterna oppressa jacerent, brevi nusquam vivum quidquam foret superstes, ipsaque tandem effoeta natura graviore quam Endymion fomno, lactali illo, opprimeretur. Sic quod priori argumentationis parte legitime fuit disputatum, in posteriore magna probabilitate commendatur. L. Itaque jam integra Platonis sententia perlustrata, dispicere licebit, utrum fidem faciat plenam, an vero ad probationem aliquantum desiderare videatur. Vis argumenti haec est. Omnis *γένεσις* fit a contrario in contrarium, transitus in *vitam* atque *mortem* sunt *γένεσεις*: ergo et illi fiunt a contrario in contrarium, i. e. mutuis inter se vicibus. Haecine est? M. Est sane. L. Tua igitur refutatione persuasus, probe quidem teneo, incongruum fuisse exemplum, quod tibi objeci, proposita *σύζυγία*, τοῦ εἶναι et μὴ εἶναι. Nam de eo sermo non est apud Platonem, neque igitur exinde quidquam effici potest. Sed vel sic tamen Platonis argumentatio plena non videtur. Nam primo quidem, quod ad hypothefin attinet, nil

C O M M E N T A T I O

nil ea constituitur nisi hoc unum, *γένεσιν* si acci-
dat, fieri a contrario in contrarium. Minime ve-
 ro probatur necessitas mutuae generationis, cum
 profecto nulla sit ratio, ob quam omnis res
 magna v. c. debeat itidem parva fieri: neque
 igitur ullo jure exemplis, quibus experientia quo-
 tidiana innumera opponit contraria, demonstrari
 possit *necessariam* esse mutuam *γένεσιν* a morte in
 vitam et contra. Tum etiam secundo, cum sine
 probatione admittat, *mori* et *vivum fieri* esse *γένε-*
σεσις, eo ipso assumit quod probandum erat. Si
 enim hanc asumptionem concedamus, dubitandi ra-
 tio nulla superest: nam *γένεσις* est transitus ab
 uno statu in alterum, cui consequens est, ut
 extiterit animus quocumque tandem statu. Pro-
 bandum vero erat nativitatem esse hujusmodi
γένεσιν ideo potissimum, quia cohaeret cum inti-
 mo sensu et vulgari opinione immota persuasio,
 animum re vera habuisse initium existendi, ideo-
 que non esse *γένεσιν* qualem significat Plato. Sin au-
 tem asumptionem eo probaveris, quod etiam Pla-
 tonem voluisse affirmas, quod nullus a *re* in *ni-*
hilum transitus fieri possit, atque ideo variae,
 quas in rerum natura cernimus, mutationes
 atque ortus nihil aliud sint, nisi transitus ab una
 in alteram conditionem, tum certe aliquam ad
 persuasionem vim habere videtur hocce argumen-
 tum (7). Nam nullus supererit metus ne animus
 naturae viribus dispergatur. M. Sit ita Licini: non
 enim

enim magnopere habeo quod tibi opponam: verum omifisti extremam argumenti partem. L. Memini: sed tuto praetermittenda videtur: quamvis enim vehementer esfet dolendum, si pulcher hicce mundus in soporem mortalem conjiceretur, exhaustis procreandi viribus, nisi tamen aliunde probes, vanum hunc esse metum, de animi nostri immortalitate securis nobis esse non licebit. M. Age igitur ulterius argumentum inspiciamus, quod ex ipsa animi ipsique cognatae essentiae naturâ duxit Plato: valet enim ad priorem disputationem firmandam. L. Placet mirifice propositum ex ipsius animi natura quaestionem solvendi. Itaque quantocius pergas narrando:

M. Eo parata erat haec, quam recensuimus disputationis, ut inde liqueret, animum nec principium nec finem habere: quorum nisi utrumque, at prius certe sequenti argumento demonstratur, quo constituitur, humanam disciplinam nihil aliud esse nisi recordationem. L. Et hoc quoque praeter opinionem est effatum! M. Liceat causam ex ipso Phaedone defendere. Placiti hujusce veritatem jam ex eo suspicari licet, quod unusquisque homo, mentis usu praeditus, rite interrogatus bene respondeat et probe de permultis rebus judicet, quarum tamen nullam sibi notitiam habere videbatur: quod certe facere non posset, nisi ipsius animo recondita inesset scientia: stultum enim foret dictu, aliquem dicere quod nesciat. Et maxime illud apparebit, si

Arg. 4.
P. 32-74.

mathefeos ignarum de mathematicis rebus rite interrogas. Unde haec scientia? Certe non est comparata praevia institutione. Sed infuper hoc vide: quamdiu homo in corpore verfatur, nullam cum rebus extra fe pofitis exercet communionem, nifi quae per fenfus externos fiat: plane inde efficitur, nullam in hac vita nos acquirere nobis novam scientiam, nifi per fenfuum ministerium: habesne quod contradicas? L. Liceat prius integram Platonis fententiam perlustrare. M. Vide igitur quod dicam. Animadvertimus hominem plurimarum rerum habere notitiam, quam per fenfus corporis acquirere non potuit: quod manifestum est fi ad ipsam idearum cognitionem attendamus. Sit exemplo ipsa ideo *aequalitatis*, qua absolutum et vere aequale cogitamus. Quamvis enim aequalitatem tribuamus omnibus corporibus, hoc tamen cuique patet, ipsam aequalitatem minime his rebus inesfe: nam lapides, v. c. quibus modo eam tribuimus, mox inaequales apparebunt, neque ideo in fe continent ipsam aequalitatem, quae alio tempore alia esse nequit: igitur, quia non est in rebus quae fenfibus percipiuntur, ipsa quoque nullo fenfu percipienda est. Et tamen dubium non est, quin illam cognoscamus: quamprimum incepimus visu, auditu, reliquis fenfibus quidquam percipere (8), percepta statim ad hanc ideam retulimus, et secundum eam dijudicavimus: fieri vero nequit, ut aliquid referamus ad rem nobis

incognitam. Idemque obtinet in reliquis ideis. Quid igitur restat, amice, quam ut dicamus, scientiam istam hominum animis infuisse, priusquam in corpora transirent? L. Aliquid dicere videris: sed profus non video, qua tandem ratione hoc Platonis placitum conveniat experientiae, quae docet, hominum vulgus scientiae esse expers. Si enim verum esset, mathematicas illas, quas mones, veritates et notiones universales, ad quas iudicando res singulas referimus, jam ante nativitatem notas nobis fuisse, necessario etiam unusquisque earum haberet notitiam, cujus rationes reddere posset: hanc enim dicimus scientiam. Et tamen quam pauci sunt qui haec norint! M. Illud ipsum volebam. Redeamus unde digressi sumus, ut major inde lux oriatur. In eo versamur Platonicae philosophiae placito, quod est de disciplina tanquam recordatione amissae scientiae. Jam nunc probatum est, hominem multa scire, quae in hac specie humana inclusus addiscere non potuit: quae igitur antea didicit: cum vero non unusquisque quoquo tempore sibi hujus scientiae est conscius, neque paratam ipsius habet notitiam, necesse est ut statuamus, ipsum oblitum esse eorum quae scivit, sed postmodum instituta disquisitione eorum memoriam recuperare. L. Bene mones. Sed Marce, nulla res, quam percipimus, in se habet aliam quam sui ipsius scientiam. Qui igitur fieri possit, ut ope sensuum recuperemus scientiam rerum in
sen-

sensus non incidentium? M. Dubitatio tua Socratem non latuit: et, ni fallor, sufficienter ab eo profligatur. Vide enim mecum quanam fit recordationis ratio, ut inde iudices ipse. Recordatio est amisae scientiae recuperatio, ad quam requiritur, primum, ut quis sciverit, deinde, ut oblitus sit ejus cuius recordatur. Variis autem modis excitatur: oritur enim vel a similibus, v. c. si quis amici imaginem pictam intuens ipsius amici recordetur: vel a dissimilibus, quale obtinet si quis lyram videns amici, hujus quoque memoriam recipiat. Sed quocumque tandem modo fiat, tum demum locum habet recordatio, si ope vel occasione alius rei, alia in mentem redeat. Concedisne, variis his modis fieri recordationem? L. Lubens assentior: innumeris enim exemplis illud demonstratur. M. Eadem ratione nos homines occasione perceptionum, quibus res in sensus incidentes nobis innotescunt, recordamur idearum quas in priore quadam vita sive cominus sive e longinquo adspeximus. Ita, ut exemplo iterum utar, si in corporibus aequalitatis participibus (9), aequalitatem aliquam deprehendamus, ope similibus ipsius *aequalis* recordamur: sin vero rei dissimilis occasione idea illa in cogitationem revertatur, fit ope dissimilibus. Diximus enim recordationem vel a similibus vel a dissimilibus, at semper ab alia re, quam cuius reminiscimur, oriri. L. Haec sufficiant ad declarandam recordationis naturam. Verum paula-

la-

latim ab argumento recessisse videamur: tu igitur, nisi taedeat, verbo moneas quid huc usque disputando constitutum sit. M. Dicta hoc modo cum nostra, de qua agimus, quaestione coherent. Demonstrat Socrates animum, plurimarum rerum scientia instructum, quam in hac vita sibi parare non potuit, quam vero recordationis ope recuperat, necessario exstitisse, antequam in hanc speciem intraret. Sed vide, quam praeclarus sit disquisitionis exitus. Quum enim pervestigata disciplinae humanae ratione, agnovisset, ideas, ipsum bonum, pulcrum, omnemque veram essentiam eum in modum animo nostro esse cognitatas, ut sine iis ulla etiam sensuum perceptio ad eum transferatur, legitime inde concludit, animum, quippe tali naturae cognatum et familiarem, unacum hac exstitisse non solum ante corporis nativitatem, sed et ab omni aevo, atque interitus in omne tempus esse expertem. L. Mirandum non est Marce, sapientem virum maluisse cum Platone errare quam cum aliis vera sentire. Sublimis enim est sententia quam tetigisti. Sed quia communiter illud agimus, ut vera a falsis, quantum a nobis fieri possit, discernamus, dicam quid omni reprehensione majus non videatur. Nam illud quidem in omnium continuo incidit oculos, nihil hic valide probatum esse, e quo confidamus post mortem superfuturum esse animum. Licet enim hypothesein assumamus, animum ex prio-

re

re vita idearum scientiam attulisse, non tamen inde colligere licet eandem esse utriusque essentiam. Quamvis igitur antea per varia saecula exstiterit, manet tamen metus, ne tandem morte interimatur. Sed ipsa quoque hypothesis in iudicium est vocanda. Si quid video, omni huic disputationi tanquam basis subjacet placitum, notiones nostras, universales, cum corporis sensibus non percipiuntur, ob id ipsum non innotuisse animo, dum corpori vivat inunctus, sed alio quodam tempore anteriore, e quo manavit Platonis de ideis doctrina. Priusquam vero dicam quid mihi hac de re videatur, liceat paulo plenius ex te audire, quales proprie sint habendae ideae illae, de quibus dudum jam actum est. M. Bene mones, atque opportunus est locus; quo de nobilissimo illo placito dicamus. Tradam igitur quae paucula hinc illinc colligere licuit. Primum omnium firmiter tenuit Plato, ipsam quam quaerebat veritatem positam non esse in rebus corporeis, quae variae vario tempore, nullo inter se vinculo connexae sensibus externis percipiuntur. Unde consequi arbitrabatur, veritatem, veramque essentiam sibi aequalem et constantem, existere extra res sensibus percipiendas, atque ipsam in sensus externos non incidere. Natura autem illa visu et auditu carens, sed vere *ὄντως οὐσα*, est in ideis sive *τυποῖς*, quas merito forte Germanorum voce *urbilden* significaveris: quae vero aliquantulum hominibus innotescunt, ex-

citatis, quas nos vocamus, *notionibus universalibus*. Exemplis rem illustrem. Ipsum pulcrum, quod variis corporibus tribuimus, non est vere in hoc illove corpore: nam eandem rem quam turpi collatam satis pulcrum dicimus, mox pulciori comparatam vilem turpemque judicamus. Ipsum autem pulcrum unum esse debet et sibi constans: atque ideo extra τὰ πολλὰ subsistit. Sic etiam ipsa veritas, temperantia, ipsa omnino scientia, ipse per se a Φαινομένοις discretæ existunt. Imo, terrestria quæcunque et visu percipienda imagines tantum deceptrices referunt veræ hujus essentiae, ad cujus exemplum sunt conformata. Sed magis etiam Platonis sententia perspicua fit, si tripartitum teneamus rerum genus, initio Libri X. de Rep. propositum: cujus primum continet ideas, τὰ ὄντα: alterum genus res omnes quæ in hac vita sensus afficiant, animalia dico, plantas, opera fabrilia, reliqua omnia, quæ referunt idearum imagines: tertium verò τὰ μιμητικὰ, ad horum exemplum confecta, quorsum pertinent pictæ imagines, poetarum figmenta, reliqua hujusmodi. Hanc autem veluti mensuram tenentibus, expeditum ni fallor erit dijudicare quales, et quo loco ideas habuerit Plato. Scilicet quantum tabula picta distat ab ipsa quam exprimit imagine, tantum etiam hæc imago remota est ab idea ad cujus exemplum fuit conformata. Constituunt itaque ideæ veluti mundum νοητόν, solâ mente et cogitatione percipiendum, purum,

aethereum, in summo coeli vertice situm, in quo vivit atque regnat beatus Deus, beatissimo quippe verae essentiae spectaculo gaudens. Hujus vero mundi imaginem referunt negotia humana et sensibilia. Plura lubens de sublimi argumento disererem, sed arduum est tironi diutius in altis philosophiae tractibus versari: tum etiam ad concinnam interpretationem dicta sufficere videantur. L. Mihi saltem aliquantum lucis subortum est. Sed absolve quod inchoasti, atque insuper trade qua ratione hominibus earum rerum notitia sit. M. Tam pura atque sincera est haec de qua agimus natura, ut a corpore ejusque sensibus neutiquam percipiatur, atque non nisi puro et in se collecto animo sui praebeat adspectum. Animus enim, verae huic assentiae cognatus, si quidem nullis hujus corporis impedimentis retineatur, ad beatum hoc spectaculum suapte evolat. Quandiu vero corpori sit conjunctus, ad idearum conspectum non admittitur. At vero, cum de eo constat, idearum nos habere notionem, adeo quidem ut sine iis nec judicare nec discernere quidquam possimus, tum etiam hominem, dum in hac vita degat, alium cognitionis fontem non habere nisi qui in sensibus est, necessario inde colligit Plato, hanc notitiam sibi parasse animum priusquam in corpus intraret: illudque explicat elegantissima fabula, quae in Phaedro occurrit (10). Ita vere artificiose nexu placitum nostrum de recordatione et vita ante-

teriore, cum reliquis Platonis placitis cohaeret. L. His jam contenti ad crisin transeamus: de industria vero dicta in brevem syllogem contraham. Vidit Plato, homini inesse plurimarum rerum notitiam, quae per sensuum foramina in eum inducta non est. Assumit vero, aliam cognoscendi viam non esse, nisi quae per sensus fiat: atque inde concludit quae de ideis et recordatione dixisti. Itane rite intellexi? M. Probe, mi bone. L. Equidem igitur sic opinor, egregie sane philosophum perspexisse ideas sive notiones universales, sive qualicunque nomine designes *νοούμενα* illa, et habere in se *οὐσίαν* quandam, et sensuum ministerio non innotuisse homini, sed minime inde deducendum, quod sine probatione assumit Plato, ideo haec omnia tanquam *τύπους* extra hominem exstare: multo etiam minus inde necessitas quaedam vitae anterioris efficienda est. Probandum enim fuisset optimo viro, non aliud animo inesse *ἔργον*, internum illud, quodque suae naturae vi secundum certas leges producat notiones illas, sensibus non percipiendas. Quod cum ita sit, merito dicamus, omne placitum de ideis atque recordatione innixum esse hypothese nec probatae nec probandae. Contrarium enim abunde docuisse videntur ii philosophi, qui in ipso animo idearum fontem exquisiverunt: atque ideo vanam esse immortalitatis spem, tali fundamento superstructam.

M. Videris mihi, Cebetis instar, *καρτερώτατος*

πρὸς τὸ ἀπειεῖν τοῖς λόγοις: nec video quo pacto hanc Platonis doctrinam tuear probabiliter. Verum servandum est paroemium, „amicus Plato —

L. Age o bone, pergas hoc animo, quae supersunt, mecum communicare argumenta. M. Pervenimus ad quintum argumentum, cujus nexum cum praecedentibus, scriptis exposui. Ait enim Socrates, communem esse hominum metum, ne animus mortuo corpore una dispargatur et ventis quasi diffletur, quasi mors non solum corporis, sed et animi esset dissolutio. Quibus si succurrere velimus, videndum erit, quid sit dissolutio, tum etiam cujus naturae sit animus, ut inde fiat conclusio. Dissolutio nihil aliud est nisi partium, quibus res composita est, disjunctio; solvi igitur nequit res, quae partibus non constat.

L. Hoc certe omni reprehensione est majus. M. Si jam asumamus, duplex esse rerum genus, compositum alterum, alterum simplex, dubium non erit, quin res mutabiles, τὰ πῶλλὰ, varia et incerta, sint composita: immutabilis vero essentia, ipsae ideae sint simplicis naturae. Atque alia etiam huic convenit rerum divisio: namque res illae compositae et mutabiles sensibus externis percipiuntur: altera vero illa species, quam simplicem et immutabilem diximus, oculis non cernitur. Duplex igitur universe est rerum genus, alterum quod complectitur res visibiles, mutabiles: alterum invisibiles, immutabiles: quorum hoc indissolubilem perdurat, illud dissolu-

tioni obnoxium est. His constitutis videamus utri speciei adscribendus sit animus. Homo constat animo et corpore: non est quod dubitemus, quin hoc sit visibile; animus vero, ab homine certe, conspici nequit. Si igitur secundum humanam naturam loquimur, invisibilis est, ideoque simplex. — Verum etiam aliunde haec simplex et immutabilis animi natura colligitur. Convenit enim (quod supra tetigimus) et cognatus est animus illi essentiae, quam conspectu et mutatione carere diximus: vide enim Licini, nonne familiarem ipsum dicamus iis rebus, quibus si accesserit, vivit demum et beatus est? Et vero, possisne negare, eo tendere omnem ipsius vitam, omniaque studia, ut sincerus ad ipsam immutabilem escendat veritatem, ejusque contemplatione fruatur, erroribus sensuumque illecebris vacans? adeo ut in veritatis veraeque essentiae veluti consortio vivens, ea tandem gaudeat felicitate ad quam attingendam informatus est. Quod si haec est animi natura, ut quamprimum corporis impedimentis sit solutus, vivat in familiaritate et perceptione rerum immutabilium, qui fieri aliter possit, quin ipse semper sit idem sibi que constans atque immutabilis? L. Paulatim nebulae diffunduntur, nec tamen plene etiamnum perspicio, qua ratione Plato humanum animum dixerit immutabilem. Ajunt enim hoc in viris non nisi raro, in foeminis fere numquam deprehendi. M. Non ita tu, Licini, mitte intempestivas in pravitatem humanam

elegias. Tu vero simplex placitum sic accipe. Si veram animi naturam intueamur, dicendum est, ipsum visu carentem et simplicem esse, et sua natura similem verae essentiae, nulli mutationi obnoxiae. **L.** Haec igitur misa sunt; perge narrando. **M.** Hoc unum est addendum. Cum animus corpori imperet, corpus vero seruiat, sequitur, illum esse divinum, hoc vero mortale. Jam autem longiorem argumentorum seriem brevi summa contrahamus. Constituimus, duplicem esse rerum speciem, quarum haec compositas complectitur et dissolutioni obnoxias, illa non compositas nec dissolvendas. Ad priorem retulimus nostrum corpus, quippe mutabile, visibile, mortale: ad alterum animum, utpote non visibilem, immutabilem atque divinum. Quod si autem talem agnoscamus animum, quis tandem metuat, ne morte dissolvetur atque interimatur, cum ne corpus quidem mortale et dissolutioni obnoxium statim dispergatur, sed nunquam, si cura ipsius habeatur, per immensum tempus post mortem perduret, quod accidere solet cadaveribus Aegyptiorum more exsiccatis, tendines vero et ossa fere non dissolvantur? Profec- to dubium non est, quin post mortem revertatur animus ad sibi similem naturam atque bonum Deum, si in se collectus ope philosophiae, purus a corpore secedat! **L.** Consolationis plena est haec quoque dialogi pars: sed quanto magis animadvertimus, compositam variisque hypothesebus innixam

esse disputationem, tanto etiam attentius singula erunt recolenda. Hypothesis totius argumenti est, ni fallor, duplex esse rerum genus, compositum et simplex. Mirandum tamen est, nullam ejus probationem a Platone esse subjectam. Non enim dicendum est, esse genus simplex, quia est aliquod compositum: quoniam non omnis thesis habet sui contrarium. M. Si quid video, ratio quaedam subest Platonicae disputationi, si non firma et indubitata, at certe probabilis et ex naturae legibus desumpta. Manifestum est Platonem deducere hanc distinctionem exinde, quod quaedam res sint mutabiles sua natura, aliae vero immutabiles. Videamus autem, quid proprie rei cujusdam fit mutatio. Ut opinor, quod et ipse voluisse videtur, est illa partium, quibus res quaedam consistat, dissolutio atque transpositio: licet enim rem alteri adjungas, vel de loco eam moveas, nisi tamen substantiam transpositis partibus innoves, neque eam mutabis, neque aliam ex alia facies. Quod si verum est, age, aliud mecum observa. Duas mihi videor invenisse normas universales; primo, eo ut res possit mutari, requiritur ut partibus constet: secundo, si res partibus constat, fieri potest ut mutetur: nam partes semper dissolvi possunt: quod enim ita cum aliqua re cohaeret, ut nec re, nec cogitatione ab ea disjungi possit, partem non constituit, sed est unum cum re ipsa. Si igitur adfit essentia, quae mutari nullo modo possit, neces-

cesse est partibus non constet, ideoque sit simplex. Agnoscimus autem in Deo, in ipso pulcro, vero, bono, naturam immutabilem: est igitur re vera simplex quaedam natura. L. Forte aliquid dicis; fateor enim vehementer me assentire Platonis placito, qua statuit, esse naturam quandam simplicem et non disolvendam, etiamsi impar sit dijudicandae argumenti efficaciae: adversam certe materialistarum opinionem egregie recentiores philosophi profligasse videntur. Sed quidquid sit de hac distinctione rerum in simplices et compositas, modus quo haec animi simplicitas demonstratur, probandus non est. Primum enim nosti de ideis quid sentiam: quae si non existant, corrui certe argumentum, cujus vis ex animi cum ideis cognatione petitur; tum etiam hoc vide. Nisi me lateat, primum argumentum hoc est: ideae invisibiles sunt simplices: animus est hominibus invisibilis, ergo quoque est simplex. Quasi hic applicandum esset axioma mathematicum, duas res, quae sunt aequales tertiae cuidam, etiam inter se esse aequales. At vero, si rite sibi constare voluisset Plato, primum ipsi fuisset probandum (quod facile factu non arbitror) omne quod invisibile est, ideo quoque esse simplex. Dein fuisset demonstrandum, animum re vera per se et sua natura esse invisibilem: nam vides quam incautum sit, sine ulteriore probatione animum ideo invisibilem pronuntiare, quoniam humani oculi aciem fugit. Itaque, me iudice,

ce, tantis in forma vitii laborat hoc ratiocinium, ut strictae probationi inservire nequeat. M. Non habeo quod respondeam. At alterum attulit argumentum ex animi cum natura simplici convenientia et quasi familiaritate desumptum; Anne et hoc eadem sententia damnandum esse censes? L. Imo mirum in modum me movit. Nam licet Platoniam de ideis doctrinam non integram accipiamus, e natura tamen et studiis animo insitis egregie ipsius simplicitas elucescit. Cum enim corpora et visu percipienda omnia per se appareant varia, nullo ordine cohaerentia, atque perceptiones nostrae externae confusae sint et discretae, mens vero humana haec omnia ad conjunctionem et unitatem revocat, atque tum demum suae naturae satisfecisse videatur, si, quantum fieri possit maxime ad simplicia et mutationibus non obnoxia ascenderit; cum praeterea omnis de se ipso cogitatio ad simplicem et numquam dividendam unitatem — *Ikheid* Belgice dicitur, — referatur, juste exinde efficere licet, simplicem quoque esse animi nostri naturam, quae nullam sibi metuit dissolutionem.

M. Licet invito, ut videtur, Marte huc usque Platonem nostrum propugnaverim, et paucas tantum exuvias saevo tuae critices gladio eripere contigerit, pugnam tamen renovandam esse censeo, nisi vincendo nimium sis fatigatus. L. Rides, Marce! procedas modo, Grotiani istius memor symboli.

M. Per-

Arg. 6.
P. 57-62.

M. Pertinet sequens argumentum ad refellendam opinionem, quae, si vera sit, nullum immortalitati locum relinquit. Contendit enim illa, animum non ipsum per se existere, sed harmoniae instar oriri ex justo temperamento humoris et siccitatis, caloris et frigoris: unde sequitur, ipsum, quippe e corporis partium concentu quodam ortum, una cum corpore nasci et perire. Facili negotio ostendit Plato, Socraticum hominem non decere huiusmodi placitum, quod supra expositum est. Nos autem animum convertentes in secundam huius ratiocinii partem, inquiramus in ipsam harmoniae naturam, qualem proposuit noster. Harmonia hoc sibi habet commune cum omni re composita, ut necessario eodem modo existat, quo variae partes quibus constituitur: neque facultatem aliquam habet aut vim exercet, nisi quae principium habeat in partibus illis. Quam ob causam nulla res harmonice composita imperat iis e quibus consistit, sed sequitur et obtemperat. L. Liceat orationem interpellare: videtur enim significare Platonis disputatio, rem compositam non posse efficere nisi quod singulis partibus proprium est, quod tamen non ita videtur: nam sic ne harmonia quidem cogitari posset. Vide enim! singuli Ioni harmoniam non continent: non igitur eorum effectus esse possit harmonia, si quidem unaquaeque facultas rei compositae jam adesse debuit in singulis partibus. M. Non hoc certe voluit Plato. Sed dis-

distinguendum est inter ipsam novam qualitatem, e partium compositione oriundam, et principia veluti et elementa, quae necessario requiruntur ad efformandam novam illam qualitatem. Exemplo proposito expeditior erit dictorum intelligentia. Compositis secundum certam normam variis sonis, accedit iis nova idea harmoniae. Haec vero existere nequit, nisi singulis illis sonis insit vis, qua aurem certa ratione afficiant, quae est primum omnis harmoniae requisitum. Hanc vim si spectemus, ab ea totam harmoniam pendere animadvertemus. Si enim acuti sunt soni, acuta erit harmonia. Si graviter sonant illi, haec obtemperabit: et sic in reliquis. Eleganter autem rem exposuit Mendelssohnus, qui totam hanc materiam Platonice, imo totum Phaedonem (ut ajunt Icti) specificacione fecit suum. L. Recte: intelligo harmoniam vim non habere nisi cujus principium sit in singulis sonis, neque aliquo modo eam quidquam pati, quod ab iis profectum non sit. Jam a Mendelssohno divertentes ad Platonem recurramus. M. Idcirco harmonia numquam sonat aliter quam soni quibus constat, nec his ullo modo contrarium facit. Sed insuper hoc animadvertete. L. Quid? M. Fieri nequit ut alia harmonia magis sit illud ipsum, harmonia, quam alia. L. Contrarium docere videantur musices periti, qui alios sonorum concentus plenos vocant, alios minus plenos: alios

alios dissonantibus, alios consonantibus sonis effici dicunt. M. Re tamen inspecta nihil inter se differunt, hoc sensu, quod nulli horum concentuum prae reliquis magis conveniat harmoniae cognominatio, ideoque omnes aequaliter sint *harmonice compositi*. Aliudne censes?

L. Proh pudor! nugatus sum! — Sed quorsum divergimus? M. His in antecessum positus, ad animum ita redit Plato. Animo proprium est, ut numquam magis aut minus quam alius sit id ipsum, animus: quod eadem ratione atque in harmonia tuto affirmamus. Quod si verum est, necesse est, ut vel dicamus animum harmoniam non esse, vel ut absurda statuamus. Dicimus enim, et merito, alium animum prudentem et bonum: alium insanum et pravum: ille virtutis est praeditus: virtus autem nascitur ex harmonica compositione trium animi partium *λογον, θυμου, et επιθυμιας*: hic virtutis et harmoniae expers. Jam, quaeso, quo modo haec sibi conveniunt? Nam qui statuit animum esse harmoniam, simul debet admittere aliam quandam in eo harmoniam, si virtute sit praeditus: vel *ἀναρμόστιαν*, si pravus sit, et sic alia harmonia magis quam alia harmonice esset composita, alius animus alio magis esset animus. Quod utrumque absurdum esse vidimus. Patet igitur, eum qui statuit, animum esse harmoniam, simul affirmare, nul-

lum

lum esse in homine vitium: quod sane perquam absurdum est. L. Caveamus tamen, amice! ne speciem pro Junone amplectamur. Consequentia enim falsa ex firma hypothese ducta est. Vidimus omnem harmoniam eundem in modum esse harmoniam, nec quidquam in se recipere, quod faciat ut magis minusve harmonia sit. M. Quid igitur? hoc unice volebam. L. Haec sit vera hypothesis. Sed jam ad animum transferenda erit. Dic mihi o bone! estne plane similis harmonia musica atque illa quam isti in humano corpore agnoscunt? aut qualem hanc dictam opinaris? M. Harmonia illa, credo, quae animum constituit, dicitur esse effectus justae temperamenti humoris et siccitatis, caloris et frigoris. L. Quo nomine igitur cum musica harmonia convenit? estne plane huic aequalis, an diversa species ejusdem generis? M. Harmonia proprie dicta musica, est effectus sonorum rite temperatorum secundum certam normam. L. Igitur conveniunt inter se tanquam ejusdem generis species: nam hoc commune habent, quod utraque existat justo quodam temperamento partium singularium, quae communiter ad certum aliquid efficiendum conveniunt. Hujus generis species non tantum cernitur in harmonia musica, sed in quocunque instrumento composito, v. c. in horologiis, in quibus partium concentu certus aliquis producit effectus, isque vel major vel minor pro majore vel minore partium in idem convenientia, et virium in-

ten-

tentione. Nisi enim hanc illius generis definitionem asumas, non video, quis sanus sensus possit sententiae tribui quam h. l. oppugnat Plato. M. Nondum video, Licini, quo nomine Plato tam graviter peccaverit: plenius explices quid velis. L. Ex illa definitione concludo, licet verum sit animum esse harmoniam, non tamen inde necessario sequi, ipsum nihil unquam esse effecturum, quod, ex alia idea dijudicatum, harmonia non sit. Sit exemplo, mola ferro cutiundo inferviens: si haec rite suo munere fungatur, harmonice composita est. Nonne? M. Videtur, ex tua definitione. L. Verum rotationibus suis et pulsationibus strepitum excitare solet, auribus tam molestum, ut nihil magis ab harmonia musica alienum sit. Mola igitur nostra harmonice composita est, et nihilominus *ἀναρμόστιαν* habet. Ratio vero in promptu est. Mola harmonica est, quia virium temperamento ferro cutiundo probe infervit: sin vero ejus strepitum ad musices rationem et ideam referas, harmoniam non habet. Vera autem in mola erit *ἀναρμόστιαν*, si fractis alis sive rotis, cesset conjunctis partium viribus efficere, cui efficiendo erat composita. Si jam exemplum ad animum transferas, secundum contrariae opinionis philosophos ita statuendum videtur: Animus nascitur ex temperamento humoris et ficci, frigoris et caloris in corpore humano: est animus secundum hanc opinionem facultas cogitandi, ap-
 pe-

petendi, rejiciendi, nata ex hoc temperamento: quatenus igitur hae facultates re. vera vigent et excitantur, existit etiam harmonia animum constituens. Verum nihil attinet utrum his facultatibus aliquid efficiatur, quod aliae ideae, v. c. boni vel mali, consonet, an vero quod ab ea discrepet. Prouti enim machinae in exemplo strepitus, abhorret ab harmonia musica, salva tamen ipsius harmonica compositione, ita etiam salva corporis animum efficientis harmonia, hujus effectus posunt discrepare a perfectissima omnium, morali harmonia. Corporis enim, tamquam subtilissimae machinae harmoniam consistere vidimus in eo, ut efficiat animum cogitantem, appetentem, respicientem. Licet igitur toto coelo absim, ut inhumanam hanc tuear opinionem, hoc tamen, quod memorasti, Platonis argumento eam non refelli existimo. Sin vero libere dicam, unde errorem natum esse censeam, idem mihi quod in priore argumento videtur reprehendendum, summum Platonem nimis adhaesisse verborum sono, neque magnopere attendisse variam eorum significationem pro vario usu quo adhibentur: atque [eo] deceptum, mathematice nimis in hac quaestione esse versatum (II). M. Acrem te geris Platonis adversarium, atque in praesenti nihil mihi restat, praeter spem, alium post me ipsius causam melius esse acturum. Quocirca fatius mihi erit alteram ostendere viam, quam ingressus est ille, ut harmoniae fautoribus occur-

curreret. Ait enim, quod nemo in dubium vocat, animum, praesertim si prudens sit, imperare, corpus contra obedire: neque hoc convenienter corporis affectionibus atque cupiditatibus, verum saepissime reluctante corpore: saepius enim sitienti vel esurienti resistit animus: vel etiam aegrotanti membrum aliquod amputat: vel, quietem licet appetens, gymnastica defatigat. Tum etiam, quod mirandum est, saepius semet ipsum tamquam diversum a corpore alloquitur, cujus rei exempla apud incultos etiam homines occurrunt, atque antiquissimae aetatis poetas. Quod ideo negligendum non est, quia nativa haec prisci aevi vox declarare videtur, quantum talis de animo, diverso a corpore, opinio, conveniat humanae naturae. Jam vero, nisi hominum sim ineptissimus in sermonibus diducandis, cuius manifestum esse opinor, haec omnia ab harmonica animi natura immensum discrepare. L. Marce, miserum esset, si opinionem tam vehementer cum intimo hominis sensu cohaerentem, instituta disquisitione falsam deprehenderemus. Sed bono sis animo, atque mecum vide, quam egregie disputata ex priorum hypothesi illustrentur. Quamvis enim observatum sit, fieri posse ut res harmonice composita aliquid efficiat, quod, si cum alia idea compares, harmonia non sit, firmam simul agnovimus veritatem, nullam harmoniam posse quidquam efficere quod sibi ipsi repugnet: sive, ut ait Plato, nul-

iam harmoniam excitari, aut sonare, aut quidquam facere, quod partibus quibus constituta sit, advenietur. Huic hypothese convenienter, si quidem animus constitueretur corporis partium concentu, fitiente v. c. corpore necesse esset, ut tota corporis harmonia, cogitatio, impetus, sensuum cupiditates in idem illud consonarent, ut partium quibus constet perpessione obtemperarent: itaque cogitatio et impetus omni opera hoc agerent ut portionem pararent, donec bibendo satures essent cupiditate affectae corporis partes: et sic in reliquis foret dicendum, quae exempli gratia attulisti. Plane vero contrarium observamus, ita quidem ut tota ista harmonia potius appellanda videatur continua corporis et animi discrepantia. Obstinatis igitur harmoniae propugnatoribus nihil restat, nisi ut uniuscujusque contrariae in homine sive perpessionis sive affectionis effectricem diversam statuunt harmoniunculam: cui veluti cohorti una praeficienda erit major harmonia cogitationis parens, in qua sensus egoismi (*Ikheid*) habitet: et haec sane lepida esset hominis fabrica! M. Papae! bona verba Licini! risum moveas in re tanti momenti. L. Ne aegre feras: risum quoque amavit Socrates. Verum, quod res est, apta videtur Platonis sententia, quam memorasti, atque plena cognitionis naturae humanae: quo enim acuratus hominem, cogitandi praesertim facultatem, observemus, eo quoque luculentius apparebit, hanc

non esse compositarum corporis partium effectum, sed simplici cuidam naturae propriam, diversae illi a corpore et per se subsistenti. Haecine autem ad Platonis argumentum dijudicandum sufficiant? M. Exhausta quidem haec disquisitionis materia nondum est. Sed alia superest longiuscula disputatio, cui haec veluti fundamento est. Cum enim hoc argumento sit probatum, animum per se a corporis partibus diversum subsistere, jam erit demonstrandum, quod supra tentatum erat, ipsum morti prorsus subjectum non esse. Jubesne me igitur procedere? L. Quantum possum attente ausculto. M. Memoria, credo, tenes postremum Platonis argumentum, petitum e disquisitione in causam universalem existentiae et interitus. Ibi enim investigatur causa, ob quam res existant tales, quales sunt, deinde secundum hanc normam efficitur, quomodo res intereant. L. Memini, tum etiam docti istius sopherarum ratiocinii, quo vehementer sum delectatus. M. Mittamus sopheras, quo magis integris viribus ad ipsam Socratis sententiam explorandam accedamus. Brevibus contracta eo redit: causa quae facit ut res aliqua sit illud quod est, et hanc, non aliam, habeat qualitatem, est in praesentia ipsius ideae secundum quam cognominatur. Exempla autem haec sunt: res pulcra omnis, talis est praesentia ipsius pulcri ideae: res vitalis praesentia ideae vitae: reliqua innumera. Ideae autem ipsae mutari vel aliud ex alio

fie-

Arg. 7.
p. 62-80.

fieri nequeunt: ipsa magnitudo parva numquam erit, neque ipsum pulcrum turpe. Si igitur diversa idea accedat rei quae continet diversam ideam, haec necessario interibit aut decedet, non vero in accedentis ideae diversam qualitatem transibit.

L. Nondum magnopere perspicio quid voluerit Socrates. M. Apertius igitur dicere conabor. Recordaris quod supra disputavimus, Platonem veram existentiam, certamque normam ad quam referendae sunt perceptiones nostrae, posuisse in ideis, sine quibus nulla cogitatio, nullum iudicium est. Statuit igitur, omne nostrum de rebus iudicium consistere in earum comparatione cum ideis quarum participes sunt: et vero secundum hanc normam res talis qualis est, dicenda est, quia particeps est ideae universalis cuius imaginem refert. Sic mensa talis est, quia fabricata est secundum ideam mensae *ὄντως οὐσίης* (12): si insuper pulchra sit, talis est, quia refert *τὸ κάλλος*. Atque simul hoc modo intelligimus, qui fieri possit, ut eadem res eodem tempore pulchra v. c. et minus pulchra a nobis dicatur. Si rem singularem, comparatione cum ipso pulchro instituta, pulchram iudicamus, fieri potest ut mox eandem non ita pulchram dicamus, ratione habita alius rei, quae propius ad ipsam pulchri ideam accedat. Etenim non tantum res per se sumtas cum ideis comparamus, verum etiam si varias res inter se comparamus, secundum eandem normam iudicium insti-

tuimus: quocirca dicendum est, omne nostrum de rebus iudicium consistere in earum comparatione cum idea quâdam singulis communi, et inde explicandas esse varias qualitates, quae rebus adscribuntur. L. Jam nunc paulo melius intelligo. M. Neque pigitur metuendum est, ne unquam in eum incidamus errorem, ut eandem rem eodem tempore sibi contrariam esse dicamus. Sic v. g. si Simmiam minorem dicamus Phaédone lat. majorém Socrate, non eo significatur Simmiam per se magnum esse, et parvum: annam ipsa quae in eo est magnitudo parva esse nequit; neque et parvitas magna unquam erit: sed si eum cum Phaédone comparamus, parvus est, quia propius accedit ad parvi ideam, atque aufugit ex ipso magnitudinis idea, quam ei tribuimus si Socrati eum comparemus. Itaque, prouti Arg. 2. vidimus omnem mutationem fieri a contrario in contrarium; eo sensu ut nulla res accipiat qualitatem sive cognominationem, nisi antea contrariam habuerit; hoc quidem loco agnovimus ipsa haec contraria, a quibus res cognominantur, numquam fieri sibi contraria; neque in sui invicem statum transire, sed necessario accedenti sibi contrario cedere atque aufugere, vel interire. L. Sit ita Marce! sed quorsum tendimus? M. Placide Platonis legamus vestigia. Vidimus causam existendi esse in praesentia ideae: sunt autem plurimae res quae non tantum suam contineant fin-

gu.

gularem, sed et aliam generi alicui propriam: sic ignis habet sibi propriam ideam a qua cognominatur, et insuper caloris, quacum necessario conjunctus est: sic etiam 3, 5, 7. praeter sibi specialem, continent etiam universalem imparitatis ideam. Tenendum autem est, hic significari res, quarum sine concursu duarum plurimumve idearum, nulla est existentia, prouti v. c. non est ignis, nisi convenient in eandem rem et *ignis* et *caloris* idea. Hoccine satis explicate dictum? L. Sufficenter. M. Facile autem e dictis colligimus, hujusmodi res non solum non recipere in se ideam sibi contrariam salva sua existentia? sed et respuere omne quod sibi cognatae ideae repugnet. Sic ternio non recipit duadem quia cognata haec est ideae paritatis, quam respuit ternionis idea: licet etiam 3 et 2 ut numeri sibi contrarii non sunt. Atque idem in reliquis verum est. Nam in his omnibus speciei idea tollitur nisi generis pariter idea adsit. L. Spinosa fit femita quam sequimur Marce! neque magnopere exitum conspicio. M. Et tamen ad metam accedimus. Sed priusquam progrediamur, tutius erit dispicere, quousque procesferimus. Quo melius quaestionem, num animus ex vita in mortem transire possit, abolveremus; primum investigavimus causam, ob quam singulis rebus sua qualitas sit tribuenda, ut inde elucesceret, quemadmodum res illae in diversum statum transire possint. Causam agno-

vi-

vimus in praesentia ideae secundum quam res cognominatur; nullam vero mutationem ita fieri posse vidimus, ut res accipiat sibi contrariam ideam, salva sua existentia: accedente enim nova eaque contraria idea, pristina evanescit vel abit: nam duo contraria in eadem re eodem tempore esse nequeunt. Sic vidimus ternionem non recipere paritatem, neque ignem frigus, alia innumera. Quae si vera sunt, tuto affirmamus ternionem esse paritatis expertem; ac pariter injustum quidvis justum esse expertem. Jam autem eadem ratione de animo videamus. Animi idea sibi conjunctam habet vitae ideam. Mors contraria est vitae: igitur animus numquam recipiet mortis accessionem, est igitur mortis expertus et immortalis. L. Obstupui ad celerem hunc disputationis cursum. Sed Marce, primum quod animadvertendum habeo est, Platonem non satis sibi constare in hoc dialogo. Licet enim probe distinguam prius illud argumentum, quo monstratum est, omnem generationem fieri a contrario in contrarium, a nostra disputatione, vel sic tamen utraque haec parum secum convenire arbitror. Secundo enim argumento dictum est, mortuos fieri ex vivis, ideoque animum in e conditione fuisse quam vocat mortem, priusquam in corpus intraret: jam vero mortis expertem pronuntiat Plato. Quomodo haec conveniunt? M. Optime, modo rem accurate distinguas. Bifariam enim Plato consideravit mortem: priori loco eam

ha-

habuit animi viventis a corpore separatam existentiam; hic vero, utpote vitae contrariam, eam dixit vitae privationem. Num quid vis plura? L. Sufficit mi bone! latuerat enim varie accepta mortis vox. Sed, ut hoc mittamus, exiguum sane humano generi solatium praebet quod demonstravit Plato, animum mortem non recipere; nam nisi fallor, hoc longa argumentatione non indiget, animi naturam consistere in cogitatione et vita, ideoque ipsum, quamdiu animus sit, numquam recipere mortis ideam. Sed nihil eo efficitur, nisi hoc unum, animum amittere hanc suam naturam, quam primum mors ad eum accesserit. In iisdem igitur versamur tenebris, quibus dialogi initio eramus circumfusi. M. Ne quid nimium festines Licini; idem enim probe animadvertit Plato; sed sine ut reliqua paucissima superioribus jungam. Si ea sit natura caloris, qui adest in igne, ut interitus sit expers, necessario quam primum igni admoveatur frigus, calor non extinguatur, sed fospes aufugiat. Atque pariter, si illud, quod mortem non recipit, sit quoque interitus expers, necessario accedente morte incolume evadet. Quod si haec nolis, dicendum est, calorem et animum viventem hisce in casibus interire: nam tertium cogitari nequit. Et vero fieri saepius videtur, ut aliqua res accedente sibi contrario pereat. Nam v. g. accedente paritatis idea ternioni, haec re vera interimitur; nulla enim est ternio, neque

umquam existit, quam primum paritatem receperit. Verum igitur cum duorum alterutrum necesse fit, vel ut res accedente sibi contrario incolumis evadat, vel ut in hac perpeffione pereat, eligas utrum horum fit dicendum de ipfo eo quod mortis est expers? An non dicamus, si quid aliud, certe Deum rerumque ideas, et omne quod mortis est expers, interitum non pati? Socraticus certe homo, cui perfuafum est, animum ideis cognatum esse et similem, dubius in hac electione non haefitabit. Tu vero, quid ais? L. Ne quid aegre feras optime Marce! si contendam nihil certi hoc ipfo demonstratum esse. Nam, quod priore venit loco, omnis illa de caufis existendi disputatio pendet a placito de ideis, de quibus supra sententiam protuli: quibus si fides habenda non est, una quoque corruunt placita inde derivata. Et profecto, Plato non tam constituisse videtur caufam, quae faciat ut res quaedam per se et re vera fit illud ipsum quod est, quam quidem rationem ob quam nos homunciones ei certas quasdam qualitates adscribamus, pro nostra humana percipiendi et iudicandi ratione, quae certe nullam vim habet ad constituendam ipsam rei, de qua quaerimus, naturam. Sic, ut hoc utar, si dicat Plato, rem puleram esse ideo quia particeps est ideae pulcri, proprie nihil aliud significat nisi quod nos, pro nostra percipiendi et sentiendi ratione, rem pulcram iudicemus [quoniam convenit pulcri, quae
in

in nobis est, ideae: proinde neququam eo declarari causam propriam, quae faciat ut res illa hoc modo nos afficiat, utque talis sit qualis est. Dicendum igitur est, quoniam ideae subjectivam tantum nostri iudicii formam continent, ab iis minime ad ipsam rerum naturam esse concludendum, quod tum demum jure fieret, si valide probatae essent hypotheses, ideas habere objectivam realitatem, atque harum accessione rerum existendi modum definiri: quod tamen a Platone factum non est. Verum etiam licet, quod dixi, concedamus, animum quamdiu talis sit, mortem non recipere, non video cur ideo minus interitui sit subjectus. Nam nulla est idonea ratio ob quam existimemus, illud quod sine vita existere nequeat, potius interitum non pati, quam aliud quidvis; unaquaeque enim res aequae necessario est illud ipsum quod est, atque ideo aequae necessario respuit interitum, quandiu manet illud ipsum quod est. Eodem vero redire videtur Platonis disputatio, ac si quis affirmaret, horologium, fractis ejus partibus, existere non posse, dein ipsum frangi ideo non posse contenderet, quia, si quid aliud, illud certe frangi nequeat, quod sine partium integritate existere non potest; cum tamen quotidie fracta horologia videre liceat. M. Ἰττω Πλάτων, vereor enim ne vires deficiant meae, ad vindicandam summi viri sententiam. L. Secundum disputata igitur aequae probabile est, ut animum accedente mor-

morte interim quam sospitem et vivum aufugere. Sin vero aliunde probaveris, animum numquam desitutum illud ipsum, animum, esse, tum demum concedendum erit, eum nec vita, nec cogitatione umquam privari posse; animus enim non est nisi qui vivat et cogitet. Argumentum, quo hoc fuit probatum a Platone, supra recensuimus eo loco, ubi immortalitatem nostram deducit ex animi similitudine cum ideis omnique vera essentia. Cum vero de iis actum jam fit, dicta ad epicrisin sufficiant; nisi alia sentias. M. Non sine dolore animadverto Licini, quam idigne Platonis causam tuitus sim: nam fatendum est, imparem me esse profligandis dubitationibus quae nullis fere non placitis opposuisti; neque etiam posse vindicare quod ingeniose ultimo hoc argumento disputasse videbatur egregius Philosophus. Si enim oculos retro convertam in campum quem fumus peragrati, paucissima tantum conspicio loca firmiter constituta, quae tutum praebeant veluti asyllum infelici generi humano. Nam quia tota fere Platonis disputatio pendet ab eo, num re vera ideas rerum esse dicamus, illud vero rationibus probare non potuerim, hujus fundamenti casum infecta est totius aedificii superstructi ruina. Neque tamen minus mirifice placet pulcherrimus dialogus. Impium enim esset nisi grato animo confiterer, quantam exinde perceperim verbis non declarandam voluptatem; quamque egregie ipso fir-

mata, sit, atque stabilitata dulcis fiducia vitae et felicitatis futurae. Unde autem explicandus videatur jucundus iste sensus, quo invitum veluti afficiat Phaedonis lectio, etiamsi argumentorum efficaciae parum tribuamus? L. Operae pretium erit Marce, ut ex editiore, in quo jam collocati sumus loco, totum dialogum uno obtutu pertusremus: sic enim nisi me spes decipiat, brevi manifestum erit, quid tandem de eo sit judicandum.—Itaque pars altera Phaedonis absolvitur argumentis et ratiociniis, in quibus ponderandis satis diu morati sumus. Nobilem in iis thesin sibi probandam sumit Plato, animum esse immortalem: quod tum demum demonstratum erit, si doceatur, ipsum per omne tempus existere, atque una cum existentia fervare sui conscientiam cogitandique vim. Hoc consilio ductus, arg. I. erectam excitat spem immortalitatis, tum vero arg. 2—6. agit de existentia animi nec finem, nec dissolutionem metuente: et denique ostendit, arg. 7. animum ita superesse ut cum existentia simul fervet sibi propriam vitae ideam, quae quidem non est sine cogitatione et sui conscientia.

Admirati sumus acrem eximii viri in disputando solertiam, cum simplicitate et elegantia conjunctam; verum simul agnovimus, ideo potissimum plurima ratiocinia fiduciam non excitare, quia plus quam fas est in iis argumenta transferentur a nostra humana percipiendi cognoscendique ratione,

ne, ad res ipsas per se spectatas: et sic, quod sponte e placito de ideis ductum est, saepius rerum qualitates et cognominationes quae unice ab animi nostri et cogitationis legibus pendent, tamquam per se subsistentes consideravit. Opus autem non est ut haec fusius recolamus, cum sparsim suo loco a nobis declarata sunt; atque fatis est in universum observasse, quam necessarium accidat, ut minus probandae sint Platonis demonstrationes stricte dictae, quippe deductae e principio non probando.

Altera pars continet sermones qui non inferviunt strictae demonstrationi, quaeque exhibet dramaticam descriptionem: et haec est Marce! quae tam mirifice placuit legenti. Ratio vero hujus rei non recondita est. Nam primum omnium, qualiscunque tandem de argumentorum vi sententia feratur, tanta certe est dictionis venustas, ut non facile aliud ex antiquitate scriptum excites quod frequentius imitando exprimere studuerint recentioris aevi homines docti, quo fit ut qui manu egregium librum sumserit, deponere nequeat nisi saepius relectum. Sed aliis insuper commendatur dotibus. Omnis enim Platonici Socratis oratio spirat honestatis, sanctaeque virtutis sensus, qui sua sponte animum extollunt, atque gratam humanae dignitatis conscientiam in pectore excitant; mentemque audientium ubivis revocat ad generosa, quae animo innata sunt, studia, ejusque
 praec

prae corpore praestantiam. Quae quidem si plenam demonstrationis formam et vim non habeant, ideo tamen nescio quomodo tenent atque persuadent, quoniam arctissimo vinculo cum intimo hominis sensu conveniunt. Etenim, philosophia, quae ipsius animo inerat, ductus Plato, egregie sensit quod postea probavit Kantius, hypothesein de immortalitate non ratiociniis demonstrari, sed tamquam necessariam et veluti postulatam assumi, hanc unice ob causam, quia cum ipsa nostri animi et supremae moralitatis lege cohaeret nexu non dissolvendo: et idcirco, exhausta omni in ratiocinando sagacitate, ad intimam audientium persuasionem tamquam supremum aliquod tribunal, quaestionem dirimendam remittit: quod facit, ut alia taceant, in fine ultimi argumenti. Tum vero maxime, si practicam, quae vocatur, placitorum spectas praestantiam, parum sane ad horum efficacitatem facere videtur, e quo tandem principio deducta fuerint: nam, mi bone, ea est, mihi crede, naturae benignitas, ut raro generosae indolis homo in constituendis moralibus placitis a vero deflectat, licet etiam frustra tentaverit varia sua placita firmo principio fulcire. Ita, qualiscunque tandem sit nostra de vi argumentorum opinio, ipsam certe firmam immortalitatis spem eo adhibet Plato, ut hominum animos informet ad virtutem, proposita summa beatitudine, cuius purus castusque animus post mortem fiet particeps.

M. Intellego quid velis, et te praeunte agnosco Socratem ex imo pectore disferentem mirifice animum tenere: atque videatur inde illustrari, quare Mendelssohnus, servatis colloquiis omnique forma dialogi nostri, nova tantum argumenta Platonice substituerit. L. Vera forte animadvertis Marce! Sed in recensendis causis quibus efficitur, ut Phaedon tantam in legentium animos vim exerceat, una praetermissa est omnium gravissima. Nam si quid aliud, Socratis certe, sedato animo et placide mortem opperientis exemplum, acutissimis pro immortalitate argumentis est anteponendum. Admiramur Leonidam, Regulum, alios heroës plurimos, qui vero honoris studio patriaeque amore accensi, neci se tradiderunt: obstupescimus ad spectu martyrum, qui atrocissimam mortem, religionis servandae gratia, subierunt: verum isti vitam honori aut religioni postponentes, sacro quodam furore vel nimia mortis contemtionem fuerunt agitati, atque horrore potius quam leni futurae beatitudinis consolatione animum afficiunt. Socrates vero mortalium integerrimus et sapientissimus, nullis animi affectibus commotus, sed mentis plene compos atque tranquillus, sicutam ideo sereno vultu hausit, quoniam firmiter tenebat persuasionem vitae futurae, quam meditatione indefesa ex ipso animo elicuerat. . . . Marce! argutiis illud demonstrare non possum, sed sanat et versus coelum extollit tam sublime Socratis exemplum.

plum. Quocirca legas egregium Platonis librum, debitisque profequare honoribus philosophum tam praeclare de humano genere meritum. In primis vero ex nostra disputatione efficias consolationis plenam veritatem, rationis quidem humanae acumen saepius deficere et in errores inducere, verum ipsam nostrae naturae innatam persuasionem tutum praebere asylum, et veluti arcem nullis argumentationibus expugnandam. **M. Sit ita precor: nam hercle! lautissimum mihi praemium reportasse videbor, si valuerint sermones ad sanandum qui in nobis habitat puerum meticulosum, atque leniendam formidabilem mortis cogitationem.**

Page 20 (3). Dicitur forte quod...
 Page 21 (4). Cum videmus corpora...
 nec alio momento...
 posse videtur, non tamper...
 dei principium est alia.

Page 22 (5). Vocem istam...
 retinenda saltem est...
 enim duo...
 sententia...
 cui respondet...

Quocirca locas egregias Platonis librum
discipulis profectare honoribus philosophum tam
praeceptoris de humano genere merentium. In pi-
-nis vero ex nostra disquisitione officias conio-

N O T A E.

Pag. 19 (2). Quominus aliquid de praecipuis dramatis
personis moneam, faciunt egregiae Wyttenbachii animad-
-versiones, quae eadem omnino consulendae sunt de fonti-
-bus e quibus Plato multa hausit argumenta. Cf. etiam Cic,
Tusc. Quaest. I. 17.

Pag. 29 (3). Diutius forte quam pro disquisitionis hu-
-jusce finibus, in hac utriusque loci ratione indicanda mo-
-ratus sum. Verum facere videbatur ad intellectum excel-
-sae Socraticae orationis, si quidem ostenderem, quanta
-argumentorum ubertate usus sit Plato in exponendo placi-
-to, quo sublimius nullum est in practica philosophia,
-quodque tam egregie convenit Christi effato: Μακαροὶ οἱ
-καθαροὶ τῆ καρδία, ὅτι οὗτοι τὸν Θεὸν ὄψονται. Matth.
5: 8.

Pag. 32 (4). Cum videamus corpora semper mutari,
-nec ullo momento sibi perfecte aequalia manere, affirmari
-posse videatur, nova semper succedere pristinis, vi animi
-qui principium est vitae.

Pag. 35. *Sermonum.* Vocem Platonis *σέρμων*. Ob-
-servandus autem est varius vocis *λόγος* usus. Pro vario
-enim quo adhibetur sensu, est vel ipsa *ratio*, tamquam
-facultas ratiocinandi: cui respondet τὸ λογιστικὸν, (cf.
Rep.

Rep. IV. 439.) atque distinctio trium animi facultatum, quae sunt λόγος, θυμὸς, ἐπιθυμία. Vel est ipsa *ratiocinatio*, sive sermo, tamquam modus exserendae hujus facultatis; quo sensu plerumque plurali numero occurrit; vel etiam nude saepius pro narratione usurpatur, uti in hoc; „Φήσιν δὲ λόγος.”

Pag. 37 (6). Quo facilius perspiciatur nexus, quo haec disputationis pars cum sequentibus cohaeret, verbo ejus ratio explananda videtur. Est γένεσις prouti vidimus Arg. 1. mutatio status quam subit aliqua res: Φθορᾶ vero est amissio qualitatis quam res acceperat per γένεσιν. In genere autem αἰτία γενέσεως, Φθορᾶς, est, causa ob quam aliqua res accipiat vel amittat certam quamdam qualitatem, verbo, ob quam est id ipsum quod est, vel esse desinit. Nexus vero hic est. Cum Cebes urgeret, in universum ex animi natura probandam esse ejus immortalitatem, in genere primum exponit Socrates, quare singulis rebus certa attributa adscribantur, ut deinde pateat, num ullo modo haec a rebus auferri possint; e qua disputatione quum firmam sibi hypothesis effecisse videretur, ad singularia, ad ipsum animum revertitur.

Pag. 58 (7). Cf. *M. Mendelsohn*, in *Phaedone*, h. l.

Pag. 60 (8). Illud tenendum, e Platonis sententia hominem ne percipere quidem posse, sine idearum praevia intuitione, ad quam perceptiones suas redigat. Cf. *Wytttenb: de imm. an. Sect. V. ad n. l.*

Pag. 62 (9). Vid. infra, arg. 7.

Pag. 66 (10). *Phaedr.* 246, 247. Cf. *Heusdii Init. Plat.* I. p. 88, 89.

Pag. 79 (11). Cf. *Villers, Phil. de Kant, P. I. p. 25 sqq.*

Pag. 83 (12). *Rep. X. 2.*

Vitia quaedam typographica excuset B. L. propter temporum, literis infaustissimorum, rationem, quae prohibuit quominus debita cura ipsorum emendationi adhiberetur.

